LEGENDE ROMÂNE

VIAȚA IN TRECUT * * REMINISCENȚE

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIE COMPLECTĂ IN DOUĂ VOLUME

II

BUCURESCI
Editura Librăriei SOCECŬ & Co., Calea Victoriei, 21
1905

2
9
5
1

LEGENDE ROMÂNE

VIAȚA IN TRECUT * * REMINISCENȚE

DE

V. A. URECHIA

EDIȚIUNEA IV-a

Considerabil adaosă

BUCURESCI

Editura Librăriei SOCECŬ & Co., Calea Victoriei, 21

1904

PC
819
.U75
1904
v.2

Exemplarele ne iscălite de unul din moştenitorii lui V. A. Urechiă, vor fi urmărite.

Atelierele grafice I. V. SOCECŬ, Bucurescĭ
71845. II.

Herdman
4-12-46
537271
v. 2

PREFAȚA

(la I-a Ediţiune)

In 1887 avuĭ onoarea neuĭtată de a ceti Majestăţii Sale Reginei, în feericul castel de la Peleş, câte-va din poveştile coprinse în acest volum.

Când Majestatea Sa bine-voi să asculte povestea «*Popa care scie carte*», de abia începusem a ceti şi Majestatea Sa găsi minunate asemĕnărĭ cu lucrarea luĭ Bürger: «*Der Kaiser und der Abt.*» Majestatea Sa începu chiar a recita admirabil, cum scie să le recite, versurile legendeĭ germane.

Mărturisesc că, puţin sciutor cum sunt de limba germană, eŭ nu cunosceam această operă a luĭ Bürger şi că am fost surprins de asemĕnările foarte marĭ d'intre povestea ce culesesem la satul Brăniştenĭ «*Popa care scie carte*» şi povestea luĭ Bürger. — M'am temut

chiar un moment să nu intre în mintea Augusteĭ noastre scriitoare bănuiala, că eŭ aş fi imitat pe Bürger în «*Popa care scie carte*» şi n'aşĭ fi mărturisit aceasta.

De atuncĭ cestiunea asemĕnărilor multora din legendele noastre cu legende germane, engleze, francese, spaniole, etc., m'aŭ preocupat, în momentele ce 'mĭ lasă libere alte ocupaţiunĭ maĭ urgente. — Am cetit de atuncĭ însemnate lucrărĭ de *folkloristică* şi 'mĭ-am format convincţiunĭ, de carĭ cred util se împărtăşesc, în această prefaţă, pe bine-voitoriĭ lectorĭ aĭ poveştilor din acest volum.

In casul special al povesteĭ «*Popa care scie carte*», lectorul va vedea, la nota ce se referă la această poveste, cum e probat, că povestea noastră nu are a face cu poema luĭ Bürger şi nu este o copie, orĭ o imitaţiune de la acesta, orĭ-care fie asemĕnările dintre ambele lucrărĭ.

Bürger e maĭ probabil că 'şĭ-a scris balada «*Der Kaiser und der Abt*» după vechia baladă englesă, culeasă la 1765 de Percy, cu titlul «*Regele Ioan şi Episcopul Canterbury*», precum din comparaţia versurilor englese şi germane se poate vedea.

*
* *

Dar așa asemănărĭ între lucrările poeților de la diverse națiunĭ pot avea o esplicațiune maĭ largă în lucrările folkloriștilor moderni.

Să amintim, în repede schițe, originele importanteĭ ramure de literatură, ḑisă astăḑĭ: folkloristică.

Folkloristica e datorită Germanieĭ. In luptă contra influențeĭ francese asupra literatureĭ germane, patriotismul eruditilor germanĭ, căută în literatura populară armele de luptă contra direcțiuneĭ francese și născură folkloristica[1]).

Frațiĭ Grimm, în lucrările lor aŭ pus basele uneĭ întregĭ școlĭ, tinḑând a proba că asemănările ce se găsesc între poveștile populare ale diverselor națiunĭ Europene, provin de la comunitatea de origine.

---

1) In curênd, după esemplul Germanieĭ, și alte țărĭ începură a nu maĭ despețui literatura nescrisă populară și se colectară produsele anonime ale poporuluĭ, și asupra acelor colecțiunĭ se esercită critica, fie după școala fraților Grimm, fie după scriitorul austriac von Hahn, orĭ după cel engles A. Lang.

Nu am trebuință de a aminti aci diversele doctrine născute din esaminarea fonduluĭ literar popular; mĕ mărginesc de a spune, ca introducere la lucrarea mea, că una din țările, carĭ după esemplul Germanieĭ, se interesă de literatura populară, fu și Francia. La 1807 deja, ministerul de interne Crétet, din ordinul luĭ Napoleon I, dă o circulară la prefecțĭ, punêndu-le strania obligațiune, de a colecta eĭ de pretutindene monumentele idiomatelor populare din tot imperiul. Acelașĭ lucru proectase să facă și comitele Salvandy, ministru al instrucțiuneĭ publice pe la finele domnieĭ luĭ Ludovic Filip.

Incercarea luĭ Crétet și a luĭ Salvandy fu repețită în Francia

Sistema fraţilor Grimm, adoptată de Max Müller şi de mulţi alţii, a fost cu deosebire desvoltată de filologul austriac d. de Hahn, în introducţiunea la «*Poveştile Grece şi albanese*» [1]).

Wilhelm Grimm disese, că elementele mitice, ce se află în toate poveştile populare ariene, aŭ o origine comună.

în Septembrie 1852, de ministrul instrucţiuneĭ publice H. Fortoul, după ordinul luĭ Nopoleon III. Se înfiinţă o comisiune orĭ «*Comité de la langue, de l'histoire et des arts de France*», care dete instrucţiunĭ de modul cum să se proceadă, pentru a se aduna produsele anonime ale geniuluĭ popular frances. «Monitorul universal» din anul 1852, publică lucrările în acest sens ale luĭ Ampére.

Ceea-ce nu isbutiră a face nicĭ *Crétet*, nicĭ *Salvandy*, nicĭ *Fortoul*, se realiză şi încă şi adĭ continuă a se realisa, de o pleiadă de scriitorĭ, din toate ţĕrile Europeĭ. Sciinţa cea nouă, *Folkloristica*, numĕră astădĭ nume ilustre, ca ale luĭ Max Müller, Benfey, Comparetti, de Gubernatis, Khöler, Gaston Paris, Bréal, d'Ancona, Ralston, Anton de Trueba, Blade, Cosquin, etc.

La noĭ Româniĭ, *falkloristica* cred că se născu sub influenţa încercărilor din Francia ale luĭ Salvandy şi Fortoul. Deacă cronicele noastre vechĭ ne amintesc despre o seamă de scrierĭ populare, opere ale fantasieĭ, nu este maĭ puţin adevĕrat, că nu maĭ după întoarcerea din Francia a d-luĭ V. Alecsandri, se începe culegerea de cântece, balade populare, etc.

Anton Pann şi maĭ recent Ispirescu, nu maĭ puţin minunat contribuiră la *folkloristica românească*. Această nouă ramură culturală devine importantă la noĭ, prin lucrările d-lor Odobescu, Hasdeŭ, G. D. Teodorescu, Marian, Gaster. D-lor aŭ studiat şi studiază producţiunile geniuluĭ popular: cântece, legende, basmurĭ, proverbe, ghicitorĭ, cimilitURĭ, etc, găsind, ca fraţiĭ Grimm, *tema* ce aceste aŭ comună cu producerile populare de la alte limbĭ.

1) Griechische und Albanesische Maerchen. Lipsca, 1864.

«Aceste elemente mitice seamănă cu fragmentele unei petre prețioase sdrobită, ale căreia fragmente s'ar fi împrăștiat pe pămînt în mijlocul pajiștei și a florilor: numai ochi străbătători le pot descoperi. Semnificațiunea lor e perdută de mult timp, dar este încă simțită și aceasta dă povestei însemnătatea ei»[1]).

Iacob Grimm dice și el: Poveștile populare sunt ultimele ecouri ale miturilor antice... Este o eroare d'a se crede, că aceste povești s'aŭ născut în cutare, seaŭ în cutare loc favorisat și că de acolo, cu timpul, aŭ fost duse mai departe, prin cutare, ori cutare căi»[2]).

De aceea-și părere e Max Müller, că adecă asemănările, cari se găsesc în poveștile populare ale diverselor națiuni Europene, nu provin de la împrumuturi, saŭ imitațiuni făcute de la popor la popor, ci «aparțin la perioada, care a precedat împrăștierea rasei ariene; același popor, care în emigrațiunile spre Nord și spre Sud, ducea numele soarelui și al aurorei și credința în deii strălu-

1) Kinder und Hausmaerchen. Tom. III Goettingen. 1856, pag. 409.
2) *Pentamerone*, prefață la trad. germană. Breslaŭ, 1846.

ciți ai ceruluĭ, poseda în limbagiul sĕŭ chiar, în fraseologia mitologică și proverbială, germenii mai mult saŭ mai puțin desvoltați, carĭ trebuia într'o ḑi de sigur, să dea plante identice, saŭ foarte asemĕnătoare, în toate tărămurile și sub toate climatele»[1]).

Teoriile fraților Grimm aŭ aflat puternicĭ contraḑicĕtorĭ. D. de Hahn le-a modificat. — Astăḑi e probat, că asemĕnările poveștilor de la diverse popoare provin și din altă causă decât a comunitățeĭ de origine. — Se găsesc legende identice nu numaĭ la popoarele ariene.

Va să ḑică și pe calea *împrumutuluĭ*, a influențelor culturalĭ, se pot stabili similitudinele legendelor.

Din acest punct de vedere Reinh. Koehler, bibliotecarul de la Weimar, cu lucrările sale de folkloristică, a adus soluțiunĭ cu totul noue și foarte prețioase[2]).

Acest neîntrecut critic de folkloristică urmăresce succesiv poveștile clasificate în tipurĭ, le urmăresce în decursul secolelor, de la popor la popor.

Dar și cu această metodă: urmărind o po-

---

1) Chips from a German Workshop, tom. II, pag. 226 apud Emanuel Cosquin: *Contes populaires*. Paris.

2) Weimarer Beiträger zur Literatur und Kunst. Weimar. 1865, pag. 196

veste în trecerea eĭ de la rasă la rasă, de la popor la popor, tot la aceleaşĭ conclusiunĭ, în parte ale fraţilor Grimm se ajunge. Plecând cu investigaţiunĭ asupra poveştilor din diverse ţĕrĭ, ajungem tot în centrul Indieĭ.

Nu ne simţim în stare să urmărim filiaţiunea poveştilor din acest volum, nicĭ după ver-una din metodele sus amintite. Ne mărginim la lucrarea de simplu colector. Forma în care dăm povestea culeasă, bună saŭ rea, este lucrarea noastră, iar fondul este al poporuluĭ. Erudiţiunea noastră de folklorist se va mărgini la indicarea, în note, a poveştilor similare, carĭ ne-ar fi cunoscute din alte limbĭ. Lucrarea folkloristică maĭ importantă s'o facă ceĭ competinţĭ.

Sinaia, 1891.

V. A. URECHIĂ.

I

LEGENDE

ION ISTEŢUL

Păĭ, ci-că era la casarmă la Malmezon un soldat de ĭ ḑicea Ion Isteţul. Nu că doară era prea isteţ, ci pentru că nu era isteţ de loc! Căpitanul Gloanţă, la care de o vreme Ion era dat de vistavoiŭ 'ĭ ḑicea adese, la dênsul a-casă, cum 'ĭ ḑisese şi la casarmă peste doĭ anĭ de vreme:

— Ioane, isteţ, maĭ isteţ, mĕ Ioane!

Recruţiĭ din fie-care contingent, tot auḑind aste vorbe, creḑură că *vistavoiuluĭ* [1]) căpitanuluĭ Gloanţă 'ĭ ḑice: Ion Isteţul, şi «deşcă Isteţule» aḑĭ şi «deşcă Isteţule» mâne, porecla se lipi de nume, ca muşchiul de pom şi ca nevoia de om. De la o vreme şi Ion însuşĭ, când 'l întreba vreun sub-locotenent eşit próspĕt ca felia de unt, din şcoala militară, când 'l întreba cum 'l chiamă, rĕspundea cu mâna la capelă, stând smirna[2]):

---

1) Ordonanţă, servitor militar.
2) Drept.

— Ion Isteţul, să trăiţĭ d-le sub-locotenent!

Veni acum vremea să fie liberat din oaste Ion Isteţul, şi se pregătea să se întoarne în satul luĭ, care era hât-colo, departe, în judeţul Rômnicul-Vâlceĭ, unde 'l aştepta o muĭere frumoasă şi tînără, că apucase a 'şĭ pune pirostiile popeĭ[1]) pe cap, înainte de ce pîrdalnicul de sorţ să'l fie chiămat la oaste doar o învia vitejia luĭ Ştefan cel Mare şi a luĭ Mihaiŭ Viteazul... Şi pe ce odor de muieruşcă nimerise Ion!.. Isteţ nu era Ion, dar dragostea n'are ochĭ,... ci-că, şi decĭ fata dascăluluĭ de la biserica din Sălcaţĭ, satul luĭ Ion, ca să nu maĭ treacă o săptămână a brânḑeĭ peste 18 anĭ împliniţĭ, fără ca petéla să ĭ poleească gâţele negre ca peana corbuluĭ, primi să fie nevasta luĭ Ion, şi iacă aşa: maĭ cu peciul[2]) de la protopopul, pe douĭ cârlanĭ, maĭ cu ceva colacĭ daţĭ la moş popa, se făcu nunta luĭ Ion cu Acsinia fata dascăluluĭ.

Şi pe traiŭ, neică!

Aş! pe traiŭ! când nu ţi-aĭ sfêrşit de crestat reboajele datoriilor către cinstita ocârmuire!... Numaĭ ce 'l îmflară pe bietul Ion de la vatra unde, într'o bună dimineaţă, Acsinia pusese să

1) Cununia.
2) Bilet de cununie liberat de protopop, care luá taxă pe el.

se sfădească într'o oală, la clocot, nisce dragĭ de sărmăluțe cu carne de mascur, și unde mi-l duseră la comisia de recrutare și unde mi-l desbrăcară, — să nu vĕ fie cu bănat — golgolișor, cum l'a făcut maică-sa... Și unde un domnișor cu mustățile rase, ca bobocul jumulit în apă clocotită, mi-l ciocăni și pe față și pe dos.

— Bun! strigă acest domn, par' că ar fi ales un pepene de-ĭ copt!

Și câte-va ḑile după aceea Ion era la casarmă la Malmezon, în ciubote scălciate și marĭ de nu-ĭ ținea pe picióre nicĭ cu treĭ rânduri de obiele și mi-l băgară pe bietul Ion în nisce pantaloni, care se pomenea la casarmă din «recrut» în «recrut» că odată avuseră și «văpușcă» roșie... De largĭ, nicĭ vorbă!.. douĭ Ionĭ puteaŭ să se aciuiască în ceĭ doĭ cracĭ... Iar capelă 'ĭ cădea peste ochĭ... Noroc că se oprea în urechile cam rĕsărite ale luĭ Ion, că alt-fel n'ar maĭ fi vĕḑut, cu el pe cap, nicĭ 'naintea ochilor...

*

Șeapte anĭ rĕmase Acsinia fără de «omul» sĕŭ. Heĭ!.. pe atuncea nu era numaĭ treĭ anĭ slujba în oaste și cu atât maĭ puțin nu era pe 6 lunĭ, cât fac acum coconașiĭ, ca să dovedească că egalitatea înaintea legiĭ e lucru sfânt!

Ce-a fost, a fost! acum Ion era să fie libe-

rat din oaste. Și ce vesel maĭ era! Întâiŭ pentru că avea să-și afle casa și muierea pe care de șeapte anĭ nu le maĭ veḑuse și al doilea, pentru că avea să se întoarcă la satul luĭ, la Sălcațĭ, cu 600 de leușorĭ în pungă.

Că avea Ion muiere, o spuseĭ maĭ sus.... Ș'apoĭ vorba ceea: de muiere nu scapă nicĭ dracul! Dar că Ion avea 600 de leușorĭ, veḑĭ asta se cade să se lămurească, că nu-ĭ tot atâta de ușor de a avea 600 de leĭ, cât de a-și lega de grumazĭ o belea de femee!

Écă șiretenia celor 600 de leĭ aĭ luĭ Ion.

*

Nu cu multe lunĭ îndărăt, era Ion cu căpitanul Gloanță, la care era dat ca ordonanță, în Têrgul-Ocneĭ, în Moldova.

Într'o ḑi 'l chiamă *don* căpitan.

— Să ducĭ, mĕ Ioane, 'ĭ ḑice căpitanul, să ducĭ porunca asta la vameșul din Ponorul Vulturuluĭ, din sus de Slănic....

— Am înțeles, *don* căpitane, dar....

— Dar ce?

— Dar nu cunosc drumul prin munțiĭ ăia... Să trăiți *don* căpitane!

— Mergĭ și tu pe unde merg și alțiĭ, că veĭ nimeri... Nimeresc orbiĭ Suceava!

Ion luă pușca, că doar era el atât de isteț

ca să sçie, că la munți pot să-ĭ iasă în cale niscaĭ feare... și porni... Și dăĭ, și dăĭ!... Haide haĭ!... tot înainte... până ce ajunse la pólele unuĭ munte, unde calea se iezea.

Nesciind încotro să apuce, — că nu era pe acolo nicĭ țipenie de om — Ion se tolăni pe malul Slăniculuĭ și se odihni, hăulind o doină de jale. Deodată ridicând ochiĭ spre zarea dealuluĭ, numaĭ ce zări un om, care mergea pe coasta dealuluĭ, cu douĭ măgarĭ greŭ încărcațĭ.

— Unde merg alțiĭ, mergĭ și tu. Nimeresc orbiĭ Suceava, a ḑis don căpitan. Se vede că pe unde merge omul ăla este drumul... Pe acolo trebue să merg și eŭ, îșĭ ḑise Ion.

Și urcă nene, la deal, ca o capră, de se prăpăstuia, stîrniți de picioarele luĭ bolovaniĭ și prundul, ca la vreme de șivoiŭ ! .. Haida-haĭ! haida-haĭ! Doar de-o ajunge pe omul cu ăĭ doĭ măgarĭ încărcațĭ.

Nicĭ întărḑie de a da de dênsul pe poala de din dos a dealuluĭ.

Numaĭ, omul cu măgariĭ, cât zări pe un soldat, cu pușca la umĕr, țîșnind de după munte la câțiva pașĭ de lângă dênsul, lăsă măgariĭ încărcațĭ și o tuli de fugă, de-a dreptul, peste ponoare și rîpĭ.

Nu era isteț Ion Istețul, dar auḑise el, în

Têrgul-Ocneĭ de contrabandiștiĭ despre Ardeal. Pricepu, deci, că omul ăla era un contrabandist.

Acum, Ion merse după ceĭ doĭ măgarĭ, carĭ șciaŭ maĭ bine decât el drumul prin potecĭ; și'l scoaseră măgariĭ tocmaĭ la Slănic, dincoace de orĭ-ce vamă. Numaĭ cum Ion n'avea de ce să ocolească vămile, el merse, cu măgarîĭ încărcațĭ, până în valea Slăniculuĭ, după ce, la ponorul Vulturuluĭ, dete porunca căpitanuluĭ.

Vameșul de la Slănic, om priceput în socotelĭ de una ție, două mie, după ce scotoci toțĭ desagii de pe măgariĭ luĭ Ion, în carĭ desagĭ află marfă scumpă de contrabandă, dete luĭ Ion partea ce i-se făcea din prinderea contrabandeĭ. Poate că i-s'ar fi făcut luĭ Ion ceva maĭ mult de 600 leĭ, numaĭ: «calul de dar nu 'l căta de muscă la măsele...» Bine și cu atâta. Că ce poftițĭ? Să nu se înfrupte în oala cu smântână și bietul vameș?...

Păĭ iacă de unde-ĭ venise luĭ Ion Istețul ceĭ 600 leĭ, pe carĭ 'ĭ dăduse în mânile căpitanuluĭ Gloanță să-ĭ păstreze până la liberare.

*

Acu Ion Istețul 'și-a cumpĕrat haine țĕrănescĭ, că de la casarmă 'ĭ-aŭ luat toate hainele de soldat... Ba 'ĭ-aŭ lăsat o sdreanță de manta de la care magazinerul a tăiat toțĭ nasturiĭ și

care e ferfeniţită maĭ dehaĭ decât drapelul regimentuluĭ...

Fie, că Ion e voios, că are la brâŭ, sub bete nouĕ, foaia de liberare şi e gata de plecare. Nu pot ḑice, că nu este ceva mâhnit Ion, că se desparte de *don* căpitan Gloanţă, că a fost tot-d'a-una bun cu el *don* căpitan, dar bucuria covîrşesce mâhniciunea luĭ, că de! tot maĭ mult decât pe *don* căpitan, iubesce Ion pe Acsinia luĭ.

— Eĭ, gata de drum, Ioane? 'l întreabă *don* căpitan.

— Gata, *don* căpitane, să trăiţĭ!

— Ioane, isteţ, isteţ să fiĭ Ioane, că făr' de isteţie te daĭ afund în lume.

— *Don* căpitane, să trăiţĭ!.. De ce nu-mĭ daĭ acum la plecare, vre-o douĕ, treĭ sfaturĭ bune, să mĕ isteţesc, să mă fac şi eŭ om!

— Să vedem. De ce o să te apucĭ tu, în satul tĕu?

— Să trăesc cum o vrea Dumneḑeŭ, cu Acsinia şi cu socru-meŭ.

— Socru-tĕŭ e om de omenie?

— Păĭ de!.. Ce să vĕ spuiŭ, *don* căpitane?.. Socru-meŭ a învĕţat carte, ca să se facă popă, dar când să ia potcapul, s'a răsgândit, că i-a cerut la piscupie prea mulţĭ galbenĭ... De popit nu s'a popit dar cu gândul de popie, el se însurase cu o fată din

sat... A murit sărmana din facere, născênd pe Acsinia, nevasta mea, s'avem iertăciune... Apoĭ tata socru nu s'a maĭ însurat, dar rămase în trebile bisericeşcĭ: se făcu pălămariŭ şi cântăreţ la biserica noastră, la Sfeat Ilie din Sălcuţĭ.

— Şi muiere ta trăesce pe lângă tată-sĕŭ?

— Păĭ, aşa daŭ cu mintea, că da.

— Ce! nu sciĭ unde se află muerea ta?

— Nu ḑĕŭ, *don* căpitane.

— Cum se poate? Nu ţĭ-a scris?

— Nicĭ o dată, *don* căpitan, că de când cu purdalnicul ăla de sorţ, nu maĭ scie biata unde am ajuns eŭ.

— Dar de ce nu-ĭ scrisesĭ tu?

— Păĭ, dacă nu şciŭ carte...

— Caporalul, mĕĭ Ioane, ţĭ-ar fi putut scrie un rĕvaş, că el şcie carte...

— De!.. aşa e *don* căpitane... da nu 'mĭ-a venit în gând aşa ceva... că vorba dumitale: isteţ nu prea m'afăcut sfântul Dumneḑeŭ...

— Ioane, isteţ, isteţ să fiĭ... Că făr' de isteţie te daĭ afund în lumea asta.

— Ascult, *don* capitane... Dă'mĭ, rogu-te, vre-o douĕ treĭ sfaturĭ bune... Le-oiŭ tot ḑice în mintea mea, ca Tatăl nostru, şi iar

mĭ-or prinde bine, ca dăunăḑĭ când 'mĭ-aĭ ḑis că «orbiĭ nimeresc Suceava.»

— Heĭ, băete! sfaturile bune aduc banĭ în chimir.

— Așa e, *don* căpitane; acela ce 'mĭ dă-du-și dăunăḑĭ 'mĭ-au adus 600 leușorĭ în pungă.

— Șciĭ ce? mĕ Ioane; Să facem un târg. Eŭ 'ți-oiŭ da un sfat bun și tu să mi-l plătescĭ 200 de leĭ, din ceĭ 600 ce aĭ la mine

— Aoleo don căpitane... e cam piperat sfatul! 200 de leĭ!..

— Apoĭ de nu-ĭ fi sfătuit bine, mĕ Ioane, o să perḑĭ și ceĭ 600 de leĭ și cine scie? poate și viața!

— Așa ḑĕŭ!.. Haide fie! dă-mi, don căpitane, sfatul și 'ți ia 200 de leĭ din baniĭ meĭ.

— «Fă din drumul mare.
Noaptea, pe cărare.»

— Fă din drumu mare... N'o să uit sfatul dumitale, don căpitane... Maĭ dă-mĭ unul, don căpitane, ca să mă maĭ istețesc...

— Bine, dar o să coste alte două sute leĭ...

— Vaĭ! ce scump e!..

— Apoĭ ce?.. Uitat'aĭ că numaĭ cu un sfat al meŭ, dăunăḑĭ aĭ câștigat 600 de leĭ?

— Aşa e, aşa e!.. Păĭ maĭ dă-mĭ unul şi'ţĭ maĭ opresce alte douĕ sute de leĭ dacă nu se poate maĭ puţin.

— Al doilea sfat e acesta: «Cată-ţĭ de treaba ta! Nu 'ţĭ băga lingura unde nu 'ţĭ fierbe oala!»

— Minunat sfat, ḑĕŭ aşa...

— Numaĭ pĕcat, mĕĭ Ioane, că-ţĭ maĭ lipsesce tocmaĭ al treilea sfat ca să mergĭ a casă liniştit...

— Ce nu mi-l dăruesţĭ don capitane, ratiş, ca dimerlia a unspreḑece la merţă?

— Ce 'ţĭ oĭŭ dărui eŭ ratiş, este un cozonac minunat de la Fialcowski, să-l mănâncĭ acasă cu nevasta şi cu socru-tĕŭ şi un pol pentru cheltueala drumuluĭ, dacă, bine înţeles, veĭ plăti cu ceĭ douĕ sute leĭ ce maĭ aĭ la mine, al treilea sfat bun ce'ţĭ-oiŭ da.

— Ba asta nu, don căpitane! Să rĕmâiŭ cu punga goală, după ce am fost *apropetar* pe 600 de leuşorĭ!

— N'aĭ auḑit tu, Ioane, că până 'n treĭ sunt lucrurile bune? S-ta Troiţă, mĕ Ioane...

— Ba am auḑit, ḑĕŭ!.. S-ta Troiţă!..

— Apoĭ treĭ sfaturĭ sunt maĭ mult ca douĕ... Baniĭ nu 'ţĭ sunt de nicĭ un folos, ţie, mĕ Ioane... că cu isteţia ta cea subţire n'o să ajungĭ cu eĭ a casă... o să ţi-ĭ fure

vre-un pungaş, o să te înşale vre-un vagabond... Sfaturile mele nu ţi-le poate fura nimenĭ, nicĭ le poţĭ perde.

— Veḑĭ asta-ĭ aşa pe crucea mea! — Haide fie! Dă-mĭ, don căpitane, sfatul cel al treilea şi'ţĭ opreşce ce a maĭ rĕmas din banĭ... Haide, trampa!..

— Iacă al treilea sfat:

«Când aĭ zor,
Nu pune măna pe topor,
Nicĭ pe cuţit,
Când eştĭ amărît!»

Na, iacă, mĕ Ioane, şi un pol de drum şi iacă şi cozonacul... da nu cum-va să-l începĭ pe drum; să-l ducĭ întreg acasă, să-l mănâncĭ cu nevasta şi cu socru-tĕŭ.

— Să trăiţĭ! don căpitane!

— Ioane, isteţ, isteţ fiĭ... şi cale bună!

*

Ion Isteţul abia plecă de la casa căpitanuluĭ şi întâlni un chervan care mergea la bâlcĭ, la Rômnicul-Vâlceĭ.

Se învoi Ion să dea un leŭ şi să-l ia de călare, pe cărâmbiĭ de din dĕrăpt. De, nu tot omul poate dispune de butcă, de o caleasca... Maĭ merge omul şi maĭ aşa; destul că'şĭ cruţa

Ion cismele, putea el să'şĭ maĭ bătogească cele părţĭ moĭ de hurducăturile chervanuluĭ!

Şi merse şi merse chervanul! Trecu şi de Piteştiĭ ceĭ pitiţĭ la Gura-Văiĭ; trecu şi de Curtea de Argeş... Când iată calea apucă pe dealurĭ marĭ, prin codri deşĭ în mieḑ de noapte.

— Fă din drumul mare,
Noapte pe cărare!

'şĭ ḑise Ion Isteţul şi sărind după cărâmb: — Apuc pe aci, strigă către chirigiu. Oiŭ aştepta chervanul în vîrful dealuluĭ.

— Eştĭ nebun, mĕ? strigă chirigiul; ciobaniĭ şi caprele abia se căţară pe acolo!..

— Fă din druml mare, noaptea pe cărare! ḑise în gândul sĕŭ Ion, şi apucă pe cărăruşa ce abia să zărea la lumina luneĭ şi a stelelor.

Şi haide! haide!.. până ce rĕsbi, prin stâncĭ şi tufişurĭ în muchia dealuluĭ, de eşi iar la drum. Acolo aşteptă Ion maĭ bine de douĕ ceasurĭ, până ce auḑi scârţiind jalnic roţile chervanuluĭ, care se apropiă.

Dar care nu fu groaza şi mirarea luĭ Ion, când văḑu pe chirigiŭ cu capul spart, însângerat şi pe ceĭ douĭ neguţătorĭ, stăpâniĭ mărfeĭ, bătuţĭ ca vaĭ de eĭ şi plinĭ de sânge!

La întorsătura drumuluĭ, chervanul fusese înconjurat de o ceată de hoţĭ, care prădară

pe bieții oamenii de marfă și de banii din pungă și-i bătuseră și-i stâlciseră de-i lăsaseră abia cu viață!

Ion Istețul plânse de bucurie, cugetând cu recunoștință la căpitanul sĕŭ, al căruia sfat îl scăpase de soarta tovarășilor săi de drum.

De frică însă să nu pată și el mai în colo soarta celor-l-alți, — căci era noapte adâncă — cum dete de o cârciumă în cale, se pogorî și rămase de chervan, voind să poposească până la ḑiuă sub coperemînt de creștin.

— Toc! Toc! Toc! Bate în ușa caseĭ și un om cu chip nu prea de doamne-ajută deschide, ținênd în mână opaeț fumegător.

— Bucuroșĭ la oaspeți? ḑice Ion cam cu jumătate de gură?

— Intră! rĕspunde nu prea cu bun graiŭ, omul cu opaețul.

Ion cât vĕḑuse mutra aceluia, ar fi fost gata să nu se maĭ despartă de chervan, dar acesta era acu hât, departe. El intră deci în tinda caseĭ, și din tindă în camera de la dreapta, ḑicênd în gând «Tatăl nostru», și se așeḑă lângă vatra, unde cârciumarul frigia o bucată de epure.

Cât pe ce era să întrebe Ion de nu 'ĭ e teamă cârciumarului să locuiască singur așa de departe de Râmnicul-Vâlceĭ, singur în mij-

locul codrilor, dar 'și aduse aminte de sfatul căpitanului: «Nu-ți băga lingura unde nu-ți fierbe oala. Catăți de treaba ta!» Ion întreabă deci numai, de nu i-se poate da ce-va de mâncat?

— Eacă, frig epurele ăsta. Veĭ îmbuca cu mine din el...

Când friptura fu gata, omul de gazdă puse o mesiță rotundă și scundă lângă vatră, apoĭ merse la un colț al camereĭ, deschise o ușă ca de pivniță și strigă cu glas poruncitor.:

— Sue! Vino!

Ion nu era isteț, dar nicĭ fricos nu era. Totu-și simți pĕrul măciucă în vêrful capuluĭ, auḑind graiul omuluĭ către nu șciŭ cine din pivnița de sub cameră.

— Acu-ĭ acu!.. gândi Ion; s'aŭ sfîrșit de mine!..

Și maĭ tare spori groaza luĭ, când zări eșind din pivniță un schelet groaznic, acoperit cu niște sdrențe, cu ochiĭ stinșĭ în fundul capuluĭ, cu pĕrul încâlcit, nepeptănat și privind la Ion cu spaĭmă. Era o femee, care căuta să se învelească cât putea maĭ bine în zdrențele ce-ĭ acoperea trupul, stând lângă ușa secretă pe unde se urcase în cameră.

Cât pe ce era să întrebe Ion Istețul — după ce se maĭ liniști — cine era acea nenorocită de femee și de ce era ajunsă în așa ticăloasă

stare? dar 'și aminti de sfatul de al douilea al căpitanului și puse gard de tăcere împrejurul buzelor seale.

Acu gazda pofti pe Ion la masă. Se puseră să cineze: cel întâiŭ foarte liniștit, iar cestuĭ din urmă bătîndu-i-se inima rĕŭ și amêndouĭ tăcuți ca peșcele.

Gazda arunca din când în când bieteĭ femeĭ câte o bucățică de pâne și vre un os de ciotvertă pe care nenorocita le sfâșia cu mare poftă.

Sfêrșindu-se cina, gazda se ridică, dete un ghiont scheletuluĭ de femee de o băgă iar în pivniță și închise iar ușa taĭnică, cu zăvorul ce avea, pe din afară. Apoĭ se așeḑă iar liniștit lângă vatră.

Iar îĭ veni luĭ Ion pe vêrful limbeĭ pofta de a întreba gazda de ce căznea atât de rĕŭ pe acea biată muĭere, dar pe loc îșĭ aminti de sfatul căpitanuluĭ și și înghiți scuĭpatul noduri, ca să nu-ĭ scape vorbă din gură.

Se culcă apoĭ și gazda și Ion.

Dar pas de închide ochiĭ dupĕ cele ce a vĕḑut bietul Ion!.. Cât roțile de moară stătură holbați ochii luĭ toată noaptea, și inima luĭ bătea, bătea, ca frunza de plop la adierea vêntuluĭ... De! nicĭ nu șciĭ când o să se scoale gazda de pe laviță, unde se prefăcea, poate, că sforăia prin somn... O să chiame din

pivniță cine maĭ șcie câte scheleturĭ și să strângă de gât pe Ion.... Brr! Câte crucĭ făcu Ion în noaptea aceea, numaĭ unul Dumnezeŭ șcie!

Începea acum a se miji de ḑiuă. Lumina zorilor se cernea cu greŭ roșietică prin ochiul de geam murdar, așeḑat în un colț al burdahanuluĭ întins pe mica cercevea a uniceĭ ferestruice a camereĭ.

— Minune!.. Nu m'a omorît! îșĭ ḑicea Ion, care cum prinse ochiul sĕŭ deștept, de șcire c'a sosit ḑiua, se grăbi a se scula și a se găti de plecare.

— Cum aĭ petrecut noaptea? întrebă gazda.

— De minune!.. Bogdaprosti!..

— Te ducĭ mulțumit de mine?

— Cât se poate de mulțămit... Bogdaprosti!..

— Nu ți-s'a părut nimica.... ciudat.... în casa mea?

— Ian fugĭ încolo, omule!.. Ce să mi-se pară ciudat?

Gazda se aruncă asupra luĭ Ion....

Nu vĕ întristațĭ, omenĭ bunĭ... Nu spre a-l gâtui se aruncă gazda pe Ion, ci spre a-l cuprinde în brațele seale, cu dragoste.

— Nu te teme omule, îĭ ḑice gazda, cu lăcrămĭ de bucurie. Lasă-mĕ să te îmbrățișez, că dumneata eștĭ omul care 'l caut de patru

anĭ de ḑile, dumneata aĭ adus pacea în casa mea; dumneata aĭ mântuit douĕ suflete!.. Vreĭ, ḑicĭ, să 'mĭ plătescĭ pentru găzduire? O nu! nu sunt în stare să 'ţĭ mulţumesc pentru binele ce 'mĭ-aĭ făcut!..

Graiul cârciumaruluĭ era atât de blând, că Ion Isteţul se linişti şi 'l lăsă să-l îmbrăţişeze. Dar tot nu pricepea Ion, orĭ cât de isteţ era, de ce atâta dragoste pe el? Cum adecă mântuise el douĕ suflete? Dar să întrebe tot nu voi, că era sfatul al doilea al căpitanuluĭ, ca o strajă neclintită pe buzele luĭ.

Noroc că gazda îl domiri, povestindu-ĭ cele ce urmează:

— Muierea mea şi eŭ trăiam în pace şi linişte, colo, la Rômnicul-Vâlceĭ. Numaĭ începură a se amesteca în căsnicia noastră vecinele noastre. Cumĕtra Mariuţa dicea *aşa* de mine, cumĕtra Guralia şoptea *aşa* de muierea mea... Aḑi una, mâne alta... 'şĭ-a băgat dracul coada între noĭ, de nu maĭ aveam ḑi bună de traiŭ. Veni treaba, că nevastă'mea nu mĕ maĭ putea suferi cu vederea şi într'o ḑi puseiŭ mâna pe un răvaş ce-ĭ adusese o altă cumĕtra, de la un puşcă'n-lună, notar de la un sat vecin... Înţeleseiŭ că nu era departe să'mĭ pue florĭ la ureche. Atuncĭ, aproape turbat de mânie, am jurat la icoana Maiceĭ Precista, să mĕ

rĕsbun de ea şi să ucid pe toţĭ carĭ se vor maĭ amesteca în trebile caseĭ mele, până la ḑiua când voiŭ da de un om al luĭ Dumneḑeŭ, care să nu se amestice în trebile altuia, ci să-şĭ caute numaĭ de ale sale. M'am mutat în codru, aci, 'mĭ-am închis muierea colo în pivniţă, unde stă de patru anĭ. . . Tot în pivniţă am îngropat pe toţĭ ceĭ care aŭ venit în casa mea şi s'aŭ amestecat în trebile mele. Şi pe dumneata te-aşĭ fi sugrumat şi îngropat, colo, în pivniţă, de te-aĭ fi amestecat în trebile mele, de maĭ fi întrebat despre lucrurĭ ce nu te privesc!

Şi pe când Ion rĕmăsese ca înlemnit între groaza ce 'ĭ insufla gazda luĭ şi între primejdia din care îl mântuise sfatul căpitanuluĭ, cârciumarul merse la gura pivniţeĭ, o deschise şi cu blândă vorbă strigă:

Vino iubita mea, vino! Că iată eştĭ ertată!.. s'aŭ sfârşit necazurile teale şi ale mele!.. Sunt deslegat de jurămîntul ce am făcut la Maica Precista... Nu veĭ maĭ sta închisă în pivniţă şi în zdrenţe învĕlită... Ne întorcem la Rômnicul-Vâlceĭ, în căsuţa noastră. O să daŭ foc cocioabeĭ ăştia blestemate!

Şi arĕtarea eşi din pivniţă, plângênd de bucurie, şi gazda luĭ Ion scoasă din un sicriaş, de la capătul laviţeĭ, de sub un clit de perne

și de velințe frumoase, un rând de haine mândre, numaĭ în bibilurĭ și fluturĭ de aur și înțoli pe biata femee cu ele în locul zdrențelor, pe când Ion se depărta bucuros de la această casă, d'abia liniștindu-șĭ inima și mereŭ gândi cu recunoștință la căpitanul Gloanță și la sfaturile luĭ cele bune.

Când Ion era acum în vêrful unuĭ deal, din care se vedea în vale Rômnicul-Vâlceĭ, în dĕrăptul luĭ zări în flăcărĭ cârciuma cea blăstemată și un car cu boĭ venind în urma luĭ, încărcat cu toate alea ale gospodărieĭ și pe de-asupra biata femee din pivniță.

*

Ion Istețul mergea, mergea... Inima luĭ nu maĭ bătea acum de groază, ci de nerăbdare că nu departe de Rômnicul-Vâlceĭ, se iția, ca prin sita cea de prescurĭ, clopotnița satuluĭ sĕŭ.

Cine nu știe ce simțirĭ deșteaptă în suflet vederea, după o lungă lipsire, a clopotnițeĭ loculuĭ unde te-aĭ născut! când auḑĭ de departe sunetul clopotelor, sunet cu care urechea ta a fost deprinsă în copilărie, ți-se pare că auḑĭ cea maĭ dumneḑeească musică!

Dar nu încape vorbă de inimă albastră, într'o biată snoava ca această...

Biată omenire!.. Bucuria luĭ Ion se schimbă

în temeri și în bănuelĭ, numaĭ ce zări, de departe clopotnița satuluĭ sĕŭ:

— Cine-mĭ spune, îșĭ ḑicea el, cu ochiĭ țintă la clopotniță; cine-mĭ spune de maĭ trăeșce Acsinia? Apoĭ de trăesce, oare rĕmas-a ea femee cum se cade?

Fiere amară era inemeĭ seale întrebarea a doua ce 'șĭ facea.

Până ce trecu de Rômnicul-Vâlceĭ, unde maĭ nu se opri Ion, zorindu-l dorul satuluĭ sĕŭ, sosi și seara. Până ajunse la jităria satuluĭ, acum era noapte bine și luna se ridica măreață și bălae pe cer în capul mirișteĭ.

Chiar la douĭ pașĭ de la jitărie era casa luĭ Ion, seaŭ maĭ drept grăind, casa pălămariuluĭ bisericeĭ. O livedie deasă era în jurul caseĭ. In această livedie Ion îșĭ puse în gând să se aciuească, să vaḑă înainte de a da cu ochiĭ de Acsinia ce, și cum merg lucrurile pe la el a-casă!

Așa făcu. D'abia era de câte-va minute într'un aluniș des când iată se deschide ușa caseĭ și un popă (care, la lumina luneĭ, i-se păru luĭ Ion, frumos și tânăr), eșind din casă, ḑise din pragul ușeĭ, cu dragoste, nevesteĭ luĭ Ion: «Mĕ întorc îndată, drăguță!»

— Drăguță!.. Un popă tînĕr ḑice nevesteĭ luĭ Ion: Drăguță!..

Ion puse mâna pe cuțitul din cingĕtoare și cum scapără fulgerul îĭ scăpărĭ prin minte să se svêrle asupra popeĭ, să-l străpungă cu cuțitul și apoĭ asupra muiereĭ seale necredincioase.

Dar Ion îșĭ aminti de sfatul căpitanuluĭ: «*La vreme de zor, nu pune mâna pe topor; nicĭ pe cuțit, când eștĭ amărît*». Ion deară opri mișcarea și se hotărî, să nu facă așa ceva, să nu se rĕsbune decât a doua ḑi *fără de zor*.

Eși decĭ de sub tufiș, după ce se depărtă popa, și încă din bătătura caseĭ, lângă prispă, strigă, stăpânindu-șĭ mânia: Nevastă! Acsinio!

Acsinia cunoscu glasul, eși repede și îmbrățișă cu multă dragoste și bucurie și cu dulcĭ mângâerĭ pe Ion Istețul.

— Ce-ĭ muierea! gândea Ion. Ia, o pisică vicleană! Dar și el, maĭ din dragoste maĭ din prefacere, îmbrățișă pe Acsinia.

— Frumos! ḑice femea, frumos!.. Șeapte anĭ departe de mine și nu 'mĭ-aĭ scris măcar: *negri ți-s ochiĭ!*..

Nu maĭ sciam de eștĭ mort orĭ viŭ!

— Da tu 'mĭ-aĭ scris?

— Ce minciunos!.. Tata 'ți-a trimis peste 20 de răvașe și n'aĭ rĕspuns la nicĭ unul.

— Pentru că nu le am primit.

— Ce ḑicĭ? Apoĭ tata punea pe rĕvaşe numele tĕŭ: Ion Dudăŭ.

— Apoĭ toţĭ mĕ sciŭ în oaste cu numele de Ion Isteţul... Şi unde trimeteaţĭ voĭ rĕvaşul vostru?

— Scriam noĭ pe rĕvaş: *să se trimeată unde o fi soldatul Ion Dudăŭ, la regimentul luĭ*... Da 'ţi-o fi foame, Ionică... Cinat-aĭ tu astă seară?

— Ba ḑĕŭ nu...

Cum o veni tata o să cinăm... Că uite, clocoteşte mălaiul proaspăt şi galben ca aurul în ciaun...

Şi aşa grăind, Acsinia, cu mânecele cămeşeĭ suflecate până în betele altiţelor, întinse peşchir curat pe măsuţa cea rotundă şi aşeḑă treĭ tacâmurĭ, linguri de tisă, ca la ḑi de sĕrbătoare, cane de sticlă înflorite de la moşĭ...

Numaĭ ce se deschise uşa şi intră iar popa... cu pricina... Cât vĕḑu potcapiul iţăindu-se pe uşă, Ion şi puse mâna pe cuţit... Noroc că popa intră cu faţa spre Ion.

— Vaĭ! ce era să fac, strigă Ion, lăsând să-ĭ cadă cuţitul din mână... E socrul meŭ!..

Dascălul deacum şeapte anĭ, era acum călugăr şi popă.

Veḑĭ ce bine-ĭ prinse luĭ nea Ion Dudăŭ

sfatul cel d'al treilea al căpitanului Gloanță? Deacă el, din aluniș, dădea zor la cuțit, așa-i că Ion Dudău se făcea ucigaș de socru?... Temnița îi scia de oase!..

Mirarea popei Onufrie fu mare vĕḑênd cuțitul căḑut din mânile lui Ion, dar bietul liberat mărturisi tot gândul lui cel reŭ.

— Măi Ioane, ce? te credeai tu cu panchițele alea de la Bucuresci?

Și părintele îmbrățișă pe Ion și-l bine-cuvîntă. Iar Ion nu mai isprăvia de lăudat sfaturile căpitanului, măcar că nevasta lui ḑicea: «Pĕcat, Ionică dragă, că ne-ar fi prins bine cei 600 de leușori!.. Sfaturi și ḑicĕtori învață omul de la moși și strămoși nu pe 600 lei!... Ei da poftim la masă!..»

Se puseră la masă, mămăliguța fumega ca cădelnița popei la liturghie. Popa scoase un fedeleș mândru închistruit, cel care imblasă roată la masa de la nunta Acsiniei și în care părintele acum ținea vin de cel ce punea la sfântul Potir... Atunci și Ion Dudău nu voi să rĕmână mai prc jos de cât socru-sĕŭ. El scoase din dăsagă cozonacul!..»

— Cozonacul d-lui căpitan, cinstite părinte... 'Mi-a ḑis să-l aduc întreg, neatins și numai cu sfinția ta și cu Acsinia să-l mâncăm...

Cozonac boeresc, Acsinio!.. de la *Firear-al-Coțcăĭ.*[1])

Și rupse cozonacul și... o! minune! Zing! zing! zing!... Curg din cozonac unul, doĭ, treĭ, 30 de polĭ!.. Toți rĕmân încremeniți, dar Ion ce maĭ ochĭ holba!..

— Auḑĭ, cozonac de la *Firear-al-Coțcăĭ*? E de la *firear al luĭ Dumneḑeŭ*, cozonacul tĕŭ, mĕ Ioane, ḑice rîḑênd părintele Onufrie.

Eacă așa! Căpitanul Gloanță pusese bine ceĭ 600 sute leĭ aĭ luĭ Ion, în cozonac, ca să nu îĭ fure cine-va, orĭ să-l înșele vre un pungaș...

— Să trăiască căpitanul Gloanță, ḑice Ion, aruncându-și căciula în înaltul poduluĭ și podidindu-l lăcrimele; când o fi vre-o bătălie mĕ pun în fața luĭ să nu-l ajungă glonțul dușmănesc!

— Omul luĭ Dumneḑeŭ, căpitanul tĕŭ, adaose părintele Onufrie, zuruind în palmă, ca un zaraf, ceĭ 30 de napoleonĭ.

— Da de glonțĭ dușmănescĭ!.. oftă Acsinia... Maĭ bine de cât gloanțe și rĕsboae, maĭ bine să ne ferească Dumneḑeŭ și să țină pace în lume.

Sinaia, 1887.

---

1) Fialcovski.

VACA BABEI FLOAREA

I.

Lăcomia perde omenia!

Bine a ḑis Românul care a ḑis aceasta.

Iacă ce s'a întêmplat Babeĭ Floarea şi ce dovedesce temeĭnicia graiuluĭ românesc.

Ci-că baba Floarea, cu pĕrul alb ca miţa oaeĭ albe, şi faţa sbîrcită ca unda suflată de vênt, iar în gură nicĭ un dinte, se ruga luĭ Dumneḑeŭ ḑi şi noapte să-ĭ dăruiască o văcuţă, să-ĭ dea lapte, ca laptele e hrana bĕtrâneţelor şi a gingiilor vĕdane de dinţĭ.

Dar în loc de văcuţă, n'avea baba Floarea decât o biată capră al căreia ied împărţea laptele eĭ cu baba.

Intr'o ḑi se scoală des de dimineaţă să mulgă capra, înainte de a o sloboḑi la păşune,

când iacă, păşind pragul tindeĭ, piciorul babeĭ dă de un mototol de borfe...

— Ce-o fi? gândi baba.

Cum era de bĕtrâneţe încovăiată şira spinăreĭ, de căuta maĭ mult spre pământ decât la ceriŭ, baba Floarea n'avu mult să se plece ca să vadă că nu era boccea de borfe, ci un biet copilaş lepădat de o mamă rea...

— Eĭ, ce te facĭ babo? se 'ntreba Floarea, rîdênd. Iacă! un copil îţĭ trebuia ţie!..

Numaĭ cum avea inimă bună, baba luă pruncul în braţe şi-l desmierdă dicênd:

— De, îĭ suge şi tu cu iedul la capră... Ce 'mĭ-o maĭ rĕmâne în uger, mĭ-o ajunge şi mie, că bĕtrâneţile nu-ĭ cea mare pagubă, de n'or avea cu ce să dăinuiască...

II.

— Petre! dice în acea vreme, Mântuitorul Isus Hristos, din ceriurĭ căutând cu privirea spre bordeiul babeĭ Floarea; Petre! vedĭ tu ce se petrece colo, în Ţeara-Românéscă, în Buda a pustie, unde şeade baba Floarea?..

Sf. Petru se uită prin gaura cheeĭ raiuluĭ, ca să vadă maĭ bine şi ca prin ochian zări pe baba Floarea ţinênd cu drag la ţîţa capreĭ pruncul ce găsise la pragul bordeiuluĭ sĕŭ.

— Câtă milostivire, Doamne, ḑise Sf. Petru, în inima bieteĭ babe! Ea n'are pentru sine de ajuns lapte de la o capră, şi dă ce bruma maĭ are la un copilaş strĕin.

— Tot maĭ sunt suflete bune, pe lume, Petre... Bucură-te, ḑice rîḑênd Mântuitorul: n'o să 'ţĭ rĕmână raiul de tot pustiŭ! Dar sciĭ una, Petre?.. Se cade să rĕsplătim babeĭ Floarea pentru bunătatea eĭ de suflet... Haide, Petre, încalţăţĭ opincile de fer şi să pornim iar pe lume...

III.

— Boc, boc!..

Dumneḑeŭ şi cu Sf. Petru bat cu toiagul în uşa bordeiuluĭ babeĭ Floarea. Ea vine şi deschide.

— Bucuroşi la oaspeţĭ, mamă bĕtrână? ḑice Sf. Petru, intrând cu Domnul Dumneḑeŭ.

— Poftim, cu ce-o da Dumnezeŭ... Ca la casa ăluĭ sărac, ḑice baba închiḑênd uşa după ce intraseră ceĭ doĭ călĕtorĭ.

— Apoĭ o da Dumneḑeŭ, ḑise Mântuitorul, făcênd semn luĭ Sf. Petru cu coada ochiuluĭ. — Dă-ne mamă ceva *lăptişor*, că mălaiŭ avem noĭ în traistă...

Baba se uĭtă pe furiş la copilul, care dor-

mia în copae lângă vatră şi un moment pare că stătu pe gânduri. Cugetă biata bătrână: de daŭ laptele, cu ce hrănesc copilaşul?.. — Eĭ, dar să le daŭ partea mea, îşĭ ḑise indată Floarea, că n'oiŭ maĭ muri de fome până mâni...

Aşa şi făcu.

Pe când Mântuitorul gusta cu Sf. Petru laptele din strachina cea frumos smălţuită şi cu linguri de lemn nouĕ-nouliţe, baba grija de copil, că se desvelise...

— Petre, adevĕr grăesc ţie, femeea aceasta mĕ minunează; ne-a dat cea de pe urmă picătură de lapte cu care avea să potolească aḑĭ chiar foamea eĭ...

Aşa şopti Mântuitorul luĭ Sf. Petru, apoĭ chiămând pe Floarea:

— Mamă bătrână, dar laptele ţi-e de capră...Vacă n'aĭ?..

— Să am vacă?.. Nu 'mĭ-a dăruit una Sf. Dumneḑeŭ, măcar că mult mĕ rog... nu atâta pentru mine, cât pentru plodanul ăla sărăcuţul...

— Da bine Petre, ḑise Mântuitorul rîḑênd, ce-o fi gândind Dumneḑeŭ, de n'a auḑit până astăḑĭ rugăciunea mătuşeĭ?..

— Păĭ că n'o fi avênd numaĭ pe baba Floarea de ascultat, sfântuleţul de Dumneḑeŭ,

întrerupse bětrâna aproape supěrată că cine-va grăesce cu neevlavie de Dumnedeŭ. . .

După ce se ospătară cei doĭ sfinţi călětorĭ, Mântuitorul dise luĭ Sf. Petru:

— Petre ian bate de treĭ orĭ cu furca aia a babeĭ, de colo din grinda caseĭ, bate în pripiciul hornuluĭ.

Cât sfêrşi de bătut a treia oară, numaĭ ce, la uşa bordeiuluĭ, se auḑi mugind o vacă cu viţel.

Baba Floarea rěmase încremenită. . .

— O vacă cu viţel, la uşa bordeiuluĭ, jupânilor! . . A cuĭ o fi oare?

— E a dumitale, bětrâno, dise Mântuitorul. . . Iacă, de acum aĭ lapte pentru copil şi pentru bětrâneţe *unse*.

Baba Floarea nu se putu stăpâni de a eşi de dată afară, şi cu inima voioasă desmerdă pe murga, care par'că cunoscea pe bětrâna de anĭ de ḑile, aşa se bucura de a o vedea! . .

IV.

Eĭ, dar cei doĭ călětorĭ pornirĭ. . .

Până să-şĭ dea seama maĭ bine de fericirea ce-ĭ venise, călětoriĭ eşiseră şi plecaseră.

Numaĭ ce te facĭ cu purdalnica de fire omenească? cu cât are maĭ mult creştinul, cu atât poftesce maĭ mult!

— Am o vacă, îşi ḑise baba Floarea... Adecă de ce să n'am douĕ? Ce aŭ făcut călătoriĭ ăia pot face şi eŭ. Ean să ieŭ şi eŭ furca din grindă şi să bat pe pripiciul căminuluĭ.

Cât gândi aşa şi făcu.

Numaĭ cât aĭ clipi din ochĭ, murga începu a rage cumplit în bătătura bordeiuluĭ... Se uită Floarea pe ferestruică... Ce să vadă? Un lup mare cât un taur doborîse vaca şi o mânca...

Lăcomia perde omenia!

Nu se mulţămise Floarea cu ceea ce-ĭ dăduse Dumneḑeŭ. A venit lupul să-ĭ iee darul...

Baba se puse pe plâns, amar câindu-se...

V.

— Da bine, Doamne, — după ce te-aĭ milostivit de aĭ dat babeĭ o văcuţă, de ce i-o luaşi, trămiţênd un lup? întrebă mâhnit Sf. Petre.

— «Nemulţumitoruluĭ se iea darul», ḑice neamul românesc, cu dreptate, rĕspunse Mântuitorul...

Numaĭ iată că vine iute la Mântuitorul, Sânta Maria, maica-sa şi-ĭ ḑice:

Fiule, uite colo, în bordeiul Floareĭ, cum

îşĭ îneacă plânsul, grijind de un copilaş... Iartă-ĭ greşeala, fiule, ca să scie omenirea, că în casa unde găsesce milă şi adăpost copilul lepădat, nu încape jalea şi sărăcia...

— Amin, ḑice Mântuitorul...

Şi din acea clipeală, murga iar se arătă babeĭ Floarea, întreagă şi sănătoasă, de-şĭ freca biata femee, ochiĭ şi se întreba oare n'a visat ea lupul?..

Da să maĭ bată şi ea cu furca în pripiciŭ ca călĕtorul, ca să aĭbă şi a doua vacă, ca maĭ ba!

Ba adecă furca o luă baba în brâŭ şi toarsă in şi lână, de făcu ţóle ţinculuĭ, de nu duse lipsă nicĭ băiatul, nicĭ dênsa.

— Heĭ, furca harnică face minunĭ nu numaĭ în mânile luĭ Dumneḑeŭ!

Dar:

«*Lăcomia perde omenia!*»

Buşteni 1888.

POPA CARE SCIE CARTE[1])

I.

Păĭ, cucoane, ci-că era odată, în satul nostru, (care adĭ îĭ ḑic Brănişteni, da pe vremea aceea se numea Bărbescii), ci-că era odată în satul nostru un popă prea învĕţat, de scia toată cartea sêrbească şi ce leşească şi acea

[1]) Citim în «Românul» de la 29 Iulie, 1887:

Literatura română la Peleş. — Sâmbătă $^{15}/_{27}$ Iulie, d. şi d-na V. A. Urechiă, aŭ avut onoarea a dejuna la Castelul Peleş. După dejun, la care luă parte d. I. C. Brătianu şi doctorul în teologie d. Dulton, din Petersburg, Majestatea Sa Regina dori să asculte douĕ din legendele culese de d. V. A. Urechiă, din acele ce d-sa povestesce la seratele literare, ce dă în folosul statueĭ luĭ Miron Costin. D. Urechiă citi povestea luĭ *Ion Isteţul*, (care avu atât de mare succes la Academie şi pe aiurea), cum şi legenda luĭ *Gloanţă Porcarul*, o legendă minunată, comună — negreşit cu variante, — la maĭ toate popoarele ariene. In limba germană ea a fost dată în versurĭ de către Bürger; în limba spaniolă ea a fost culeasă de către folcloristul Trueba; în limba francesă aŭ dat de ea folcloriştĭ ca Paul Sebillot, Francisc Bladé, Cosquin.

Minunate sunt aproprierile aceste ale literatureĭ orale ale po-

letinească şi citea psaltirea ca tatăl nostru, de mersese faima învĕţăturei luĭ, la rĕsărit şi la sfinţit de soare, la miaḑă-noapte şi la miaḑă-ḑi.

Tot satul, de la Şoltuzul[1]) Vrajbă, până la nea Sucilă, cel mai tînĕr din ceĭ 12 pârgarĭ, 'şĭ lua de departe căciula şi se ferea în lăturĭ în calea lui, maĭ dehaĭ de ar fi fost jupân Pârcălabul... Ba ce!.. Păĭ ci-că venia lumea după lume să asculte graiul cu miez al popei şi să primească de la el sfat de pĕs şi la nevoie.

Numaĭ Badea Gloanţă, porcarul satuluĭ, nu era de părerea lumeĭ întregĭ despre învĕţătura părinteluĭ Onofreĭ — că aşa era numele din botez al popeĭ.

---

poarelor: acestea probează odată maĭ mult, cât ar trebui popoarele să trăiască între ele ca nisce adevĕraţĭ fraţĭ.

Majestatea sa Regina a ascultat, ni-se spune, cu multă plăcere legenda originală a luĭ Ion Isteţul şi a fost foarte mulţămită, amintindu-şĭ frumoasele versurĭ ale legendeĭ germane, să o afle reprodusă în povestea luĭ Moş Dudăŭ, din satul Bărbesciĭ, a luĭ Miron Costin.

D. Urechiă a arătat Majestăţeĭ Sale *maquetele* statueĭ luĭ Miron Costin şi Majestatea Sa a bine voit a provoca scurte amintirĭ din viaţa nemuritoruluĭ cronicar.

Această serată literară s'a prelungit maĭ multe ore, graţie interesuluĭ cu care glorioasa noastră Suverană şi poetă, ascultă, tot ce se referă la limba şi istoria naţiuneĭ române!

[1]) *Şoltuzul* orĭ judeţul, ceea ce este aḑĭ primarul, Pârgarĭ sunt actualiĭ Consilierĭ comunalĭ.

— Aşĭ! învĕţat!.. ḑicea Badea Gloanţă, trăgênd cu ghioaga luĭ dungĭ în colbul din drum, unde întâlnea oamenĭ din sat, ducênd porciĭ la păşune. — Aşĭ! învĕţat!.. Ean tăceţĭ, oamenĭ bunĭ!.. Cartea popeĭ e subţire de tot!.. Ean învêrtesce, jupân Vrajbă Şoltuze, tăciunele ăsta aproape stins, nu maĭ cu o schintee de foc în vêrf... ean învêrtesce-l răpede în cerc... Vedeţĭ, oamenĭ bunĭ, ce roată de foc face schinteea? N'aţĭ ḑice că are în mânĭ un cogemite soare?

O biată schintee e şi învĕţătura popeĭ, dar aşa o învêrtesce de cu meşteşug la vederea satuluĭ, de vi-se pare soare mare şi luminos!.. Nu jupâne pârgare, nu este învĕţat popa Onofreĭ, ci mare pişicher!..

Vorbele luĭ Gloanţă nu schimbaŭ cursul gânduluĭ obştesc, că aşa-ĭ omenirea, cocoane: când apucă într'o parte, geaba-ĭ puĭ stavilă, că ea, ca şi puhoiul neţĕrmurit, să răpede la vale nepotolit. Ba încă Gloanţă era luat la ochĭ rĕĭ, nu numaĭ de părintele Onofreĭ. dar şi de tot satul... Şoltuzul chiar, îĭ tot subţia simbria ce-ĭ plătea satul pe fie-care an, pe mĕsura în care Gloanţă subţia, cu vorba luĭ, cartea popeĭ.

Iar pârgariĭ, fraţĭ de cruce cu popa, alegeaŭ

pentru Gloanţă, opincile de San-Medru[1]) şi San-George, tot putrede, de rĕmânea porcarul pâna la sĕptămâna numaĭ cu tălpăloagele de la măsa... Pă-ĭ aşa-ĭ dacă te puĭ în poară cu domniile!.. Vaĭ de Badea Gloanţă!.. De ḑile rele, de păsurĭ şi de lipse, el ajunse slab şi deşirat şi galben, ca cocianul de cucută în toamnă; iar părintele Onofreĭ, tot maĭ rotofeiŭ de nu-şĭ maĭ încăpea în pele!.. Pălămariul chiar, punea prinsoare că de o maĭ merge burta părinteluĭ tot înfoindu-se, încă o iarnă şi o primă-vară, apoĭ n'o să maĭ poată eşi cu cădelniţa prin derele micĭ, la leturghie. Până şi părintele Onofreĭ se speriase şi creḑênd că'ĭ vina coliveĭ şi a colacilor unşĭ cu miere şi încrestaţĭ cu miez de nucă nouă, nicĭ maĭ punea gura pe aşa ceva... Dar burta tot în spor mérgea 'nainte... Heĭ! traiul ticnit, lauda lumeĭ, mulţămirea sufletească te îngraşă maĭ dehaĭ decât coliva şi colaciĭ.

II.

Faĭma învĕţăturei părinteluĭ Onofreĭ trecu de jităria satuluĭ, şi din om în om, ea strĕ-

[1]) Sântul Dumitru.

bătu până la Suceava şi de la Suceava rĕsbi până la urechile luĭ Ştefan Vodă.

— Măĭ, ce-ĭ de popa de la Bărbescĭ, ḑise într'o ḑi la divan Ştefan Vodă, că i-se închină lumea ca la popa cel maĭ cărturar... O să mĕ duc într'o ḑi la Bărbescĭ să-l vĕd şi eŭ...

Şi iată, mărĭ, că sosi ḑiua acea, când trebile ţĕreĭ duseră pe Ştefan Vodă la Roman... Şi cum Bărbescii sunt ca de o svârlitura de praştie din Roman, numaĭ ce dete luĭ Vodă în gând să meargă într'o seară la Bărbescĭ, să afle de părintele Onofreĭ cel vestit de carte multă.

Încălecă Măria Să Vodă pe calul luĭ cel alb de ţi-se părea când 'l vedeaĭ, că-ĭ un archanghel călare şi făr' de alaiŭ, numaĭ cu doĭ, treĭ slujbaşĭ merse la Bărbescĭ.

Dar pasă-mi-te şi aflase Şoltuzul Vrajbă, cà o să vie la Bărbescĭ Vodă şi aşa chitia el, că la dênsul drept o să tragă Ştefan Vodă. Numaĭ Vodă trase drept la părintele Onofreĭ. Geaba Şoltuzul aşternuse velinţe vĕrgate ca ogoarele de toamnă, de-alungul bătătureĭ caseĭ, pe prispe şi în căměrĭ; geaba adusese de la mŏnăstire, Divan de mĕtase ca să se odihnească pe el Măria sa Vodă...

Buciumele ḑiceau pe întrecute cu viorele

în chiotoarea bătăturei, lângă pârleaz şi din colibele de scânduri nouĕ, cu miros de brad se urca la înaltul ceriului fumul focurilor, unde jupâneasa lui Vrajbă, fetele lui, nepoatele şi vecinele cu mânecile suflecate până la gâţă, învârteaŭ, unele frigări cu berbeci, de se rumeneaŭ la dogoareala jarului, şi altele priveghiaŭ în cuptoare malaiul întins pe frunze de nucă verde, crescênd ca gogoaşa aurită, pe când argaţii întorceaŭ, hăulind o doină; la teascul din care curgea, împrăştiind moale miresme, uleiul de seminţe proaspete, pentru pregătit bucatele lui Vodă. Toate eraŭ gata de bună primire a Domnului la casa lui Vrajbă, dar Vodă ḑise Şoltuzului: «*Nu numai cu pâne trăesce omul, ci şi cu tot cuvêntul ce ese din gura lui Dumneḑeŭ*». Du-mĕ jupâne Şoltuze, la gazdă la părintele Onofrei, că nesecat isvor curge acolo, de sfat bun şi de graiŭ domirit...

III.

Să nu mai lungesc vorba, boerule, că vorba lungă, sărăcie în pungă... Cât vĕḑu Măria Sa Vodă pe părintele Onofrei şi cât din buzele lui răsună la auzul lui Vodă graiŭ

românesc, nicĭ că maĭ îĭ trebui luĭ Ştefan Vodă să stea cu popa la sfat, până ce să se urce cloşca, cu puĭ pe ceriŭ, cale de maĭ multe suliţĭ, că-mĭ scia Vodă pe popă din fir-a-pĕr. Cu mehenchiul minţeĭ seale împĕrătescĭ probă de ajuns şi de rĕmas făcuse Vodă de învĕţătura popeĭ... Atunci Vodă, care nu iubea minciuna şi era mare duşman al faĭmeĭ celeĭ neîntemeiate, se hotărî să deştepte satul din înşelăciune, ce ḑic: satul? lumea întreagă!

— Părinte Onofreĭ, ḑise Ştefan Vodă, când fu gata de plecare. Lumea se închină sfinţieĭ tale ca la cel maĭ învĕţat preot. In Moldova întreagă, faĭma învĕţătureĭ sfinţieĭ tele se luptă să întunece şi pe a Episcopilor şi pe a Inalt Prea Sfinţituluĭ Mitropolit.

Pentru ca şi eŭ ca toată ţeara, să-mĭ plec cu umilinţă capul înaintea sfinţieĭ tele, m'am hotărît să pun la încercare adêncimea minţeĭ şi înălţimea gânduluĭ sfinţieĭ tale. Treĭ întrebărĭ o să-ţĭ pun, cinstite părinte, şi nu îndată, ci în vade de una lună de ḑile aştept să'mĭ rĕspunḑĭ la aceste treĭ întrebărĭ. Aḑĭ este 15 Florar, la 15 Cireşar veĭ veni la Roman. Acolo voĭ fi eŭ şi tot Divanul ţĕreĭ, la Episcopie. Vino, atuncĭ, intră în Divan,

la soarele a Chindie... Deacă răspunḑĭ bine la o întrebare numaĭ, nu-ĭ fi spânzurat de gâde, ci tăiat... Deacă la douĕ întrebărĭ răspunḑĭ bine, armaşul mare te va ucide cu chiar buzduganul domnesc. Deacă rĕspunḑĭ cum se cade la tustrele întrebările mele te fac Episcop de Rădăuţĭ... Nu-mĭ place faima altoită în crengile stufoase a pomuluĭ minciuneĭ!..

— Ascult, Măria Ta, ḑise popa galben ca fuiorul de borangic şi tremurând ca para făclieĭ de la toiagul mortuluĭ, când e dus la groapă, pe ḑi de vênt.

— Eacă întrebările, părinte Onofreĭ:

Voiŭ să sciŭ întâiŭ, cât preţuesc eŭ? Imbunătoriĭ din jurul scaunuluĭ domnesc 'mĭ ḑic că *n'am preţ*...

Ce creḑĭ d-ta părinte?

Al doilea voiŭ să sciŭ, de oare-ce Dumneḑeŭ a pus spată oţelită în mâna mea, la care neamurile vecine se închină, în cât timp puterea-şĭ eŭ ajunge de la un capĕt la altul al umeĭ?

Şi al treilea, 'mĭ veĭ spune, care e gândul în care sunt greşit? In breasla linguşitorilor din Divan nu pot găsi rĕspuns la aşa întrebare. Un preot cu mintea luminată de învĕ-

ţătură, cum ḑice lumea că eştĭ sfinţia ta, va găsi rĕspuns bun cu mare înlesnire.

Aşa dar, la 15 Cireşar, când soarele o fi a chindie... la Roman, la Divan!.. Rĕspunsurĭ bune ca de la un om de carte aştept. Episcop de Rădăuţĭ, orĭ spânzurat, saŭ tăiat... de nu buzdugănit!

Am ḑis!..

— Dar, Măria Ta!

— Am ḑis! strigă Ştefan Vodă încălecând cu curtenii sĕi şĭ plecând îndĕrăt spre Roman.

IV.

Eh! cu Ştefan Vodă nu era de glumă... Deacă el adesea vărsa sânge omenesc pentru o greşeală de nimica, cum era să rĕmâe bietului popa Onofreĭ, vr'o rază de nădejde, că la 15 Cireşar, Vodă l'o ierta, deacă chiar nu va da în Divan rĕspunsurĭ bune la întrbările luĭ? La mare grijă intră părintele Onofreĭ, din acel minut... Nu i-se maĭ alegea nicĭ de mâncare, nicĭ de odihnă, cu cât o ḑi se îngrămădea asupra alteia, ca valurile la mare.

— Să vedeţĭ, oamenĭ bunĭ, ḑicea porcarul către sătenĭ, privind cum popa slăbia pe toată ḑiua, de grijă; să vedeţĭ, că n'o să

scie da rĕspunsurile aşteptate de Măria Sa Vodă. . . Nu vĕ spuneam eŭ că-i subţire tare cartea popeĭ?

Şi cum se întêmplă la omenirea întreagă, cu cât preotul Onofreĭ slăbia de grijă, cu atât să îngrăşa protivnicul sĕŭ, Gloanţă, de mulţămire sufletească, că o să iasă mintea luĭ maĭ la lumină decât a luĭ Onofreĭ.

Numaĭ douĕ ḑile maĭ era acum până la 15 Cireşar şi părintele Onofreĭ nu dăduse de nicĭ un rĕspuns de Doamne-ajută! Şi să nu cugeţi, boerule, că bietul popă nu se făcuse luntre şi punte, doar o da de unul. . . Cercase doar el şi la psaltire: o deschisese până în treĭ orĭ pe sântul pristol, cu ochiĭ închişĭ, la întêmplare, boscorodind de 100 orĭ: Doamne miluesce! Dar ce se veḑi? pe faţa psaltireĭ deschise, la dreapta, bietul popă citea tot osânda luĭ.

Ce maĭ chibzui sântul părinte? El înşiră pe sânta masă toate cărţile bisericescĭ şi apoĭ cu epatrafirul pe cap, se învêrti de treĭ orĭ în jurul jertvelniculuĭ şi apoĭ, pe dibuitele, puse mâna pe cartea ce nemeri. Era evanghelia. Dă patrafirul de pe ochĭ, citesce:

«Fericiţi ceĭ sĕracĭ cu duhul, că acelora

este împărăţia cerurilor», ḑicea evanghelia pe faţa dreaptă, la locul deschis.

— Va se ḑică numaĭ în cer este scăparea mea! oftă părintele Onofreĭ.

V.

In ḑiua de 14 Cireşar, era părintele Onofreĭ tot atât de aproape de a fi găsit rĕspunsurile căutate, cât e aproape turcul de sfânta împărtăşenie...

'Ţĭ era ḑĕŭ milă, să întêlnescĭ pe bietul preot, slab şi deşirat de-ĭ cădea potcapul până peste urechĭ şi antereul bălăbănea pe trupul luĭ, ca ştiuletele de porumb singur într'un hambar pustiŭ, căutătura bietuluĭ preot era păinginită de veghiere şi păşia gânditor, ca luna singuratecă prin bălţile Bugeaculuĭ

— De ce nu te întrebĭ, cinstite părinte, şi cu Gloanţă Porcarul, îĭ ḑise Vrajbă Şoltuzul, întêlnindu-l în dimineaţa ḑileĭ de 14 Cireşar, şi făcêndu-i-se milă de popă, care i-se păru ca un mort, de pe faţa căruia s'a luat giulgiul. Intreabă te ḑĕŭ cu Gloanţă, că vorba cea: *nicĭ nu sciĭ din ce tufă ţîşnesce epurele!*..

— Să mĕ întreb eŭ cu gugumanul acela, eŭ?! rĕspunse măreţ părintele Onofreĭ, care

nicĭ mort nu vrea să se dea rĕmas din carte, de un porcar.

Numaĭ, după ce Şoltuzul se depărtă, ce gândi popa? «Mĕ părinte Onofreĭ, adecă de ce nu cercĭ, dacă până şi Şoltuzul te îndeamnă?.. Badea Gloanţă porcarul e om nevoieş... Câţĭ-va zloţĭ tătărescĭ, vre-un boloboc de miere, câte-va părechĭ de opincĭ moĭ, argăsite la Suceava, l'or face să nu maĭ spună la nime că ,ĭ-am cerut eŭ sfat, luĭ, un porcar făr' de învĕţătură... Păĭ ce... «*Dă din mânĭ Petre, că te înecĭ*», a strigat mântuitorul unuĭ cogemite Apostol... Ean să maĭ cerc şi cu Gloanţă. «Păstoriĭ ăştia, hăulind toată ḑiua a lene, prin munţĭ şi poene se isteţesc mult şi se gândesc la multe, de care noĭ cărturariĭ n'avem nicĭ bănuială... Ci haĭ, mĕ părinte, la nea Gloanţă!..»

VI.

— Toată lumea spune, mĕ Gloanţă, că eştĭ un nătărĕŭ, ḑice părintele Onofreĭ, găsind pe porcar pe priporul unuĭ deal coperit de stejarĭ bĕtrânĭ, de sub carĭ turma luĭ de porcĭ ronţăia cu nesaţiŭ ghinda căḑută de cu toamnă. Toţĭ din sat te socotesc, nea Gloanţă, de om prost numaĭ eŭ, nu.

Aşa ḑiceam eŭ, erĭ seara, luĭ jupân Sucilă pârgarul:

«Vreĭ să 'ţĭ dovedesc jupâne pârgare, că rĕŭ şi fâr' de cale a-ţĭ tot subţiat simbria luĭ Gloanţă, că el nu e om prost, ci om de sfat ales?.. Uite, d-ta şi cu tot sfatul, credeţĭ, că numai eŭ am să sciŭ da răspunsurĭ la întrebările cele treĭ ale luĭ Vodă, da ean să auḑiţĭ pe badea Gloanţă, să vedeţĭ ce minunat ar sci şi el rĕspunde... «Aşa e, fiule Gloanţă, că aĭ sci ce să spuĭ luĭ Măria Sa Vodă, dacă te-ar întreba: cât preţuesce el? In cât timp va ocoli el lumea cu sabia luĭ vitează şi care-ĭ gândul luĭ cel greşit?»

Aşĭ! 'ţĭ-aĭ găsit să înşele părintele Onofreĭ pe nea Gloanţă cu şosele, cu momele de soiul acesta!.. Nicĭ pe vorbă de clacă, nicĭ pe zloţĭ tătărescĭ, nicĭ pe ḑece vedre de miere, nicĭ pe 12 părechĭ de opincĭ moĭ argăsite la Suceava, nu se primi, Gloanţă să dea părinteluĭ Onofreĭ sfatul ce âmbla să-ĭ smulgă...

— Sciĭ una părinte? Ce maĭ la deal la vale... Dă-mĭ antereul, giubeaua şi potcapul sfinţieĭ tale să-le îmbrac eŭ... şi-aşa nu-ţĭ maĭ vin, că aĭ slăbit de nevoe, aĭ ajuns ca resteul la alun... Îmbracă-te cu iţariĭ şi cu sucmanul meŭ... Ţine-mĭ locul cole, la

turmă... Voiŭ merge eŭ în locul sfinţieĭ tale la Roman şi voiŭ da eŭ ràspunsurĭ luĭ Vodă, de nu 'ĭ-or plăcea, pe mine m'o spânzura, orĭ m'o tăia, orĭ m'o buzdugăni...

Ce gândi popa? — Mĕ părinte Onofreĭ! maĭ bine o ḑi porcar tologit pe pajişte, decât un leş de popă, putreḑind de aleluia sub pajişte!

— Haĭde, trampa cu haĭnele, mĕ Gloanţă... Nu că mĕ tem eŭ de a merge la Divan, singur, dar am făcut mă Gloanţă un buboĭŭ la moalele spetelor de nu pot încăleca tretinul, să merg la Roman. Du-te, d-ta... bade Gloanţă şi noroc bun!

— După ce oiŭ trece hopul, adaugă popa între dinţĭ, 'mĭ iaŭ eŭ iar hainele şi Onofreĭ tot la altar, poate şi episcop la Rădăuţĭ, iar nea Gloanţă tot cu ghioaga după porciĭ satuluĭ!..

— Ci haĭde, trampa fiule!..

Hainele popeĭ de pe când era el rotofeĭ, venia acum leite luĭ nea Gloanţă şi iţariĭ şi sucmanul acestuia, carĭ nicĭ maĭ le putea îmbrăca de multe ḑile Gloanţă, că nu-l maĭ încăpea, se potriveaŭ popeĭ ca teaca la cuţit.

VII.

Sosi acum 15 Cireşar, Ştefan Vodă adunase Divanul în casa cea mare de oaspeţĭ a Vlădicăĭ din Roman.

Vodă stătea măreţ în fundul camereĭ, încunjurat la dreapta şi la stânga, de sfetnicĭ, ca Dumneḑeŭ la judecata cea de pe urmă. Divanişti cu toiage de aur, de argint, vĕrgate cu roş şi cu toate feţele curcubeuluĭ, care'şĭ la locul luĭ, 'şĭ dădea sfatul în trebile ţereĭ, când iată, la soarele a chindie, se deschise uşa divanului şi intră un preot.

— Popa Onofreĭ! ḑise cu mirare Ştefan Vodă, care puţin aştepta să vie acesta la ḑiua hotărîtă, cu rĕspunsurile, după ce-l simţise Vodă cât e de sĕrac la carte.

— Părintele Onofreĭ! murmură sfetnicii, carĭ acum sciaŭ şi eĭ şiretenia lucruluĭ.

— Bine-aĭ venit la noĭ, părinte Onofreĭ, adaose Ştefan Vodă... Bre! da ce schimbat maĭ eştĭ la faţă!

— Heĭ! Măria Ta, grija schimbă faţa omuluĭ...

— Aşa este, Măria Ta, ḑise marele logofĕt, grija te îmbĕtrânesce şi te pocesce maĭ iute decăt vremea.

— Eĭ, ce rĕspunsurĭ ne aducĭ, părinte Onofreĭ, întrebă Vodă.

— Măria Ta aĭ ḑis: «popă, să'mĭ spuĭ cât preţuesc eŭ?»

— Aşa e... şi ce'mĭ rĕspunḑĭ, că uite, Dumnealor, boerii Domnescĭ, 'mĭ ḑic mereŭ, că eŭ sunt făr' de preţ!

— Păĭ, aşa socotesc eŭ, că boerii se înşală, să am ertăciune dela Măriile Lor, se înşală din dragostea cea mare ce aŭ către Măria Ta Doamne. Eŭ pe Măria Ta, nu daŭ maĭ mult de cât 29 de arginţĭ...

— Cum aşa? esclamă marele Logofăt îngrozit...

— Deacă Mântuitorul şi Domnul nostru Isus Christos a fost preţuit în 30 de arginţĭ, apoĭ Măria Ta nu-ĭ crede doară, că-ĭ fi făcênd maĭ mult de cât 29...

— Minunat! strigară într'un glas Divaniştiĭ.

Ce să maĭ ḑică alta şi Vodă, când sfatul întreg se minuna de rĕspunsul popeĭ?

— Bine părinte Onofreĭ, de spânzurătoarea mişelească aĭ scăpat... Acum la a doua întrebare.

— Măriţĭ boerĭ d-voastră, ḑice Gloanţă către sfetnicĭ, aŭ nu e adevĕrat că Măria Sa

Vodă e soarele Moldoveĭ? Nu ĭ ḑiceţĭ Măriile d-voastre cu acest nume de: Soare?

— Aşa e! aşa e!.. strigară pe întrecutele boerii.

— Păĭ dacă aşa e, urmează Gloanţă, luĭ Măria Sa Vodă, Soare, ca să înconjure lumea îĭ trebue 24 de ceasuri, că atâta pune soarele de se face ḑi şi noapte...

Mĕ rog cearcă-te să arĕţĭ Divanuluĭ, că a minţit când a chemat pe Vodă *soare!*.. Rĕsună decĭ bolta caseĭ de: Aşa e!! al boerilor marĭ şi micĭ şi a curţeĭ maĭ mĕrunte...

— Da eŭ nu sunt soare! cercă să ḑică Vodă...

Numaĭ ce să maĭ ḑică Vodă, deacă tot Divanul într'o gură strigă şi lăudă rĕspunsul isteţ a luĭ Gloanţă.

— Fie, părinte Onofreĭ... Când îţĭ ḑic treĭ că... escĭ cu chef, te du şi te culcă... necum când o ţeară întreagă te chiamă *soarele* eĭ! Fie, sunt *soare*, deacă vĕ încălḑiţĭ pe lângă mine... Dar deacă, cinstite părinte, te-aĭ învrednicit cu acest rĕspuns a nu fi decât buzdugănit cu buzduganul meŭ, ean să'ţĭ vedem şi al treilea rĕspuns.

— Aĭ întrebat, Măria Ta, care-ĭ gândul

greşit al Măriei Tale. — Păi, Mărite Doamne, chiar acum te înşelĭ în ceia ce gândescĭ...

— A păţit'o, murmurară boerii.

— Cum aşa? strigă Vodă, iute cum era, de se cutremură Divanul.

— Gândul luĭ Măria Sa Vodă nicĭ o dată nu-ĭ greşit, Părinte, ḑice Vornicul de ţeara de sus, cel maĭ linguşitor dintre sfetnicĭ.

— Ba greşesce, jupân Vornice, că şi Vodă e om! rĕspunde fără sfială Gloanţă. Măria Sa crede acum că grăesce cu popa Onofreĭ de la Bărbescĭ...

— Eĭ şi? strigă Vodă.

— Păĭ nu cu popa Onofreĭ stă de vorbă Măria Sa Vodă, ci cu...

— Ci cu porcarul Gloanţă, strigă din uşa Divanuluĭ, Şoltuzul Vrajbă, intrând iute. Da, Măria Ta... e Gloanţă porcarul, îmbrăcat în haina popeĭ, ca să-l scape de moarte... Popa Onofreĭ s'a îmbrăcat şi el în hainele luĭ Gloanţă de porcar şi păzesce în locul luĭ turma de porcĭ în ştejărisce.

— Gloanţă porcarul? strigă Ştefan Vodă de se sgudue iarăşĭ Divanul. Măĭ nene, n'aĭ ghicit al treilea rĕspuns... Că eŭ nu ḑu un porcar grăit-am acum ci cu... Ci cu *Prea Sfinţitul Episcop de Rădăuţĭ!*.. Cine, boiarĭ

d-voastră, se cade să fie păstor al ţĕreĭ, de nu va fi omul cu mintea isteaţă, şi cu sfatul neîntrecut? Onofreĭ păstor rĕmâne, dar nu la turma de oameni, ci la acea unde 'şĭ a aflat scăparea vieţeĭ. . . Acolo să-l laşĭ, jupân Vrajbă, auḑitu-m'aĭ? Ia loc la dreapta Mitropolituluĭ, Prea Sfinte părinte Gelasie, Episcoape de Rădăuţĭ, adauge Vodă, luând de mână pe Gloanţă, porcarul de odinioară şi punêndu-l pe scaunul de Vlădică, în strigările de bucurie şi de minunare ale tuturora. . .

Bietul Gloanţă, — părintele Gelasie — plângea şi rîdea. . . Nu maĭ scia inima omuluĭ cum să grăiască, cu rîs orĭ cu plâns? când o podidesce neaşteptata fericire.

Şi eacă, ḑice moş Dudău terminând, şi eacă cum se aleg păstoriĭ sufletesci aĭ neamuluĭ românesc. . .

— Vreĭ să ḑicĭ, moşule: cum se alegeaŭ odinioară? . .

— Dar ce-a fost poate se maĭ fie!

— Să te auḑă Dumneḑeŭ moşule. . . Numaĭ eŭ nu cred în poveştĭ, deşi mĕ'nebunesc după ele, să-le ascult.

FIȚI UNIȚI ȘI VEȚI AVEA ORI-CE VEȚI CERE!

De la Pasci până la Duminica cea mare, nu căduse boabă de ploaie pe țărina prăfuită. Pământul se căscase de uscăciune, cât gura bețivului pe cepul antalului, și holdele abia răsărite, se chirceaŭ și se gălbeneaŭ ca fata nemăritată.

— Vaĭ! de noĭ, jupân județ... Ce ne facem de o maĭ ține seceta asta numaĭ o săptămână, ḑiceau sătenii din Gura-Văieĭ așteptând ca stăpânirea — Județul și ceĭ doĭspre-ḑece pârgarĭ aĭ satuluĭ — să deschidă eĭ, *după datoria lor*, șghiaburile lăcătuite ale ceriuluĭ, doar o ploua și s'o răcori pământul însătoșat.

— Auḑĭ colo!.. de geaba este Giudeț?.. Numaĭ așa de florile mărului i'am dat noĭ toiagul mândru împistrit a mână!.. Ce fac,

mĕ rog și cei 12 pârgarĭ? Barem să ne dee ploae la vreme!..

Că, dreptul luĭ Dumnedeŭ, nu hăuliaŭ de a cască-gura necĭ dormeaŭ, necĭ bietul Județ, necĭ ceĭ 12 pârgarĭ!.. Făcuseră eĭ tot ce le stătuse în putere: alergaseră tocma la curtea de Argeș, unde trăia baba Moaca, cea care pentru plată de douĭ ughĭ [1]) pe an, aprinde lumînările de ceară la felinarele din mijlocul crucilor de lemn, de la mormintele din țintirimul mŏnăstireĭ, și le cădelniță cu smirnă și tămâie, la serbătorĭ împĕrătescĭ, baba Moaca, cea care face prescurile de St. potir și încheagă boabele de grâŭ la colivă, cu miere mirositoare și cu miez pisat de nucă, alb ca fulgiĭ de zăpadă

— Mamă Moacă, ce ne facem?.. Nu plouă... Țerina-i arsă ca inima nevoiașuluĭ după ceas de bucurie...

— Păĭ, jupân Județe, să deslegăm noriĭ... 'I-aŭ legat dușmaniĭ... că are bietul român dușmanĭ, cum are umbră bradul cel 'nalt...

— Desleagă-ĭ, desleagă-ĭ, mamă Moacă. 'Țĭ-om da de fie-care om din Gura-Văieĭ,

---

[1]) Galbenĭ.

câte un căuş de grâŭ cu chipul luĭ Christos şi câte un fuior de cânepă meliţată. . .

Mama Moaca boscorodi ce boscorodi în limba duhurilor, cu faţa la rĕsărit; scuipă la spate, ameninţă cu cuţitul, — ce luă din carâmbiĭ cismelor luĭ jupân Vrajbă Judeţul, — la dreapta şi la stânga, până'n treĭ orĭ, apoĭ scoase o ulcioară cu un pămătuf de busuioc mănunchiat prin o sdreanţă de preşură cu fluturiĭ de aur, din sicriaşul peste care eraŭ clădite până'n grinḑile podului perne şi velinţe vĕrgate ca ogoarele toamna. . .

— E untură de şearpe ucis de fată mare, jupân Judeţe.

Şi eşind cu Judeţul în bătătura bordeiuluĭ, unse cuţitul boscorodind toate alea pe graiŭ de duhurĭ negre şi numaĭ ce, făcênd treĭ têrcoale prin bătătură, din ce în ce maĭ larg têrcolul, cum se măresc rotogoalele ce face unda, în care aĭ asvêrlit o pieatră, înfipse cuţitul în mijlocul bătăturei, în dreptul unuĭ nouraş, stingheriŭ pe ceriŭ ca sihastrul de la Priporul Vulturuluĭ şi gălbuĭ ca tuleile de boboc. . .

— Stăĭ! . .

«Norule, noraşule!
«Împle-ne făgaşele,
«Maĭ înflă pâraele,
«Şi 'nverḑesce holdele...»

Da nouraşul îşĭ căta de drum, ca banul singuratec din punga celuĭ sĕrac, necum să se maĭ închege nor de nor, ca ban lângă ban în haznaoa bogatuluĭ...

Şi mi-te în treĭ ḑile de post: Lunea, Mercurea şi Vinerea, mama Moaca legă nourul cu cuţitul, dar tot nu sloboḑi cerul nemilostiv măcar roua dimineţeĭ pe holdele ofilite.

— Păĭ cum să ploaie, jupân Vrajbă?.. Nu isbutirăm, că s'aŭ lăsat vr'o fată din Gura-Văieĭ s'o sărute flăcăŭ în ḑi de Sânta Vinere!..

Fie şi aşa!.. Numaĭ ce maĭ rĕmâne de făcut? Vreme de rĕbdare nu maĭ este, că aşia-şĭ satul se aduna la pîrleazul bisericeĭ, şi se sfătuia, îndârjit de moş Sucilă, biv[1]-judeţ, să schimbe de la cârma satuluĭ pe Vrajbă şi pe ceĭ 12 pârgarĭ, că de când eĭ ţin pecetea Gura-Văieĭ, merge rĕŭ, rĕŭ de tot!..

1) Ex.

Ce maĭ la deal la vale!.. Nu maĭ pupă jupân Vrajbă el ântêiŭ mâna popeĭ. Duminică, la anaforă, deacă numaĭ treĭ ḑile încă n'o ploua!

Desnădăjduit, rĕŭ probozit de muierea luĭ, care o apuca «*ducă-se pe pustiĭ*» numaĭ cât gândia că o să-ĭ taie drumul şi să-ĭ treacă înainte altă muiere, a nouluĭ Judeţ, şi la biserică şi la şeḑĕtoare, — bietul jupân Vrajbă merge la părintele Onufrie, archimandritul de la mănăstirea din Curtea de Argeş.

— Părinte sfinte, blagoslovesce!.. Ce ne facem? Nu plouă... Holdele se prapădesc... Satul fierbe a răsvrătire... E rĕu de mine şi de ceĭ 12 pârgarĭ, de nu ne mântuescĭ cu sfintele rugăciunĭ... Ean maĭ citesce vr'o molitvă la lacra sfinteĭ; maĭ scoate prin ogoarele jalnice ale sfinte icoane, doar s'o milostivi Dumneḑeŭ!..

Ce gândi părintele Onufrie? Cât aĭ clipi din ochĭ el 'şĭ plimbă căutătùra pe largul ceriuluĭ ş'apoĭ la borcanul de la fereastră, în care ţinea un brotăcel verde... Pe ceriŭ nicĭ firicel de nor... şi brotăcelul gâfâia cu botul căscat după ploae... Nicĭ un semn de ploaie nu dădeaŭ nicĭ cocoşiĭ din bătătură,

nicĭ pisica nu-şĭ lingea blana... Pace! nădejde nu ĭ de bură, măcar cât pĕcat la inima Fecioareĭ...

— De oiŭ scoate icoanele, gândi şiretul popă, şi n'o ploua, ales de-oiŭ scoate sfânta lacră, — cine maĭ aduce prinoase la biserică? S'a înţĕrcat cu acaftistele şi cu sărindarele!

Şi popa, viclean ca o vulpe, rĕspunde luĭ jupân Vrajbă: Aḑĭ e Joĭ... Vino Duminecă cu tot satul la mănăstire, să mă înţeleg eŭ cu sătenii... Vor eĭ ploaie cu clăbucĭ, orĭ numaĭ o bură ca prin sita de prescure? Voiŭ cere la Dumneḑeŭ şi la sfintele moaşte ce or pofti .. Şi le-o da Dumneḑeŭ şi sfintele moaşte după pofta inimeĭ lor pravoslavnice.

*

Dumineca următoare, în faptul ḑileĭ, intra în curtea mănăstireĭ satul întreg de la Gura-Văieĭ. Bĕtrânĭ, tinerĭ, femeĭ, fete, copiĭ veneaŭ, toţĭ cu toţĭ, cu Judeţul şi pârgariĭ păşind în frunte, cu toiagele lor mândre. Iar paracliserul toca-toca în turnul mănăstireĭ, după poartă, maĭ cu marafet decât în alte ḑile... Păĭ ce... Biserica are să fie plină de oa-

menĭ și discul o să se umple de lescăĭ și de potronicĭ, de împărțit cu popa Onufrie și cu diaconul Macoveĭ. Ce să vĕ maĭ spun? Abia era soarele ridicat de douĕ suliți de la sprînceana ogoarelor, despre Rĕsărit, și biserica era plină de oamenĭ ca un cuib de lăstunĭ. Nicĭ afară din biserică, la jugul cel întipt în pămênt, — jug în care Vlădica pune la ḑile de sĕrbătoare pe ceĭ care nu vin treĭ Duminecĭ de-a rêndul la sfânta liturghie, — acum nu era nimenĭ înjugat. Numaĭ douĭ argeșenĭ lipseaŭ de a treia oară, dar acelora nu le duceți mila, oamenĭ bunĭ, că n'aŭ eĭ grijă de jugul Vlădiceĭ, că-și rĕsplătesc eĭ pĕcatul cu câte douĭ purceĭ de câte o lună, o baniță de prune din leasa cea caldă încă, și cu câte douĭ-treĭ sacĭ de lână brumărie.

După ce diaconul Macoveĭ ḑise ectenia: «Să plinim rugăciunile noastre de dimineață Domnuluĭ», părintele Onufrie bine-cuvîntă din dverile marĭ și ḑise norodului:

— Oamenĭ bunĭ, creștinĭ bine-credincioșĭ! — Aŭ venit la mine jupân Vrajbă Județul din Gura-Văieĭ și 'mĭ-aŭ spus, că cereți ploaie, că vi s'aŭ ofilit țarinele... Apoĭ eată, gata sunt eŭ orĭ și când să scot sfânta lacră cu

moaşte şi sfintele icoane, să fac rugăciunĭ, ca Dumnedeŭ să deschidă şghiaburile ceriuluĭ şi să se reverse mila luĭ pe ogoarele dumneavoastră... Numaĭ vreaŭ să sciŭ domirit în ce dĭ voiţĭ voĭ ploaia?.. O vreţĭ voĭ mâne, Lunĭ?

— Dumnedeŭ să ne ferească de ploaie, mâne Lunĭ, cinstite părinte, strigă maĭ mulţĭ oamenĭ dintr'un colţ al bisericii... Mâne numaĭ să nu ploaie, c'am dat foc la cuptoarele cu oalele... Am perde de o ploua mânĭ toată munca noastră, noĭ olarii, de n'o maĭ întârdia ploaia barem o dĭ...

— Bine, oamenĭ bunĭ; — apoĭ vreţĭ voĭ să ploaie Marţĭ?

— Nu, sărutăm dreapta Cuvioşieĭ Tale!.. Să nu ploaie Marţĭ că sfârşim mâne de cosit iarba, şi cum atât de puţină s'aŭ făcut, de o maĭ apuca-o şi ploaia, verde, neadunată, toată se topesce... Numaĭ până Mercurĭ să nu ploaie!..

Fie, creştinĭ blagoslovitĭ... Să rugăm dar pe Dumnedeŭ să ne dăruiască ploaie pe dĭua de Mercurĭ.

— Aoleu! Cinstite părinte, da ce ne facem noĭ fetele, de plouă Mercurĭ? Păĭ nu

sciĭ Sfinția Ta, că Mercurea e ḑi de têrg, la Argeș?.. Aducem de vînḑare biete câteva ouĕ și puĭ de găină, să prindem câți-va zloți... Păĭ, ca la têrg, mergem cu hainele cele maĭ bune... Așa că le perdem de ne apucă ploaie cu ele?.. Ci lasă, Sfinte Părinte... lasă să ploaie Joĭ.

— Bine, fetelor, să ploaie Joĭ, deacă nu maĭ ḑice nime nimica.

— Da ce sciŭ fetele de nevoile oamenilor, strigă o droae de copiĭ... Auḑĭ să ploaie Joĭ... Păĭ, Joia ne dă drumul dascălul de la psaltire... Atâta ḑi bună avem și noĭ într'o sĕptămână, să batem poarca..., să ne maĭ petrecem... și tocmaĭ Joĭ să ploaie!..

— «Lăsați copiiĭ să vie la mine» a ḑis Mântuitorul, strigă părintele Onufrie, cu un zîmbet de șiretenie. Joia este a copiilor, oameni buni... Ean să ne rugăm să ploaie Vineri.

— Păĭ cum de nu! strigă din rĕsputeri alte glasuri... Vineri avem de pus temelia la biserica din Poiana Verde... Ce?.. o să perim de foame noĭ zidariĭ, de hatârul plugarilor.

— De! nu vĕ mâniați, ḑice popa... Nu voiți ploaie Vineri? Bine, fie pe ḑiua de Sâmbătă

— Da bine părinte, nu te gândești? Sâm

bătă spălăm rufe... Douĕ biete cămăşĭ avem de cap... Deacă mâne nu este albită a doua, rĕmân bărbaţii neprimeniţĭ, Duminecă?.. De plouă mâne, unde uscăm rufele?

— Aşa, ḑăŭ, adaogă şi jupên Vrabjă!.. Şi unde puĭ că Sâmbătă am de dus la Vornicia de judeţ şi baniĭ vineretuluĭ... Să mĕ mureze ploaia ca pe un şoarece? Om bĕtrân, să mĕ îmbolnăvesc?

— Decĭ, nu daţĭ voie luĭ Dumneḑeŭ, oamenĭ bunĭ, să ploaie decât Duminecă?

— Doamne apără, strigă într'un glas diaconul Macoveĭ şi paracliserul. Ce ne facem noĭ cu biserica de plouă Duminecă? Ce bruma de căştig maĭ ese la disc într'o cogemite mănăstire pustie?

— Bine oamenĭ bunĭ, creştinĭ blagosloviţĭ... n'o ploua nicĭ Lunĭ, nicĭ Marţĭ, nicĭ Mercurĭ, nicĭ Joĭ, nicĭ Vinerĭ, nicĭ Sâmbătă, nicĭ Duminecă...

Numaĭ deacă nu vreţĭ să ploaie, de ce faceţĭ ḑile rele luĭ jupân Vrajbă Judeţul şi celor 12 pârgarĭ?..

Să veniţĭ la mine atuncĭ să scot icoanele şi sfintele moaşte, când toţĭ veţĭ voi într'un glas să ploaie, că «*numaĭ ceĭ uniţĭ poĭ dobândi orĭ-ce vor cere de la Dumneḑeŭ!*».

VORBA POTRIVITĂ

— Mĕ Ioane, ḑise, deşteptându-se din somn, cum zări, prin ochiul de geam prins în bărdăhanul ferestreĭ, furişându-se în bordeiŭ, lumina albă a zorilor, — mĕ Ioane, ḑise lelea Grapina, nevasta pârgarului Sucilă, din satul luĭ Caraĭman, scoală că-ĭ ḑiua mare, înhamă şarga la căruţă şi du sacul ăsta cu păpuşoĭ la moară de-l macină. Dar să nu-ĭ daĭ morarului decât un pumn de fie-care dimerlie, auḑitu-m'aĭ?

Era, boerĭ dumneavoastră, Ion, feciorul leleĭ Grapineĭ, vĕr primar cu Ion Isteţul, vistavoiul căpitanuluĭ Gloanţă. Adică de rubedenie, vorbă să fie, că nu era pe legătură din sânge, ci pe temelie de prostie.

Şi fiind-că lelea Grapina sciea ce odor de fecior avea, se ţinea tot pe lângă el, doar o

înhăma şarga cum se cade şi n'o maĭ pune, ca maĭ alaltăieri, în locul dârlogilor, căpăstrul.

— Veḑĭ, mĕ Ioane, maĭ ḑise lelea Grapina, când şarga fu înhămată, veḑĭ de nu te apuca să daĭ maĭ mult morarului decât un pumn de fie-ce dimerlie. Ḑi mĕ, până ce-ĭ ajunge la moară: un pumn de fie ce dimerlie, ca escĭ uituc şi 'ţĭ-o lua morarul uium maĭ mare.

— Lasă, mămucă, nu uit eŭ... Oiŭ tot proceti pe drum ca *Tatăl nostru*, sfatul dumitale: *câte un pumn de fie-ce dimerlie.*

Lasă, mămucă, nu uit eŭ.

Şi hi! şargo!.. Biciuşca plesnesce, roţile neunse scârţie şi şarga care-şĭ simţi limba apĕsată de fringhia ce Ion îĭ pusese în bot drept zăbală, porni duioasă la trepezior.

Iar Ion, şeḑênd pe sacul cu păpuşoĭ desfecat la şeḑĕtoarea de Sân Medru, ḑicea cu atât maĭ cu glas sfatul măseĭ, cu cât jalnicul scârţiit al căruţeĭ îĭ acoperea graiul.

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie!

Câte un pumn de fie-ce dimerlie!

De abia trecuse Ion de jităria satuluĭ şi intrase între lanurĭ, când iacă dete de nisce ţĕranĭ, carĭ semănaŭ grâŭ de toamnă,

— Bună dimineaţa, mĕ Ioane, îĭ strigă unul din săteni.

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie, ḑicea mereŭ Ion.

— Aşa, mangositule? strigă ţéranul, repeḑindu-se şi apucând de dârlogĭ şarga, care se opri pe loc, atât doria să maĭ poposească. Aşa!.. Tu ne urezĭ să culegem numaĭ un pumn de fie-care dimerlie? Auḑĭ, mĕ Ionaşcule, mĕ Ursule, ean ascultaţĭ, voĭ, auḑiţĭ ce ne pomăzuesce mangositul ăsta?..

Ionaşcu, Ursul, lăsară de aruncat grâul în brasda neagră, cea cu puţine ḑile în urmă neted peptĕnată de boron şi de grapa de fier, şi năvălură asupra luĭ Ion şi mi-l bat ca pe un nuc în ḑi de toamnă.

— Aoleŭ, oamenĭ bunĭ... De ce mĕ bateţĭ?.. Mama m'a învĕţat să ḑic aşa.

— Să nu maĭ ḑicĭ aşa, prostule. Să urezĭ dimpotrivă oamenilor: «Aḑĭ unul, la toamnă o mie!»

— Hi şargo!

Ridică din coadă şarga să ia putere, scutură din bot şi plecă.

— Aḑĭ unul, la toamnă o mie! ḑicea mereŭ Ion, în gura mare.

— Cum aşa, nelegiuitule, strigă oprind iapa de dărlogĭ, un gligan de pălămar, care purta pe umerĭ un felinar mare de biserică, înnaintea unuĭ mort ce sătenii duceaŭ la cimitir.

Căruţa luĭ Ion se întêlnise cu mortul; Ion dase în lăturĭ, dar tot nu încetase de a striga: *Aḑĭ unul, la toamnă o mie!*

— Cum grăescĭ, tu mĕ, întorsule de la ţîţa mătiĭ? Unde a murit aḑĭ din sat unul, la toamnă să moară o mie?

Şi jap! şi jap! cu felinarul sfânt peste spatele luĭ Ioan.

— Aoleŭ! jupâne dascăle, n'oĭ maĭ ḑice aşa...

— Să nu maĭ ḑicĭ!.. Orĭ ḑi: Dumneḑeŭ s'o ierte; să'ĭ fie ţĕrîna uşoară!.. şi'ţĭ fă cruce.

— Hi Şargo! Hi!.. Plist, plist!..

Şarga porni. Ion îşĭ netezi spetele care 'l usturaŭ, ca şi când le-ar fi muiat în ardeiŭ pisat şi porni iară strigând: Dumneḑeŭ s'o ierte! să'ĭ fie ţĕrîna uşoară!..

Cât o fi mers Şarga, nu spune povestea, dar iată că se opri, întâmpinându-se cu o ceată de oamenĭ, carĭ călărĭ, carĭ pe jos, după carĭ venea un car cu patru boĭ, cu

coarnele poleite. In car, pe un clit de velinţe vĕrgate ca toamna ogoarele, păturite pe o ladă de Braşov, mândru împodobită, şedea o fată frumoasă, cu beteală şi florĭ pe cap şi alte douĕ fete cu cârlionţĭ de beteală şi ele la dreapta pĕruluĭ. In carâmbiĭ caruluĭ era aşeḍat un brad verde mândru împodobit cu panglicĭ şi mărgele.

Cum vedeţĭ era o nuntă.

Da ce-ĭ pasă luĭ Ion de nuntă, de oameniĭ ceĭ călărĭ, cu năfrămĭ şi cu tulpane scrise la frânele cailor şi cu fedeleşe pline de vin, fedeleşe împistrite şi cu năfrămĭ la ţurluiŭ.

Vorniceiĭ chiuiaŭ şi daŭ din pistoale; doĭ ţiganĭ negri ca tăciunele mi'ţĭ trăgea isoane pe cobḍă şi vioară, dar Ion îşĭ căta încet de drum, trecênd pe lângă nuntaşĭ şi mereŭ strigând: «Dumneḍeŭ s'o ierte... să'ĭ fie ţĕrîna uşoară!»

— Ce urezĭ tu, neghiobule, îĭ strigâ unul din vornicei, care se brodi să treacă maĭ pe aproape de Ion.

— Dumneḍeŭ s'o ierte... să'ĭ fie ţĕrîna uşoară! strigă Ion, cugetând că pălămarul de maĭ adinioară îĭ dedese în vorbele aceste, graiŭ de dragoste cu omenirea întreagă?

— Aşa grăescĭ tu, măĭ tontule?.. Aşa urĕzĭ tu nunta şi mireasa?

Şi jap! şi jap! cu fedeleşul plin peste cap, de cât pe ce să'l podidească sângele pre Ion pe nas şi pe gură.

— Aoleŭ jupâne, — n'oĭ maĭ ḑice asa!..

— Să ḑicĭ, năucule: Să trăiască mirii, să trăiască naşiĭ!.. sporiŭ şi berechet!

— Aşa oĭ ḑice bădică... Slăbesce-mĕ din bătaie...

Şi hi, şargo!.. Plist, plist!.. *Să trăiască mirii, să trăiască naşii!.. Spor şi berechet!..*

Şarga când îl bătea pe Ion, auḑea pocnet de oase isbite şi nu-şĭ da seamă, cum de n'o doare pe ea?.. Se bucură biata o clipă că doară pelea se îngroşase de nu maĭ simţea loviturile, dar când sfichiul biciuluĭ luĭ Ion o ciupi din noŭ pe spinare, înţelese că dênsa săraca nu'şĭ perduse de loc neplăcuta simţire. Heĭ, ce să facă? Lungi pasul, încreţindu-şĭ pelea spinăreĭ, şi o tuli cam la treapăt cam la goană, trecu vr'o douĕ ponoare şi un crâmpeiŭ de făget... Când iată sosi la pârleazul uneĭ case de moşnean. Aci trăeşce ciaşnic[1]) Pălămidă, care se vede că prinsese

1) Paharnic, boierie.

pre jupâniţa luĭ, Rada, stând de vorbă în mieḑ de noapte cu un puşcă-'n-lună de diac [1]) din sat, şi acu mi-ĭ trăgea jupâniţeĭ Radeĭ o sfântuliţă de bătaie, să-ĭ descânte de cel făcut.

Da ce-ĭ pasă luĭ Ion de jupâniţa Rada, de pelea eĭ... Numa de, Şarga maĭ miloasă de picioarele eĭ, rărise pasul şi când trecu pe lângă pârleazul caseĭ, aşa-şi o stinchi de tot.

— Hi Şargo, strigâ încetinel Ion... *Să trăiască miriĭ, să trăiască naşiĭ!.. Spor şi berechet!..*

— Ce ḑicĭ, tu beţivule! strigă bărbatul încetând de a'şĭ bate muierea, căcĭ auḑise graiul luĭ Ion. Ce ḑicĭ tu, beţivule?.. Ce aĭ tu să te amestecĭ în căsnicia oamenilor şi să'ţĭ baţĭ joc de eĭ?

— Şi trosc! şi plosc!.. Amêndoĭ, jupân Pălămidă şi jupâniţa Rada îşi uită de necazurile lor şi fac necazul luĭ Ion, croindu-l pe spete, el cu ţăpoiul, dânsa cu furca...

Aoleu! n'oĭ maĭ ḑice, oamenĭ bunĭ... Oĭ ḑice cum vĕ place.

— Să ḑicĭ: aşa ţi se cade muere!..

---

1) Scriitor.

— Aşa oĭ ḑice jupâne! . . Hi şargo! .. Plist, plist! . . «*Aşa ţi se cade muiere!*»

De abia şarga, care ciulind mereŭ urechia, tot se întrebà cum de aude bătăĭ şi ea nu le simte, de abia ajunsese la cel-alt cap al satuluĭ, unde în dreptul puţuluĭ cu cumpănă naltă se crucesc drumurile, şi iată că Şarga se opresce, căcĭ vĕḑu calea ĭezită de un car prea încărcat şi resturnat. . . O muiere, care pasemite stătuse pe vârful caruluĭ, gemea sub car, cu piciorul doară frânt, iar cărăuşul necăjit, amărât, fără de ajutor, când fluera de necaz, când se opintea să salte roata caruluĭ resturnat peste piciorul bieteĭ muĭerĭ. . .

— Aşa ţi se cade muiere! — poftoria mereŭ Ion, nebăgând de seamă de nenorocirea bietuluĭ cărăuş.

— Cum grăeşcĭ tu, netrebnicule? strigă cărăuşul amărât. In loc să-mĭ daĭ ajutor, mĕ maĭ înjurĭ?

Şi cum era cu o pârghie în mâna, cu care se ispitea să rădice carul, o întoarce pe spatele luĭ Ion.

— Aoleŭ! nu mĕ ucide! . . n'oĭ maĭ ḑice aşa jupâne! . .

— Să nu maĭ ḑicĭ. . . Când veḑĭ nevoia

omuluĭ, ajută'l şi ḑi nevoieĭ: Arḑ'o focul s'o arḑă!

— Bogdaproste, badeo, de învĕţătură... Doar a D-tale o fi maĭ bună, că după urma celor-l-alte m'am ales tot cu bătăĭ.

Şi Ion ajută pe cărăuş, de-şĭ puse carul pe roate şi muierea în car.

Aşa să ḑicĭ, măĭ băete, când veḑĭ nevoia: Arḑ'o focul s'o arḑă!

Şarga nicĭ de astă dată nu pricepuse lovitura care pocnise la auḑ... dar simţi rĕŭ sfichiul biciuluĭ luĭ Ion, şi decĭ porni iară...

Numaĭ nu'şĭ scuturase foalele, care suna a deşert, nicĭ cât aĭ ḑice de o mie de orĭ Doamne milueşce şi se opri Şarga speriată de o pălălaie mare, ce vĕḑu înaintea eĭ. Ardea un coş la casa unuĭ ţăran şi fumul eşia în valurĭ negre şi înteţite prin ursoaica coperişuluĭ.

— *Arḑ'o focul s'o arḑă?* striga mereŭ Ion după învăţătura cărăuşuluĭ, privind la focul care cât de cât să ţişnească prin coperişiul de stuf al caseĭ.

— *Să-mĭ arḑă focul casa?* Aşa îmĭ doresci tu, afurisitule, strigă bietul proprietar al caseĭ de lângă puţ unde scotea apă.

Şi cum era cu doniţa cu apă, se repede la căruţa luĭ Ion şi mi'l botează de mi'l moaĭe, ca pe un şoarece murat în putina cu varḑă.

— Aoleŭ! da ce făcuĭ?

— Să nu maĭ ḑicĭ: «Arḑ'o focul» nătărăule; când veḑĭ nevoia omuluĭ, ḑi: «Săriţĭ oameni buni!»

De câte orĭ primea câte o păpară, Ion îşĭ răsbuna pe biata Şargă, care simţea câte douĕ, treĭ sfichiurĭ ardeiate de biciŭ, ca să pornească, ca şi când biata iapă s'ar fi împotrivit la aşa ceva.

Plist! Plist! Şarga scutură din spinare, dupĕ obiceiul eĭ, ca şi când s'ar fi simţit pişcată de un tăun, şi porni. Ion striga cât îl ţinea gura: *Săriţĭ oamenĭ bunĭ!*

Cât merse Şarga pe cale pustie, numaĭ cioarele se sburătăciaŭ, speriate de strigătele luĭ Ion, dar iată că acum căruţa intră într'un sat mare.

— Săriţĭ oamenĭ bunĭ! . . Săriţĭ oamenĭ bunĭ!..

Sătenii auḑind aşa strigăte, alergară care maĭ de care dupĕ căruţa luĭ Ion, socotind că doar nu'şĭ poate înstruni Şarga şi că 'ĭ-e frică să nu-l rĕstoarne într'un şanţ să'ĭ frângă junghietura gâtuluĭ.

— Ptru! ptru! striga care maĭ de care.

Şi unul apucă de roată, altul de dârlogiĭ şargeĭ, al treilea se puse în faţa epeĭ, minunată de osteneala ce'şĭ da atâţia oameni s'o facă să stea, pre dânsa, care nicĭ dorea altceva maĭ cu poftă.

— Săriţĭ oamenĭ bunĭ! nu înceta de a ḑice Ion şi când şarga, recunoscĕtoare sătenilor, se opri.

— Ce este? ce este?

Şi cum nu era nimic:

— E beat, oamenĭ bunĭ, ḑise unul din sătenĭ.

— Orĭ e nebun, adaugă altul.

— Nebun ḑĕŭ, strigă al treilea. . .

Apoĭ când treĭ îţĭ ḑic că escĭ aşa şi pe dincolo, aşa şi pe dincolo te socoate lumea întreagă. . .

— Staţĭ mĕ, strigă şoltuzul[1]. . . Ean să'l ducem la casa satuluĭ, până i-om da de căpătâiŭ.

— Ci-că nebunilor, ca să'ĭ liniştescĭ, să le daĭ câte o chelfăneală cu nuiaoa, jupân Şoltuze, maĭ spune şi paracliserul.

---

1) Primarul.

— Săriţĭ oamenĭ bunĭ! striga maĭ tare Ion, auḑind de bătae.

— Aşa ţi'ĭ vorba? Pe el, băeţĭ!

Şi jap!.. şi pleosc!

— Tot maĭ strigĭ: săriţĭ oamenĭ bunĭ, de aĭ sculat în picioare tot satul?

— Aoleu! nu maĭ strig... Da cum să ḑic morarului jupân Şoltuze?

Din una din alta, înţelese tot satul, că Ion era subţire la minte, cât vêrful acului şi că merge la moară să macine porumbul din sac şi că l-a trimis maică-sa.

— Da cum te-a învĕţat măta?

— Câte un pumn de fie-ce dimerlie să daŭ...

— Bine te-a sfătuit, mă prostule. Uite, moara e colo în vale, la iazul luĭ Cuza Bărbosul. Dute şi macină, că-ĭ veni la rând lesne, că aḑĭ nu macină nicĭ pârcălabul, nicĭ vel-vornicul de oraş, nicĭ Şoltuzul, nicĭ pârgariĭ, nicĭ popa Onufrie.

— Ce minunăţie! gândi Ion; după vorbele mameĭ am mâncat bătae numaĭ cât am eşit din sat, şi acum mĕ întorc iar la vorbele mameĭ!.. Se vede unde am fost ci-că întors la ţiţă... Hi! şargo!.. «Câte un pumn de fie-ce dimerlie!..»

Ptru, ptru, şargo!

Ion ajunse la moară... Tocmaĭ eşia din moară cel din urmă sac de făină şi morarul se gătea, neavênd grăunţe în coş, să dea drumul apeĭ, să oprească roata. Cât văḑu şarga oprindu-se în bătătura moreĭ, morarul veni de ajută pe Ion să descarce sacul şi pe dată îl turnă în coş şi dete drumul petreĭ.

Când făina galbenă ca aurul curgea în sac, Ion şedea pe gânduri, rezemat de uşa moreĭ.

Se bătea el cu gândul: o fi vrênd mama să'ĭ daŭ eu un pumn bietuluĭ morar, orĭ să-mĭ dea el de la el câte unul de fie-ce dimerlie?

Dar peatra a sfêrşit de dumicat boabele, şi pe lingura veşcăĭ nu se maĭ prelinge făină, sacul e plin cu vêrf.

— 'Ţĭ-e gata făina, băete; strigă morarul.

— Acu-ĭ e acu, gândi Ion... Păcat de bietul morar! Maĭ bine să-ĭ întorc eŭ spatele să 'mĭ dea el mie.

Bine, bade morar... Haide, dă... Câte un pumn de fie-ce dimerlie.

Şi întoarse spatele către morar.

Acesta creḑu că Ion cere să-ĭ pue sacul în spete.

— Acum, îndată, băete; să mĕsurăm... şi 'şĭ luă singur uiumul.

Mirarea luĭ Ion fu nespusă când la urma urmeĭ, după ce mereŭ îşĭ întorsese spatele, doar 'ĭ-o da pumniĭ, se trezi cu sacul în spate, astupat bine cu o ţepuşe nouă.

— Ce maĭ staĭ? încarcăţĭ căruţa! strigă morarul.

— Se vede că tot eŭ trebue să-ĭ daŭ pumnĭ se gândea Ion, care urcat în căruţă aşeḑa sacul, şi pe când cugeta să pogoare ca să plătească cu cinste morarului, acesta trage cu biciul şargeĭ, care pleacă în treapĕd

— Eĭ, 'ĭ-oiŭ plăti altă dată, 'şĭ ḑise Ion.

Dar sosit a casă, el povesti maică-seĭ păţeniile luĭ cu vorbele ce-l învĕţase dênsa şi oameniĭ din cale.

— Heĭ! mĕĭ Ioane, aşa e când nu potrivescĭ vorba după oamenĭ şi după gândurĭ.

Că de-aia 'mĭ ḑicea tata mereŭ:

Fată mereŭ să gândescĭ,
La graiŭ când te otărescĭ,
Nu grăi la toţĭ c'o vorbă:
După cuptor şi cociorbă,
Că de ţi-ĭ scurt cuptorul,
Iţĭ ajunge vătrariul;
De-ĭ cuptorul adânc tare,
Cociorba-ĭ prăjină mare.

Veḑĭ cu cine te 'ntêlnescĭ,
Când te-apucĭ ca să grăescĭ
Că alt-mintrelea te 'nhaţă.
Cine la graiŭ vrea povaţă,
A tăcea mereŭ învaţă,
Că-ĭ de aur şi tăcerea,
La cine n'are puterea,
Şi zapis greu iscălesce,
Cine mereŭ flecăresce.
Vorba de-ĭ ḑisă la vreme,
De nimica nu te teme;
Vorba de n'o potrivescĭ,
Capul răŭ ţi-l necinstescĭ...
Vorba 'n cinste de'ĭ născută,
Şi duşmanul o ascultă;
Vorba cea nepotrivită,
E dulamă rĕŭ croită:
Nu te 'ncape de'ĭ prea strîmtă,
Orĭ o calcĭ că e prea lungă...
Vorba goală-ĭ goală pungă!
Vorba nu e de pricină,
Când nu ni-ĭ vĭaţa senină;
Ci e că n'am potrivit,
Vorba cu gândul cinstit.

. . . . . .

Eŭ povestea-mĭ am sfîrşit,
Dar grait'am potrivit?

NEA SĂRĂCILĂ

De Nea Sărăcilă se ţinea nevoia grapă. Câtă foame, câtă goliciune era în casa luĭ, nu atêrna fire de trestie la streşina caseĭ luĭ! D'apoĭ şease copiĭ, unul dupĕ altul, la rênd ca ţevile de la naiŭ, carĭ plângiaŭ? Şi unde puĭ bătăile ca pe tobă, ca să tacă!.. Adevĕrat iad casa luĭ Sărăcilă! Să 'ţĭ astupĭ urechile, numaĭ să nu auḑĭ certele, chiotele şi jalea plodanilor dupĕ un codrişor de pită. Ba să 'ţĭ astupĭ ḑĕŭ şi ochiĭ să nu facă bătăturĭ, isbiţĭ de păreţĭ goĭ, de laviţele ciotoroase şi fără de velinţe, orĭ de oasele rĕsărite ale feţeĭ luĭ Nea Sărăcilă şi a bieteĭ luĭ muierĭ. Mânele lor, cârlige lungĭ de fôntână, iar sdrenţuitele haine pe trupurile lor, ca momâile de speriat vrăbiile în lanurile de holde.

— Iar nu găsişĭ de lucru, omule? ḑise

muierea într'o seară, luĭ Sărăcilă. Maĭ cearcă să'ţĭ schimbĭ meseria, că uite nu merge de loc. De ce nu te facĭ şi tu hamal? Eacă, vecinul nostru Grosanu, e hamal la port şi nu se întoarce a casă într'amurg în fie-ce ḑi fără de pită la subsioară pentru copiĭ!

— Bine muiere, să maĭ cerc şi cu hamalîcul... Numaĭ o să veḑĭ că n'am să scot nicĭ din meseria asta cu ce să vĕ ostoesc nevoia ḑilnică... Când se leagă soarta rea de om, te sbaţĭ în ghearele eĭ ca pescele în mreje, până ce-ţĭ daĭ duhul.

*

A doua ḑi Nea Sărăcilă, cât simţi bărdăhanul ferestruiceĭ caseĭ încălḑit de o rază de soare, desprinse un crâmpeĭ de funie de teiŭ, întinsă din vremĭ maĭ bune între horn şi peretele din fund al cămăreĭ, de se punea pe el, când era ce să se atêrne, şi se duse la port cu funia salbă pe piept şi se băgă între hamaliĭ carĭ aşteptaŭ muşteriĭ.

Cum îl vĕḑu hamaliĭ, nu maĭ stincheaŭ din hohote:

— Ha, ha, ha! Nea Sărăcilă hamal!

— Să şciţĭ că-ţĭ umflă sacul cu grâŭ ca vân-

tul peana, numaĭ deacă alt hamal o duce grâul, iar el sacul gol! ha! ha! ha!

— Cu mânile şi picioarele luĭ ca rişchitorile şi slab de se clatină ca foaia de plop, nu-şĭ maĭ desleagă el de la piept curmeiul de teiŭ ca să lege sarcinĭ!

Şi tot aşa şi tot aşa!..

Unul câte unul, hamaliĭ fură năimiţĭ de neguţătorĭ şi corăbierĭ şi rămase singur singurel numaĭ Nea Sărăcilă. Acum era soarele de treĭ suliţĭ de la sprînceana cerului, când eacă trece pe lângă Sărăcilă, jupân Imbuibatul, care cunoşcea de mult timp pe bietul muncitor.

— Ce facĭ tu aci, mĕ Sărăcilă?

— Ce să fac, jupâne? aştept doar 'mĭ-o trămite soarta vre-o slujbă de hamal.

— Glumeşcĭ mĕ? Tu hamal?

— Păĭ! scaunul domnesc nu-ĭ slobod pentru mine, jupâne. Mĕ făcuĭ, ḑĕŭ, hamal, că am o foame lungă de treĭ coţĭ, şi dintr'ênsa trag cu toţĭ dinţiĭ şease copiĭ, ca câniĭ dintr'o tureatcă veche. Maţele ghiorăe la tot neamul meŭ şi doar-doar să se mânânce unele pe altele... Heĭ, d-ta, care aĭ de toate berechet, habar n'aĭ de nevoia omuluĭ...

— Laudă Domnuluĭ, Nea Sărăcilă, 'mĭ-a mers bine în toate, şi de unde acum 20 de anĭ n'aveam para chioară, acuma am ocine, case şi corăbiĭ... Ce să facĭ, Sărăcilă? De când iĭ lumea a fost şi o să tot fie: *la unul nevoie şi la altul bună voie,* că omul se naşce fie-care cu soarta luĭ.

— Soarta mea, jupâne, nicĭ Scaraoţki cu toată lungimea colţilor luĭ, n'o poate mistui.

— Mi-s'a făcut milă de tine, Nea Sărăcilă, şi de oare-ce te făcuşĭ hamal, o să 'ţĭ daŭ eŭ o slujbă pe ḑiua de astăḑĭ. O să 'ţĭ daŭ de dus o sarcină maĭ potrivită cu umeriĭ teĭ. Dute până la Soarta mea, la palatul eĭ, şi ĭ spune multe închinăciunĭ de la jupân Imbuibatul şi că-ĭ mulţămeşce de toate bunurile ce-ĭ trămite. Eacă, mĕ, pentru osteneala ta, ḑece galbenĭ tătărescĭ.

— Numaĭ ḑece galbenĭ, jupâne? Soarta d-tale e hât colo departe... colo, tocmaĭ pe dealul luĭ Hristos, cu treĭ crucĭ... de-oiŭ merge într'acolo pe albia pârâuluĭ, prin petriş, o să-mĭ rănesc picioarele desculţe; de-oiŭ da prin dudăul de pe lângă malurĭ, m'oiŭ înghimpa. Muncă grea, jupâne, ḑĕŭ, face doĭ-spre-ḑece galbenĭ.

Jupân Imbuibatul n'avea zor de slujba luĭ Sărăcilă, ci doar că gândea din milostivire să-l facă să câştige ceva banĭ pentru hrana copiilor.

— Eĭ haide, fie doĭ spre-ḑece galbenĭ.

Dar Sărăcilă când auḑi că-ĭ dă doĭ-spre-ḑece galbenĭ, pe loc dete năvală purdalnica de lăcomie în sufletul luĭ. Decĭ se întoarse după ce pornise şi făcuse câţĭ-va paşĭ:

— Ştiĭ ce jupâne? Pentru aşa slujbă grea mi-se face cincĭ-spre ḑece galbenĭ.

— Aşa 'ţĭ-e vorba badeo? Apoĭ nu-ţĭ maĭ daŭ de cât nouĕ galbenĭ.

— Deacă n'am mers eŭ pentru doĭ-spre-ḑece apoĭ pentru nouĕ o să mĕ duc?

— Apoĭ, Nea Sărăcilă, şciĭ una? Nu te maĭ duce, că m'am rĕsgândit.

Sărăcilă înlemni, când auḑi că-ĭ scapă ceĭ nouĕ galbenĭ, carĭ 'ĭ-ar fi prins atât de bine.

— Jupâne, jupâne dragă, să fie dupĕ vorba d-tale, dă-mĭ numaĭ nouĕ galbenĭ.

— Ba nu, bade Sărăcilă, eŭ n'am ḑis nouĕ, ci şase galbenĭ.

— Ba să şciŭ bine că s'or face copiiĭ pastramă, pentru şease galbenĭ nu mĕ duc eŭ aşa departe.

— Bine, nu te duce. Rĕmas bun, Nea Sărăcilă.

Şi jupân Imbuibatul întoarse spetele şi plecă într'altă parte. Cât aĭ scăpăra din amnar, se gândi Sărăcilă: «Afurisiţiĭ de bogaţi!.. Da ce să facĭ? Eĭ cântă şi sărăcimea joacă dupĕ cântecul lor!..» Şi fuga dupĕ jupânul, strigându-ĭ: Ascultă, jupâne dragă, primesc numaĭ şase galbenĭ.

— Şase galbenĭ? n'am ḑis atâta, Nea Sărăcilă, ci numaĭ treĭ.

— Pĕcat jupâne... Ce hămisit o să-şĭ pue ḑilele în cumpĕnă pentru bieţĭ treĭ galbenĭ? Rĕmâĭ cu bine jupâne.

— Rĕmâĭ sănătos, Sărăcilă.

Dar nu făcu Imbuibatul alţĭ ḑece paşĭ şi Sărăcilă iar îl ajunge, că îşĭ ḑisese în mintea luĭ amărâtă că: *«rĕŭ cu rĕŭ, dar maĭ rĕŭ fără de rĕŭ»*.

— Jupâne, jupâne, iacă mĕ duc pentru treĭ galbenĭ.

— Se vede că 'ţĭ ţiue urechea de foame, Nea Sărăcilă, de auḑĭ *treĭ* când eŭ ḑic *unul*.

— Da jupâne, da jupâne, da! rĕspunse bietul om maĭ iute decât sboară săgeata din arc, că se temea să nu-ĭ maĭ scadă iar plata

hapsinul de Imbuibat. Şi porni, nicĭ maĭ aşteptând ca altă vorbă să maĭ iasă din gura bogatuluĭ.

*

Merse Sărăcilă hamalul, prin rîurĭ cu petre ascuţite şi cu ape recĭ, prin dudăurĭ cu ţepĭ, care-ĭ sângeraŭ pulpele lipite de fluere, prin munţĭ nerăsbiţĭ de colţ de iarbă, prin păduri ale căror crăcĭ dese îĭ luară vamă zdrenţuitele-ĭ haĭne. . .

Iată că zări pe vêrful muntelui luĭ Hristos cu treĭ crucĭ, un palat clădit pe stâncĭ de diamante. Era de alabastru, cu porţĭ de aur şi cu grădinĭ de pomĭ şi florĭ, vecinic înoite. Aceasta era curtea Soarteĭ bogaţilor.

Sărăcilă rĕsuflă, îşĭ scoase ghimpiĭ din fluerele picioarelor, îşĭ maĭ înodă ale zdrenţe ce-ĭ maĭ lăsase pe trup crăcile pomilor, şi holbând ochiĭ la minunăţia palatuluĭ, bătu în poarta luĭ.

— Ce vreĭ tu, Sărăcilă? întrebă un glas din năuntru.

— Aicĭ şade, mĕ rog, jupâneasa Soarta jupânuluĭ Imbuibatul din Galaţĭ?

— Aicĭ.

I-se înfăţişă o coconiţă mândră de putea ḑice soareluĭ: «prostule, dă-te în lăturĭ să trec eŭ!»

Stele eraŭ ochiĭ eĭ, luna licărea în pĕrul eĭ de beteală şi diamantele foşneaŭ pe haĭna eĭ de raze, multe ca nisipul pe malul măreĭ.

— Ce vreĭ, Nea Sărăcilă?

— M'a trimes la d-ta jupânească, jupân Imbuibatul din Galaţĭ, din ţara Moldoveĭ, să-ţĭ aduc închinăciunĭ şi mulţămită pentru toate bunătăţile ce'ĭ daĭ.

— Să-ĭ spuĭ din partea mea aşa, că orĭ să vrea, orĭ să nu vrea, am să-l îmbuib de bunătăţĭ până la moartea luĭ. Aşa 'mĭ-e voia mea împĕrătească. Aide, acum pleacă iute de aicĭ că'mĭ stricĭ cheful cu calicia ta.

— Dar de ce jupânească, de bună-vreme ce nicĭ d-tale nu-ţĭ place calicia mea, de ce nu 'mĭ-o schimbĭ pe o leacă de bogăţie?

— Nu-ĭ treaba mea... Nu sunt eŭ Soarta ta... Nu pot face nimic pentru tine. Soarta ta nu şade departe de curtea mea... uĭte, colo la dreapta, dute şi cearcă s'o îmblânḑeşcĭ!..

Adevĕrat că la dreapta palatuluĭ, Sărăcilă dete de un fel de vizuină de stâncĭ rostogo-

lite, pe care nicĭ muşchiul nu se prinsese şi printre care numaĭ şerpĭ şi scorpiĭ foşneaŭ de te lua groaza.

— Aoleo! ăsta-ĭ palatul Soarteĭ mele!

Cum e turcul şi pistolul!.. Ean să-ĭ vĕd mutra. Şi începe să chiăme: Soartă, Soartă!

Eacă, ese dintre stâncĭ o băbătie, goală, sfrijită şi cocoşată. Gura eĭ fără dinţĭ fâlfâia ca aripele liliaculuĭ şi-ĭ curgea balele pe buzele uscate, ca sĕul din opaeţul spart. Douĕ luminĭ stinse se iţăĭaŭ în adâncul ochilor, coperiţĭ de pleoape fără gene şi puchinoase.

Nea Sărăcilă încremeni maĭ de haĭ de i-ar fi eşit înainte mama pădurilor.

— Ce vreĭ, dragă Sărăcilă? întrebă baba moţăind din buzele eĭ uscate.

— Ce să vreaŭ jupânească? Să te daŭ draculuĭ cu tot neamul tĕŭ, că prea maĭ îndrăgit şi te ţiĭ grapă de mine, de nu maĭ scap de păs şi de nevoie.

— Şi n'aĭ să scapĭ cât îĭ trăi, că eŭ sunt Soarta ta.

— Află, maĭ ḑice baba, că eŭ nu te las să câştigĭ şi că maĭ erĭ tot eŭ ţĭ-am băgat în suflet lăcomia, de n'aĭ primit de la Imbuibatul ḑece galbenĭ ca să-l slujeşcĭ.

— Afurisito! . .

— Deacă nu adormeam o clipă la cântecul de jale al copiilor tĕĭ fometegoşĭ, nu eraĭ tu să fiĭ măcar atât de cuminte să primescĭ a sluji pe Imbuibatul şi numaĭ pentru un galben, că te împingeam eŭ să nu primescĭ târgul.

— Trăsnite-ar D-ḑeŭ, lighioae! . .

Şi Sărăcilă se repede asupra babeĭ, dar ea se face nevĕḑută, strigând în hohote: «*Ha, ha, ha! Soarta nu şĭ o face omul, ci cum e de la Domnul!*»

*

Nea Sărăcilă plecă îndărăt spre Galaţĭ, unde ajunse maĭ amărît şi maĭ lihnit de cât purcesese. La intrarea oraşuluĭ, întâlni pe jupân Imbuibatul.

— Bine te-aĭ întors sănătos, Nea Sărăcilă, îĭ ḑise bogatul. Cât aĭ fost tu în cale, am îngrijit eŭ de casa ta şi am băgat de seamă că tot banul ce am dat pe numele copiilor tĕĭ a sporit trecênd din mânele lor într'ale muereĭ tale. *Să vede că soarta lor e maĭ bună decât a ta.* Ţĭ-am făgăduit un galben pentru munca ta; le-am dat lor o sută, iar

ţie îţĭ daŭ numaĭ un sfat bun: *Sĕ n'asculţĭ nicĭ-odată de glasul patimilor, că numaĭ aşa omul poate rĕpune soarta luĭ cea rea, iar maĭ ales fereşce-te de ademenirile lăcomieĭ, că: «Lăcomia pierde omenia.»*

NEA SĂRĂCILĂ ŞI SURATA CALICIE

(POVESTE AUDITĂ DE LA BABA FLOAREA DIN SOCĬ)

Păĭ, cică era odată, pe vremea când Domnul Hristos ămbla călare pe un biet măgăruşĭ iar nu în rĕdvan[1]) de Mitropolit, iar sfântul Apostol Petru purta în toiag traistă de adunà în ea halca de pită, ce lĭ da Creştiniĭ ceĭ bunĭ la suflet, iar nu pe sub antereŭ, coşgogemite tearh[2]) chioscă de plocoane vladicescĭ, orĭ bortoasă de lefurĭ domnescĭ; — era cică odată un biet ferar, ce-ĭ ḑicea Nea Sărăcilă.

De cum sântul soare zugrăvia, cu pulbere de sidef, de aur şi de rubine, pe marginea

1) Trăsură închisă de lux. — 2) Pungă.

ceriului geana ḑilei şi până noaptea, la cântatul cocoşilor de mieḑul nopţei, era Sărăcilă tot cioca-boca cu ciocanul pe nicovală.

Muncia Nea Sărăcilă de-i curgeaŭ sudorile cât bobul, doar o prinde vr'un taler [1]) resleţ, cu ce să stîmpere a purdalnică de foame nepotolită a foalelor celor 12 copiĭ, ce i-a dăruit sîntul Dumneḑeŭ... Că de! Dumneḑeŭ că-i Dumneḑeŭ şi tot greşesce crestăturile rĕbuşuluĭ: unde chitia el că cresta copiĭ la reboajele celor bogaţĭ, nimerea reboajele luĭ Nea Sărăcilă!..

— Surată *Calicie* — (că aşa se chemà muierea luĭ nea Sărăcilă), surată Calicie, oftă ferarul scoţênd la capĕtul ḑileĭ, şorţul de pele şi trăgêndu-şĭ picioarele amorţite de mototoleală din gaura unde lucra; — nu maĭ înflà foile, că-i vreme de înflat foalele ploḑilor. Ean auḑi-i în bătătura bordeiuluĭ, cum ciripesc ca lăstuniĭ în cuib, doar or vedea vermuşul în pliscul mameĭ lor...

— Da ce le-om da, omule, că de, foile le-am învârtit eŭ toată ḑioa maĭ dehaĭ decât raschitoarea mameĭ Despeĭ şi D-ta iacă

1) Ban.

toată ḑioa: cioca-boca pe ilăŭ, când cu ciocanul mic ca cel de la tochiţa popeĭ Elevterie, când cu barosul, dar geaba: nu ne-am ales decât cu scânteĭ şi cu sgură... Că nime n'a venit să-mĭ cumpere barem o caiè de potcoavă...

— Eĭ heĭ, da mânĭ, încă şi maĭ — şi maĭ, surată Calicie, că nu maĭ am nicĭ un dram de fer ca să pot lucra...

— Oh! Oh! bădică Sărăcilă!

— Oh! Oh! surată Calcie!

*

Păĭ, cică a doua ḑi, des dimineaţă, de pus şi'l pusă şorţul nea Sărăcilă, şi surata Calicie încă sufla cu foile în cea spuză de foc... da bietul meşter se scărpina în cap gândindu-se de unde fer pentru lucru? Când eacă doĭ călĕtorĭ rĕŭ îmbrăcaţĭ şi sdrenţoşĭ se opriră în bătătura bordeiuluĭ. Unul era călare pe un măgăruş şi celălalt pe jos. Călăreţul îşĭ legă dobitocul de belciugul prins de plopul unde meşterul lega obicinuit caiĭ muşteriilor aduşĭ la potcoveală, apoĭ urmat de celălalt unchiaş, intrară în bordeiŭ.

— Bună dimineaţa, meştere.

— Mulţămim D-stră, cinstiţi drumeţi... Da ce poftiţi de la Sărăcilă potcovarul?

— Ea să-mi potcovesci măgăruşul, că o să ne urcăm la munte şi-i iute colţul de nu poate prinde copita fără de potcoavă, ḑisă Domnul Hristos, — că tocma sfinţia sa era aidoma, deşi îmbrăcat în haine de cerşetoriŭ, că âmbla tiptil în lumea sfinţiei sale cu tovarăşul de drum, care nu era altul decât Sân Petru. Da unde să-i cunoască bieţii creştini de meşteşugari, că eraŭ sfinţiile lor?

— Ei, nevastă, ce ne facem? De unde fer pentru potcoave? şopti Sărăcilă suratei Calicie... Păi ce o da tîrgul şi norocul... Adă'ncoace, muiere, paftalele tale de argint, ale dela cununie... Iacă! Calicului scufă de mărgăritare îi trebue!

Adusă din sicrieş surata Calicie paftalele... Aferim, sculă! Lucru de argintar domnesc, êl de făcu odăjdiile titoricesci de la biserica lui Vodă!.. Nu'ţi poţi sătura ochii privind aşa mândreţă... Mĕ rog florì cu ciocanul făurite cum abia le-ar fi putut coasă, cu mătăsuri şi bibiluri, pe pînză de burangic întinsă dobă pe vesca desprinsă de la ciur!..

Da nicĭ maĭ căta nea Sărăcilă la mândreţa paftalelor, nicĭ maĭ băgà de seamă cum lumina foculuĭ împlând cu aurul eĭ găurile dintre florile de argint, le făcea şi maĭ minunate, ci haţ paftatele cu cleştele cel mare şi le băgă în vâltoarea cărbunilor înteţiţĭ de foile suratei Calicie.

— Ce facĭ, omule? nu veḑĭ că-s paftalele de argint? ḑise Domnul Hristos.

— Fac potcoave pentru măgăruşul D-tale...

Da ce maĭ vorbă lungă! Nea Sărăcilă potcovi cu potcoave de argint măgăruşul luĭ Hristos.

— Cât am să ţĭ plătesc, meştere, întrebâ sfîntul Dumneḑeŭ, când Nea Sărăcilă lăsâ jos din ştreang cel după urmă picior al dobitoculuĭ.

— Ce să-mĭ plătescĭ, omule? ḑise Nea Sărăcilă... Cu un rac tot sărac!.. După coajă se vede pomul, după haĭnă omul!.. Păĭ, daŭ eŭ cu gândul că nicĭ D-stră, ca şi mine, nu prea aveţĭ chiag de galbenĭ cu chip împĕrătesc... Haĭ noroc şi călĕtorie bună!..

— Se uită surata Calicie cu ochĭ olbaţĭ la Nea Sărăcilă şi cugeta ea în capul eĭ: «Mi-a înnebunit bietul om!» Da să crâcnea-

scă o vorbă de a poncişul, *ca maĭ ba*, că sciea surata că nu scrie la cartea popeĭ, că găina să cânte cucurigul şi cocoşul să cotcodăcească. . .

— Deacă nu vreĭ parale pentru potcoave, eŭ o să-ţi dăruesc treĭ daruri. . . Că aşa cum mĕ veḑĭ sunt şi eŭ unul din vechiliĭ luĭ Dumneḑeŭ şi am trecere pe la scaunul din Ceriŭ al prea sfinţieĭ sale. Haide, meştere cu suflet bun, cere treĭ lucruri şi Dumneḑeŭ ţi le va da.

— Cere parte la raiŭ, şoptesce sân Petru luĭ nea Sărăcilă.

— Iaca brea! . . mi-oĭ lăsa eŭ 12 ţincĭ pe lume, ca eŭ să mĕ duc la raiŭ! . . Deacă-i aşa, jupâne vechilule al luĭ Dumneḑeŭ, aşĭ vrea. . .

— Ce aĭ vrea? . .

— Aşĭ vrea că orĭ ce oĭ pune în punguliţa asta de pele — care-i tot pustie — să nu maĭ iasă fără de voia mea. . . Că de 20 de anĭ în fie-ce ḑi bag în ea părăluţe greŭ muncite şi pân' a doua ḑi tot goală este! . .

— Aşa să fie! ḑice Mântuitorul. Dar ce maĭ doresci încă?

— Cere raiul, mĕ creştine, şoptesce iar Sân Petru.

— Ci dă-mĭ bună pace, unchiaşule, cu raiul luĭ Sân Petru, că n'o să las eŭ bieţĭ copilaşiĭ meĭ în iadul de pe lumea asta!.. Aşĭ voi, jupâne vechilule, ca orĭ-cine o şedea pe scaunul ăla de lângă vatră, să nu se maĭ poată ridica de pe el până n'oiŭ da eŭ voie.

— Aşa să fie! Da bagá de seamă, omule, că nu maĭ aĭ de cerut decât un lucru. Veḑĭ de'ĭ alege bine.

— Mĕ omule, ascultă-mĕ pe mine, cere raiul, şopti iar Sân Petru.

— Eĭ! pĕcate cu omul ăsta!.. Ce'mĭ-e bun raiul, deacă eŭ n'oiŭ maĭ fi pe lume cu băeţiĭ meĭ?.. Sciĭ ce, mărite vechilule al luĭ Dumneḑeŭ? Ean blagoslovesce nucul ăla de lângă cumpĕna puţuluĭ, de colo, de la pârleazul bordeiuluĭ, că orĭ-cine s'o sui în el, jos să nu se maĭ poată da fără voia mea.

— De, fie cum voescĭ, ḑise Sântul Hristos. Şi încălecând pe măgărăşul cel potcovit cu potcoave de argint, îşĭ luă rămas bun de la meşter şi de la surata Calicie şi plecă împreună cu Sân Petru.

*

— Da bine, omule, nu putuși cere barem un codru de pită pe ḑiua de aḑi? se încumetă a ḑice surata Calicie, că ean ascultă cum se vaicără de foame copilașii.

— De, muiere, minte de om și pace!.. M'am luat după o poveste veche ce'mi-a spus'o când eram copil, mătușa Stârpitura, poveste cu trei lucruri minunate... Ḑĕŭ că mai bine ceream o pungă cu bani... Luam'ar naiba, gogoman!..

De-abia rostise numele *Naibei* și iacă vĕd intrând în bordeiŭ un boer, cu giubele scumpe de blănĭ, cu anteriŭ de suhaiŭ, înmuiat în aur și argint, încins cu brâne de șaliŭ, cu calpac de samur pe cap și a mână toiag de argint bătut cu petre scumpe.

— Îți daŭ eŭ pungĭ cu galbeni, ḑice nicĭ una nicĭ alta, boerul către Nea Sărăcilă, că era chiar dumnealui *Naiba* aidoma. — Da-mĭ daĭ mie sufletul tĕŭ?

— Mamă, mamă! strigă în tinda bordeiului copilul cel maĭ mic, mezinul cel maĭ iubit... Dă-mĭ pită că 'mĭ e foame!..

— Li-ĭ foame băeților, gândi Nea Sărăcilă... Adă 'ncoace zapisul, jupâne Scaraoțki, și-mĭ dă bogăție... Numaĭ să nu-mĭ

ieĭ sufletul decât după vadea de 20 de anĭ, să am timp să-mĭ aşeḑ copiiĭ pe la casele lor. . .

— Da ce facĭ, bărbate?

— Ci tacĭ, muiere. . . n'auḑĭ că li-ĭ foame?..

Scaraoţki dete luĭ Nea Sărăcilă un sac, douĭ, mulţĭ sacĭ de galbenĭ ferecaţĭ cu zimţĭ şi curţĭ domnescĭ. . . iar meşterul iscăli zapisul maĭ dinainte scris de Năsdrăvan, diacul luĭ Ucigăl-Toaca, dând spre credinţă şi iscăliturile celor 12 pârgarĭ aĭ Iaduluĭ şi al Şoltuzuluĭ din Tartar, cu pecetea luĭ a mare, înmuiată în sânge omenesc în loc de chinăvar.

Apoĭ pe traiŭ, neică! . . De unde nu era coaje de pită mucegăită pe poliţa hornuluĭ, întinde-te masă, ridică-te masă! Şi curţĭ domnescĭ, şi carete cu telegarĭ arăpescĭ şi haĭne de mătase muiate în aur, şi scule cu nestimate, şi copiiĭ toţĭ doĭ-spre ḑece îmbrăcaţĭ ca feţĭ de boer de Divan. . .

Trecură ceĭ 20 de anĭ iute-iute, că anul de noroc e maĭ scurt decât ceasul de necaz. . .

Păĭ când sosi veleatul din zapis, numaĭ ce se făcură nevĕḑute şi curţĭ şi carete cu roţĭ poleite şi haĭne scumpe şi pungĭ cu galbenĭ. . .

Şi iar se găsi Nea Sărăcilă în gaura sa

de fierar, cu şorţul de pĭele, arsă de schîntee la pept şi cioca-boca! cu barosul pe nicovală, iar surata Calicie îmflà ĭarăşĭ foile, iar foalele celor 12 feciorĭ iarăşĭ goale...

— Heĭ! bogăţia draculuĭ nu-ĭ lucru de temeiŭ! cugeta bietul Sărăcilă...

— Da de plătit o să plătescĭ, Nea Sărăcilă, strigă din pragul uşeĭ Belzebut, că aḑi e vadeaoa. Aŭ trecut ceĭ 20 de anĭ. Haĭde, poftim după mine, că de unde nu, te îmflu cu copiĭ de casă şi plătescĭ ciobote roşiĭ[1]), ca la boeriĭ de Divan.

— Aoleo! muiere, că-mĭ uitasem de zapis... Fie, ḑice meşterul: ean poftim, şeḑĭ jupâne, numaĭ o clipă pe ăl scăunaş de lângă vatră, până ce mĭ-oiŭ scoate şorţul şi m'oiŭ spăla pe obraz de cărbunĭ, că se cade să mĕ ieĭ curat din lumea asta... ca puiul de găină, şi nu-l puĭ la frigare cu tuleie cu tot...

Scaraoţki se aşeḑă pe scăunaş, iar Nea Sărăcilă se griji cât se griji:

— Haĭde jupâne că-s gata!

Naiba dă să se ridice de pe scăunaş... dar par'că l-aĭ fi prins de scaun cu un cuiŭ

1) Amendă.

de dric... Se învêrtea cu scaunul pe loc ca roata moarei pe grindeiŭ, dar de sculat, ca maĭ ba!

— Ci vin jupâne, că's gata, ḑice Nea Sărăcilă rîḑênd.

— Da nu veḑĭ, omule, că nu mĕ pot ridica de pe scaun! rĕspunse jupân Ucigăl-Toaca.

— Păĭ de, eŭ te aştept, cum scrie la zapis!..

— Ascultă, omule, lasă mĕ să mĕ scol şi te maĭ las să trăescĭ un an cu bogăţie.

— Nu, jupâne, nu! Dă-mĭ măcar ḑece anĭ încă de bogăţiĭ...

Dura-vura... Ce să facă şi Dracul, când e prins în cursa Românuluĭ. Sărăcilă scrisă pe zapis vadea nouă şi apoĭ dete luĭ Scaraoţki voie să se ridice de pe scaun. Acesta eşî din bordeiŭ cu clăbucĭ de mânie la gură, dar ce putea să maĭ facă? Zapisul e zapis şi chiar pentru cel cu coarne, că doar nu e dracul boer de divan, să scrie una la zapis şi alta să facă!...

Eĭ, dar iarăşĭ trecură ceĭ ḑece anĭ cum ar fi fost ḑece ḑile şi de o dată se făcură nevĕḑute curţile şi bogăţiile şi Nea Sărăcilă iar se găsi pe prispa bordeiului sĕŭ sărac...

Numaĭ ce se arătă în bătătură Scaraoţki.

— Eĭ, acum s'a încheiat socoteala! . . Nea Sărăcilă, poftim de vino cu mine.

— Vin, jupâne vin, că dor mi-o ajunge şi de traiŭ, că's acum om bĕtrân. . . Haĭ, surată Calicie, haĭ şi tu cu mine, că unde merge bărbatul să cade să meargă şi muierea luĭ.

Şi dracul era voios, că în loc de un suflet cât avea la zapis, o să aibă acuma douĕ. . .

— Vin, cum de nu, omule? — ḑice surata Calicie, numaĭ o fi cam lungă calea şi eŭ sunt pe nemâncate. . . Ean urcă-te pe ăl nuc, bărbate, de-mĭ bate câte va nucĭ.

— D'apoĭ nu sciĭ tu că-mĭ e scrântit piciorul, rĕspunde Nea Sărăcilă. . . Jupâne, lumea te scie cilibiŭ [1]) cu muerile. Ean urcă-te în pom de bate câte-va nucĭ în poala babeĭ, ca să poată merge cu noĭ.

Atâta-ĭ trebui lui Nea Sărăcilă! . . Cât se urcâ Scaraoţki în pom să bată nucĭ, să se dee jos ca maĭ ba!

— Ci haĭdem, jupâne, că-ĭ soarele a chindie [2]), e târḑiŭ! Dă-'n sus, dă-'n jos. . . Vaĭ!

---

1) Delicat, politicos, — 2) Amiaḑĭ.

picioarele dracului sunt înţepenite ca rădăcinele stejarului.

— Měĭ omule, iar mi-o făcuşĭ bună!.. Lasă-mă să mě pogor.

— Ba ḑěŭ, nu, până ce nu te-ĭ primi să-mĭ maĭ laşĭ viaţa şi bogăţiile încă pe alţĭ 20 de anĭ.

Dura-vura, dracul primi să-ĭ maĭ lase luĭ Nea Sărăcilă încă alţĭ ḑece anĭ de viaţă cu bogăţie.

Eĭ, dar trecură şi ăştĭ 10 anĭ iute, cum trece bucuria scurtă a săraculuĭ.

Şi iar se făcură nevěḑute curţile domnescĭ, şi careta cu telegariĭ arăpescĭ şi haĭne şi scule şi bogăţiĭ... Şi iar se treḑiră, la vadè, Nea Sărăcilă şi surata Calicie în bordeiul lor cel sărac.

Numaĭ ce i-a stat înaintea lor rânjind obraznic Scaraoţki. Dar de astă dată nu era singur, că se temea mehenchiul să nu maĭ paţă ca în alte rênduri, ci venise cu toţĭ *copiiĭ de casă*, adecă cu urgie de drăcuşorĭ de toată mâna.

— Eĭ, gata meştere? Poftim după mine! Ce să facă bietul român?

— Haide, muiere, că nu se cade să aş-

tepte Măria Sa dracul. Ş'apoĭ suntem şi noĭ douĕ căḑĕturĭ... Ce maĭ ni e bună viaţa? Ean privesce cum ni s'aŭ prăbuşit meriĭ obrajilor, că nu maĭ îĭ opresc măselele înşirate ca gândul. Vorba ni fălfăe între gingiiĭ ca melesteul în ciur subţire de mămăligă... De âmblat nu maĭ putem decât în cârje, că ni-s ţepene picioarele ca reschitoarele, iar ochiĭ când vĕd calul negru, îl zăresc cât puricile... Geaba! funia e la par... Hîrbul ştirb chiar deacă e de aur, nu-ĭ bun decât de topit... Haĭ, nevastă, că ne-a sunat clopotul. Haĭ, Mărite Scaraoţki!

Şi gata e Sărăcilă şi cu surata Calicie să urmeze după Scaraoţki însoţiţĭ de droaia de drăcuşorĭ.

Numaĭ cât ajunseră lângă pragul uşeĭ, Sărăcilă se opri:

— Aoleo! ḑise el... Ce eram să fac?.. Moarte de drac, Măria-ta. Ceĭ 12 băeţĭ aĭ meĭ, acum sunt 12 nandraşĭ voinicĭ... Eĭ sciŭ că aḑĭ Maria-ta vreĭ să mĕ ieĭ şi s'aŭ otărît să te aştepte aciuaţi pe lângă bordeiŭ, cu aghiasmă sfîntă şi cu sfînta cruce la mână... cum te vor vedea vor să dea năvală asupra Mărieĭ tale şi a alaiuluĭ Mărieĭ-tale, şi nu se va

alege din toţi nici cât e negru sub unghie... că fiii mei n'aŭ iscălit zapis cu Măria-ta. — —Păi eŭ nu vreaŭ să-mi calc zapisul, că destule păcate am sarcină pe spinare! Voiŭ să te scap, Măria-ta de pacoste. Ci-că Măria-ta că dracul se poate băga în trupul dobitoacelor, fie cât de mici... Sciĭ una Măria ta? Iacă nisce furnicĭ pe coaja acea de mămăligă uscată... Băgaţi-vĕ în ele şi eŭ vĕ voiŭ pune bine în astă pungă şi vĕ voiŭ scoate bine printre ceĭ 12 nandraşi... şi când voiŭ fi afară din curte, veţĭ lua iar chipul vostru...

Dracul, cât e de drac dar se teme de bătaie, necum de stropul din fiştocul cu aghiasmă al popeĭ şi de priveliştea s-teĭ crucĭ... Primi Scaraoţki sfatul şi se deteră cu toţĭ de a tumba şi intrară în furnicĭ... Nea Sărăcilă culese furnicile şi le puse în pungă şi ţuştiŭ în gaura de ferar!

Luă barosul cel mare şi cioca-boca! peste pungă, pe nicovală, de-ĭ mergea sudorile ca bobul de mazere... Vaĭ de bieţiĭ ucigă-ĭ toaca!

Dar minune mare: în toată lumea, cum Scaraoţki cu draciĭ fură băgaţĭ în punga meşterului, nu se maĭ pomeni nicăĭure de rĕs-

boaie, de certe, de bătăi, de nedreptăţi; muierile nu se maĭ despărţiră de bărbaţi, nicĭ că-ĭ înşelară; bărbaţiĭ nu maĭ băteaŭ muierile lor; toată lumea era în ticnă şi în pace. Numaĭ judecătoriĭ luĭ Vodă nu maĭ aveaŭ pricinĭ de judecat; temnicerii arestanţĭ de păzit; călăul ucigaşĭ de spânzurat, de vedeaŭ ḑiua când vor muri de foame...

Atuncĭ eĭ se duseră toţĭ la Vodă, să se jăluească, cu lacrămare lungă, că li se tae *merticul*, din pricina luĭ Nea Sărăcilă, care ţine închisă vrajba draculuĭ în punga luĭ. De nu'l silescĭ, Măria-ta, să'ĭ dea drumul, nu maĭ avem nevoie de Măria-ta, că n'are de ce să maĭ fie domnitorĭ şi împăraţĭ, unde oameniĭ trăesc ca fraţiĭ...

Deacă auḑi Vodă una ca asta, că i se taie şi luĭ merticul, pe dată trimese aproḑĭ şi copiĭ de casă, să poruncească luĭ Nea Sărăcilă să deşarte punga cu furnicile, cu draciĭ, că'l spânzură!

Numaĭ Nea Săracilă se tocmi iar cu dracul să-ĭ sloboadă deacă or rupe zapisul...

Ce să facă şi Belzebut? primi tocmeala şi după ce zapisul fu rupt si aruncat pe foc, din care eşi miros de catran o zi întreagă —

dracii scăpară din punga unchiaşului şi o tuliră care în cotro, temêndu-se de vre-o nouă păţanie.

Apoi pe dată începură iar rĕsboaile, certele, bătăile, uciderile, desbinările, despărţeniile de muieri, de nu se mai deşertară judecătoriile de jeluitori şi temniţele de vinovaţi şi spânzurătoarele de spânzuraţi!.. şi mergea iar din belşug judecătorilor, temnicerilor, călăilor şi domnitorilor.

Numai lui Nea Sărăcilă şi surateĭ Calicie nu'ĭ mergea bine, că acum eraŭ prea bĕtrâni.

Dar iată că veni şi sfârşitul vieţeĭ lor. Acum eĭ se duc la poarta raiului.

Boc, boc!.. bate în poartă meşterul.

Veni st. Petru la poartă:

— A! tu eşti meştere potcovar!.. Fugĭ încolo, nu este loc pentru tine în raiŭ... Veḑĭ? de ce nu m'aĭ ascultat să ceri raiul?.. Şi'ĭ închise uşa în nas.

— Şciĭ ce, muiere! ḑise bietul unchiaş, nu putem sta în rĕspântia lumeĭ, fără nicĭ o aşeḑare. Haide la Scaraoţki, că, rĕŭ cu rĕŭ, dar maĭ rĕŭ fără rĕŭ!..

Boc! boc! la poarta Iadului.

Portarul cât vĕḑu pe Nea Sărăcilă, trânti uşa în nasul luĭ, strigând: 'mĭ-a poruncit ţm-

pĕratul nostru, să nu vĕ las să intraţĭ, că 'ĭ-a ajuns ce a păţit cu voĭ...

— Eĭ, ce ne facem nevastă? ḑice mâhnit unchiaşul.

— Ce să facem? să ne întoarcem pe lume.

Şi s'aŭ întors pe lume *Nea Sărăcilă* şi *surata Calicie*.

Şi de atuncĭ nu maĭ lipsesce dintre oamenĭ, ales *surata Calicie*...

Unde te 'ntorcĭ o găsescĭ...
De ea nu te isbăvescĭ!

SOARTA REA

«Vremea lumeĭ soţie şi «norocul» alta:
El a suĭ ea a surpà, amêndouĕ-s gata.
«Norocul» la un loc nu stă . . . într'un ceas schimbă pasul,
Nu pot aduce aniĭ ce póte aduce ceasul!»

Aşa ḑicea, boerĭ D-stre, acum douĕ sute de anĭ, Miron Costin, boierul cel ales la voroavă şi ager la condeiŭ.

Norocul, Soarta! . .

«De cât multă minte, sciŭ că e maĭ bine,
Să aibĭ totdeauna un drum de noroc». . ,

maĭ ḑicea, dăunăḑi, alt condeiŭ ager la cântărĭ «*pe încheieturĭ socotite*», Grigore Alexandrescu. . .

Păĭ da, *norocul* e tot pe lumea asta. . . Numaĭ unia de geaba-ĭ strigă:

«Ah noroc noroace,
«Ce nu viĭ în coace? . .

Şi nu vine! nu vine purdalnicul!

Geaba ḑice nu sciŭ ce nătăfleţ îmbuibat, că «*norocul şi-l face omul*».

O fi... la ceĭ scoborîţĭ cu hîrzobul din ceriu. O fi *norocul* la căpătâiul de puf moale şi cu feţele de borangic în bibilurĭ al aceluĭ cu punga plină, dar nu se oploşesce strechiatul sub bolovanul pe care' şĭ rezimă capul odihnind bietul muncitor...

Auḑi vorbă goală!.. Auḑi! Cică *norocul şi-l face omul!* Vorba plodanuluĭ de la casa celuĭ cu bună prinsoare: ci-că venise la casa acestuia un biet cerşetor. — O bucăţică de pâne coconaşule, că n'am îmbucat de douĕ ḑile, ḑise cerşetorul tremurând de slăbiciune pe picioarele luĭ bătogite de âmblătură zadarnică.

Şi muţunachea de plodan cu părul blond în cârlionţĭ şi cu haĭna de mătase plină de nasturĭ, care numaĭ unul preţuia cât o pâne, dă fuga la maică-sa:

— Auḑĭ, mamă, ci-că n'a mâncat de erĭ că n'are pâne... Apoĭ de ce n'a mâncat *cozonac* deacă n'are pâne?..

Iacă, aşa cugetă şi ăia de ḑic, că omul 'şĭ face singur *soarta*...

Da unde e mangosita şi năzdrăvana de *soartă* să ne o împrietenim şi noĭ măcar pe o ḑi de iarnă!..

Nu vine drăcoaica la casa omuluĭ, dorită şi poftită... De multe orĭ nicĭ să iţăesce măcar o dată prin tinda caseĭ celuĭ sărac. O fi trecênd doară pe la pârleazul caseĭ, dar cum să'ĭ prinḑă de veste bietul nevoiaş? El n'o poate vedea când trece, că'ĭ casa luĭ fără geam la fereastră, numaĭ cu hârtie şi cu burdahan neprevĕḑiĭ, pe când bogatul, din pridvoarele luminate ale curţeĭ sale, pe ferestre marĭ, cu geamul cât peretele, îĭ face *sachizmate* cât o zăresce şi îĭ trimite în cale o droaiă de slugĭ şi o trage de pulpană până în casa luĭ...

Şi ḑĕŭ şi aşa chiămată *soarta* rîde numaĭ cuĭ vrea dênsa, morăcănoasă, şi rînjesce la toţĭ carĭ nu'ĭ plac, fiă dênşiĭ născuţĭ sub o stea bună, fiă plodiţĭ în ceas rĕŭ.

Că aşa se petrece lucrul pe lumea cea largă a Sfântuleţuluĭ de Dumneḑeŭ, 'mĭ-a dovedit maĭ deunăḑĭ moş Dudău din Oşlovenĭ (judeţul Neamţuluĭ), spunêndu-mĭ povestea următoare, ce am însemnat cu bună credinţă, cum curgea din graiul luĭ cu rost. — De voĭŭ

fi uitat ceva, vina nu e a mea ci a condeiului uscăţiv care de abia se domirise să prindă vorba, când ea de mult a şi sburat de pe buzele omului.

Iată povestea:

Păi, oameni buni, ci-că era o dată doi fraţi ce să iubea şi se cinstea unul pe altul. Când ei ajunseră la vrêsta de a zburătăci din cuibul părintesc, îşi împărţiră, fără ceartă, multul puţin ce le rămăsese de la părinţi şi dându-şi rămas bun la o răscruce de drum, apucă unul pe o cale şi altul pe alta să'şi caute *norocul*.

Fratele cel mai mare se chiăma Bucur; Dorilă, era numele ăluĭ maĭ mic.

Bucur se însură cu o fată de răzeş bogat şi se apucă de plugărie. Munca luĭ eşia tot în plin. Pe ce punea mâna Bucur, tot îĭ izbândea. Peste puţinĭ anĭ casa luĭ era plină stup de bogăţie şi cu muierea şi copiiĭ luĭ ducea o viaţă de huzur. De ploua cu doniţa, de ningea ca hoaspele de porumb sub mlăciŭ, orĭ de viscolea cu urlete, spulberând cenuşa din veatră, nu 'ĭ păsa luĭ Bucur. In curtea luĭ nu 'l răzbea nicĭ o nevoie şi mintea luĭ ageră se ascuţea din ce în ce cu mare pri

cepere şi născocea mijlocul cum să adune mereŭ bogăţiĭ, ca furnica harnică la moşoroiŭ.

Găsise şi Dorilă de nevastă o muiere frumcasă şi gospodină, fata unuĭ răzeş cu prinsoare... Gândea acu şi Dorilă că aŭ pus piciorul în pragul soarteĭ bune... Da tot era cu grijă în inima luĭ, că 'şi amintea cum încă fiind copil nu izbutea nicĭ un lucru al luĭ. Făcea şi el ca frate-sĕŭ Bucur, vre-o jucărea, vre un cărucior bună-oară? A luĭ Bucur eşa bun teafăr de sub cuţit, pe când Dorilă spărgea roata la al sĕŭ, orĭ îĭ rupea osia, tocmaĭ când credea că 'l-a isbutit... Se urcaŭ amêndoĭ pe pomul bogat de nucĭ, să culeagă? Bucur se pogorea cu sînul plin de nucĭ, iară Dorilă de abia se urca şi hait se rupea craca cu dênsul de 'şi pipăia coastele, întins pe pajişte, să veadă de le maĭ are toate întregĭ... Mergea cu sorcova de *Sântvăsia* anuluĭ noŭ? Moşĭ Popa dădea luĭ Bucur colacul uns cu miere... Când venea Dorilă la moş Popa cu Colinda, preoteasa nu maĭ găsia în copaia cu colacĭ nicĭ covrigel-stingherel pentru Dorilă...

— Eĭ, gândia acum Dorilă, după ce se însurase, ce a fost a fost... s'a schimbat

soarta... Am muere tînără şi frumoasă... Am o sforicică de moşie. Să mă pun şi eŭ pe muncă din zorile dalbe până'n noapte.

Aşia şi făcu...

Numaĭ geaba te ieĭ la trântă cu purdalnica de *soartă!*

De semăna Dorilă grâŭ de toamnă în ogorul săŭ arat şi boronit de se făcea ţărână subţire ca tabacul Domnesc, abia numaĭ ce eşia ca fulgiĭ la bărbia flăcăuluĭ şi perià de gerul ierneĭ, că nu 'l încălḑia Dumneḑeŭ, cum îĭ vine bine grâuluĭ, cu plapoma moale de zăpadă... De'l semăna primă-vara, nicĭ nu încolţea de secetă, orĭ de răsăria îl mistuia gândaciĭ... Ba într'un an cu noroc bietul Dorilă ajunsese să'şĭ veaḑă grâul în snopĭ şi snopiĭ în şiră...

— Eĭ, acum s'a tăiat *chejiĭ* rĕĭ, s'a curmat făcutul... Mâni snopiĭ pe arie şi la săptămâna gălbenaşiĭ la chimir!

Aşĭ! numaĭ ce cade fulgerul pe şira de snopĭ şi se face scrum bunătate de bucate, cu sudorĭ de sânge adunate.

Un an, douĭ, treĭ, tot aşa, şi lipseĭ urmează sărăcia neagră, şi sărăcieĭ negre urmează calicia, care se aşeaḑă neurnită pe

veatra rece şi pustie a luĭ Dorilă, orĭ cât şi el şi muierea luĭ n'aşteptaŭ ca zorile să 'ĭ deştepte, ca să se pună pe muncă cu nădejde de maĭ bine...

Păĭ veni treaba la aşa hal, ca grecul orândar Frangolea, ne maĭ voind să păsuiască pre Dorilă pentru pânea şi alte merinde ce 'ĭ tot dedese pe datorie, ceru la Şoltuz şi la sfatul pârgarilor, să vînḑă casa luĭ Dorilă pentru plata datorieĭ.

— Ean ascultă bărbate, ḑice luĭ Dorilă nevasta, să scăpăm barem casa. — Frate-tĕŭ e om bogat foarte; de ce adecă n'aĭ merge la el să te ajute cu ceva banĭ să plătescĭ pe cămătarul Frangolea, orĭ măcar, să aĭ de unde a-ĭ plăti *aslam* [1]) bun, să te maĭ aştepte de capete?

Aşa făcu Dorilă. — Işĭ luă inima 'n dinţĭ şi merse la frate-sĕŭ.

Tiĭ! Ce maĭ casă avea frate-sĕŭ! Ce gard 'nalt de nuele în cununĭ împletit, de nu trecea măcar fiorĭ de vênt prin desimea luĭ! Ce pridvoare cu podele ceruite şi cu velinţe vĕrgate ca ogoarele de toamnă! D'apoĭ prin

1) *Aslam*, adecă procente.

cămărĭ? Prinsoare, nu glumă! Maĭ dehaĭ de cât la spătăria domnească! Numaĭ de mătase Macaturĭ şi oglinḑi venetice[1]) pe toţĭ pereţiĭ şi lăviţĭ de catifea roşie cu ciucurĭ ca la pecetia luĭ Vodă. . . Apoĭ slugĭ, câte musce! . . Uniĭ încoace, alţiĭ încolo, zoreaŭ la porunca luĭ *jupan* Bucur (că acum din *jupan* nu-l maĭ scoteaŭ nicĭ boeriĭ din Divan).

Cu dragă inimă şi cu blândeţe primi Bucur la gazdă, în curţile seale, pe fratele sĕŭ iubit Dorilă. Spusu-i-aŭ acesta pĕsul sĕŭ şi fără să aibă nevoie de rugăciune, numaĭ ce-ĭ dete Bucur o pungă plină cu galbenĭ ferecaţĭ, să se ajute la nevoia luĭ.

Eĭ! a scăpat bietul Dorilă de nevoie. — Luându-şĭ rĕmas bun de la frate-sĕŭ Bucur, plecă spre casă cu pas grăbit.

Ca să ajungă la casa luĭ, ca la o sburătură de praştie departe numaĭ, avea să treacă o gârlă.

Era pod bun al stăpânireĭ peste gârlă, dar stăpânirea nu-ţĭ face un bine decât deacă îl plătescĭ şi decĭ nu puteaĭ trece pe pod decât dând podaruluĭ brudina[2]) hotărîtă.

---

[1]) Adecă de Veneţia. — [2]) Taxa de trecere.

Ce se gândi Dorilă? Nu e maĭ bine să cruţ eŭ câţĭ-va banĭ şi să trec gârla cu piciorul prin vad, cum am maĭ trecut'o de atâtea orĭ? Că nicĭ parale schimbate nu am şi de oiŭ da podaruluĭ să-mĭ întoarcă de la un galben, m'o lua la ochiŭ, şi Doamne apără, cine scie ce mi-se poate têmpla pân' a casă.

Aşa şi făcu. — 'Şĭ suflecă până la genunchĭ iţariĭ şi intră în gârlă, făcêndu-şĭ cruce şi pipăindu-şĭ punga din brâŭ cu galbeniĭ.

Dar gârla venise mare, cu undă înteţită, din ploaia de la munte de peste noapte. Cu mare greutate Dorilă ţinea pept apeĭ, iar când ajunse pe la jumĕtatea gârleĭ, piciorul luĭ Dorilă dete de o scorbură şi nenorocitul se afundâ în ea. — Podarul, care vĕḑuse aceasta, fiind un suflet bun de creştin, se repeḑi la luntre şi cât aĭ gândi el şi ajunse lângă scorbură, unde vĕḑu plutind capĕtul brîuluĭ luĭ Dorilă. Voinicesce trage de brâŭ şi eacă, vrênd Dumneḑeŭ, Dorilă e scăpat de la moarte pe malul gârleĭ nu departe de casa luĭ.

— Eacă aşa, bade Dorilă, îĭ ḑice podarul; vorba Românuluĭ: «Scumpul păgubesce...» Te-aĭ ferit de brudină şi aĭ dat peste putină!

Iar Dorilă, care-şĭ venise în simţire, pune mâna la brâŭ... Brâul nicăerĭ, că trăgênd de el podarul, se desfăcuse în gârlă şi punga cu galbenii căḑuse în bolboană.

— Scumpul păgubesce, jupâne, ḑise amărît Dorilă, iar nevoiaşul nu se prăpădesce! Eŭ am scăpat de moarte, iar punga, mĭ-a luat'o *soarta rea.*

Câte-va ḑile Dorilă, nevasta şi prieteniĭ câţĭ maĭ puteaŭ avea (că sărăcia nu-ĭ numĕră cu droaia), se tot învêrtiră pe malul gârleĭ şi cercară să dea de punga perdută, dar de geaba: *soarta* nu voi ca Dorilă să-şĭ scape măcar casa de la peire.

Jupân Frangolea n'are să-şĭ caute plata datorieĭ în fundul bolboaneĭ:

— Plătescĭ, orĭ nu plătescĭ? ḑice el luĭ Dorilă.

— Omule, se 'ncumetă a ḑice luĭ Dorilă muierea luĭ, cu ochiĭ plinĭ de lăcrimĭ, maĭ cearcă la frate-tĕŭ, că sufletul bun e plămădit din aluat Dumneḑeesc şi Dumneḑeŭ nu ajută numaĭ odată pe om... Spune-ĭ păţania şi cine scie? Poate se va milostivi şi ne va maĭ ajuta...

Şi iar se duse Dorilă la frate-sĕŭ Bucur şi iar cu dragoste şi cu blândeţe fu primit şi ospĕtat şi-i spuse păţania luĭ. Bucur îl mângâiă şi 'ĭ dete iar cu bună inimă o altă pungă cu galbenĭ.

— Veḑĭ, de astă dată să trecĭ pe pod, dragă Dorilă. Eacă şi câte-va parale mĕrunte pentru brudină.

Plecâ Dorilă cu inima încălḑită de bune nădejdĭ şi ascunse în dosul minteanuluĭ punga cosându-o să nu se desprindă.

Până să ajungă la capra poduluĭ gârleĭ, avea să treacă printr'un crâmpeiŭ de codru.

Eată că de câte-va ḑile se ivise în codru o ceată de hoţĭ.

La intrarea codruluĭ poposise o caretă cu un boier mare. Acesta se gândea cum să treacă prin codru cu chimirul plin de galbenĭ, maĭ ales că simţiseră hoţiĭ de călĕtoria bogătaşuluĭ pe acolea.

— Bună ḑiua, drumeţule, ḑice boerul luĭ Dorilă, pufnind din ciubuc. Sunt urmărit de zapciĭ domnescĭ, că m'am hainit de domnie. Gândesc că eştĭ creştin bun, şi că-ĭ vrea să mĕ scapĭ. Dă-mĭ haĭnele dumitale şi eŭ 'ţĭ-oiŭ

da pe ale mele; voiŭ trece eŭ pe jos prin pădure, unde mĕ pândesc zapciiĭ şi d-ta în trăsură. — Te-or opri zapciiĭ în cale, dar fiind-că eĭ îmĭ cunosc faţa, vor crede că eştĭ alt boer şi 'ţĭ-or da drumul, şi aşa amêndoĭ vom eşi cu bine din codru.

Omuluĭ cinstit nicĭ îĭ scapără prin minte gând de faptă necinstită. Dorilă nu putea cugetà măcar că boerul nu-şĭ dă de geaba haĭnele luĭ cele scumpe, că nu-ĭ în deprinderea boerească de a face faptă bună fără să aştepte rĕsplată. El primi schimbul, ḑicênd în mintea luĭ: «să vede dar că de astă dată s'aŭ schimbat chezii rĕĭ... Cum oĭŭ ajunge a casă mĕ îmbrac eară în haĭne ţĕrănescĭ şi vestmintele astea scumpe le duc la têrg şi le vênd şi cumpĕr o vacă cu lapte pentru copilaşĭ.

Nu încape vorbă, Dorilă nu uită să descoasă punga de la spatele iliculuĭ, înainte de a-l pune pe umeriĭ boeruluĭ.

Boerul se făcu ţĕran, şi ţĕranul luă ifos de boeriŭ în leagănul cu roţĭ aurite şi porniră şi se afundară deosebĭ în codru. Numaĭ ce de odată eşiră în calea leagănuluĭ ceata de hoţĭ înarmaţĭ până la dinţĭ şi tăiară şleaurile cailor şi se năpustiră asupra luĭ Dorilă.

— Ce vreţi voĭ, strigă Dorilă: priviţi-mĕ la faţă şi vedeţi-mĕ, că nu sunt eŭ boerul pe care v'a poruncit Vodă să-l duceţĭ cu *ciobote roşiĭ* [1]) la domnie.

Dar hoţiĭ desbrăcară pe Dorilă şi-l lăsară numaĭ în cămaşă şi-ĭ luară şi punga cu galbenĭ şi caiĭ şi trăsura şi maĭ dându-ĭ dobândă câţi-va dupacĭ, îĭ fac vînt strigându-ĭ:

— La fugă, ciocoiule, că de te maĭ prindem, 'ţĭ daĭ duhul în codru!

Cu cinstita faţă a vicleanuluĭ boier nu maĭ se 'ntâlni bietul Dorilă. El ajunse a casă bătut şi gol, de se împlu de jale bordeiul luĭ, deacă maĭ încăpea o nouă jale în el, peste cea neagră, care de mult îl împluse cu vêrf şi îndesat.

Numaĭ ce ĭ pasă luĭ *chir* Frangolea de jalea Românuluĭ?.. Nicĭ o ḑi de întârḑiere nu maĭ vrea, ci zor să ĭ vînḑă casa bietuluĭ om!..

Şi tot gândi Dorilă şi cu amărîta luĭ muĭere ce-or maĭ face, ce-or maĭ drege, doar să scape bordeiul.

— Până 'n treĭ sunt lucrurile bune, bărbate, ḑise maĭ la urmă nevasta luĭ. Un sânt

1) *Cioboate roşiĭ*, era amenda în favoarea esecutoruluĭ.

Dumneḑeŭ este şi tot în *treime* este închinat... Ean maĭ cearcă, omule şi de a treia oară la frate-tăŭ Bucur... Sufletul bun e din aluat Dumneḑeesc... O da Dumneḑeŭ şi te-o ajuta şi de a treia oară...

Şi plecă iar Dorilă spre casa luĭ Bucur.

Tot cu inimă bună şi cu mângâioase graiurĭ întêmpină Bucur pe Dorilă, care-ĭ spuse păţania luĭ din codru...

Numaĭ de astă dată, spre marea mirare şi întristare a luĭ Dorilă, Bucur ḑise hotărît:

— Poftim, frăţioare, stă, odihnesce, ospătează la mine cât vreĭ, cât 'ţĭ place, dar banĭ nu maĭ daŭ... că veḑĭ bine, că nu se ţine de d-ta banul!..

Ce să maĭ întârḑie Dorilă sub streaşină strĕină după ce tăiată-ĭ fu nădejdea de ajutorare cu banĭ?

— Eacă o pâne neagră, frate, sà aibĭ de dus la copiĭ... Veḑĭ de n'o perde şi pe asta... îĭ ḑise Bucur, la ora plecăreĭ. — Mergĭ cu bine. — Dumneḑeŭ să-ţĭ ajute, că eŭ nu maĭ sunt vrednic la aceasta.

Deacă aĭ fi dat cep sufletuluĭ luĭ Dorilă când aşa îşĭ luă rĕmas bun de la Bucur, şi se vĕḑu întorcêndu-se a casă fără nicĭ un

ajutor, ar fi curs numaĭ negrul necaz... Ba, orĭ cât de bun era la suflet Dorilă, 'ĭ-a înnorat prin minte chiar şi grele gândurĭ despre împetrirea de suflet a frate-sĕŭ: — Auḑi! un om putred de bogăţiĭ, care lasă la ḑi de mare cumpĕnă pe un frate bun?

Şi mergea cu capul pleoştit pre piept, pe drumul dinspre casa luĭ şi rostogolea în mintea luĭ înăsprită pălcurĭ-pălcurĭ de gândurĭ negre, când eată aude prin codrul, în care acum intrase, glas de corn de vĕnător... Fusese mare goană de vĕnătoare boierească...

Cum era ora de amiaḑĭ, vĕnătorĭ şi potaia de ogarĭ odihneaŭ la umbra stejarilor. Slugile boierescĭ mâncaŭ şi dădeaŭ la cânĭ halcĭ marĭ de *pâne albă*...

— Veḑĭ, gândea amărît Dorilă, cânĭĭ boierilor mănâncă pâne albă, iar eŭ duc copiilor meĭ pâne neagră ca pămêntul. Asta-ĭ dreptatea luĭ Dumneḑeŭ?..

— Oamenĭ bunĭ, ḑice Dorilă, slugilor boierescĭ, carĭ hrăneaŭ cânii cu pâne albă; cânii boierilor pot mânca şi pâne neagră... Daţi-mĭ o jumĕtate de pâne albă pentru astă pâne neagră...

Cum slugile eraŭ dupĕ masă, cu inima lăr-

gită la bine, de câte o litră de vin bun, nu răspinseră cererea luĭ Dorilă şi schimbară pânea luĭ cea neagră pe o pâne întreagă albă, albă ca lumina ḑileĭ.

— Tot m'am ales şi eŭ o dată cu ceva, gîndi Dorilă. Ce ospeţ domnesc pentru copilaşii meĭ!..

Şi'şĭ continuă drumul.

Dar sluga ce schimbasă pânea albă, cât voi să rumpă pre cea neagră, numaĭ ce se rostogoliră pe petre, jos un pumn de galbenĭ ferecaţĭ.

Bucur, vĕḑênd că prigonirile soarteĭ lipsesc pe Dorilă de orĭ ce ajutor i-a tot dat, chibzuisă să pună galbeniĭ în pânea neagră, că aşa, cugeta, că fără frică de hoţĭ şi de alte primejdiĭ în cale, va duce Dorilă banĭ a casă la muierea luĭ.

Bună era socoteala luĭ Bucur, dar ce te facĭ când nu vrea *Soarta* să fiĭ ajutatĭ...

*

Mâncară copiiĭ pânea albă...

Dar *chir Frangolea* încă mâncâ cu *aslamurile* căsuţa bietuluĭ Dorilă, care se vĕḑu

dat pe drumurĭ, fără adăpost, cu toţĭ aĭ sĕĭ, goĭ şi flămânḑĭ...

Dar eată că luĭ Bucur îi dete în gând să vină la frate-seŭ să afle deacă de astă dată a isbutit să aducă banii a casă, cu pânea cea neagră.

Care nu fu mirarea luĭ aflând de cele întêmplate şi care nu fu măhnirea luĭ Dorilă, când frate-sĕŭ îĭ spusă, că pusese galbenĭ mulţĭ în pânea cea neagră. Nu atâta după galbenĭ îĭ părea rĕŭ luĭ Dorilă — că de, acum se deprinsese el cu calicia — dar îl mustra cugetul greŭ, că gândise de rĕŭ pe frate-sĕŭ Bucur...

— Sciĭ ce? ḑise Bucur luĭ Dorilă, eŭ nu vĕ maĭ daŭ vouă nicĭ un ban, că vĕ prigonesce soarta... Ean vino· 'ncoace, tu Ionele, — că aşa se numia mezinul luĭ biet Dorilă — să sciĭ că pe numele tĕŭ am să rescumper casa tată-teŭ şi ogorul şi am să pun argaţĭ să-l are şi să caute de toate...

Aşa făcu cum grăi.

Şi până la anul casa luĭ Dorilă se împlu de bunătăţĭ şi trăiră toţĭ în ticnă şi lăudând pe Dumneḑeŭ.

— Veḑĭ nevastă, ḑicea Dorilă, — copilul e

noroc la casa creştinuluĭ!.. Un om drept scapă o cetate de peire; un copil cu noroc ridică tot neamul...

Soarta?..

«De cât multă minte, sciŭ că e maĭ bine
Să aibĭ totdeauna un dram de noroc!»

— Ba maĭ bine să-ţĭ dee Dumneḑeŭ *copil bun* şi *cheziĭ rĕĭ* aĭ părinţilor sunt rĕpuşĭ, *cheziĭ* carĭ nu-ĭ înlătură totdeauna *mintea!*

Piteşcĭ, 1891, Maĭ 8.

POPĂ FĂRĂ VOIE

POVESTE SPUSĂ DE LEANCA BĔTRÂNA DIN CÂMPINA

Ci-că era o dată în Câmpina un biet cismar şi-ĭ ḑicea lumea «Guraliul», că-ĭ toca gura maĭ dehaĭ decât toaca la biserică spre ḑi de sĕrbătoare. Jupân *Guraliul* era om nevoiaş, că avea de la Dumneḑeŭ o testea de copiĭ şi avea şi o muiere mereŭ bolnavă, de nu-ĭ ajungea luĭ munca meşteşuguluĭ, ci încă bietul creştin era silit să vaḑă tot el şi de copiĭ şi de a brumă de casă ce avea, în locul muĭereĭ.

Păĭ ci-că se stârnise odată, sub Mihaĭ-Vodă cel viteaz, resmeriţă în ţeară, şi trecea Vodă cu oastea spre Ardeal, cu oaste câtă frunză şi iarbă. Şi cum trecea Vodă prin Câmpina,

călare pe un cal alb, de ţĭ părea Arhanghelul Mihaĭ, iată mări, că aude pe Guraliul, care stând călare pe puntea pîrleazuluĭ Popeĭ Onufreĭ, mi 'şĭ învêrtia limba în gură ca meliţa şi mi-ĭ turna popeĭ la înjurăturĭ de curgea gîl gîl, ca potopul de gîrlă sprăvălită pe pripon, la urlătoare.

— Da ce înjurĭ tu, măĭ jupâne, pe părintele? strigă Vodă, oprindu'şĭ calul.

— Păĭ M. Ta... am douĕsprece foale goale, douĕsprece părechĭ de şoldurĭ de învelit în ţoale, şi de când cu rezmeriţa lucrul cismărieĭ a stinchit rĕŭ, de nu maĭ câştig nicĭ cât să amăgesc foamea plodanilor. Şi am ḑis eŭ în gândul meŭ: Mă Guraliule, ean fă până la moş Popa Onufrie şi-ĭ cere cu împrumutare câţĭ-va talerĭ, până s'o potoli rezmeriţa. Păĭ Măria Ta, popa mi-a răspuns: «Eĭ, mĕ ăsta, talerii nu cresc în dudăurĭ... Munçesce-ţĭ meşteşugul şi-ĭ da de talerĭ».

— Bine ţ'a grăit Părintele, ḑise Vodă.

— Mi-a grăit bine?.. Da ce? popa muncesce? Boscorodesce numaĭ din gură toate alea Duminica şi în ḑile de praznic şi după ce se pricistuesce în altariŭ, împarte cu pala-

mariŭ colivile de la oamenĭ, grâŭ cu miere şi miez de nucă şi înnoadă în basmaua din brîŭ mulţĭ talerĭ, tot în lescăĭ turcescĭ de argint... Da ce? A muncit popa pentru aşa câştig. Ba numaĭ cât a băgat discul sub nasul creştinilor şi fie-care i-a dat din ce n'aŭ avut... Păĭ asta muncă se chiamă? Pre mine mĕ trec nădufurile din faptul ḑileĭ până noaptea târḑiŭ, când sfîrie pe sfîrşite mucul opaţuluĭ, şi tot nu am mălaiŭ pentru copiĭ.

— Aşa creḑĭ, jupâne Guraliule? Popa câştigă mult şi lesne, iar tu muncescĭ tot în sec? Va să ḑică nu eştĭ mulţămit cu meseria ta?

— Da cum oiŭ fi mulţămit Măria Ta?

— Deacă-ĭ aşa, iacă mâne tot e Sânta Duminică, tu să ieĭ slujba popeĭ, să *boscorodescĭ* tu în locul luĭ...

Ci-că pe vremea aia, atâta era de mare puterea luĭ Vodă, că şi darul preoţieĭ tot el îl putea da, maĭ dehaĭ de cât părintele Vlădica.

— Să trăescĭ, Măria Ta, ḑice jupân Guraliu, popă mĕ vreĭ, popă voiŭ fi...

*

Cum ajunse a casă, jupân Guraliu strigă din tindă muiereĭ luĭ: Nastasio, sunt popă; de

acum fără de muncă o să avem de toate... Biat femee îşi făcu pe ascuns cruce ḑicându-şĭ: aoleo! atâta 'mĭ maĭ trebue, s'a smintit bietul omul meŭ!

Numaĭ la urma urmeĭ — după ce-ĭ povesti cele întêmplate, se maĭ potoli şi groaza Nastasieĭ, *Părintele* Guraliu, blagoslovi copiiĭ, care cereaŭ mălaiŭ, ḑicêndu le: «nu numaĭ cu pâne trăesce omul, ci şi cu tot cuvêntul ce esă din gura Domnului!» că aşa 'ĭ rĕspunsese popa Onufrie când el, pasă-mi-te, se jeluia că n'are pită pentru copiĭ.

— Toate bune, ḑice la urmă Nastasia, toate bune, omule, dar cum o să facĭ mâne slujba la biserică, când nicĭ de bucoavnă n'aĭ avut parte s'o trecĭ din scoarţă în scoarţă, la tinereţe.

— Ean lasă, fă Tasio, că m'oĭ pricepe eŭ să boscorodesc ca popa, de nu'l pricepe nicĭ baba Spanchia, cea care a ţinut lumânarea la 12 popĭ, nicĭ chiar Ţîrcovnicul Dănăilă, cel care a învĕţat toată cartea la şcoala domnească din Têrgoviştea.

*

A doua ḑi, Duminecă, palamariul mătură în faptul ḑileĭ şi desprăfui iconostatul cu icoana

prazniculuĭ, că avea să vie Vodă la biserică şi era să fie şi popă noŭ...

Da ce să maĭ lungim vorba? Veni Vodă cu tot alaiul sĕŭ împĕrătesc şi biserica se împlu de oamenĭ ca un cuib de lăstunĭ. Des de dimineaţă *părintele* Guraliu venise şi el... Numa acu e acu! Cu chiŭ cu vaĭ, cu ajutorul palamaruluĭ 'şĭ puse stiharul, felomul, patrahirul. Iată că dascălul de strană ḑice ihtenia de intrare la liturghie, iar palamariul trage clopotele în turle de se sgudue biserica...

— Bine cuvintează, părinte!..

— In numele Tatăluĭ şi al Fiuluĭ şi al Sfântuluĭ Duh! ḑice părintele Guraliul, din mijlocul dverelor împĕrătescĭ...

— Prea bine, ḑice Vodă, ḑi înainte părinte.

— In numele Tatăluĭ şi al Fiuluĭ... poftoresce Guraliul.

— Dă maĭ nainte, strigă Vodă mai tare.

— Şi al Sfântuluĭ Duh!.. hm! hm! hm! Dascăle, ce maĭ vine?

— Haide, jupân Guraliul, — desleagă traista cu moliftele, cum făcea părintele Onufrie... Nu ḑiseşĭ că meşteşugul popeĭ nu este muncă ca cismăria ta? Haide, înainte, că de nu, te spânzur!

De geaba îşĭ înghiţia bietul jupân Guraliul scuipatul şi-şĭ tot frământa limba în gură, că nu eşia din ea nicĭ atâta graiŭ cât maĭ ţîşnesce făină din gura vesceĭ la moară, după ce toate boabele meiuluĭ aŭ curs făină aurită în sacul omuluĭ şi morariul şi-a luat merticul.

— Blagoslovenia Domnuluĭ... Blagoslovenia luĭ Hristos... Păĭ să-ţĭ iea dracul meşteşugul, părinte Onufrie, strigă Guraliul necăjit. — Tot maĭ uşor 'mĭ este să trag sfoara ceruită de pĕr de porc, să cos carâmbiĭ însuraţĭ de la toţĭ câmpineniĭ, decât să ḑic *Doamne miluesce* pân'oiŭ face clăbucĭ la băerile gureĭ... Spênzură-mĕ, Măria Ta, că popă nu mĕ fac!

— Eĭ jupâne, ḑice Vodă rîḑênd. — Fie-ce meserie are greutăţile eĭ... Cine se ţine de a luĭ şi nu înjură pre a altuia, o nimeresce maĭ bine decât tine... Veḑĭ de calapoade şi de tălpĭ şi nu maĭ înjura pre popa, de vreĭ să sporescĭ... De leturghie nu eştĭ făcut; să te vĕd acum la cismărie: să-mĭ facĭ cisme la oşteni, că resmeriţă-neresmeriţă, — cisme ne trebue!

— Să trăescĭ, Măria Ta, strigă Guraliul, scoţênd odajdiile şi îmbrăcând cu ele pe popa Onufrie, căruia îĭ sărută mâna.

Câmpina, 1889.

MÂNĂ DE BOERIŬ

Era o dată la Mitropolia din Iaşĭ un Mitropolit înţelept ca nime altul. Din mirenie avusese el o fată, ce n'o putusă mărita, că până să ajungă Vlădică, nu maĭ eşisă bietul călugăr *din opincă*... Şi făr de zestre greŭ găsescĭ mire!

Dar acum că soarta îl ajutasă de se făcusă nu numaĭ Vlădică dar şi Mitropolit, curgeaŭ peţitorĭ droaie pentru Mărioara.

Decât fata—cuminte cum era—înţelesesă că nu de ochiĭ eĭ se îndrăgiseră acum peţitoriĭ, ci de punga, acum plină, a Mitropolituluĭ tată.

—Sciĭ una, Prea Sfinte părinte, eŭ nu mĕ mărit decât după acela dintre peţitorĭ, care va avea «*mână maĭ de boeriŭ*».

— Auḑiţĭ, dumneavoastră, ḑise dar Mitro-

politul cătră peţitorĭ... Mărioara nu se va mărita decât cu acela din D-stre, care va avea *mâna maĭ de boeriŭ*. Poftim peste un an şi-ĭ arĕtaţĭ mânile şi ea va alege.

*

— Ce o maĭ fi şi «*mâna de boeriŭ?*» se întrebară peţitoriĭ.

— Ce să fie?—O mână care nu lucrează, care e nebatogită de muncă, ci albită de trândăvie... *Mâna cea maĭ albă e mâna cea maĭ de boier*.

Şi se apucară toţĭ, care de care, să-şĭ grijască de mânĭ. Câte unsorĭ alea toate le neclăiaŭ ḑi şi noapte pe mânĭ, coconaşiĭ ceĭ maĭ zarifĭ şi maĭ cilibiĭ... La spiţerie şi la mătuşa *Despa*, a de face diresurĭ din castraveţĭ şi descântă de deochĭ, sunaŭ gălbinaşiĭ pe teşghea, pentru oblojele şi unsorĭ pentru mânĭ...

Sosi vadeaua pusă de fată. Se înfăţişară fel de fel de peţitorĭ: neguţitorĭ, boierănaşĭ, boierĭ veliţĭ [1]) şi altă curte mĕruntă.

---

[1]) Marĭ.

— Ian să vedem *mânile*, le ḑise fata... Am dat cuvêntul meŭ şi cu cinste îl voiŭ ţine... Arĕtaţĭ pe rênd mânile.

— A D-tale este mână albă ca de brutar. Dar iacă aĭ o sgărietură: aĭ frămêntat în aluat noŭ, pâne vechiă... Cum nu veĭ înşela pe muierea ta, deacă pe muşteriĭ nu te-aĭ sfiit a'ĭ înşela?

Brutarul se duse în colo boscorodind.

— A D-tale mână este albă ca varul de Orheiŭ... dar pe buricile degetelor se vede urme de aur... Eştĭ zaraf... Un om care toată ḑiua numĕră galbenĭ, — n'are vreme să numere bătăile de inimă ale nevesteĭ...

Zaraful se depărtă ḑicênd: destulă bătaie de inimă îmĭ dă paza şi înmulţirea auruluĭ meŭ!

— Ce mână albă ca laptele aveţĭ D-stră, ḑise fata de Mitropolit, la o ceată de peţitorĭ!... Dar n'o să aleg pe nimenĭ din D-stre, că numaĭ mâna aţĭ ţinut'o albă, dar nu şi cugetul... Că sunteţĭ judecătorĭ şi maĭ ierĭ încă aţĭ vêndut pe banĭ dreptatea răzeşuluĭ celuĭ sĕrac...

— Dar iată «*mână de boier*», strigă un Logofĕt mare de Divan. Ce maĭ ḑicĭ?...

— Adevĕrat, e mână de Logofĕt mare...

dar iată *mână maĭ de boier*, maĭ ḑice fata, arĕtând o *mână bătogită şi stălcită rĕŭ*. . .

— Auḑĭ!. . Mână de boeriŭ, acea mână stălcită, strigară boieriĭ.

— Da, «*mână de boier adevĕrat*», ḑise Mitropolitul, că bătăturile sunt după urma spedeĭ cu care maĭ dĕunăḑĭ s'a rĕsboit de aŭ isgonit duşmanul din ţeară. . .

Bine ḑicĭ, Mărioară. . *Mână de boier*, albă, neatinsă nu este mâna de mire pentru fata cuminte. . Adevĕrata mână de boier e cea care rĕstoarnă brazda roditoare şi hrănitoare neamuluĭ şi acea care—cu preţul vieţeĭ—apĕră ţeara de duşmanĭ. . .

Marioara Mitropolituluĭ puse mâna sa în «*Mâna oşteanuluĭ ţĕreĭ*».

II.

LEGENDE

DIN ISTORIA NAŢIONALĂ

VIAŢA IN TRECUT

JURĂMÊNTUL ŢĔREĬ

LEGENDĂ ISTORICĂ

De temeiŭ e vorba omuluĭ cinstit, dar temelie neclintită a adevĕruluĭ este graiul cu mâna dreaptă pe S-ta Evanghelie, sub fişţocul de busuioc cu aghiasmă şi sub omoforul Vlădicăĭ. Vorba de la om la om, sub stremurarul nevoieĭ, gînj putred de teiŭ; cuvêntul rostit în faţa icoaneĭ Mântuitoruluĭ, singur e lanţ oţelit, ce nu se rumpe, ba te leagă de veciĭ-vecilor în focul Gheeneĭ, deacă nu te ţiĭ de asemenea cuvênt... Păĭ vaĭ! de cel care 'şĭ calcă legămêntul primit în faţa Pristoluluĭ: praf nu s'alege de el, de neamul luĭ, de casa luĭ!... Şi călcătoriul de jurămênt ajunge după moarte *strigoiŭ*, de

n'are parte nicĭ de odihna tainică şi uitată a morméntuluĭ, maĭ înainte de trombiţa cea de apoĭ, că pentru strigoiŭ ajunge cântatul cocoşuluĭ de mieḑul nopţeĭ...

Ci-că pe vremea păstorieĭ Mitropolituluĭ Iacob I, aşa de mult se înmulţiseră strigoiĭ, din călcarea de jurăminte, că i s'a făcut milă Prea Sfinţieĭ Sale şi dusă anafora la Domnitoriŭ, cerênd să nu maĭ fie îngăduite învoelile pe temeiŭ de jurămênt, ci numaĭ cu zapise, slovă neagră pe hârtie albă din condeiŭ de diac de logofeţie, doar de s'or maĭ împuţina strigoiĭ prin ţintirime!... [1])

*

Eĭ, aşa era credinţa în puterea jurămêntur luĭ la noĭ Românii, până maĭ dăunăḑĭ, daacum... Acum s'a băgat şi între noĭ purdalnica aia de necredinţă în cele ale Bisericeĭ, de aŭ ajuns treaba acum că nicĭ sub epatrafirul popeĭ, nicĭ sub omoforul Vlădicăĭ nu se maĭ aciuesce graiul cinstit, adevĕrul nerăşuit de cugetul rĕŭ...

---

[1]) Asemenea *anafora* a Mitropolituluĭ Iacob este un act istoric Vezĭ în Tom. I al *Istorieĭ Românilor* de mine.

Maĭ de demult toate certele și tragerile la judecată se potoliaŭ maĭ puțin cu capete de legĭ și cu *obiceiul-pămêntuluĭ*, decât cu jurămênt bisericesc... O carte de blăstem a Mitropolituluĭ, când o aducea blagocinul în casa omuluĭ, era maĭ dihaĭ decât trăsnetul... Ca să scape creștinul de așa foc, nu maĭ tăinuia nicĭ comorile luĭ Iov și adevĕrul eșia lămurit ca lumina ḑileĭ...

Ḑĕŭ așa; nemărginită era odată la noĭ puterea jurămêntuluĭ!

Eŭ sciŭ o poveste,—dar poveste adevĕrată, întêmplată acum 107 anĭ în capĕt,—din care cetitorul va putea vedea în ce seamă deosebită era la Românĭ *jurămêntul*. Din povestea mea se va maĭ vedea și cu ce isteață născocire Divanul țĕreĭ a sciut, odineoară, să înlăture deasupra Capuluĭ țĕreĭ, legămêntul greŭ al unuĭ jurămênt la dușmaniĭ țĕreĭ.

*

Nicolae Mavrogheni-Vodă, după ce maĭ bine de un an de ḑile în fruntea oasteĭ românescĭ, apără pasurile munților și împedecă pre nemți și pre ungurĭ de a țișni prin ele în țeară și după ce ca Domn și al Moldoveĭ

se rĕsboi vitejesce în Moldova, la Vasluĭ, la Monastirea Adam, în judeţul Bacăŭ şi al Putneĭ în contra Ruşilor şi a Austriacilor, fu rĕpus în 1790 în bătălia de la Mărtinescĭ şi Caiata în Rômnicul-Sărat de către oştirile întrunite rusescĭ şi austriace comandate de Suvaroff şi de Principele de Saxa-Coburg, şi perdu tronul şi nu după multe ḑile perdu şi viaţa peste Dunăre.

Nu doară că pe Mavrogheni-Vodă 'l plângea boerimea munteană, că puţinĭ dintre boerĭ se lipiseră de dênsul. Ales ceĭ maĭ de frunte îl şi părăsiseră cu maĭ multe lunĭ înainte de ce să se fi întêmplat bătălia de la Rômnic.

Dar, orĭ cum era boerimea cea de acum 100 de anĭ, adevĕrul e că ea tot maĭ ţinea la ţeară. Schimba ea, nu'ĭ vorbă, Domnitoriĭ pe întrecutelea cu Sultaniĭ şi Viziriĭ, de se primineaŭ pe tron, cum se priminesce omul bogat de cămăşĭ, maĭ în fie ce ḑi, dar la fie ce schimbare de Domniĭ îşĭ aducea aminte boerimea şi de vorba vechiă: schimbarea Domnuluĭ, bucuria nebunuluĭ.

Era decĭ grijilivă boerimea din Bucurescĭ după bătălia de la Mărtinescĭ, că nu scia ce

s'o maĭ întâmpla cu biata ţeară... De cât, cum era rostul lucruluĭ pe vremea aia, cât aflară boerii rĕmaşĭ în Bucurescĭ că Mavrogheni-Vodă aŭ apucat calea spre Dunărea, pe dată şi trimiseră o solie dintre eĭ, cu Vlădica Filaret în frunte, să ducă *Principeluĭ de Saxa-Coburg* închinăciunea lor şi să-l poftească să vină cât maĭ neîntârdiat la Bucurescĭ, că Turciĭ s'aŭ ridicat de acolo.

Ţi se pare astădĭ lucru de necredut că sfatul ţĕreĭ, că boerimea cea aleasă, să chiame pe strĕin, pe duşmanul ţĕreĭ, în sînul eĭ, în capitala eĭ... Numaĭ de! altmintrele cugetăm noĭ astădĭ de cum să sfetea gândul boerimeĭ de acum 100 de anĭ...

Şi să nu creadă cineva, că boerimea care chiăma pe Austriacĭ la Bucurescĭ nu-şĭ iubea ţeara. Cum că ş'o iubea va dovedi povestea noastră de maĭ la vale.

In dimineaţa uneĭ dile din luna luĭ Octomvrie 1790 era mare mişcare în Bucurescĭ. Urla văzduhul de sunetul clopotelor de la sutele de monăstirĭ şi bisericĭ. Rĕspînteiaşiĭ împărţeaŭ berechet la bice pe spatele ţĕra-

nilor silindu-ĭ să abată cu carele lor, mergênd orĭ întorcêndu-se de la obor, din uliţele de căpetenie, şi să apuce prin mahalale. Tot răspînteaşiĭ zoreaŭ prăvăliaşiĭ să cureţe noroiul de pe podul de lemn aşternut de alungul podului Têrgului-de afară. Ce avea să se întâmple? De sub dealul Mitropoliei de alungul aceluĭ pod până dincolo de Mănăstirea Plumbuita, încă din faptul ḑileĭ se înşiră alaiul întocmit pentru primirea în Bucurescĭ a armateĭ Austriace. Zapciĭ călărĭ pe caĭ învăţaţĭ în buestru, după povăţuirea luĭ Alaĭ-Paşa, aducea la îndeplinire ţidula de alaĭ a Divanuluĭ. Mitropolitul, Episcopiĭ, boerimea, carĭ în leagăne şi butcĭ cu roţĭ aurite şi cu coveltire lustruite, carĭ călărĭ pe şelĭ turcescĭ înecate în ţinte de argint şi cu canafurĭ de pele roşie, atîrnate, bătênd coastele caluluĭ, peste scările scumpe în carĭ se înţepeneaŭ călăreţĭ îmbrăcaţĭ în minunate caftane şi blănĭ de samur, ţinênd la o mână frânele muiate în ţinte de metal strălucitor ca şi zabalele de argint din capul cailor şi la alta toiagele rangului lor... Iată breasla *spătărească* cu a bruma de oştire ce maĭ se află în Bucurescĭ; iată breasla *agiască*... Nicĭ *Măimă-*

riile cu prapurile lor nu lipsesc din alaĭ, măcar că neguţitorimea singură mai jălea pe Mavrogheni-Vodă. Cum să nu-l jăleascĕ, când îşĭ amintea, că el făcuse caimacam ţĕreĭ pe unul dintre eĭ neguţitoriĭ, pre vestitul Turnavitu înaintea căruia boerul stătea cu mânile la pept şi cu zmerenie aştepta la perdea să i se dea rêndul de intrare la boerul Caimacam, care:

«Purta în cap o căciulă
Ţuguiată ca o sulă
Şi cu ghebe în spinare,—
Ce nu face cincĭ parale,—
De aba roşie, ruptă,
Cu aţă albă cusută,
Cu poturĭ, cu imineĭ,
Se deprinsese cu eĭ,
Iar să-l fi vĕdut călare
Chiar vătav de haimanale...»

Acest alaiŭ era menit să întêmpine pe comandantul oştireĭ Austriace Principile de Saxa-Coburg. Acesta sosi, însoţit de solia boerilor şi ca *maimandar*[1]) era însuşĭ Vlădica Filaret.

1) Călăuză.

Nu maĭ povestesc despre închinăciunele boerimeĭ la sosirea Principeluĭ, că cine nu scie cu ce vênjosime şi mlădiare îşĭ duceaŭ boeriĭ acum 100 de anĭ «*Capetele pe tipsie*» înaintea puternicilor ḑileĭ... De cât să nu uit a spune, că Principele de Saxa-Coburg tot nu cuteză, cu tot alaiul întocmit în cinstea luĭ, să intre în Bucurescĭ decât însoţit şi de o numeroasă gardă de «*drăganĭ*» (dragonĭ), dragă Doamne, gardă de onoare, dar în adevĕr «*straje*», că toţĭ «dragoniĭ» aveaŭ armele încărcate şi gata de tras, la cea maĭ mică încercare de trădare din partea boerimeĭ...

Avênd la dreapta pe mitropolitul Cosma, la stânga pe Filaret, şi în jurul luĭ boerimea, Coburg păşi în fruntea alaiuluĭ, cu escorta sa oştenească până la Mitropolie, unde fu întêmpinat iarăşĭ, în pridvorul Bisericeĭ, de soborul preoţesc, cu evangelia şi cu crucea. Se făcu fiştanie; se cântă un trisaghion, apoĭ, iar cu alaiŭ, comandanţiĭ austriacĭ fură duşĭ pe la conacele la carĭ eraŭ rênduiţĭ.

*

In seara ḑileĭ în care oastea Austriacă tăbărî la Bucurescĭ şi în jurul Capitaleĭ, Prin-

cipele de Saxa-Coburg şi aĭ sĕĭ, obosiţĭ de cale, se culcară prin paturĭ boerescĭ, pe saltele nalt clădite din lână albă, sub plapome de mătasă roşie, cu capul înfundat în perinĭ de puf înfĕţate în feţe de pânză de in şi de borangic, subţire ca aţa de păiajin şi numaĭ în fluturĭ, găurele, bibilurĭ şi horbote ţesute pe veşcă de ciur.

Uliţile sunt acum toate pustiĭ. Rĕspînteiaşiĭ singurĭ curmă tăcerea nopţeĭ strigând între douĕ căscăturĭ, tradiţionalul: «*Ochiul meŭ vede, te vĕd, te vĕd!*..» Din când în când pe uliţe vedeaĭ păşind cu grăbire şi cu grijă, vre un trecĕtor înarmat cu obligătorul felinar...

Târdiŭ în mijlocul nopţeĭ acesteia, în una din camerile caseĭ Mitropolituluĭ Cosma se adunaseră venind tot tiptil şi pe uliţe deosebite, Episcopul Filaret, Boeriĭ Dumitrache Brâncoveanul marele Ban, Radu Slătineanu, Manolache Grădişteanu, Constantin Ştirbeĭ. Mateĭ Fălcoianu şi alţĭ câţiva boerĭ din sfatul ţĕreĭ, din Curtea maĭ măruntă. Carĭ tologiţĭ pe divanurĭ, carĭ pe laviţe, la lumina slabă a candeleĭ atêrnată la iconostas şi a douĕ făcliĭ de ceară albă, carĭ ardeaŭ pe

masă şi eraŭ, când de un boer, când de altul curăţite de mucurĭ, cu *mucăriĭe* de argint aşeḑate pe tăviţa lor, pe sfeşnicariŭ, — boerii şi feţile bisericescĭ şopoteaŭ cu sfială, grupurĭ-grupurĭ. . . Când eacă Mitropolitul Cosma intră în cameră însoţit de boerul Ion Cantacuzin, de curênd întors în ţeară din pribegirea sa în Ardeal.

După ce Mitropolitul, înaintea căruia toţĭ boerii se ridicară cu respect după divanurĭ şi laviţe, se încredinţă însuşĭ pe la ferestĭ, că perdelele dese sunt bine trase, grăi către boerime aşa cuvinte:

— Boerĭ D-voastre, *Măritul Princhip* Coburg mi-a dat poruncă, ca mâne, în bisericile din Bucurescĭ şi din toată ţeara în ḑilele următoare, norodul românesc să facă jurământ de credinţă şi de supunere către împăratul Nemţieĭ. Mâne şi D-voastră boerĭ aveţĭ să veniţĭ înaintea altaruluĭ Mitropolieĭ să faceţĭ acelaşĭ jurământ de faţă cu *Măritul princhipe*. . .

— Jurământ? ḑiseră aproape într'un glas toţĭ boeriĭ.

— Greŭ lucru, Prea Sânte, adause Banul Brâncoveanu.

— Mare foc pe noĭ boerĭ D-v., urmă a ḑice Mitropolitul. De ar fi numaĭ jurămênt de supunerea noastră cătră Impărăția nemțească, calea-valea—ar fi cum ar fi, că nu ne-ar lega decât pre noĭ, iar fiii și urmașiĭ noștri, deslegațĭ de jurămênt, ar face apoĭ cum ar crede eĭ că le-ar sta maĭ la îndemână; dar e lucru maĭ greŭ decât atât. Iacă, boerul Ion Cantacuzin pe care Princhipele îl are de credincios al sĕŭ și l'a și făcut aḑĭ mare Spătar, el însușĭ, în iubirea luĭ de sĕrmana noastră țeară, s'a îngrozit de jurămêntul ce ni se cere.

Și scoțênd din brîŭ o hârtie îndoită patru:
—Iaca ce fel de jurămênt ni se cere, boerĭ D-v.

Spătarul Ion Cantacuzino luând hârtia din mâna Mitropolituluĭ, ceti următorul:

JURĂMÊNT

«Jurăm pe Sânta Cruce și pe Sânta Evangelie, înaintea jertfelniculuĭ, credință neabătută, supunere deplină și ascultare cu zmerenie și dragoste din partea noastră și a țĕreĭ, Mărieĭ Sale Inalte, Impăratuluĭ Austrieĭ și *Craiuluĭ Ungarieĭ și l cunoascem pre el și*

pre ceĭ carĭ în mijlocul nostru vor înfăţişa Inalta luĭ faţă, de adevĕraţiĭ şi singuriĭ şi fără de părtăşie stăpânitorĭ aĭ ţĕreĭ românescĭ, în temeiul vechilor şi veciniciloр drepturĭ de stăpânire ce aŭ avut şi are ţeara ungurească asupra pămênturilor şi neamuluĭ ţĕreĭ românescĭ şi a Moldoveĭ. Aşa să ne ajute D-ḑeŭ şi călcătoriĭ acestuĭ jurămênt al nostru să fie afurisiţĭ şi blestemaţĭ de ceĭ 318 părinţĭ aĭ bisericeĭ . .»[1]).

Şi actul acesta se termină cu obicĭnuitul blăstem din cărţile de afurisenie şi de prin hrisoavele domnescĭ.

— Din vorbă în vorbă, ḑise Spătarul terminând citirea jurămêntuluĭ, din vorbă în vorbă, întocmaĭ după cum l'a scris pe limba nemţească l'am adus pe românesce. Sunt, boerĭ D-v., de multă vreme, cu legătură de neam şi de avere, cu ţeara ungurească, dar şi eŭ însumĭ m'am cutremurat când am vĕḑut, că ni se cere nu numaĭ jurămênt de credinţă şi de supunere către oştirea biruitoare la Rômnic, ci ni se cere pe cale piezişe să cunoascem de adevĕrată bârfeala şi scornitura un-

1) Actul este autentic.

gurească că adecă ţeara noastră şi a Moldoveĭ aŭ fost când-va sub stăpânire ungurească, pămênturĭ unguresci. . .

— Iacă de ce, boerĭ D-v., adause Mitropolitul, v'am chĭămat în taină aci, astă-noapte, ca să ne sfătuim ce e de făcut? Jurăm noĭ aşa pozná?

Mare şi nepotolită era indignarea celor de faţă la cetirea actuluĭ de jurămênt, numaĭ nimine dintre boerĭ nu găsea leac la boală, când tot Ion Cantacuzino sculându-se în picioare ḑise: Boerĭ D-v., sciut lucru este, că nimenĭ dintre căpeteniile nemţescĭ limba noastră n'o pricepe. Deacă e aşa, numaĭ prea sfiinţitul Mitropolit să voiască să fie într'o unire cu scoposul nostru şi treaba e pusă pe pîrte bună!..

— Cum aşa? întrerup boerii din toate unghiurile camereĭ. Cum aşa?

Ion Cantacuzino se răpede la uşă, trage zăvorul, şi deschiḑênd introduce în camere pe un individ.

— Dascăle Floreo, ḑice Mitropolitul Cosma, te-am chĭămat ca să tragĭ împreună cu ucenicii D-tale vre-o 30 de izvoade după jurămêntul ce ni s'a poruncit să facem la Mitropolie şi în judeţe.

Dascălul Florea îmbrăcat în antereŭ de şamalagea, cu scurteĭcă de blană de pisică, în cap cu comanac şi cu ochelarĭ legaţĭ cu şferĭ după cap, cu barba rasă şi mustăţile lungĭ, era întâiul învĕţător de la şcoala Domnească din S-tu Gheorghe. Avea însărcinarea să înveţe pe ucenicĭ limbele slavonă şi românească. Din cea slavonă maĭ scia doară dascălul Florea formula de «Господ. Земли Елахиское» cu care începea a scrie hrisoavele domnescĭ şi formula cu care le sfîrşea: «и саам речех. Госп.», dar pe românesce nu se afla în toată ţeara diac maĭ meşter la condeiŭ ca daścălu Florea. La vorba Mitropolituluĭ, Florea şi trase călimarea din brâŭ şi-l aşeză pe masă şi din tocul cel lung al călimăriĭ scoase o pană de gâscă tăiată ca condeiŭ, al căruĭ vêrf se puse pe dată să-l ciugulească cu un briceag.

— Gata la poruncă, Prea Sfinte, ḑise dascălul Florea.

— Cum vĕ spuneam boerĭ, urmă a ḑice Ion Cantacuzin, nime dintre căpiteniile nemţescĭ nu sciŭ românesce. Aşa fiind, lăsaţi-mĕ pe mine şi pe dascălul Florea să scriem izvoadele jurămêntuluĭ aşa cum să vie bine la mintea şi la sufletul românuluĭ.

Mâine, părintele Mitropolit, la Mitropolie o ceti izvodul cum l'om fi închipuit noĭ, iar nu după pofta ungurilor şi aşa noĭ şi copiiĭ noştri rămâne-vom deslegaţĭ de groaznice şi nedrepte jurăminte.

⁂

A doua ḑi cu mare alaiŭ veni iar la Mitropolie Principele de Saxa-Coburg, cu tot statul sĕŭ major, când biserica era plină de boierime şi de norod. Mitropolitul Cosma în vestminte înmuiate în fir, întêmpină, cu tot soborul bisericeĭ, pe Coburg, în mijlocul cântărilor strănilor şi a soboruluĭ. Slujba începu şi, după darurĭ, Mitropolitul, însoţit de Episcopul Filaret, şi de numeroşĭ preoţĭ, diaconĭ şi anagnoştĭ eşiră din altariŭ, care cu cruce, care cu evanghelia, care cu făcliĭ aprinse. In mijlocul Bisericeĭ, sub Pantocrator, stete Mitropolitul Cosma. Atuncĭ marele spătar, care venise în suita luĭ Coburg, se apropie de Mitropolitul şi-ĭ dete o hârtie îndoită în patru. ... Mitropolitul o luă cu o abia stăpânită tremurătură de mână... Vlădica Filaret se uĭtă cu îngrijire în spre jeţul domnesc, pe treptele căruia stătea în picioare Principele de Saxa-Coburg...

Acum Mitropolitul Cosma deschise hârtia, aruncând pe furiş o ochire Spătarului Ion Cantacuzino. Acesta se apropie de strana de la dreapta şi schimbă pe sub musteaţă, câte-va vorbe cu Dascàlul Florea, care cu 20 din ucenicii sĕĭ ţinea isonul la acea strană.

Numaĭ cât începu Mitropolitul a ceti foaia de *jurămênt* şi pe dată se ridică de la strana dreaptă şi din cea stângă o groaznică cântare de-ţĭ lua auḑul... Şi clopotele toate începură, şi palamariul bate din rĕsputerĭ în tochiţa de fer din pridvor, iar dascălul Macoveĭ plămădi cu amêndouĕ ciocanele toaca cea de lemn...

— Vaĭ! ce sgomot, ce larmă! ḑise Coburg cătră Aga Fălcoianu, ce se afla lângă el.

— Aşa se face *jurămêntul* pe legea noastră, rĕspunse Aga, ascunḑênd un zîmbet pe sub deasa luĭ musteaţă neagră.

Sgomotul, larma copereaŭ tot maĭ mult cetania Mitropolituluĭ Çosma, ba încă se adăogia cu strigătul boerimeĭ, care într'una ḑicea cu glas mare, făcênd crucĭ lungĭ:

«Aşia jurăm!
Aşia jurăm!..»

Şi dascălul Florea cu ceĭ 20 de ucenicĭ

aĭ sĕĭ cutremura bolta Pantocratoreluĭ, cu «Doamne miluesce!»

Se sfîrşi cetania jurămêntuluĭ, dar nime nu auḑise din el nicĭ o boabă. Atuncĭ Mitropolitul făcênd semn stranelor să tacă, ḑise cu glas mare: «Boerĭ Dumneavoastră, poftoriţĭ după mine:

«Aşia jurăm şi aşia să ne ajute Dumneḑeŭ».

Boeriĭ poftorră aceste vorbe, iar Dascălul Florea cu ceĭ 20 de ucenicĭ aĭ luĭ, cântară un lung: *Amin!*

Slujba se sfîrşi. Se duseră toţĭ pe la casele lor, cu inima voioasă: căpeteniile nemţescĭ şi ungurescĭ, bucuroase că ţeara a jurat după pofta lor, iar boerimea şi maĭ bucuroasă că jurase după izvodul alcătuit de Dascălul Florea şi de Spătarul Ion Cantacuzino.

Şi acum ean să scie şi cetitorul meŭ ce glăsuia acel izvod, izvodit de patriotismul boerimeĭ:

«Jurăm pe sânta Cruce şi pe sânta Evanghelie, înaintea Infricoşatuluĭ jertfelnic, credinţă neabătută de la sânta noastră lege creştinească; jurăm supunere şi ascultare cu smerenie şi cu dragoste de sânta noastră biserică. Iar Măriei sale înalte Impăratuluĭ Nemţieĭ şi Craiŭ ţĕreĭ Ungurescĭ încă le jurăm—cum

le-aŭ spus în curgere de veacurĭ—moşiĭ şi strămoşiĭ noştri, că nicĭ odinioară Unguriĭ n'aŭ avut drept de stăpânire asupra pămênturilor ţĕreĭ noastre românescĭ... Aşa ne jurăm şi aşa să ne ajute Dumneḑeŭ, iar care altmintrelea va crede, să aibă parte cu Diavolu în focul gheeneĭ... etc.»

Şi urma jurămêntul şi blăstemul obicĭnuit... Aci se pune capĕt povesteĭ.

De poveste a fost aşa dară acum 102 anĭ purtarea boerimeĭ! Ea a legat pe urmaşiĭ sĕĭ cu stîntul legămênt cătră ţeară, în potriva nălucitelor drepturĭ ale neamuluĭ Unguresc...

Cine din actuala boerime va cuteza să calce legătura boerimeĭ de la 1790?

Deacă se află un asemenea *nesocotit* printre noĭ, să citească povestea aceasta şi se va pocăi şi-şĭ va reveni la simţirea frumoasă a boerimeĭ de la 1790.

CUM CLOPOTELE MANTUESC BUCURESCII DE PUSTIERE

I.

Minunatul Domn Mavrogheni-Vodă, după ce mult timp apĕrase ţeara contra invasiunei Austriace, fusese rĕpus în fine la bătălia de la Râmnic şi silit să părăsească ţeara, trecênd Dunărea pentru a veni cu oştirĭ noue de la Turcĭ.

Boerimea din Bucurescĭ trimite delegaţĭ spre Buzĕŭ înaintea principeluĭ de Saxa-Coburg, comandantul oştireĭ Austriace, ca să facă act de supunere a ţĕreĭ.

In Bucurescĭ rĕmăsese însă puţină oştire turcească care nu scia de trădarea boerilor şi aştepta întoarcerea luĭ Mavrogheni cu nouele ajutoare.

De odată se lăţesce vestea în Bucurescĭ, că oastea nemţească va intra în oraş neîntârdiat. Comandanţiĭ garnizoaneĭ turcescĭ se hotărĕsc a retrage oastea la Văcărescĭ.

După douĕ-treĭ ḑile de aşteptare la Văcărescĭ, Turciĭ, carĭ aŭ aflat despre trădarea boerimeĭ, vĕḑênd că oastea austriacă nu sosesce, se hotărĕsc să se întoarcă în oraş şi drept pedeapsă a trădăreĭ, să prade şi să arḑă capitala ţĕreĭ Muntenescĭ.

Planul Turcilor este înţeles de Bucurescenĭ. Spaima se lăţesce într'o clipă. Cele patru poduri de căpetenie ale oraşuluĭ nu maĭ sunt destul de largĭ pentru toată lumea care cearcă a fugi spre a-şĭ scăpa avutul şi maĭ cu seamă viaţa.

Bejănie cumplită!

Se închid prăvăliile... Leagănele cu roţĭ aurite şi chervanele gem de femeĭ şi de copiĭ căutând să plece în direcţiunea opusă Văcărescilor, cu risicul de a muri de foame, orĭ de a fi ucişĭ de hoţĭ în cale... Cine n'are măcar un cal de încălecat 'şĭ aduce lada de Braşov, orĭ sipetul, la una din mônăstirile încongiurate de zid şi se pregătesce a 'şĭ-o apĕra, împreună cu alţiĭ asemenea luĭ împuşcând de la meterezele zidului, în Turcĭ, când vor năvăli.

II.

La mônăstirea St. Gheorghe, dascălul Florea învĕţa liniştit vre-o douĕ-ḑecĭ de ucenicĭ, să citească la psaltire şi pe bucoavnă.

— Ce facĭ, dascăle, strigă din pragul uşeĭ intrând părintele Onofreĭ? Dă drumul ucenicilor pe la casele lor, că peste un ceas, douĕ tot oraşul e perdut, că Turciĭ aŭ hotărît să-l prade şi să-l arḑă până nu vin Nemţiĭ în Bucurescĭ. Grăbesce, dascăle, că nu maĭ e vreme «de cruce-ajută buche-az, ba; ce e ceasul greŭ, de mare cumpĕnă!»

Băeţiĭ ucenicĭ 'şĭ pun cartea în traĭstă şi daŭ busta spre uşă.

— Ho, ţeară! strigă dascălul Florea, alergând în pragul uşeĭ şi împiedicând eşirea ucenicilor... ho, ţeară! că Mavrogheni tot e Domn, şi cât o fi Mavrogheni Domn, de Turcĭ nu-ĭ habar!

— Dar Mavrogheni a fugit, dascăle, adaugă a ḑice popa. Cu nasul în cărţĭ, dascăle, ḑi şi noapte nu maĭ sciĭ ce-ĭ prin ţeară... Dă drumul ciracilor, că dascăliĭ grecĭ de la St. Sava aŭ tulit'o la fugă încă de a-seară...

— Da eŭ nu sunt grec, părinte... Ce aŭ Turciĭ de împărţit cu noĭ?

— Eştĭ nebun, dascăle? Deacă Nemţiĭ nu sosesc peste un ceas în Bucurescĭ, grec orĭ român, tot de sabie perim...

— Care va să ḑică părinte, deacă vin îndată Nemţiĭ scapă oraşul?

Şi fără să maĭ aştepte rĕspunsul preotuluĭ, dascălul Florea pune poalele antereuluĭ în brâŭ, şi ţîşnesce pe uşa şcoaleĭ strigând: «după mine băeţĭ».

— A înnebunit bietul dascăl, gândi părintele Onofreĭ, care căutând şi el să-şĭ scape ḑilele, fugi în vre-o parte a ţĕreĭ.

III.

— Bam! Bam!

— Linca! Linca!

— Bam! Bam!

— Linca! Linca!

De odată rĕsună aerul de glasul clopotelor marĭ şi micĭ de pe la toate mônăstirile din Bucurescĭ.

Sgomotul este asurḑitor şi toată lumea se opresce din fugă, întrebându-se: Ce este? ce se întêmplă?

IV.

La mônăstirea Văcărescii, căpeteniile turcesci împărţiseră des de dimineaţă gloanţe şi iarbă de puşcă la oştire. Toate mĕsurile eraŭ luate pentru ca, cum va înnopta, Turcii să năvălească în oraş să prade şi să măcelărească pe bieţii locuitorĭ.

De odată se aud la Văcărescĭ rĕsunările clopotelor din Bucurescĭ.

Intr'o clipă căpitanii şi oşteni aŭ eşit din corturĭ şi pe sub poarta mônăstireĭ, întrebându-se unul pe altul:

— Ce este? ce se întêmplă?

— Ce să fie, mărite agale, strigă dascălul Florea, oprindu-şĭ calul în faţa unuĭ Iusbaşa turc.

— Ce este, bre ghiaur?

— Fugiţĭ, fugiţĭ agale? Aŭ intratNemţii în Bucurescĭ. . . Sunt mulţĭ ca frunza şi iarba. . . Auţiţĭ clopotele cum răsună... Mitropolitul cu boeriĭ primesc pe Nemţĭ cu cinste mare. . Fugiţĭ!

Amestecul cel maĭ cumplit produce vorba dascăluluĭ Florea. Intr'o clipă Turcii aŭ încălecat câte doui şi treĭ pe un cal şi călărĭ şi pedeştri o tund în direcţiunea Giurgiuluĭ. . ,

V.

Bucurescii sunt scăpaţĭ, fără ca Nemţii să fi sosit măcar la marginea oraşuluĭ.

Ce se întêmplase?

Dascălul Florea împărţise pre ceĭ douĕ-ḑecĭ de ucenicĭ aĭ luĭ pe la clopotniţele tutulor mônăstirilor din Bucurescĭ

— Mĕ băeţĭ, când o fi soarele a-chindie, trageţĭ mĕ clopotele, toate clopotele până la vremea toacă-ĭ de vecernie şi Dumneḑeŭ cu noĭ!

— Da cum 'ţĭ-a venit în gând, dascăle Floreo, una ca asta? întreabă Mitropolitul, care află de fapta înţeleptuluĭ dascăl şi-l chiamă înaintea luĭ.

— Cum să-mĭ vie, P. S. Părinte? rĕspunse Florea, făcênd mătanie şi sărutând mâna Mitropolituluĭ:

«Clopotul te creştinesce,
«Clopotul te logodesce,
«Cu clopot se prăznuesce,
«Cu clopot te prohodesce...»

şi apoĭ vĕḑut-am eŭ:

«alaiurĭ domnescĭ
«şi bisericescĭ,
«rusescĭ
«şi turcescĭ...»

şi la toate:

«Aŭ sunat,
«Clopotele aŭ răsunat...»

şi am ḑis în gândul meŭ:

«O veni Neamţul, ca mâne,
«Clopotele-o să sune...,
«De cât mâne să rĕsune,
«Maĭ bine rĕsune aḑ,
«Să ne scape de necaz!»

— Dascăle Floreo, să sciĭ că de aḑĭ înainte îţĭ face Epitropia obştească ḑece leĭ pe lună în loc de cincĭ, leafă, ḑice Mitropolitul bine-cuvêntându-l, iar pe ceĭ douĕ-ḑecĭ clopotarĭ aĭ tĕĭ, îĭ fac pe toţĭ anagnoştĭ!

*

Avură decĭ şi Bucurescii pe Sf. Genoveva lor. Cine maĭ scie însă astăḑĭ de dascălul Florea şi de ucenicii clopotarĭ!

GARDUL TÂRGULUI

A fost o dată în jurul Bucurescilor gard minunat, tot în cununĭ împletite şi cu streşină îndoită de spinĭ şi mărăcinĭ, de porumbrele cu ţepĭ iuţĭ.

Ci-că făcuse Vodă Ipsilante gardul, nu ca să nu intre omul în oraş decât pe podurile obştescĭ — doară gardul de la casă nu opresce pe omul cu gând rĕŭ, să-şĭ facă mendrele luĭ, — ci făcuse M. S. Vodă gard în jurul Bucurescilor, că de când Matracuca totdea-una oraşele aŭ avut hotare... Că adecă se scie Şoltuzul şi pârgariĭ, de unde şi până unde aŭ să-şĭ întinḑă puterea toiaguluĭ lor?

Rĕspântiaşiĭ de la capetele celor 4 poduri strigaŭ pe atuncea noaptea: «*Ochiul meŭ vede! Te vĕd! te vĕd*»

Da de vĕḑut!.. Eĭ aşĭ!..

Peste gardul târguluĭ făceaŭ pârlaze cu sutele, nu numaĭ hoţiĭ de borfe, ci şi ceĭ de *inimă albastră*, şi rĕspântiaşiĭ îşĭ *vedeaŭ* de somn, orĭ barem de piroteală, lângă tejgheaua cârciumeĭ, strigând din soroace în soroace cu glas tot maĭ stins:

— *Ochiul meŭ vede! Te vĕd! Te vĕd!*

Păĭ ci-că într'o noapte, o cocoană d'ale marĭ, d'ale de poartă fes alb sub tulpan scris şi papucĭ numaĭ cu fireturĭ şi cu moţurĭ de mătăsurĭ, pline de fluturĭ poleiţĭ, — cât vĕḑu că-ĭ doarme boerul, eşi tiptil din ietac şi haida iute la Gardul Târguluĭ... Voià, pasă-mi-te, să treacă cucoana peste vre-un pârleaz, ca să se întâlnească dincolo, cu un drăguţ.

— Ochiul meŭ vede, te vĕd, te vĕd!.. strigă căscând un glas de rĕspânteiaş...

Cocoana se opri gâfâind de frică. — De, auḑĭ că o vede?.. Bărbatu-sĕŭ n'o vede, aşa e; dar o vede *ochiul* rĕspânteiaşuluĭ...

Şi iată cum în noaptea aceea, cucoana, speriată, se întorse la patul *nespurcat*, lângă soţul eĭ.

Numaĭ peste ḑi cocoana întâlni la cişmeaua luĭ Mavrogheni, la ceasul vecernieĭ, la vremea rahatuluĭ de Sira, — muţunachea inimeĭ

seale şi între douĕ înghiţiturĭ de dulceaţă şi cronţăiturĭ de floricele de porumb, ea îĭ spuse de păţania din noaptea trecută, cu *ochiul* care vede al rĕspânteiaşuluĭ. . .

A doua noapte, cocoana, însufleţită de vorba iubituluĭ, iar caută să treacă gardul târguluĭ, care vinea chiar lângă curtea boieruluĭ.

De astă dată rĕspânteiaşul nu maĭ vede nicĭ cu *ochiul sĕŭ care vede* . . După sfatul iubituluĭ cocoaneĭ, el îşĭ caută de nevoie, trăgênd aghioase pe câte o nare, după ce cinstise câte-va ocale de vin de la Deal, tot ocale drepte, cu pecete gospod.

Numaĭ mări, ci-că, cum era obiceiul Domnuluĭ pe vremea aceia: — Alexandru Vodă şi cu Vel Spătarul, îmbrăcaţĭ tiptil deteră pe la marginea oraşuluĭ, să vadă ce maĭ e? . . Trece cine-va peste gardul oraşuluĭ, orĭ nu?

— Ce să nu treacă? . . Că acu, sub nisce tufe lângă gard, număra *ea* stelele, iar *el* floricelele. . .

Şi dete Vodă de bieţiĭ păcătoşĭ şi-ĭ duse seimeniĭ la închisoare la agie. . .

A doua ḑi Vodă chiamă pe răspânteiaşul cu pricina. . .

— Unde mi-aĭ fost astă-noapte de nu te-am aflat la slujbă? — întreabă Vodă.

Ce 'ncape tagadă, când punga e'n ladă?..

— Am aţipit Măria-ta, iartă-mě... n'oĭ maĭ face.

— Jupân spătare, du pe jupâneasa la bărbatu-sěŭ şi-ĭ spune de la mine, că femeea sare gardul târguluĭ şi ochiul rěspânteiaşuluĭ n'o vede, că:

«Nu'ĭ gardul târguluĭ
«Sprijinul Căminuluĭ;
«Bărbatuluĭ se cuvine,
«Ca să scape de ruşine,
«Să-şĭ facă gardul a casă
«Din dragoste mult aleasă.
«Şi rěspântiaş să fie
«Singur la a sa soţie!..»

Ş'apoĭ mări ci-că de atuncĭ Vodă Alexandru a ḑis obstescii Epitropii: când o cădea gardul din jurul oraşuluĭ, puneţĭ numaĭ *crucĭ*, ca semn de hotare târguluĭ, că:

De gard nu se opresce
Cine la rěŭ se gândesce,
Dar sigur că sânta cruce
In cale bună te aduce!..

MAMĂ!

NUVELĂ

I.

Carêtele boierescĭ se ţineaŭ şir dealungul podului Mogoşoaieĭ, într'o-după toacă din luna luĭ Maiŭ a anuluĭ 1796. Pe podinele stricate şi jucând ca dinţiĭ în fălcĭ bĕtrâne, acum vedeaĭ o carêtă dând cu roata în şanţul din mijlocul poduluĭ, de unde ţişnea noroiul infect, acum o vedeaĭ urcând în puterea telegarilor, dâmburĭ de grinḑĭ adunate, târâte de roţile trăsurilor. Vizitiii, cu chivere înalte, cu fundul de stofă roşă al chivereĭ rĕsfrânt peste ea la stânga şi atârnată cu un canaf de fir, cu feregea plină de vipusce colorate, se păreaŭ pe caprele lor nisce equilibriştĭ

dantând pe funiĭ. La distanţă ilusiunea era perfectă, când hopurile îĭ săltaŭ şi şanţurile îĭ prăbuşaŭ. In capra dindărĕtul caretei, împodobită cu armuariĭ de baronĭ şi de conţĭ nemţĭ orĭ unguri[1]) se ţinea trufaş arnăutul, cu fustanelă albă în miĭ de creţurĭ, cu fermeneaua înmuiată în fireturĭ ca şi mânecele atârnând spre pămênt, cu turbanul cât dimerlia pe cap. De cingătoare îĭ atârnă chiseaua cu tutunul, iar cu mâna dreaptă stoarce strâns canafurile prinse de poclitul careteĭ, pe când cu cea stângă îngrijesce de ciubucul de lemn de iasomie, orĭ de cereş al boierului, ciubuc împodobit cu calâf de mărgele şi de cilicurĭ, care ca un mic crac de pantalon de copil acoperea partea de suş a ciubuculuĭ, legat la gura luĭ cu baiere de mătase viŭ colorate, strălucind de fluturĭ de aur. Deasupra calâfuluĭ se înalţă măreaţă o ţeavă subţire, băgată în ciubuc, ţeavă pe care staŭ înşirate în rotogoale de forme variĭ, carĭ maĭ marĭ carĭ maĭ micĭ, imamelele de chilimbar alternând cu imamele de diverse petre colorate, unele bătute cu nestimate.

1) Sultzer afirmă că boieriĭ noştri cumpăraŭ la Viena şi la Pesta carete de ocasiune. Aceste eraŭ cu atât maĭ căutate, când eraŭ împodobite de armuariile vechilor lor proprietarĭ.

Printre carete cavalcadaŭ boeriĭ, pe caĭ deprinşĭ în buestru. Antereul de şamalagea orĭ de ghermesit acoperea picioarele călăreţuluĭ, înfipte în scărĭ late de argint; pe peptul caluluĭ şiroaie de curele colorate, sclipitoare de încrustărĭ de ţinte metalice, alternând cu canafurĭ în culorĭ deschise; toate aceste podoabe întrecute doară numaĭ de monumentalul oblânc al şeleĭ, minunat lucrat în ciseluri şi încrustărĭ pe lemn. Ḑic monumental, pentru că în dosul luĭ dispărea o parte din corpul călăreţuluĭ, de unde nu se maĭ vedea din el decât gugiumanul de astrakan creţ, de pe cap, şi o parte din dulamă orĭ din benişul de postav ferenghiŭ, blănit cu guşĭ şi ascunḑând maĭ preste tot şalul de anadol artistic păturit la cingĕtoare.

Dar încotro se îndrumaŭ acele carete şi aceĭ călăreţi, carĭ ridicaŭ norĭ de praf, orĭ împroşcaŭ pe trecĕtorĭ cu tina infectă a şanţuluĭ sub copitele cailor, când aceştia nimereaŭ în vr'o gaură de sub vr'o podină putreḑită, de riscaŭ să'şĭ rupă piciorul în profunditatea şanţuluĭ din mijlocul stradeĭ?—Era oara preămblăreĭ de după toacă. Se potolise de câtă-va vreme ciuma.

Boierimea începuse a maĭ ieşi dintre zidu-

rile curţilor lor, în care se baricadaseră, ca să nu fie în contact cu nimenĭ. Acum pe întrecutele mergeaŭ la preâmblare, la cerdacul luĭ Mavrogheni din grădina ce pe atuncĭ se întindea în jurul caseĭ apelor de lângă mônăstirea aceluiaş domn, «Isvorul tămăduireĭ», seaŭ precum îĭ ḑiceaŭ logofeţiĭ subţirĭ din Divan, Zoodoho-Pighi.

*

La intrarea grădineĭ se adunase prostimea şi câţĭ-va bragagiĭ, nelipsiţĭ unde este adunare de popor. Toţĭ îşĭ făceaŭ privelisce din sosirea în şir a caretelor şi a călăreţilor. La poarta grădineĭ descindeaŭ din carete cocoanele şi coconiţele cu bărbaţiĭ lor. Ce maĭ de rochiĭ mândre de alagea, de atlas, ce maĭ de tivilichiĭ de belacosa cu blană cacom! D'apoĭ scurteicele de ghermesit albastru blănite cu nafea! Dar sculele preţioase, sălbile de galbenĭ stambulĭ, de Misir!

Boeriĭ şi boieroaicele, urmaţĭ de arnăut, intraŭ în grădină şi se îndreptaŭ spre chioşc, unde chir Stavridi cofetarul, fratele luĭ Avgibaşa (vênătorul) al curţeĭ—om simandicos, cum vedeţĭ—servea rahaturĭ de Sira, vutce,

cafele parfumate în felegeane odihnind în zarfurĭ de argint lucrate la Salonic.

Intraŭ boieriĭ, dar prostimea de la poartă făceaŭ gazeta high-lifuluĭ, nu numaĭ despre toalete dar şi despre multe mistere de etac.

— Uite, ăla-ĭ, mĕ, Banul Dumitrache Ghica.

— Bre, dar mulţĭ Ghiculescĭ în Divanul domnesc. Maĭ sunt 2 logofeţĭ, Scarlat şi Costache.

— Dumitru Ghica nu este *vel,* că *vel* Ban e Nicolae Brâncoveanul.

— Cucoana a frumoasă care se pogoară acum, e Veneţiana Văcărescu. Vaĭ ce mândreţe pe dânsa! Ah! iaca şi fiică-sa. Nostimă fată, mĕ Vanciule.

— Pun prinsoare 2 orţĭ, că numaĭ ce-o să ţişnească de pe unde-va şi boierul Alecu Văcărescu, cumĕtră Safto.

— Păĭ ḑĕŭ că n'o perde din ochĭ pe fata Veneţianeĭ.

— Tacă-vĕ fleanca, muierilor. Fata doar e vara boieruluĭ.

— Iaca, par'că nu s'o maĭ vĕḑut pe lume pozne din dragoste!...

— Cu adevĕrat, jupâne Chiriţă... Dar iată tocmaĭ sosesce cuconul Alecu Văcărescu... Unde'ĭ soare, că soare'ĭ fata, cum să nu fie şi umbra. La dascălul Florea de la sfete

Gheorghe, am cetit un isvod de stihurĭ a cuconuluĭ Alecu. Ba, ḑĕŭ, le-am învĕţat şi pe dinafară ca tatăl nostru.

Feteĭ aştia îĭ ḑice boerul:

De nu mĕ creḑĭ pe mine,
Intreabă pe orĭ-cine,
Şi veḑĭ cât pătimesce
Acel ce te iubesce!

Când nu te vĕḑ, am chinurĭ,
Şi când te vĕd, leşinurĭ;
Şi-un ceas nu 'mĭ prisosesce
Să'ţĭ spun ce mĕ trudesce.

— Hait, iaca şi carêta Domniţeĭ Elena, foasta nevastă a cuconuluĭ Alecu. Minunată muiere!

— D'apoĭ, avere la dânsa! Doar nu'ĭ de giaba fata Dudesculuĭ.

— De ce s'o fi despărţit, nea Pârvule, de boieru?

— Da ce's Mitropolitul Dositheiŭ ca să sciŭ?...

— Gura lumeĭ rea. Ci-că aŭ aflat şi dânsa că luĭ cuconu Alecu îĭ e dragă fata Veneţienceĭ.

— Mĕ Vanciule, dar să ţin trăsurele şir ca boabele la mĕtăniĭ.

— Că ḑĕŭ, s'a mutat la cişmea tot Di-

vanul domnesc, adaoge a ḑice rĕspântiaşul de la capul podului. Uite, cuconul Manolache Brâncoveanu.

— E vornicul de Ţeara-de-sus.

— Ba nu, de Ţeara-de-jos; că de Ţeara-de-sus e vornic Moruzi, ruda M. Sale luĭ Vodă.

— Iaca vel Vistierul Neculaĭ Brâncoveanu.

O mişcare maĭ mare se produse în mulţime. Sosia o carêtă cu falet de 4 caĭ de sânge arăpesc.

— Marele Spătar! Spătarul Enăchiţă Văcărescu! Ce maĭ caiafet!

Enăchiţă Vacărescu
Şade'n poartă la Dudescu,
Cu antereŭ de atlas,
Moare Doamna de necaz.

— Ce mândră muiere are! De! os de Domn e doară Domniţa Ecaterina!

— Ci-că nu poate suferi pe fiŭ-sĕŭ Alecu.

— Păĭ aşa 's toate mamele vitrige.

*

Dar să lăsăm pe cronicariĭ populariĭ din poarta grădineĭ luĭ Mavrogheni să-şĭ continue aprecierele şi să vedem de ce la vr'o asvĕrlitură de peatră de la poartă s'a oprit un boier

călare, ce mereŭ se ridică cu mânele pe oblâncul şeleĭ, doar o zări maĭ bine o jupâniţă tênără şi frumoasă cozĭ, cu care se crucise în cale. Era tênărul boier Brăiloiu, care nu 'şĭ putea lua ochiĭ de la trecĕtoare şi se oprise pe loc, cum te oprescĭ făr' de voie în faţa uneĭ privelişti minunate. Calul însuşĭ, par'că fermecat, ca şi stăpânul sĕŭ stătuse loculuĭ, întors în partea încotro dispărea femeea.

— E muiere cinstită, cugetă în sine boierul. Uite, trecu ca săgeata, cu ochiĭ în gios, îngropaţĭ în stufoase şi lungĭ gene negre.

Cine-o fi oare? Frumoasă muiere!

Respântiaşul, care vĕḑuse pe călăreţ oprindu-se, ieşise acum din cârciuma din colţul stradeĭ, unde 'şĭ potolise şi el dorul inimeĭ cu o cinḑécă de horilcă leşească de contrabandă.

Se apropiă de boier, căcĭ socoti că i s'a desprins pafturul de la şea şi doar îl înţelesese dênsul de departe, că era din boeriĭ de Divan, din ceĭ pogorîţĭ cu hârzobul din cer, şi vrea decĭ să-l slujească.

— Cunoscĭ tu pe jupâneasa aia? îl întrebă Brăiloiŭ, arĕtându'ĭ pe femeea care se depărta.

— Cum de nu? E nevasta luĭ Vlad Fărcă-

şianu, care a murit maĭ anţerţ; fusese el condicar la isprăvnicia de Săcuienĭ.

— Vĕduvă!... Nevasta luĭ Vlad condicarul... Dar bine, mĕ, ăla era din ţiganiĭ meĭ; a slujit cu credinţă tată-sĕŭ pe tată-meŭ şi el a ciupit ceva carte pe când învĕţam şi eŭ la dascălul Florea...

— Uite, tot e adevĕrat ce ḑicea lumea, că e neam de ţigan...

Ḑĕŭ că n'aĭ fi creḑut nicĭ o dată! că maĭ chip de rumân şi maĭ om de omenie cum era el...; puteaĭ să jurĭ că nu e ţigan.

Bioerul Brăiloiu căḑu pe gânduri; el maĭ află adresa caseĭ unde locuia vĕduva luĭ Vlad şi apoĭ în loc de a continua calea şi a descinde la grădină, se întoarse spre oraş pe urma femeeĭ, neperḑênd'o din ochĭ, la distanţă de câţĭ-va paşĭ.

Ce mândru îşĭ mlădia talia! Sub scurteica de vulpe cu faţa în guşa porumbuluĭ! Ce picioruşe micĭ tropotiaŭ sub faldurii deşĭ aĭ rochieĭ de cutnie şi cum o prindea de bine marama sub care se îţîia fesul alb cu ciucur negru de pe cap!

Boier Brăiloiu o sorbia din ochĭ, dar ea îşĭ căta de drum cu ochiĭ pironiţĭ înainte, neuitându-se nicĭ la dreapta, nicĭ la stînga.

La o cotitură de stradă călăreţul îĭ tăiâ drumul şi se opri drept în faţa eĭ:

— Dumneata eştĭ vĕduva condicarului Vlad?

Tênăra femee rămase perplexă, fără să rĕspundă.

Brăiloiu repeţi întrebarea.

— Da, boierule, rĕspunse în fine cu timiditate femeea. Am fost femeea luĭ. Dumneḑeŭ mi l'a luat şi astă-ḑĭ nu maĭ am de cât mângâerea a 2 copiĭ ce mi-a rĕmas de la el.

Apoĭ dênsa voi să-şĭ continue calea. Brăiloiu între aceste descălecase şi cu mâna dreaptă ţinênd frâul caluluĭ, cu cea stângă apucă mâna femeeĭ, ḑicêndu'ĭ cu un glas dulceag.

— Vino la mine şi veĭ avea mângâere.

Femeea îşĭ trage violent mâna dintr'a boieruluĭ, înroşindu-se până în albul ochilor:

— Sunt femee cinstită... Sunt fata şătraruluĭ Cosma.

— Femee cinstită!.. exclamă Brăiloiu cu o voce de om rĕŭ, care îngheţă sângele în vinele tinereĭ jupânese. Femee cinstită!..

Şi te-aĭ măritat cu un ţigan al caseĭ mele...

— Ce ḑicĭ, boierule? Vlad al meŭ, ţigan boieresc! Te înşelĭ şi te rog să mĕ laşĭ în pace să'mĭ vĕḑ de drum.

— Să-ţĭ veḑĭ de drum? Drumul d-tale nu

poate fi de cât acel ce duce la casa stăpânuluĭ, la casa boierului Brăiloiu.

Şi cu violenţă apucându-ĭ mâna, strigă pe rĕspântiaşul cel maĭ apropiat:

— Rĕspânteiaşule, femeea asta e roaba mea... Era fugară... Am prins'o. Aduceţi-o la casa mea... la curtea boeruluĭ Brăiloiu.

Se adunase lume, ca la respânteni, când bate doba de grăesce Craĭnicul. Comentariile încep, carĭ maĭ cu glas încet, carĭ maĭ cu sgomot:

— A prins boierul Brăiloiu pe o ţigancă fugită...

— Frumoasă muiere!

— Şi nicĭ seamănă a ţigancă... D'apoĭ îmbrăcăminte la ea!..

Tênăra vĕduvă în zadar cerca să scape din mânele rĕspânteiaşuluĭ şi a boieruluĭ. Acum protestà ḑicênd că nu este ţigancă şi că este fată de boier, acum se ruga... Maĭ mult tîrîtă de cât mergând, ea este dusă tot înainte pe podul Mogoşoaeĭ spre casa luĭ Brăiloiu, urmărit fiind grupul de o ceată de copiĭ şi de câţĭ-va curioşĭ. Din prăvăliĭ, pe la tărăbĭ unde stăteaŭ clădite căldărĭ de tot calibrul, orĭ între un cerc acăţat de streaşina josnică, după care cerc spânzuraŭ lumînărĭ de seŭ,

de vêndare, între o putină cu dohot negru și alta cu lapte acru și printre șiraguri de lulele turcescĭ, lumea scotea capul să vadă ce sgomot era în stradă.

— Vr'o muiere care o fi furat giuvaere boierescĭ. . .

— Ba vr'o Celetnică [1]) pe care breasla agiească o scoate afară din oraș, după pitacul luĭ M. Sa Vodă. . .

Alt rênd de comentariĭ între muștereiĭ băcanuluĭ, aĭ căldăraruluĭ și aĭ bragagerieĭ vecine, pe când pe Maria vĕduva luĭ Vlad Fărcășanu o fac să intre făr de voie în curtea pretinsuluĭ sĕŭ stăpân.

II.

Rĕspânteiașul introdusese pe Maria prin poarta naltă, cu acoperemênt de șindrilă în curtea care se întindea largă, dar plină de bălăriĭ în fața caselor boierescĭ.

La dreapta curțeĭ grajdurile și șoproanele de lemn, înșirate pe lângă camere maĭ josnice servind de bucătărie și de locuință pentru servitorĭ, avênd cerdac pe stâlpĭ de lemn dea-

[1]) Celeltnicele eraŭ femeĭ de cafenele și cârciume. Al. Moruzi le-a isgonit din Bucurescĭ.

lungul camerelor. Lângă bucătărie un puţ cu cumpănă şi cu ghizdele de peatră. Atenanţele aceste, legate de casa boierească prin un pod de scânduri ridicat pe fragmente de cărămidi, servind de trecătoare de la bucătărie la casa boierească în timp de noroaie.

La stânga curţei un stog de fên, în parte tăiat, şi un vechiŭ hambar clădit pe şarampoi, lângă care stetea rezemată leasa de bătut porumbul, lângă o movilă de ciocălăi uscaţi. Un nuc bătrân pe jumătate boştur, umbrea hambarul şi 'şi întindea bătrânele ramuri pênă deasupra cerdacului nălţat pe gârliciul pivniţei, în faţa corpului casei principale. Aceasta, ridicată de la pământ, deasupra pivniţei, era încinsă de jur împrejur cu un cerdac în legătură cu platforma înaintată la mijloc, deasupra gârliciului pivniţei, coperită ca şi cerdacul de o largă streaşină de şindrilă. De ambele părţi ale platformei gârliciului curgeaŭ scările ce serviaŭ de urcat în casă.

O droaie de servitori, mai toţi ţigani, ţişnură pe toate uşele atenanţelor, vĕḑênd grupul care intra pe poartă şi ieşiră întru întâmpinarea boierului. Maria însă nu putu ajunge pênă la pragul scărei curţei, nici chiar tîrîtă, căci căḑu leşinată.

— Apă, apă! strigâ boierul.

Droaia de slugĭ se precipită din noŭ prin bucătării sĕ aducă apă, pe când vizitiul luă calul să'l ducă la grajd.

Maria zăcea cu capul pe prima treaptă a scăreĭ, rece, neînsufleţită.

Boierul îngrozit îĭ freca palmele şi tâmplele fără succes.

— Iute, Stane, la doctorul Caracaş, strigă dênsul, vĕḑênd că nicĭ stropirea cu apă rece nu folosea.

— Moartă! Sà fie moartă? Pĕcat ce frumoasă muiere! adăogea în gândul sĕŭ.

Doctorul Caracaş, vestitul arhi-iatros, adecă primul medic al oraşuluĭ, tocmaĭ se întorcea de la spital de la Colţea, călare, şi vizitiul îl întâlni în dreptul porţiĭ. Intr'o fugă de cal doctorul era la scara boieruluĭ Brăiloiu.

— Femeea asta trebuie dusă îndată la spital, ḑise el, dupĕ ce isbuti s'o deştepte.

Doctorul, într'o secundă, cât boierul se dusese în casă să aducă flacon cu oţet de trandafirĭ, aflase de la răspânteiaş cele întêmplate.

— Dar femeea aceasta nu e ţigancă, observase omul de sciinţă, care, cunoscètor al societăţeĭ bucurescene, înţelese pe dată, vĕ-

ḑênd frumuseţea muiereĭ şi ţinênd seamă de leşinul eĭ, că nu era lucru curat...

Când femea se deşteptă, ea recunoscu pe doctor şi putu să'ĭ ḑică cu voce slabă:

— Jupân doctore, scapă-mĕ...

Caracaş, care nu era numaĭ om de sciinţă, dar şi om de inimă, precum dovedeaŭ frumoasele luĭ scrierĭ poetice şi cunoscuta luĭ purtare în societatea stricată a Bucurescilor, nu ceru altă explicaţiune de la Maria, maĭ ales că, acum, ea revenită la viaţă, o recunoscu în cât-va ca pe o vechiă clientă.

— Duc eŭ însu-mĭ femeea aceasta la spital, ḑise Caracaş boieruluĭ, care aducea din casă tot felul de şipuşoare cu aromate. Are nevoie de grijă deosebită. E bolnavă primejdios.

Boierul rĕmase fără rĕspuns. A se împotrivi doctoruluĭ nu cutezà. Şi-apoĭ la ce era bună femeea, în starea în care o vedea?

Pe dată ce va ieşi din spital o va relua, de sigur. Doctorul nu'l poate opri s'o reclame, la nevoie chiar şi pe calea dreptăţeĭ...

Maria, acum sprijinită pe braţul luĭ Caracaş şi al rĕspânteiaşuluĭ, era urcată în cerdacul caseĭ, până ce vizitiul, din porunca boieruluĭ, prinse caiĭ la caretă.

Aşeḑată pe un capĕt al laviţeĭ, ce oco-

lea tot cerdacul şi pe care se întindeaŭ velinţe vĕrgate ca ogoarele în toamnă, Maria continua a fi îngrijită de doctorul Caracaş, care găsi mijlocul să'ĭ şoptească la ureche, pe când boierul poruncea gătirea trăsureĭ:

— N'o să fie nimica, dar nu grăi; prefă-te tot maĭ bolnavă. Maria strînse afectuos mâna mântuitoruluĭ eĭ, care necontenit, cu un aer îngrijat în faţa răpitoruluĭ, îĭ dedea să respire aromatice, pe când boierul din pragul uşeĭ mĕsura cu nesaţiŭ formele voluptoase ale bolnaveĭ a căreia rochie fusese deschisă la pept de Caracaş, în primele grije ca s'o readucă la viaţă. Cămaşa de borangic subţire lăsase să se strevadă un sîn tare şi rotund, terminat cu o minunată căpşună roşie... Sângele se urcă din noŭ la capul boieruluĭ, care acum se întreba de n'ar fi maĭ bine să fie căutată bolnava în chiar eatacul sĕŭ?

— Ce ḑicĭ doctore? N'ar fi maĭ bine să cauţĭ de dênsa aci, decât s'o maĭ ducĭ la spital? întrebă boierul cu o emoţiune abia stăpânită.

Doctorul observă direcţia ochilor Don-Juanuluĭ. El se grăbi a aduna pe peptul femeeĭ rochia şi feregeaoa infirată.

— Nu, boierule. Nu rĕspund de viaţa eĭ decât la spital, unde am de toate ce-mĭ tre-

bue ca s'o caut bine. Boala i-a venit la inimă... E în mare primejdie.

Trăsura era acum la scară. Doctorul sprijinind tĕnăra femee, ajutat de oamenĭ aĭ caseĭ, o sui în trăsură, luând şi el loc lângă dânsa. Trăsura porni; iar boierul, venind până în faţa extremă a cerdaculuĭ, privi la pregătirile de plecare şi lung urmări trăsura până ce o pierdu din vedere pe stradă...

— Pĕcat! Minunată muiere! O! dar de va trăi, va fi a mea, esclamă el eşind din visuirea în care se afundase. Numaĭ de n'ar muri!.. Să moară, din vina mea?!..

III.

Maria nu fu dusă la spital, ci deadreptul la ea acasă, căcĭ ea recâştigând deplin toate puterile, povesti în cale doctoruluĭ cele întâmplate. Un bun bacşiş dat de doctor vizitiuluĭ, ca să nu spună că n'aŭ dus femeea la spital, asigură pentru câte-va ḑile liniştea Marieĭ. Dar ea înţelese că lucrul nu e sfârşit, că mişelia va reîncepe. Caracaş era şi el de această părere; numaĭ el, ca şi Maria, nu înţelegea cu ce drept boierul ar fi putut cere de la Domnie, ca roabă, pre o româncă, fată de boier?

Pe când Brăiloiu în fie ce ḑi trămitea la doctorul Caracaş pe vizitiŭ să întrebe cum maĭ merge femeea şi primea nemângăetorul rĕspuns că se află tot maĭ rĕŭ, ea, după îndemnul doctoruluĭ, ceruse sfat de la condicarul Divanuluĭ domnesc, Răducan Poenaru, şi de la condicarul Departamentuluĭ de 7. Aceştia, vechĭ cunoscuţĭ aĭ rĕposatuluĭ sĕŭ bărbat nu găsiră nicĭ un cap de lege, nicĭ la Vasilicale, nicĭ la condica luĭ Alex. Ipsilant, prin care ar putea să scape pe Maria, deacă boierul ar dovedi Divanuluĭ, că într'adevĕr Vlad, bărbatul eĭ, i-a fost ţigan; căcĭ legea hotăria *ritos*, că femeea slobodă, măritată după ţigan, rĕmâne şi ea şi copiiĭ eĭ de parte bărbătească robĭ.

— Roabă eŭ! Rob copilaşul meŭ! exclamă cu durere tênĕra femee. Dar bine, mamă, ḑicea ea către bĕtrâna ce lua parte la sfat, când m'aĭ dat după Vlad nu sciaĭ că'ĭ ţigan?

Bĕtrâna mamă, o jupânească care în sbârciturele feţeĭ şi în scufundăturile obrajilor nesprijiniţĭ de dinţĭ, păstra încă urme din frumuseţea de odinioară, afirma din toate puterile, că Vlad nu era ţigan, că ea n'ar fi dat pre fiică-sa după un ţigan, ea femeea Şătraruluĭ Cozma, boier cu sipetul plin de

cărţĭ domnescĭ şi de hrisoave cu peceţĭ, ma
cât potcoava.

Jugâneasa Sultana, de maĭ mulţĭ anĭ vĕ
duvă tênĕră şi frumoasă, rĕmase cinstită c
toate curtenirile multor boierĭ marĭ şi pute
nicĭ. Cum putea ea să fi măritat pe fiică-s
după un ţigan? Maĭ bine s'o fi vĕdut moart
decât aşa ceva. O nepoată a eĭ maĭ acun
2 anĭ a fost răpită de un ţĕran din Săcuenĭ
Fata la urma urmeĭ ar fi voit să rĕmân
nevasta răpitoruluĭ, că era un flăcăŭ voini
şi frumos, dar jupâneasa Sultana n'a voi
aceasta. Maĭ bine fată necinstită, decât mă
ritată cu un mojic! Divanul domnesc aŭ pe
depsit pe ţĕran cu ocna şi toată averea luĭ i-a
dat'o fetei necinştite, dar fata a rĕmas to
boerească! Cum era să'şi dea cucoana Sul
tana fata după un ţigan? — Câţĭ boerĭ di
Divanul domnesc n'ar fi dat chiar şi moşi
pe dragostea feteĭ sale Mariuţa? Dar jupâ
neasa Sultana a fost cinstită şi vrea ca ş
fiică-sa cinstită să remâe.

IV.

Boierul Brăiloiu intrâ la bănueli, primin
mereŭ rĕspunsul doctoruluĭ din fie-ce ḑi c

femeea merge rĕŭ cu sănătatea. El se hotărî să meargă însuşi la spital să veadă pe Maria. Numaĭ, doctorul Caracaş, deştept pe cât şi omenos, prevĕdușe vizita boierului şi însărcinase pe gerahul (chirurgul) sĕŭ, care locuia la spital, să spuie boierului, care ar întreba de femeea Maria, că s'a însănătoşit şi că a eşit *numaĭ adĭ* din spital.

Aşa se şi întêmplă.

— E sănătoasă! îşi dise cu bucurie boierul.

Cum scia adresa femeeĭ, boerul încălecâ la poarta turnuluĭ Colţeĭ şi se îndrumă spre Biserica cu Sfinţĭ, lângă care scia că locuesce Maria.

Acolo boerul aflase casa pustie. Numaĭ o pisică însălbăticită svâcni printre picoarele luĭ, când deschisese clanţa uşeĭ de la tindă.

Avusese grijă jupâneasa Sultana şi fiică-sa Maria, după sfatul doctoruluĭ Caracaş, de se mutaseră într'altă parte a oraşuluĭ.

Furios, boierul dete jalbă la Agie şi la Spătărie, să i se caute roaba fugită, femeea ţiganuluĭ sĕŭ Vlad Fărcăşanul.

Încă âmbla în fie-ce dimineaţă prin toate casele din întregul oraş vătăjeiĭ de mahalale cu preotul de la Biserica respectivă şi cu epistaţĭ anume rênduiţĭ, ca să intrebe de să-

nătate şi să vestească pe dată ce s'ar descoperi unde-va vr'un caz de ciumă.

Nu era deci cu putinţă să rămână mult timp ascunsă Maria luĭ Vlad Fărcăşanu. Cum se făcu, cum nu, Maria totuşĭ nu fu reaflată.

Popa Mănăilă de la Biserica Creţulescu, care făcea Lunea aghiasmă în casă la boierul Brăiloiu de ĭ stropià slugile, *ietacul* şi telegariĭ şi maĭ arunca aghiasma şi în puţ, iar Sâmbăta cetia paraclis, era, într'o Duminecă după Liturghie, în camera din dosul băcănieĭ luĭ chir Iane Sardelidis, din podul Têrguluĭ de-afară, lângă foişorul de foc. Părintele Mănăilă rĕcorea gâtlejul Sf. Sale însetat de atâta «Doamne miluesce» ḑis la Biserică, în tovărăşie cu cumĕtrul sĕŭ părintele Onufreĭ, proistos de la Biserica cu sfinţĭ.

— Ce nalt e foişorul de foc, părinte Onufreĭ, ḑice popa Mănăilă, şi ce scundă e oala cu vin!..

Din vorbă în vorbă părintele Mănăilă află că în poporul Bisericeĭ cu sfinţiĭ s'a mutat de câte-va ḑile Şătrăreasa Sultana cu fiică-sa, carĭ daŭ sărindare să scape de prigoarea *unuĭ duşman*. Ce duşman o fi avênd bietele femeĭ? Părintele Onufreĭ chiar maĭ plăti cumnatul-sĕŭ o oca de vin, cu *pecete domnească*

la fund, din sărindarul primit pe ḑiua aceea. Lumînările de ceară albă din *Cherhaneoa* (fabrica) cu monopol a Episcopieĭ de Rômnic vor arde cât vor putea la iconostasul hramuluĭ ḑileĭ, dar baniĭ sărindaruluĭ se duc gîl, gîl, pe gîtul ambilor preoţĭ[1]). Părintele Mănăilă auḑise însă în casa boieruluĭ Brailoiu una-alta despre jupâneasa Maria a luĭ Vlad Fărcăşanu. . .

— Maĭ cinstim, Părinte Onufreĭ, un paliciŭ, că mi l'o plăti, sunt sigur, jupân Brăiloiu când i-oiŭ duce veste despre fata Şătrăreseĭ Sultana. Ci-că 'ĭ e dragă, părinte, de'ĭ nebun după ea. . .

Şi iată cum boierul Brăiloiu, când în ḑiua următoare Părintele Mănăilă îl stropi pe cap din belşug cu fiştocul de busuioc, muiat în aghiazmă, cântând: «*Mântuesce, Doamne, norodul tĕŭ*», primi de la acesta scirea de mahalaua în care s'a mutat Maria.

Pe dată boierul merge la Agie şi vel Aga, prieten de cărţĭ al boieruluĭ Brăiloiu, dă de astă dată poruncă vătăşeluluĭ din mahalaua Bisericeĭ cu Sfiinţii ca cu maĭ mare băgare

---

[1]) Episcopia de Rômnic a întemeiat prima fabrică de lumînărĭ de ceară albă, la finea secoluluĭ al XVIII-lea.

de seamă de cât orĭ când să cerceteze toate casele din poporul aceleĭ Biserici şi să afle «*napristan*»[1]) unde s'a mutat Şătrăreasa Sultana.

Cu asemenea mijloc, două ḑile după aceia, boierul Brăiloiu scia anume casa unde se adăpostise, îngrijată şi temătoare, Maria luĭ Vlad Fărcăşanu cu maică-sa şi cu copilaşiĭ săĭ. Dar maĭ află şi aceasta, că juna femee nu iese de loc din casă şi că are năimiţĭ nu maĭ puţin de 6 foştĭ deliĭ, gogemite nandroşĭ pentru paza caseĭ, şi cu aceia nu'ĭ de glumit, că daŭ în carne vie, când se apropie om pe care jupânesele nu vor să'l primească!

Totuşi boierul Brăiloiu dete vr'o 2, 3 ḑile de-a rêndul tîrcoale în jurul caseĭ cu pricina. Ba chiar se ispiti să străbată în ea, mituind pe paznicii de la poartă, dar de giaba îĭ fu cercarea.

Atuncĭ boierul se hotărî să'şĭ reclame roaba pe calea justiţieĭ. După obiceiŭ, Brăiloiu dete deadreptul la Domnitorul Alexandru Moruzi, jalbă scrisă pe jumătate coală de hârtie *tricapelă*, îndoită în două. Domnitorul puse la sfârşitul jălbiĭ resoluţia de trimitere a *madeleĭ* (afacereĭ), în cercetarea Divanuluĭ domnesc.

---

[1]) Napristan — negrèşit.

Eraŭ negreşit pe atuncĭ instanţe maĭ micĭ, a care ar fi putut trimite Domnul cercetarea ıfacereĭ. Judecătoriile Agieĭ şi a Spătărieĭ, Deıartamentul de 7, de 8 şi de Criminalion nu conreneaŭ boerimeĭ, grăbită de a ajunge la reıultat. Maĭ expeditivă era judecata înaintea Divanuluĭ domnesc, maĭ ales că era ceva deinitiv hotărîtoare. Boierul Brăiloiu era prea ›un prieten cu amêndoĭ logofeţiĭ marĭ, ca să ıu dobândească dreptul de a se judeca cu Maria deadreptul la Divan.

Şi iată cum treĭ ḑile după aceea jupâneasa Maria Fărcăşanu fu chiămată cu pitac domnesc, prin Agie, a se înfăţişa la Divan.

IV.

În dimineaţa ḑileĭ de 30 Maiŭ 1796 se ıduna boierimea din Divan la M-rea de la Cotroceni, unde avea să se ţie Divan, că nu era terminată încă restaurarea Curţeĭ domnescĭ din Dealul Spireĭ, iară Curtea veche continua ıă fie o ruină, în care, în potriva pitacurilor domnescĭ, se oploşiaŭ numaĭ ţiganĭ vagabonḑĭ, ›rĭ se aruncaŭ gunoaiele vecinilor.

Alex. Moruzi profitând de încetarea ciumeĭ, ›i îndemnat la aceasta şi de boieriĭ din Divan,

se pregătia, încă de la finea anuluĭ 1795, să restaure măcar Curtea cea zidită de Alex. Ipsilant în Dealul Spireĭ. Deocamdată în lipsă de alt local maĭ potrivit, Domnitorul locuia «cu vĕḑută stenahorie şi cu mare discolie», în casele egumenescĭ de la Cotrocenĭ, prefăcute în reşedinţă domnească de vară încă de la Vodă Caragea.

În trapeza cea mare a M-reĭ era instalată Spătăria cea mare, adică sala tronuluĭ. In fundul săleĭ pe o estradă acoperită de covoare turcescĭ se ridica scaunul domnesc, lângă care pe un sfeşnic de lemn de nuc, coperit, cu o maramă cusută în fir şi bibiluri, stăteaŭ aşeḑate buzduganul şi hangerul domnesc. In dărătul tronuluĭ se vedeaŭ cele 2 tuiurĭ de coḑĭ de cal, primite de Domn la învestitură în Constantinopole. In partea despre rĕsărit, într'un iconostas artistic săpat, străluceaŭ icoane bogat îmbrăcate în argint şi aur, în faţa cărora atârnate de bagdadie ardeaŭ 3 candele, din care cea de la mijloc maĭ mare, lucrată de vestiţĭ argintarĭ românĭ din Salonic. De jur împrejurul păreţilor, văpsiţĭ în culorĭ deschise şi cu medalioane representând fantastice peisage cu adâncĭ perspective, eraŭ înşirate laviţe coperite

cu covoare turcescĭ, orĭ cu catifea roşie de care atârna ciucurĭ de mătăsurĭ şi de fir.

In ḑiua în care în această sală se ţinea Divan domnesc, pe scoarţele românescĭ, întinse pe podelele ceruite se înşiraŭ mesiţe rotunde pentru calemgiĭ, adecă Logofeţiĭ Divanuluĭ. Aceştia, lăsându'şĭ încălţămintea la uşă, orĭ chiar în josul scăreĭ, se urcaŭ numaĭ în meşĭ coloraţĭ şi crucindu'şĭ picioarele după moda turcească lângă mesiţa rotundă, destinată fie-căruia, pe care îşĭ aşeḑa lungul călămar de alamă de la brîŭ, în tocul căruia purtaŭ briceagul de dres pana de gâscă, această pană şi creionul.

La uşa Divanuluĭ, pe dinafară, se ţineaŭ garde de armăşeĭ. In lăuntru 2 copiĭ de casă la uşa prin care intra Domnitorul.

La oara 2 şi 1/2 de dimineaţă (după ceasornicul turcesc) adică cam pe la 8 ceasurĭ 1/2 dimineaţa încep a sosi boieriĭ, conformându-se ultimuluĭ pitac domnesc de a nu întârḑia cu judecăţile norodului venind prea târḑiŭ.

Iată Neculaĭ Brâncoveanu vel Ban; Manolache Creţulescu vel vornic de ţeara de sus, Radu Golescu vel vornic de ţeara de jos.

Impreună cu Mitropolitul Dositheiŭ Filitis a urcat scările Enache Văcărescu mare Vistiernic. La intrarea lor în Divan se scoală în

picioare toţĭ boieriĭ, pênă şi marele Ban Brâncoveanu. Marele spătar Dimitrie Manu va veni numaĭ împreună cu Domnitorul şi 'şĭ va lua locul lângă masa cu buzduganul domnesc, pe când Enache Văcărescu, de şi numaĭ Vistiernic mare, va lua loc lângă marele Ban Neculaĭ Brâncoveanu, înaintea celor 2 vornicĭ marĭ şi cu atât maĭ mult înaintea Vorniculuĭ Obştirilor Ioan Damaris şi a vorniculuĭ poliţieĭ Ioan Florescu. Când marele spătar urmat de 2 copiĭ din casă intră pe uşa rezervată Domnitoruluĭ, divaniştiĭ, de la marele Ban la marele Cluçer Zaarie, luară locurile hotărîte pentru fiecare pe laviţe, în dreptul unor mese coperite cu postav roşu, mese ce se aşeḑaŭ în spătărie numaĭ la ḑilele de Divan. Domnitorul nu întârḑiă să intre dupĕ marele spătar, urmat de o suită de postelniceĭ şi luă loc pe jeţul sĕŭ. Mariĭ logofeţĭ la rênd indică pricinele poruncite a se aduce în cercetarea Divanuluĭ.

Intre *madelele* ḑileĭ era anaforaoa Mitropolituluĭ arĕtând cum un Vasile Nuţu, grămătic de felul luĭ, nu numaĭ că aŭ cutezat să slujiască în Sf. Biserică ca preot, fără să fi fost hirotonit, dar încă făcu şi pe duhovnicu prin judeţe. Mare concurenţă făcea noul duhovnic duhovnicilor legiuiţĭ, că muierele vinovate aflaŭ

sub epatrafilul luĭ ertare şi deslegare de păcate, maĭ ales din cele vĕdane, şi maĭ pe ieftin decât de la duhovniciĭ bĕtrânĭ şi puteaŭ să se împărtăşească, să nu prinḑă de veste bărbaţiĭ lor că aŭ făcut pĕcate aşa de grele, de nu le-aŭ dat voie duhovnicul de cât să bea aghiazmă mare.

Mitropolitul cerea pedepsirea exemplară pentru asemenea batgiocoritor de cele sfinte. Domnitorul în unire cu sfatul ţĕreĭ hotărî ca Nuţă să fie bătut chiar la uşa Bisericeĭ, unde şĭ permisese a oficia fără drept, cu 150 toiege a tălpĭ; apoĭ să fie ţinut surghiun la o mônăstire.

A doua afacere de judecat fu *teorisirea* jalbeĭ boieruluĭ Brăiloiu. Marele Armaş întroduse naintea Divanuluĭ pe jăluitor şi îndată apoĭ i pe părîta Maria vĕduva luĭ Vlad Fărcăşianu.

Când aceasta intră însoţită de jupâneasa Sulana şătrăreasa şi de 2 frumoşĭ copilaşĭ aĭ eĭ, ntregul Divan nu se putu stăpâni de o emoune. Fie-care boier reflectă în gândul sĕŭ:

— Ce frumoasă muiere!

Brăiloiu înfăşura pe Maria într'o privire iumfătoare, iar dênsa sfiicioasă îşĭ îndrepta cu nilinţă privirea spre scaunul domnesc, la reapta căruia stetea Mitropolitul.

Marele logofĕt de ţeara de jos ceti jalba luĭ Brăiloiu, prin care reclama de la Domnitor aducerea sub stăpânirea sa a Marieĭ, de oare-ce cu bună voia eĭ s'a măritat cu robul sĕŭ Vlad Fărcăşianu. Dovedea boierul, că Vlad i-a fost rob, de oare ce tatăl acestuia a fost căpĕtat de bĕtrânul Brăiloiu cu alte sălaşe de ţiganĭ, prin cartea M. Sale luĭ Vodă Alexandru Ipsilant, încă de la leatul 1775, din ţiganiĭ gospod (domnescĭ) dupĕ dreptul ce aŭ Domniĭ «preste lucrurile slobode domnescĭ».

Tot Divanul rĕmase convins, că Vlad era într'adevĕr ţigan din robiĭ neamuluĭ Brăiloiu. Nimenĭ însă nu lua cuvêntul să propună hotărîrea solicitată de jăluitor, maĭ ales dupĕ ce jupâneasa Sultana povesti cum se făcuse căsătoria fiiceĭ sale, cum Vlad trecea de om slobod şi era slujbaş al ţĕreĭ la isprăvnicia din Sĕcuienĭ, şi că doară nu era să 'şĭ dea ea fata, şătraruluĭ Cozma, pe care M. Sa Mihaĭ Vodă Şuţul l'a avut la mare cinste şi l'a miluit cu chrisov de liuḑĭ, după un ţigan...; că nicĭ sĕmăna Vlad măcar la chip a ţigan...

Maria, ţinênd câte un copil de mână, era mişcată atât de adânc că nu putea adăogi nicĭ o vorbă la energica pledoarie a mameĭ sale; dar lacrimile ce o podideaŭ pe cât o făceaŭ

maĭ frumoasă, pe atât dispunea în favoare'ĭ pe divanişti.

— Se poate să nu fie sciut jupâneasa Sultana, că Vlad era ţiganul meŭ, dar nu maĭ puţin legea spune deschis şi lămurit, că femeea luĭ Vlad este roaba mea, ḑice ricanând cu reţinere boierul jăluitor.

— Aşa e, rĕspunde marele logofĕt; numaĭ, maĭ ḑice legea şi aceasta: «Domniĭ şi oblăduitoriĭ cade-se să ocrotească şi să părtinească maĭ mut sloboḑenia, fiind în lume ca un lucru ce n'are preţ.»

— Deapururea, adaoge Brăiloiu, Divanul a judecat în *madeaua* aceasta nu după «*duhul franţozesc*» [1]), ci după dreptatea stăpânireĭ. Slobodă este după lege numaĭ fata, care s'a născut din părinte ţigan şi mumă româncă, dar femeea aceasta şi băiatul eĭ sunt aĭ meĭ...

Şi aceste ḑicênd Brăiloiu, apucă de mână pe băeţel, care speriat începe a plânge.

Ca o leoaică care 'şĭ apĕră fiiĭ sĕĭ, Maria smucesce copilul şi într'un pas se precipită în genunchĭ lângă picioarele luĭ Vodă:

— Milostive Doamne!.. nu mĕ lăsa jertvă

[1]) Se ḑicea, «duhul franţozesc» la finea veaculuĭ trecut şi începutul celuĭ al XIX-lea înrîurirea revoluţiuneĭ franceze, care străbătuse, icĭ-colea, şi în ţĕrile române.

nedreptăţeĭ!.. Şi-şĭ adună ceĭ doĭ copilaşĭ la sînu-ĭ, împletindu-şĭ mânile pe după capul lor de îngerĭ.

— Mamă! mamă!.. strigă eĭ plângênd, neînţelegând primejdia, dar mişcaţĭ de tabloul ce pentru prima dată în mica lor viaţă li se presintă vedereĭ.

Vodă însuşĭ se simţi sguduit până în suflet. El se plecă la urechia Mitropolituluĭ Dositeiŭ şi 'ĭ şopti:

— Ce mamă bună!.. Femeea aceasta trebue scăpată!.. Vistierul Enache Văcărescu, care auḑi şopta orĭ-cât de tainică a luĭ Vodă, făcu un semn de înţelegere luĭ Vodă şi întorcêndu-se cătră jăluitor, ḑicêndu-ĭ:

— Ce martorĭ aducĭ, boerule, în faţa Divanuluĭ că femeea aceasta a fost măritată cu ţiganul D-tale Vlad Fărcăşianul?.. Că femeea slobodă care se dă în dragoste cu un ţigan, slobodă remâne şi ea şi copiiĭ eĭ din florĭ...

— Nu e adevĕrat strigă cu glas ameninţător, jupâneasa Sultana... Nu e adevĕrat, că Maria a fost ţiitoarea luĭ Vlad... Fata şătraruluĭ Cozma ţiitoare!?.. Ea a fost nevastă cinstită cu cununie...

Revolta simţuluĭ de onoare a bĕtrâneĭ jupânese înlătura posibilitatea pentru Divan de

a o scăpa din ghiarele boeruluĭ jăluitor. Enache Văcărescu cercase unicul mijloc ce cunoscea în puterea legilor în vigoare.

Maria şi ea auḑind vorba luĭ Văcărescu, se ridicase energic în picioare şi apropiindu-se iarăşĭ de maică-sa:

— Da mamă, nevastă cu cununie, nu...

Ca şi când s'ar fi temut să'ĭ profaneze buzele cuvêntul de *ţiitoare*, ea nu'l rosti.

Văcărescu schimbă o privire cu Domnitorul, în care marele Vistier îĭ spusese eloquent, că era singurul mijloc de a scăpa femeea.

— Da, Măria ta, ḑise şi Brăiloiu cu un aer triumfător, femeea aceasta a fost măritată cu cununie după ţiganul meŭ Vlad Fărcăşianul. Voiŭ aduce, deacă M. Ta poruncesce, mărturie pe chiar popa Tatu de la Biserica Stejaruluĭ, care 'ĭ-a cununat.

Alex. Vodă Moruzi îşĭ preâmblă căutătura de la boerul trufaş la umilitele muierĭ şi întorcêndu-se spre Mitropolitul îĭ şoptĭ la ureche:

— Prea sfinte, o să aducem pe popa Tatu de la Stejar de martor, dar P. Sfinţia ta binecuvintează-l să *minţă* odată, numaĭ odată, în folosul dreptăţeĭ femeeĭ acesteia...

Şi apoĭ întorcêndu-se spre divanişti: — Da, boierĭ, cuviincios lucru este să ascultăm măr-

turia preotuluĭ, care a cununat pe Maria cu Fărcăşanu ţiganul jeluitoruluĭ. De astădĭ în şeapte ḑile, D ta Vel logofete, veĭ aduce *madeaua* aceasta iarăşĭ în Divan, în faţa Domnieĭ mele.

— Peste opt ḑile Maria va fi a mea, îşĭ ḑise boierul Brăiloiu... Trec aniĭ, necum opt ḑile... Răbdare.

— Fata mea, o fi ce-o vrea D-ḑeŭ, ḑise jupâneasa Sultana către Maria, eşind din Divan, dar părintele Tatu va dovedi, că fiica şătrariuluĭ Cosma a fost femee cinstită, măritată cu cununie, în faţa altaruluĭ...

— Aşa, ḑise Radu Golescu, care auḑi, eşind şi el, vorbele bătrâneĭ şi virtuoaseĭ jupânese, dar nu te gândescĭ, că rămasă la judecată femee cinstită, ea şi băiatul eĭ rămân robiĭ luĭ Brăiloiu?..

V.

La ḑiua hotărîtă boieriĭ se adunară iarăşĭ în Spătăria mare de la Cotroceni.

In pridvorul Bisericeĭ steteaŭ aşteptând ora Divanuluĭ, jupâneasa Sultana cu fiică-sa Maria Fărcăşianca. O conversaţiune animată urma între ele. Cu nicĭ un preţ bătrâna

mamă nu voia ca fiică-sa să primească a fi declarată de concubina luĭ Vlad.

— Aşĭ muri de scârbă şi de ruşine, ḑicea bĕtrâna, de s'ar întêmpla una ca aceasta.

— Şi eŭ aşĭ muri de durere, când din femee slobodă a-şĭ ajunge roaba şi batgiocura duşmanuluĭ meŭ. Să-mĭ vĕd eŭ copilaşul ajuns ţigan boieresc, şi copila mea fiică de roabă, să ajungă chiar poate necinstită în curte boierească!.. Nu, maĭ bine moarte şi pentru mine şi pentru eĭ!

Pe când femeile ast-fel sfătuiaŭ animat, în tinda Bisericeĭ, în lăuntrul eĭ, în strana archipăstorească stătea Mitropolitul Dositheiŭ ascultând psalmodierele matinale grecescĭ ale protopsaltuluĭ şi ale românescĭ ale deftereuluĭ de le strana stîngă.

In momentul când proestosul din dverele marĭ dete bine-cuvêntarea, terminând oficiul, din Altar eşi preotul Tatu şi voi să facă metania la strana Arhi-episcopală.

Când bĕtrânul preot sărută mâna Mitropolituluĭ, el îĭ şopti: — Deslegare aĭ de la D ḑeŭ şi de la mine, deacă molitfa ta, cum ţi-am dat bine-cuvêntare, veĭ tăgădui cununia.

*

Peste o jumĕtate de oră, şedinţa Divanuluĭ era deschisă. Boierul Brăiloiu intră în urma celor douĕ femeĭ. Armaşul mare introduse pe popa Tatu.

Cu ce *aer de isbândă* se uità jăluitorul la cele douĕ femeĭ!

Vel logofĕtul ceti din noŭ, la porunca Domnitoruluĭ, jaloba luĭ Brăiloiu, apoĭ otărîrea Domnească la judecata din urmă.

La altă poruncă a Domnitoruluĭ, preotul Tatu, de la Biserica Stejaruluĭ, înainta în faţa scaunuluĭ domnesc. Alex. Moruzi întreba din ochĭ pe Mitropolitul, cu oare-care îngrijire, ce va ḑice preotul?

— Ce scĭĭ, părinte Tatule, îĭ ḑice apoĭ Vodă: Vlad Fărcăşanu, ţiganul luĭ jĭupân Nae Brăiloiu, fost-aŭ el cununat cu femeea Maria, fata şătrăreseĭ Sultana? Că, iacă, boierul ḑice, că cuvioşia ta le-aĭ cetit sfintele rugăciunĭ de nuntă.

Preotul hezită.

— Grăesce sub epatrahirul nostru arhieresc, adaose şi mitropolitul Dositheiŭ, ca să încurajeze pe preot.

— Da, Părinte Tatule, îĭ ḑice şi jupâneasa Sultana venind lângă el. Spune Mărieĭ Sale, cum Sfinţia ta aĭ cununat pe fiică-mea...

— Nu este adevĕrat, strigă Maria cu o ener-

gie sĕlbatecă... Gheorghiaş, copilaşul meŭ, rob?.. Da, am fost... ţiitoarea luĭ Vlad!

— E nebună, Mària ta, întrerupe Sultana. Din neamul Şătrarului Cosma n'aŭ stat pe lume celetnice, ci numaĭ femeĭ cinstite.

— Maĭ trebue, Mària ta, altă mărturie, ḑice Brăiloiu? Insăşĭ mama mărturisesce, că fiḑcă-sa aŭ fost măritată cu Vlad în faţa pristoluluĭ Bisericeĭ.

— Ci grăesce, Părinte, ḑice cu un ton maĭ rĕstit Mitropolitul.

— N'am cununat eŭ pe această femee îngăimă preotul, cu o voce sugrumată de emoţiunea ce-ĭ dădea consciinţa pĕcătuireĭ

— Minte, strigă Brăiloiu furios.

— Neadevĕr, strigă ca o leoaică jupâneasa Sultana. Iţĭ încarcĭ sufletul cu'n greŭ pĕcat, Părinte Tatule.

Maria palidă, tremurâd în tot corpul eĭ, rostogolea stoluri de gânduri răpeḑĭ în mintea eĭ. Mărturia preotuluĭ o scăpa de robie şi pe ea şi pe copilaşul sĕŭ... Prima mişcare a mameĭ fu de a-şĭ săruta copilul:

— E mântuit!..

Dar acolo lângă dênsa era acum şi altă mamă, a eĭ, care apucând'o de amândouĕ mânele, îĭ striga:

— Ce! Taci? Spune, spune că preotul acela aŭ adus mărturie mincinoasă!

— Mamă! Copiiĭ meĭ!..

Singurele aceste vorbe putu să le rostească Maria, pe când jupâneasa Sultana cădea fără simţire lângă o masă de logofĕt de Divan.

— Mamă! strigă din fundul inimeĭ nenorocita femee, care vĕḑu, precum în noaptea neagră vedem la scăpărătura fulgeruluĭ, prăpastia în care e-aproape să cădem, pe maică-sa moartă, moartă din causa eĭ. Ea aleargă să ajute pe maică-sa. Logofeţiĭ de Divan, ba chiar şi din sfetnicĭ, sar să ridice pe jupâneasa Sultana şi s'o aşeḑe pe un capĕt de laviţă.

Emoţiunea câştigase pe toţĭ sfetniciĭ. Nu maĭ Brăiloiu roşu ca postavul dupĕ mesele Divanuluĭ, striga tot maĭ tare, bătând cu pumnul într'o masă de lângă el:

— A minţit popa. Maria a fost cununată cu Vlad ţiganul.

Domnitorul ridicându-se în picoare, făcu semn să tacă toţĭ, apoĭ ḑise:

— Divanul nostru domnesc, *teorisind* jalba credinciosuluĭ boier al domnieĭ mele, dumnealuĭ Slugerul N. Brăiloiu, dupĕ ce am

ascultat şi mărturia preotuluĭ de la Biserica Stejaruluĭ, carele preot sub omoforul P. S. Sale Păr. Mitropolit aŭ mărturisit că n'aŭ cununat pe Maria, fiica Şătraruluĭ Cosma, cu Vlad ţiganul, decĭ poruncim Domnia mea ca această femee să fie slobodă, şi ea şi copiiĭ sĕĭ.

— Nu, nu Măria ta, strigă Sultana care se deşteptase, fiica Şătraruluĭ Cosma nu e femee necinstită.

— Femee necinstită? ḑice Domnitorul, pogorând treptele scaunuluĭ domnesc şi înaintând spre locul unde Maria în genunchĭ lângă maică-sa, cu capul plecat strîngea la piept pre copilaşiĭ sĕĭ.

Domnitorul despletici mâna dreaptă a femeeĭ din jurul grumazuluĭ băeţeluluĭ, ridică pre Maria în picioare, în mijlocul tăcereĭ şi mirăreĭ tuturora:

— Boierule Spătar, ḑice apoĭ Vodă, du pe jupâneasa Maria la haremul Mărieĭ Sale Doamneĭ şi spuneĭ Mărieĭ Sale, că Domnitorul nu cunoasce în Ţeara Românească o mamă maĭ bună şi o femee maĭ cinstită de cât Maria, fata Şătrariuluĭ Cosma! Loc de cinste să aibă jupâneasa în haremul Mărieĭ Sale. Dumneata, jupân Brăiloiu, alege din sa-

laşele domnescĭ 3 suflete de ţiganĭ şi aĭ dumitale să fie. Maria Şătrăreseĭ Sultana nu aŭ fost şi nu poate fi roabă după legea firească ş'apoĭ cum maĭ ḑic pravile: «ceea ce va place Impĕratuluĭ este pravilă». Decĭ îmĭ place mie să fie slobodă Maria Şătraruluĭ Cosma!

— Să trăiescĭ Măria ta, esclamă podidită în lacrămĭ, jupâneasa Sultana, sărutând poala antereuluĭ luĭ Vodă.

— Să trăiescĭ Măria ta strigă şi Mitropolitul împreună cu toţĭ boieriĭ din Divan.

LOGOFĚTUL BAPTISTE VELELI

EPISOD ISTORIC DIN SECOLUL XVII

PROLOG

I.

Pe la începutul secoluluĭ al XVII, (1631), tronul ţĕriĭ trecuse sub Alexandru Radu, fiul luĭ Radu, domnul Românieĭ. Acesta abia domni cincĭ lunĭ, şi nevrednicia ce i se impută, seaŭ poate, (şi-ĭ maĭ de creḍut) influenţa, care începuse a întinde mreajă pe lângă curtea suverană, aduse detronarea luĭ şi reîntorcerea luĭ Alexandru Iliaş, acel fidel portret, în miniatură, al Domnilor fanarioţĭ, carĭ curênd aveaŭ să împingă biata Moldovă la căderea eĭ morală şi materială, din care nicĭ astăḍĭ nu se poate ridica cu deplinătate.

La auḑirea fataleĭ sciri, că Poarta denumise Domn pe Alexandru, ca un fior de moarte trecu prin toate inimele. «O! vechie biată moşie! (patrie), strigaŭ boieriĭ adunaţĭ în sfat, vine vermele să-ţĭ ródă *inima!*» Dar eĭ nu se mulţămeaŭ, vĕḑênd furtuna ce-ĭ ameninţa, de a se mântui fie-care pe sine, ca apoĭ, puind căciula pe o urechiă şi, din loc de siguranţă, privind nenorocirile ce cotropesc pe ceĭ-l-alţĭ, să-şĭ bată peptul cu pumniĭ, văicărându-se asupra soarteĭ acelora ş'a patrieĭ... Nu! eĭ, înainte de a gândi la sine, gândeaŭ la obştia Românilor, înainte de a gândi să-şĭ mântuie moşioara, gândeaŭ la chipurile cum vor putea mântui Patria!...

Decĭ toţĭ boieriĭ se sfătuiră, ce vor face? O solie alcătuită din ceĭ maĭ însemnaţĭ di[illegible] eĭ fu trimisă la Constantinopole, ca să re[illegible] din partea întregeĭ ţĕrĭ pe Alexandru [illegible] Când am ḑis că fu trimeasă o solie, aş[illegible] trebuit să ḑic: o turmă menită martirismul [illegible] Cine nu scie câte ruşinoase [illegible]milinţĭ şi nec[illegible] zurĭ nu suferiră soliĭ de [illegible] cum er[illegible] acea Turcească pe atunce [illegible] şĭ cu c[illegible] adevĕrată iubire de patrie, [illegible]taŭ la [illegible] toate, încă pornind din ţeară, [illegible]iaŭ [illegible] cu orĭ-ce preţ ce i-ar privi nu[illegible]

mântuie pe fraţii lor rămaşi în ţeară, de Alexandru şi de posderia de Greci, cu cari el era gata să năpustească de la Constantinopole.

Resultatul acestei frumoase şi nobile ambasade fu de tot neînsemnător. Bravii boieri se reînturnară în patrie, aducênd cu sine, pe lângă încredinţarea curţei, că Iliaş astă dată se va purta bine, şi o îndoită ură şi sete de rĕsbunare, nu atât însă asupra Porţei, cât asupra lui Iliaş cu ai sĕi, cari, prin infame machinaţii, provocaseră rea-tratarea lor în Constantinopole. Strigătul unanim al boierilor din ţeară, la istorisirea tristă ce le făcură solii lor de cele ce li se întêmplaseră, fu : Să murim seaŭ să scăpăm de impilători ! — Dar între aceste, Iliaş, însoţit de ai sĕi şi de oştire, intrase în ţeară. Timpul, prin urmare, era prea scurt, ca boierii, înainte de intrarea lui în capitală, să poată pregăti o oaste, cu care să'l respingă. Ei dară se liniştiră, fie-care pe la postul sĕŭ, seaŭ cel puţin se părură liniştiţi.

Să lăsăm acum pe Alexandru cu toţi Grecii sĕi instalându-se în trebile guvernului ; să nu vorbim nici de ticăloşiile ce făptuiră cu toţii chiar de la păşirea lor în ţeară; să nu pomenim, pentru de-o-cam-dată, nici de faimosul

dintre ticăloşĭ Ministrul Baptiste Veleli, marele credincios al luĭ Ilias; ci să ne transportăm aiure.

Deacă cetitorul meŭ va merge cu mine pe drumul ce duce din Iaşĭ la Bacăŭ, dar care nu e drumul-mare, ci acel ce se chiamă *prin frânturĭ*, un drum pe care îndestul de bine l'a botezat ţĕranul Moldovean, ca să nu am trebuinţă de a maĭ spune ce fel de drum e; deacă, ḑic, cetitorul meŭ m'ar întovărăşi şi ar face cu mine vr'o şease oare de călĕtoriă tot în fuga caluluĭ, el ar întêlni într'un punct unde drumul se crucesce de un alt drum, ast-fel că formează o cruce, la umbra unuĭ mare şi stufos stejar, treĭ călĕtorĭ,—de călĕtorĭ luându-ĭ după murgiĭ ceĭ voinicĭ ce pasc pe lângă eĭ.

Imbrăcaţĭ câte treĭ în vestminte ţĕrănescĭ, eĭ aŭ, cu toate aceste, în fisionomia lor, în manierele lor, un ce, carele te face a crede, că costumul ce port nu e acel al poziţiuneĭ lor sociale.

Noĭ vom lua convorbirea lor de acolo de unde am găsit'o, dând de dênşiĭ.

— De nu era Constantin Aseni, noĭ eram pierduţĭ! ḑisese cel maĭ bĕtrân din eĭ.

— Aşia, jupâne Buhuşe, rĕspunde cel maĭ june; de nu era el, ca să ne vesţeasca tică-

loasele luĭ planurĭ, cu bună seamă curênd n'am maĭ fi vĕḑut nicĭ lumina soareluĭ, nicĭ jupânesele.

— Nu e mulţămit, continuă al treilea din eĭ care, în privirea vêrsteĭ, ţinea mijlocul; nu-ĭ mulţămit câte pagube ne-aŭ făcut de câte-va sĕptămânĭ, de când e în scaun, acum ar fi vrut, ticălosul, să ne mănânce şi ḑilele.

— Să i le mâncăm noĭ luĭ, Hatmane Săvine! strigă maĭ junele.

— Aşĭa! să i le mâncăm noĭ luĭ! repetă cu el cel maĭ bĕtrân, pe carele-l numiseră Buhuş.

— Să scăpăm biata moşiă de lăcuste, Vornice Lupu! adăogă către cel maĭ june Hatmanul Săvin.

— Ascultaţĭ, ḑice Lupul, după câte-va minute de gândire; nu trebue să vorbim ca copiiĭ, ci trebue să ne înţelegem bine cu toţiĭ, să ne pregătim, să resvrătim cu încetul şi în taină ţeara... şi într'o ḑi mergem cu toţiĭ...

— Şi să moară, Iliaş! Intrerupe iutele Hatman Săvin.

— Aşa, boierĭ! aşa boierĭ! urmează bătrênul Buhuş: jupânul Lupu înţelepţesce grăesce; trebue să fim bine pregătiţĭ, ca nu cum-va, apoĭ, venind Turcul cu mânie să facă rĕŭ ţĕriĭ, şi astfel în loc s'o mântuim, maĭ rĕŭ s'o ticăloşim!

— Ascultaţĭ, boierĭ! D-ta, jupâne Buhuşe şi d-ta, jupâne Săvine, juraţĭ d-voastră că nu-ţĭ trage unul *hăĭsa* şi altul *ceala*?

— Jurăm, pe viul D-ḑeŭ Sântul.

— Deacă-ĭ aşa, boierĭ, să nu maĭ perdem timpul; haideţĭ să ne vedem un cescuţ de jupânese, să ni le aciuim la loc bun, cu multul, puţinul ce ne-a dat D-ḑeŭ...

— Da de ce aşa, jupâne Lupu? curmă Hatmanul Săvin.

— Pentru ca să nu ni le găsească ticălosul acela de asupritor.

— Şi după aceea ce facem? întreabă Buhuş.

— De odată ne ducem pe la toţĭ boieriĭ şi boierănaşiĭ de pe la ţeară, de-ĭ sfătuim să se resvrăteze, năĭmim flăcăĭ sineţaşĭ, rădicăm Vrancea, Lipcaniĭ, Seimeniĭ, şi apoĭ Dumneḑeŭ ne-a povĕţui şi ne-a ajuta... Haideţĭ, boierĭ!

— Haideţĭ!

Şi tus-treĭ pun frêul în capul sirepilor lor, şi mi se arunc pe eĭ.

— Staţĭ! strigă Buhuş, în momentul ce caiĭ nerăbdătorĭ eraŭ să pornească.

— Ce este?

— Să maĭ jurăm încă odată: Să murim, orĭ moşia s'o mântuim din ghiarele fiareĭ.

— Jurăm! jurăm, pe numele viuluĭ şi sân-

tuluĭ D-ḑeŭ, strigă Lupu şi Săvin, rădicând ochii spre cer şi făcêndu-şĭ cruce.

— Nu-ĭ destul, adaogă Buhuş, nu ĭ destul; d-ta jupâne Lupule, să ne fiĭ căpetenia noastră, că eştĭ om tînĕr şi înţelept!

— Aşa, strigă şi Săvin; d-ta, jupâne vornice, să ne fiĭ căpetenia. — Apoĭ fiă-care apucă câte unul din cele 4 drumurĭ lângă care se odihniseră şi, asemenea visuluĭ, dispar pe zmeiĭ lor din Bugeag. Ear Lupu, oprindu-se la câţĭ-va stânjinĭ, din drumul ce apucase: Să le fiŭ căpitan! ḑise el, căutând să-ĭ maĭ deosebească prin pădurea, în care intraseră amêndoĭ; să le fiŭ căpitan! Cât maĭ mult aş fi dorit să le fiŭ alt ceva! Dar Domn de ce nu?... Şi purcede şi el ca o săgeată în o direcţiă opusă cu a acelor doĭ boierĭ.

II.

Lăsând acum, pentru câte-va minute, pe Vornicul Vasile Lupu să călĕtorească singur, vom sta sub stejar, ca să facem maĭ de aproape cunoscinţă, nu cu Buhuş orĭ Săvin, ci cu Lupu, carele e unul din principalele personage ale nuveleĭ ce ne am propus să istorisim.

— Cu vr'o 30 anĭ maĭ în urmă, într'un sat

mic, de lângă têrgul Peatra, un sat carele şi până astădĭ ş'aŭ păstrat numele sĕŭ vechiŭ de Oşlobenĭ, într'o Joie de vară, era o mişcare extraordinară. Fete mândre ca primăveara, cu florĭ în cosiţe, cu cămaşe cu altiţe, flăcăĭ, păunaşĭ traşĭ prin inel, neveste cu florĭ albe în pĕr, orĭ cu ştergare, toate şi toţĭ din sat alergaŭ la curte în vestminte de sĕrbătoare, cu bucurie în inimă şi cu veselia pe faţă... căcĭ acolo, pe earbă, 'ĭ aştepta danţul şi glume. Străiniĭ, carĭ ar fi venit în ḑioa aceea în sat, n'ar fi aflat nicĭ pe baba cea maĭ încovoiată, şeḑênd pe cuptorul eĭ, ca după obiceiŭ, şi ar fi fost silit să creadă, că a fugit tot satul de vr'o groază, orĭ că-ĭ vr'o mare întêmplare la curtea boierească. In faptă, acole, fesuroşiĭ de pe cerdacul de d'asupra pivniţeĭ, trăgeaŭ din vioare horĭ, ce scoteaŭ din minte până şi pe babe, încât se prindeaŭ şi ele între fetele ce băteaŭ cu călcâiul pajiştea de lângă prispa curţeĭ... Acolea ciobănaşul sună din cimpoiŭ; dincolo maĭ mulţĭ moşnegĭ spun istoriĭ d'ale luĭ Ştefănică Vodă cel sânt... Toate feţele sunt pline de bucurie, căcĭ stăpânul, Paharnicul Lupu, este şi el plin de bucurie: jupâneasa luĭ i-a dat un fecior, frumos ca un luceafăr, un fecior, cel ântêiŭ născut!

Deacă cine-va ar fi intrat din tindă în vr'o cameră, ar fi dat numaĭ de mese întinse, de boierĭ cu barbe lungĭ şi albe, cu cioboate galbene, cu meşiĭ, cu işlice şi fesurĭ roşiĭ, cu şaluri de taclit, cu blănĭ de samur. . . şi toţĭ închinând pahare în sănătăţĭ nesfârşite. . . In vremea aceasta, într'o cămară maĭ mică din fundul tinţeĭ, era lehusa ce-şĭ alăpta copilul eĭ, pe când o babă neagră şi slută, o ţigancă, ţinênd în sgrăbulita eĭ mână mâna cea gingaşă şi plăpândă a prunculuĭ, i proorocia o soartă foarte norocoasă — Aoleo! ţicea ea, jupâneşică, stăpânica mea, o să ajungă la mare boerie!. . o să ajungă la domnie!

Eĭ bine, acest prunc căruia o babă, într'o ţi, i menia (doară jupâneasa i-a da ceva maĭ mult), o posiţiune aşa de strălucită, era Vornicul Vasile Lupu, călăreţul nostru.

La venirea luĭ Alexandru Iliaş pe tronul ţĕriĭ, noĭ îl găsim în toată floarea bărbăţieĭ.

De câte orĭ citesc vr'o baladă, de acele cu adevĕrat frumoase improvizaţiunĭ de-ale poetuluĭ Român, şi de câte orĭ în ele întâlnesc vre-un flăcăiandru, de care se tem zmeiĭ, un Românaş cu fruntea naltă, cu faţa deschisă, cu sprânceana îmbinată, cu ochiul ca mura cea coaptă, de atâtea orĭ îmĭ pare că poetul, autorul ba-

ladelor, vrea să-mĭ vorbească de Vasile Lupu, ast-fel de mândru Român îmĭ era el în privirea fizică; dar Vasile nu era maĭ puţin perfect şi în privirea morală. El către regularitatea trăsăturilor feţeĭ sale, adăoga şi acel aer de bunătate, care vědesce, că vine din o inimă aleasă, lucru ce ipocriţiĭ nicĭ-odată nu vor sci face. Mândra luĭ sprânceană, nalta luĭ frunte, eraŭ de douě orĭ maĭ mândre, când esprimaŭ fermitatea, voinţa cea neurnită a unuĭ suflet tare... Aşa, Lupu, înzestrat de un mare spirit organizator, foarte ager, şi de o cumpănire, de o înţelepciune greŭ de aflat în mulţĭ din boieriĭ secoluluĭ sĕŭ, se părea destinat numaĭ decât de providenţă la lucrurĭ marĭ. Cine l'ar putea oare descrie maĭ bine decât Miron Costin, când ḑice de el, că e: «*ca un leŭ şi la fire şi la trup.*»

Lupu, de june încă stăpânul uneĭ averĭ foarte marĭ, crescută încă prin însoţirea sa cu o jupânească din familia Bocioc[1]), era unul din ceĭ maĭ însemnaţĭ boierĭ aĭ ţĕriĭ; influenţa luĭ şi ca bogat şi ca boier de omenie, mult înţelept la sfaturĭ, era nemărginită, şi asta-l ajuta foarte [illegible] în toate planurile sale.

[illegible] cât am spus, să ne ajungă despre tre-

[illegible] Costin, faţa 283

cutul luĭ; să-l urmăm acum în drumul ce aŭ apucat.

După câte-va micĭ popasurĭ, la umbra vreunuĭ arbore, sub care mânca ceva din merindele ce avea în desagiĭ de la oblâncul şeliĭ, Lupu, îndeseară, când soarele dăduse după munte, intră într'un târguşor mic, alcătuit din câte-va sute de case de lemn şi câte-va dughiene cu tărăbĭ coperite de fel de fel de mărunţişurĭ, şi înfundându-şĭ căciula luĭ ţurcănească tocmaĭ pe ochĭ, pişcă calul cu vĕrguţa şi, după ce coti câte-va uliţĭ şi hudiţĭ din acest târguşor al Romanuluĭ, intră într'o ogradă, unde se afla o casă curăţică, cu cerdac de scândurĭ pe pivniţa de desubtul caseĭ, după moda de atuncĭ: ş'apoĭ el descălecă, îşĭ legă calul de un stîlp al cerdaculuĭ şi intră. Să intrăm şi noĭ cu el.

Intr'o cameră văruită şi cu vĕrgĭ de humă, pe unul din lungile divanurĭ, ce o împle de la un capĕt la altul, sta o jupânească, ast-fel judecând'o după îmbrăcămintea eĭ, compusă din un fes alb cu canaf negru de mătasă pe cap, împrejurat de o singură coadă de pĕr, ce făcea un mândru contrast cu albeaţa fesuluĭ, o fermene toată cusută cu fir şi o fotă foarte bogată în cusăturĭ. Toaleta eĭ era foarte scumpă şi frumuseţea eĭ foarte rară!

Aceasta era jupâneasa Vorniculuĭ Lupu. In momentul intrăreĭ bărbatuluĭ, ea legăna într'o albiă pe o copiliţă, cântându'ĭ cântecul cel nemuritor: *Nani! nani!*

— A! dragul meŭ! drăguţul meŭ! strigă ea după ce privi cât-va pe bărbatul sĕŭ, ce-ĭ zîmbia de lângă uşă. Bine aĭ venit!

Şi sărind din locul unde stătea, se aruncă de gâtul luĭ Lupu.

— Da ce însemnează straiele aceste în care te vĕd? întreabă ea, după ce-şĭ maĭ alină bucuria că-şi revĕḑuse soţul, după trecerea de vr'o treĭ lunĭ, de când el nu venise pe a casă, trimis fiind de ţeară la Constantinopole.

— Draga mea, însemnează că fără de ele, poate acum nu m'aĭ maĭ vedea, căcĭ ticălosul de Iliaş a pus spionĭ, să mă afle şi să mĕ ucidă.

Să te ucidă? ah! şi nu se teme de D-ḑeŭ! să te ucidă pe tine, tata Rucsăndiţeĭ. — Şi jupâneasa trăgea cu dragoste spre albie pe soţul eĭ, carele, în bucuria de a o îmbrăţişa, uitase de copiliţa ce ĭ dăruise D-ḑeŭ, în lipsa luĭ. Lupul împrejurând cu mâna talia soţieĭ sale privesce copila dormind cu somnul cel îngeresc al vêrsteĭ sale. In fie-care trăsătură a feţeĭ copileĭ el recunoasce, când pe jupâneasa sa, când pe bunica luĭ. Cu un cuvênt,

bucuria luĭ Lupu era bucuria orĭ-căruĭ părinte bun din orĭ-ce parte de lume, de la orĭ-ce naţiune, cât de civilisată seaŭ cât de barbară. . . Şi cu atâta maĭ mult se bucura Vasile, că de căţĭ-va anĭ, tocmaĭ de la nascerea luĭ Ionică, ce-ĭ trăia, el ne-încetat doria să aibă o copiliţă.

Douĕ ḑile se strecurară apoĭ, ḑile pe care Lupu, nearĕtându-se la nime în târg, de-'mpreună numaĭ cu soţia sa, le întrebuinţară la strîngerea la un loc a tot ce aveaŭ maĭ scump în odoare; apoĭ, săpând el însuşĭ sub vatra hornuluĭ o groapă, le ascunse pe toate, puind ţĕrîna la loc.

A treia-ḑi, des-dimineaţă, vizitiul aştepta cu redvanul la scară.

Până a nu zări soarele, Vornicul îmbrăţisă încă o dată, la scara rĕdvanuluĭ pe jupâneasa luĭ care plângea; apoĭ strînse la sîn pe Ionică, fiul sĕŭ cel întâiŭ, un băiat ca de vr'o ḑece anĭ, ce clironomise frumuseţea tatăluĭ sĕŭ, dar o frumuseţă maĭ mult ideală, de pot ḑice, că natura, cu totul alt-fel de cum era tatăl, îl făcuse infirm şi slab. Vornicul 'ĭ îmbrăţişă, apoĭ dete la sînul jupâneseĭ şi pe plăpânda Rucsăndiţa. Jupâneasa cu Ionică se suiră în rĕdvan şi, peste o clipă, acesta dis-

părea de la ochii lui Lupu. Sărmanul! 'l urmări, cu ochii în lacrămi, până când 'l perdu din vedere, cum urmărim, doară le vom mai prinde, în tinereţele nostre, acele iluzii drăgălaşe, care le vedem dispărênd în negrul nor al furtuneler vieţei.

Câte-va minute după aceea şi Vasile, luându-şi ḑiua bună de la toţi casnicii săi, după ce aşeḑă icoana maicei Domnului d'asupra locul lui unde 'şi ascunsese averile, încălecă tot în costumul său cel ţărănesc, şi purcese, ştergând o lacrimă, ce roua în marii şi deştepţii săi ochi.

— Cine scie de-mi voiŭ mai vedea vre-o-dată biata căscioară, nevasta şi copilaşii! ḑicea el, eşind din ogradă. Apoi rădicând ochii spre ceriŭ şi ḑicênd cu durere: «Fie voia ta, D-ḑeul meŭ!» îşi îndemnă roibul, carele sbura mai mult, neatingênd pământul.

CAPUL I

Alexandru Iliaş şi Baptiste Veleli.

Mai doi ani se scurseseră de la ḑiua aceea când trei boieri sub un stejar isolat, juraseră mântuirea ţării ori peirea lor.

Intr'una din bogatele cămărĭ ale curţilor Domnescĭ din Iaşĭ, cămărĭ aşternute toate cu covoare turcescĭ şi cu divanurĭ, de şalurĭ, cămărĭ în care firetul era prodigat pe laviţe ca şi pe toate albiturile Domnescĭ, împrejurul uneĭ mese lucsoase, ce se încovăia sub mulţimea felurilor de bucate, aduse în talere scumpe de metalurĭ şi a băuturilor de tot felul, stătea, înconjuraţĭ de sute de idiclii şi ecpaele, Alexandru Vodă cu toţĭ Greciĭ, carĭ mereŭ îĭ închina pahare.

— Să traescĭ, Măria ta, strigaŭ uniĭ, că ne-aĭ dat pânea de tote ḑilele.

— Să-ţĭ dea D-ḑeŭ bogăţiile luĭ Iov! ḑiceaŭ alţiĭ, că ne-aĭ dat slujbe, să ne agonisim cu ce să trăim la ḑile grele...

— Să-ţĭ dea D-ḑeŭ mărirea luĭ Solomon, uraŭ iştia, că ne-aĭ făcut oamenĭ. – Iar Alexandru Iliaş le mulţămia, la fie-care, ḑicênd:

— Să trăiţĭ şi voĭ, că şi maĭ multe avuţiĭ, şi maĭ mare cinste vĕ voiŭ da! Să mâncăm, să bem, să petrecem, cu veselie... căcĭ mi-ĭ vremea şi mie şi vouĕ, dragilor meĭ, cât oĭ fi eŭ peste ţeara asta şi voĭ cu mine... Strîngeţĭ voinic la banĭ, orĭ şi cum, orĭ şi de la cine-ţĭ putea, şi halal să vĕ fiă, *morea!* Berechet! ţeara nu-ĭ a mea!..

După câte-va ore de la ospĕţul acestă, la care se înfiinţa, vaĭ! aşa de grozave ḑile pentru biata Moldovă, în cămara asta era numa Vodă Iliaş şi cu un personagiŭ, pe care încă şirul istorieĭ nóstre ne-aŭ împedecat de a-l face cunoscut maĭ de mult.

Un cap ţuguiat, ras şi ascuns sub fesul cel roş, o fisionomiă în care cel maĭ simplu om poate ceti *mârşăvia de caracter*, cu scumpenia, şi şiretlicul maĭ presus de toate; aceste patimĭ şi alte maĭ rele încă, formând un suflet sprijinit de două picioare, ce-şĭ ascund cioturile în şacşirĭ roşiĭ şi cioboate galbene cu meşiĭ, vor sluji de trăsăturĭ, după care cetitorul meŭ va cunoasce de-acum pe insul rĕmas cu Iliaş, pe logofĕtul Baptiste Veleli.

Iată ce vorbiaŭ aceste douĕ persone:

— Măria ta, să maĭ vorbim de nevoile ţĕreĭ. . .

— Să vorbim, Veleli dragă, să vorbim: spune, ce? n'aĭ banĭ de ajuns? Ţi s'a stricat curţile, morile de pe moşiĭ?. .

— Nu, nimic de aceste Măria ta, *bogdăproste* luĭ D-ḑeŭ, nicĭ o slugă de-ale Măriei teale nu duce lipsă de nimic de aceste. . .

— Apoĭ?

— Apoĭ, să maĭ vorbim. . .

— De nevoile ţĕreĭ? vorbesce!

— Sciĭ, Măria ta, Vornicul Vasile Lupu...

— Lupu? care are jupâneasa frumoasă? Palicarule! aĭ vrea ca să mĕ maĭ înşelĭ, şi...

— Nu, nu ḑic aceasta astă-dată, Măria ta, întrerupse răpede Ministrul, devenind roşu ca fesul sĕŭ la auḑirea de jupâneasă frumoasă.

— Aŭ aflat! murmură el între dinţĭ...

— Apoĭ doară ce-ĭ?

— Măria ta, Vornicul Vasile Lupu, cu Hatmanul Săvin şi cu alţiĭ, aŭ'să ne răpună viaţa.

— Viaţa, ḑicĭ tu, Veleli?.. Vornicul Lupu să-mĭ răpună viaţa?.. Să vede c'aĭ uitat că el nicĭ nu se maĭ scie ce s'a făcut din ţeară, sunt acum doĭ anĭ, sciĭ, de când otărîsem să-ĭ pun capul în par luĭ, şi la toţĭ ceĭ-l-alţĭ.

— Bine, Măria ta, dar el trăesce...

— Trăesce! Eĭ! şi dacă trăesce?.. Veleli se teme de Vasile Lupu, Veleli, la al căruĭ glas şi nume ar trebui să tremure toată ţeara?..

— Măria ta, nu-s în toate ḑilele pascele; aŭ tremurat ea de când sunt eŭ robul Măriei teale, căcĭ de câte orĭ nu tremura, eŭ sciam numaĭ decât s'o daŭ pe *pêrte*.

— Şi de ce nu maĭ facĭ şi acum ţot cum făceaĭ atuncĭ?

— Am făcut, Măria ta, însă degeaba! Odinioară, numaĭ cât bâzâia vr'un sat, şi pe loc îl linişteam, că mi-ĭ trânteam, (după voia Măriei teale), bir peste bir, beilicurĭ peste beilicurĭ, până-mĭ striga *aman!*

— Eĭ ş'acum cine te împedică?..

— Nime! dar Seimeniĭ pe care-ĭ trimit, ca altă dată, să strîngă birurĭ, nu se maĭ întorc; aceĭ pe care-ĭ trimit ca să-şĭ plimbe sineţele prin sate, tot ca altă dată, doar se vor îngrozi câniĭ de ţărani,—iarăşĭ nu maĭ daŭ înapoĭ...

— Ce? nu s'aŭ întors?.. Pe toţĭ să mi-ĭ tragĭ în ţeapă! Să-ĭ văd eŭ, nu maĭ departe decât mânĭ, înşiraţĭ pe zidurile curţeĭ!

— Prea bine, Măria ta, de i-or prinde, să... Dar Vasile Lupu?

— Eĭ, bine?

Măria ta, el e pe aicĭ, pe unde-va ascuns... Să nu mĕ maĭ aĭ de rob Măriei teale de n'o fi aşa!

— Găsesce-l dară!

— Nu-ĭ atât de uşor de a-l găsi pe cât se pare Măriei teale, că-ĭ om ager şi cu cap; nu s'o prinde ca şoarecele în capcană... Măria ta, nu-ĭ de glumit! aŭ să-ţĭ răpună viaţa... orĭ aŭ să te mazîlească.

— Eleĭ, Veleli! Şi ḑĕŭ, pre legea mea! pĕcat mare de m'ar mazîli!

— Pĕcat de tot! Măria ta eşti ca un luceafăr când te îmbracĭ în straele domnescĭ... ş'apoĭ şi noĭ ăşti-l-alţĭ, Măria ta, de te-or mazîli, perdem pânea din mână.

— Ce-ĭ de făcut oare, Veleli?.. Auḑĭ! să mĕ mazîlească!

— Măria ta, pe Vasile Lupu...

— Să-ĭ taĭ nasul, să-ĭ taĭ urechele?.. să-l tragĭ în ţeapă!..

— Ca să-ĭ taĭ nasul, să-ĭ taĭ urechile, să-l înţepĭ, trebue să-l fi prins maĭ întâiŭ.

— Prinde-l dară.

— Deacă eŭ aş avea porunca Mărieĭ teale...

— Iacă-ţĭ poruncesc! Da maĭ la urmă, Veleli, ce tot aştepţĭ să-ţĭ poruncesc? Tu sciĭ prea bine că toţĭ, ca tine, suntem aicĭ, uniĭ ca să agonisim banĭ, alţiĭ mărire... Fă, dragul meŭ, tot ce sciĭ că-ĭ de folos în interesele noastre ş'ale prietenilor de naţia noastră... ş'apoĭ pe chef: să bem, să mâncăm şi să petrecem, Veleli!..

— Deacă-ĭ aşa, Măria ta, nu rĕmâne decât să mĭ iscălescĭ hârtia asta, prin care încuviinţezĭ prinderea luĭ Vasile Lupu...

— Ş'a luĭ Săvin, ş'a luĭ Buhuş, ş'a cuĭ veĭ pofti! Adă, Veleli!

Şi Iliaş apropiindu-se de o masă din mijlocul camereĭ, unde eraŭ nisce călimărĭ de alamă, de brâŭ, subsemnă, fără să citească măcar un rênd, această hârtiă, ce ĭ dete Veleli cu sfială.

— Ţine, Veleli; fă cu ea ce sciĭ.

Veleli, primind'o, orĭ cât se stăpâni, nu putu ascunde un zîmbet ce se lăţi pe subţiratecile luĭ buze şi în viclenii săĭ ochĭ. — «E a mea!» murmură între dinţĭ, cu bucurie.

Profitând acum de momentul cât Logofătul Veleli se pregătesce de a eşi, şi vorbesce cu stăpânul săŭ de lucrurĭ puţin importante pentru şirul istorieĭ noastre, să ḑicem câte ceva, care să facă maĭ cunoscut cetitorulnĭ caracterul luĭ Iliaş. Cu inima plămădită de natură în patima cea grozavă a mândrieĭ şi în setea de mărire, Iliaş, orĭ câtă parte lua şi el din jafurile, din birurile ce rădica Veleli de pe ţeară, sub felurĭ de denumirĭ, nu era însă maĭ nicĭ o dată el carele arunca, de la sine, toate acele birurĭ şi angăriĭ, ce scurgea ţeara. Luĭ îĭ trebuia mărire; înconjurat de oamenĭ de naţia sa, carĭ sciŭ a profita de setea luĭ, eĭ 'ĭ-o potolia prin titlurile pom-

poase ce, fără de rușine, îĭ dădea, iară eĭ se mulțămiaŭ cu ceea ce li se părea maĭ positiv: cu baniĭ ce jăfuiaŭ din țeară, după porunci Domnescĭ, pe care le era prea ușor de a le căpătà de la Iliaș.—Așa, acestuia 'ĭ era de ajuns ca, neocupându-se de nicĭ un interes al țĕreĭ, să petreacă ḑi și noapte la bancheturĭ, la petreceri, și să se veadă înconjurat de nămolul acel de slugărit pe care Domniĭ Moldoveĭ începuseră a-ĭ înființa, după moda curțeĭ suzerane. De îndată ce Divaniții sĕĭ îĭ procuraŭ cele ce-ĭ plăcea, puțin îĭ păsa luĭ cu ce mijloc făcea eĭ aceasta. Și iată că de nepăsarea aceasta a luĭ, boieriĭ pămênteni sciuseră a profita, în curgere de douĭ anĭ trecuți, pentru de a rĕsvrăti țeara asupra luĭ. In deșert Veleli, vicleanul Logofĕt, îĭ arĕtase de multe orĭ ce furtună clocotia asupra tuturora, nu atât ca să scape viața luĭ Vodă, ci ca să nu peardă, eșind Iliaș din Domnie, mijlocul de a se înavuți.—Domnul rîdea de toate presupunerile, ce-ĭ arĕta fiara acea egoistă:—«Aruncă birurĭ nouĕ, Veleli, îĭ ḑicea el; pune beilicurĭ grele!.. Deacă n'aŭ ce face și gândesc la rĕsvrătirĭ, dă-le de lucru!.. Ce naiba! tu, care și pe mine m'aĭ învĕțat în arta de a domni asupra Moldovenilor, cu

asemenea chip, tu acum te temĭ de eĭ?.. Tu, Veleli! Ha, ha, ha!

Iacă ce fel de oamenĭ guvernaŭ biata Moldovă!

CAPUL II.

O jupânească

Să venim la şirul istorieĭ noastre.

Câte-va minute după ce Iliaş iscălise hârtia luĭ Veleli, acesta eşi. Atuncĭ Iliaş închise după el uşa cu cheia şi deschiḑând o altă uşă, ascunsă într'un colţ de părete, dete intrare uneĭ femeĭ.

Vêrsta eĭ, (deabia să fi avut 18), adăogită de albeaţă ca laptele a feţeĭ seale; ochiĭ sĕĭ maĭ frumoşĭ decât cerul din Maiŭ; tot căpuşorul eĭ încununat de pĕrul cel rĕsucit pe după albul fes; talia sa cea mlădioasă, ce se desemna prin fermeneaua de fir rotunḑită pe lângă mijlocu-ĭ tras prin inel şi incins de paftale cu petre scumpe; toate, toate făceaŭ, din nevestica asta o frumuseţă atât de rară, că deacă aĭ fi întâlnit'o în geana ḑileĭ, prin vr'un munte seau codru, numaĭ decât aĭ fi luat'o de vr'o ḑînă.

— Eĭ bine, jupânească Suzană, îĭ ḑise Iliaş, luând'o de mână şi făcênd'o să şeaḑă pe divan; acum s'aŭ duş Veleli, poţĭ să mântuĭ...

— Măria ta, nu maĭ am nimic de spus, rĕspunse jupâneasa cu un glas aşa de dulce cum nicĭ-odată n'a fost cântare îngerească.

— Dară spune-mĭ, aşa să trăescĭ, dragă jupâneasă! cine ţi-ĭ bărbat?

— Măria ta, mĕ rog de ertare, dară asta nu ĭ nevoie să spun.

— Şi de ce nu?.. Ce? oare tu nu mĕ iubescĭ, Suzăniţă?

— Eŭ să te iubesc?.. eŭ, pe Măria ta?..

— D'apoĭ firesce! de vreme că 'ţĭ-a fost milă de mine şi n'aĭ vrut să cad sub pumnalele resvrătitorilor, pe carĭ aĭ venit să mi-ĭ descoperĭ, se vede că...

— Nu, Măria ta, nu! te 'nşelĭ!.. n'am avut nicĭ-odată alt gând, venind aicea, decât acela ca să-'ţĭ mântuesc vieaţa... Asta aşĭ fi făcut'o şi pentru cel maĭ mare duşman al meŭ.

— Dară deacă acum tu-mĭ eştĭ dragă, mie, Suzănică?..

— Eŭ, Mărieĭ tale... să fiŭ dragă!..

— Eacă! şi ce te minunează asta?.. Deacă nu mĕ creḑĭ... dă-mĭ o guriţă! — Şi lăsându-şĭ un braţ pe după gâtlejul eĭ cel de lebădă, ascuns sub mulţimea şirurilor de salbe, maĭ îşĭ apropiese buzele de ale eĭ, dară ea,

de odată, smucindu-se din braţe-ĭ fugi la uşă şi, cercând s'o deschidă, răcni:

— Măria ta, dă-mĭ drumul să mĕ duc...

— Să te ducĭ, Suzănică? ḑise el, reapropiindu-se de ea; da eŭ te iubesc!

— Măria ta, lasă-mă!..aĭ uitat că am bărbat.

— Aĭ bărbat!.. ş'apoĭ?.. Te-oĭ despărţi eŭ de dênsul... Remâĭ cu mine!..

— Dă-mĭ drumul, aibĭ milă!..

— Nu vreĭ să remâĭ?

— Nu! Dă-mĭ drumul!

— Ha! ha! ha! sciĭ că eştĭ copilă?.. Să-ţĭ daŭ drumul... Par-că am căpiat... Auḑĭ d-ta?.. Să-mĭ vie singurică în mână, ş'apoĭ să-ĭ daŭ drumul!

Suzana schimba feţe şi începuse a tremura ca varga. — «Ce am făcut eŭ? ce am făcut?» Ea îşĭ frângea mânile, pe când Ilias, în prada uneĭ mârşave pofte, o sorbia cu ochii.

— Ascultă, Suzănică, 'ĭ ḑice el, lăsând să isbuçnească vulcanul ce-ĭ clocotea în sîn; fiĭ a mea!

— Eŭ, a Mărieĭ teale? Nu, cât oiŭ trăi!

— Fiĭ a mea, Suzănică, şi-mĭ cere ce-ĭ vrea: curţĭ, moşiĭ, salbe; să nu maĭ sciĭ ce face de multe avuţiĭ!..

— Nu-mĭ trebue nimica! bărbatul meŭ are

de toate... dă-mĭ drumul!.. Măria ta!.. lasă-mĕ să es!..

— Să eşĭ?.. ha! ha! ha!.. Eĭ! apoĭ, ḑĕŭ, eştĭ de tot nostimă!.. Să eşĭ?.. Da de ce aĭ venit? ca să eşĭ?

— Măria ta! îndurare!..

Şi ea se răpeḑi spre Iliaş ca şi când ar fi vrut să i se arunce la genunchĭ, dară ţinênd ceva într'o mână pe sub fermenea. Doĭ paşĭ şi ea era lângă Vodă, când o bătaie agitată în uşă o făcu să stea pe loc.

— Deschide! deschide! strigă un glas dincolo de uşă.

La auḑirea acestuĭ glas, Iliaş se simţi maĭ la îndămână de cum era când auḑise întâile bătăĭ, căcĭ acum cunoscuse glasul luĭ Veleli.

— Intră earăşĭ unde aĭ stat adineoare, ḑice el încet către Suzana. Şi apoĭ ne-îngrijindu-se maĭ mult de ea, se duce să deschidă uşa, ḑicênd: intră Veleli!

La numele acesta, Suzana, care nu ascultase porunca luĭ Iliaş, sloboade un ţipĕt prelungit şi înainte de ce să fie intrat acela, ea se răpede ca fulgerul, se lovesce pept în pept cu el, şi în fuga mare trece coridoarele...

Iliaş vrea s'o urmărească, dară Veleli apucându-l de poala roşeĭ sale giubele: — Stăĭ,

Măria ta! nu-ĭ vreme acum de petrecut. . .
— Ce este? strigă el, cu mânie.
— Suntem perduţĭ!. . ţeara-ĭ în picioare!

CAPUL III.

Monastirea.

Cu douĕ ḑile înainte de cele ce se petrecură la curte, eată ce se urma în altă parte.

Cetitorul meŭ bine-voiască a merge cu mine pe drumul ce duce la mânăstirea Neamţuluĭ, acea mânăstire ce se înalţă singură în mijlocul codrilor bĕtrânĭ, ca o insulă mică în mijlocul oceanuluĭ.

După o ḑi de călĕtoriă prin pădurĭ, munţĭ cărunţĭ şi văĭ nesfârşite, încinse de pârae ca de nisce brăe de argint, eată că noĭ sosim. Biserica principală între chiliĭ este ca într'o cutiă fără capac, împodobită de icoane şi de tablourĭ din sânta scriptură, care de care maĭ rĕŭ, maĭ ciudat zugrăvite. Să trecem răpede dealungul cerdaculuĭ pe la vr'o ḑece uşĭ, ş'ajungênd la a unspreḑecea (acea dinainte căreia se vĕd doĭ salcâmĭ) să intrăm. Casa mobilată foarte simplu, ca orĭ ce chilie călugărească, este însă de o curăţie şi o re-

gulă de minune. Pe un divan, aşternut cu scoarţe de ţeară, bine ţesute şi felurit vĕrgate, stă o jupânească tênĕră, de o frumuseţă mare. Lîngă ea o scrisoare deschisă, dovedesce că a cetit-o. Acum însă cu ochiĭ gânditorĭ, ea nu-şĭ poate opri un zîmbet fericit ce-ĭ scoate o copiliţă de doĭ spre treĭ anĭ, care de la capĕtul divanuluĭ se dă de-a dura ca o roată, spre braţele jupâneseĭ, rîḑênd cu rîsul cel ceresc al vêrsteĭ seale, pe când lîngă unica masă de lemn, de lângă fereastra cea mică, ce lumină casa cu o lumină nesigură, un băeat de vr'o 12 — 13 anĭ, frumos dară palid ca o frunză în toamnă, întoarce mereŭ filele unuĭ ceaslov.

Cetitorul cunoasce, poate, pe această jupânească de nevastă luĭ Lupu, cu copilaşiĭ sĕĭ, Ionică şi Rucsăndiţa. De nevoie este să spun însă cum se face că familia luĭ Lupu e la monastirea aceasta.

Să-şĭ amintească cetitorul de ḑiua aceea în care Lupu îşĭ porni de a casă jupâneasa cu copiiĭ. Atuncĭ nu era de nevoie ca acum, să scie cetitorul meŭ, că Lupu îşĭ trimitea familia să locuească la această monastire, singurele locurĭ carĭ eraŭ maĭ respectate până şi de Domniĭ ceĭ rĕĭ. N'am nevoiă dară să maĭ spun şi că

de atunci nici o singură ḑi, jupâneasa cu copii nu mai eşiseră din monastire, unde din timp în timp venia Lupul s'o veaḑă, seaŭ 'i trimitea scire de el prin vr'un răvaş. Toate cunoscinţele de pe la oraşe ale jupâneseĭ luĭ Lupu se minunaŭ de dispărerea eĭ, dară nime nu putu afla unde se adăpostise ea.

Acum sĕ urmăm.

— Ce faci tu, acolo, Ionică, întrebă jupâneasa pe băeat, vĕḑêndu-l că de unde voios se juca, devenise trist şi cu mânica scurteiceĭ seale se silea să frece o pată de cerneală, ce găsise pe o faţă din ceaslovul sĕŭ.

— Mamă, uită-te că mĭ-a mânjit cartea, Fluturel.

— Cine ţ'a mânjit-o?

— Fluturel, mămucă, băeatul cel de la maica stariţa.

— De aceea eştĭ mâhnit?

— D'apoĭ mămucă... tata are să socoată că am mânjit-o eŭ, şi el mi-a ḑis dăunăḑĭ, să mĕ silesc să fiŭ om de omenie şi să nu-mĭ mânjesc cartea.

— Du-te dară de chiamă pe Fluturel să-l ocărĕsc că ţi-a mânjit-o.

Băeatul purcese, dar când fu aproape de uşă: Nu-l maĭ ocărî, mămucuţă, ḑise el, cu

accent de tot rugătoriŭ, ca să nu plângă bietul Fluturel... că a greşit...

— Jupâneasa îşĭ aţinti ochiĭ cu dragoste spre icoana din părete şi căuta par'că pe D-ḑeŭ să-ĭ mulţămească de bunul suflet ce el dăruise copiluluĭ, apoĭ cu blândeţe, către acesta: «Nu te teme, drăguţule; du-te de-'l chiamă să-l vĕḑ şi eŭ».

Băeatul eşi, Rucsândiţa se lăsă să lunece răpede la pământ, de pe naltul divan şi se îndreptă spre uşă.

— Unde te ducĭ Săndiţă? o întrebă mumă-sa.

— Vine *Fluturel*, mamă, vine Fluturel! Şi voioasă, ea se ascundea sub o laviţă de lângă uşă.

Ionică îndată intră aducênd de mână pe ruşinosul Fluturel, un băeţel de vr'o 6 anĭ, cu pĕrul creţ şi cu ochiĭ micĭ ca de tătar, frumuşel ca un îngeraş.

Ionică ruga cu ochiĭ pe jupâneasă să-şĭ ţină cuvêntul ce-ĭ dase, de a nu ḑice nimica luĭ Fluturel. Ea 'l sărută, şi-l desmeardă, şi nu vede încă pe Rucsândiţa, care o durea guriţa de când, de sub laviţă, pe sub scoarţa ce spânḑura până jos, scoţêndu-şĭ căpuşorul ḑicea, «Iţiĭ! Fluturel! iţiĭ Fluturel!»

Dar deacă jupâneasa nu auḑia pe copiliţă,

nu era aşa şi cu Fluturel; el de o dată, de sub mâna jupâneseĭ, care-l desmierda, se răpede spre laviţă, ḑicênd şi el: «Iţiĭ! iţiĭ!»

Apoĭ copila, eşind de sub laviţă şi tîrîndu-l de mână lângă jupâneasă, striga: mereŭ, eacă Fluturel!

— Al cuĭ eştĭ tu, drăguţă! 'l întrebă jupâneasa.

Băiatul rĕspunse ceva într'o limbă strĕină.

— Nu poate vorbi mămucă, ḑise Ionel.

— Ba nu scie vorbi limba ta, băete, rĕspunse jupâneasa, înţelegênd aceste, ea, şi astă dată încredinţându-se chiar şi din fisionomia băeatuluĭ.

In momentul acesta intră o maică de vr'o 18 anĭ, frumoasă ca şi jupâneasa.

— Ce este, măicuţă Csenie? întrebă aceasta.

— S'a pus la cale; îmĭ dă voiă...

— Iţĭ dă?... Ionică iea pe Rucsăndiţa şi duceţi-vĕ de vĕ jucaţĭ prin cerdac cu Fluturel. Copiii eşiră.

— Iţĭ dă voiă? repetă ea earăşĭ cătră juna maică.

— Aşa, jupâneşică.

— De ĭ aşa, să nu perdem timpul! — Bărbatu-meŭ mi-a scris că nu maĭ departe decât poimânĭ are să isbucnească rĕscoala... E vreme încă...

— Aşa, să ne grăbim, să nu perdem timpul!— Mâne voiŭ fi acolo, şi poimâne, ajutându-mi D-ḑeŭ, ţeara-i mîntuită şi bărbatul d-tale, jupâneşică, scăpat de primejdie.

— O! măicuţă! dragă măicuţă! D-ḑeŭ ţi-o ţinea în seamă fapta asta mare! — Apoi dintr'un săcrieş jupâneasa scoasă un rînd complect de straie ale sale şi îmbrăcă cu ele răpede pe maica.

— Aşa, eşti de tot frumoasă! nici îngerii nu ţi-ar putea resista. Privesce-mĕ, bine! Ai fermeca cu albaştrii tĕi ochi nu numai pe un pĕcătos ca dênsul, dar şi pe cel mai mare împĕrat!...

— Oare mĕ poate cunoasce cine-va!...

— Nime, câtu-i lumea!

— Nici?...

— Cine? Veleli?

— Ah! mă rog nu mai rosti numele lui cel...

— Spurcat.. de ce?.. Din contra lasă să-l rostesc. Haide! să te vedem! Acum ţi-e vremea să-i resplătesci ticăloşia la care te-a adus...

— Ah! nu! nu-mi simt curagiul...

— Incă-l iubesci, sĕrmană măicuţă!..

— Nu, nu-l mai iubesc!.. Nici că pot să-l iubesc, de când, din causa lui ca să nu fiŭ

arĕtată cu degetul, am îmbrăcat rasa... Nu! jupâneşică, nu-l maĭ iubesc, dar... să-ĭ fac vr'un rĕŭ...

— Fie! dar celuĭ-l-alt?

— Luĭ Iliaş? O! de acela nu-ĭ vorbă! ţeara săraca nu maĭ poate sub ticăloşiile luĭ... Privesce, pumnarul acesta foarte ascuţit.

Şi arĕtă un junghieriŭ, ce-l ascunsese în sîn, sub fermeneaoa de fir, cu care o îmbrăcase jupâneasa.

— Aşa, strigâ şi aceasta, înfocată de curagiul maiceĭ; moarte! moarte călăuluĭ atâtor boierĭ!.. moarte asupritoruluĭ bieteĭ moşiĭ!.. moarte luĭ Iliaş, carele are de scop să răpună ḑilele draguluĭ meŭ!

— Jupâneasă, liniştesce-te! Poimâine boierul d-tale şi cu ţeara se vor fi rĕsvrătit de prisos, căcĭ mulţămită junghieruluĭ ăstuia, de icea, ticâlosul de Iliaş nu va maĭ fi, ca să le stea împotrivă.

— Bine! Acum spune-mĭ drăguliţă, cum aĭ să facĭ să străbaţĭ până la el?

— Ajung la curte, cer degrabă să intru la Măria sa Vodă...

— Dar de n'or vrea să te lase?..

— Spun că am venit să'ĭ scap ḑilele de un complot...

— Nu cum-va să facĭ una cât asta!

— De ce?

— Dar bărbatu-meŭ, dar atâţia boierĭ pe carĭ i-aĭ perde?..

— Aşteaptă; spun aşa, eŭ sunt îndată primită... Mĕ uit la el galiş... el îndată mĕ'ntreabă ce vreaŭ... eŭ 'ĭ spun, fără să-ĭ numesc pe nime, să-şĭ ferească ḑilele că-s în pericol... Apoĭ mĕ prefac, înţelegĭ, ca şi când mi-ar fi drag, afurisitul... Apoĭ...

— Apoĭ?..

— El mĕ opresce, după obiceiul luĭ cel spurcat... Se întinde maĭ mult; îl las să mĕ coprindă în braţe, şi mi-ţĭ împlânt în inimă-ĭ pumnalul ăsta, şi fug.

— A! maică! făcu jupâneasa, îngrozită de crudul eĭ curagiŭ.

— Ce? te'nfiorĭ?—Aĭ vrea maĭ bine să veḑĭ stingându-se ţeara ta? să-ţĭ veḑĭ în ţeapă — auḑĭ jupâniţă, în ţeapă pe soţul tĕŭ?.. Nu! eŭ fac treĭ lucrurĭ bune ucigându-l; 1 iŭ, mântuesc *moşia*, al 2-lea, bărbatul d-tale nu maĭ e în pericol. şi al 3-lea, eŭ... *eŭ sunt rĕsbunată de trădarea luĭ!*

— Ce ḑicĭ... el?

— Veĭ sci altă dată; haide! timpul trece... Să te vĕd sănătoasă jupâneşică...

Uu rĕdvan o primi la poarta monăstireĭ. Eară jupâneasa, înmărmurită de tonul eĭ plin de rĕsbunare, acoperindu-şĭ faţa cu albele sale mânĭ, lăsă să clocotească în bunul eĭ suflet, furtuna de frică, de grijĭ şi de mustrărĭ de cuget, ce înnăscuse în ea ideea, că omorul ce avea să facă maica, era cu a sa şciinţă şi învoire!

CAPUL IV.

Conspiratorii

Intre aceste, ţeara, care *ferbênd de greutăţĭ şi netocmelĭ*, prea lesne se pornise de către boierĭ, sub povĕţuirea şi înrîurirea cea puternică a luĭ Lupu, era acum gata. Flăcăĭ, năimiţĭ, seimenĭ fugiţĭ de la Domnie, aproḑĭ, sate întregĭ aşteptaŭ numaĭ semnalul, ca să năbuşească asupra Iaşilor.

Toamna începuse a îmbrăca natura cu palida sa mantie. — Intr'o ḑi (a doua de la ḑiua aceea în care vĕḑurăm pe maica Csenia seaŭ jupâneasa Suzana, neisbutind în planul eĭ de a ucide pe Iliaş), pe când razele rubinoase ale geneĭ ḑileĭ, resfrânte în albiĭ nouraşĭ de aburĭ ce împrejuraŭ ca un brâŭ de gaz poalele munţilor, vedeaŭ curênda ivire a soareluĭ, de

de o dată codriĭ din prejurul Iaşilor clocotiră de buciume. Ecoul nu maĭ repeta decât noatele apeluluĭ, noatele care chiăma o ţeară întreagă, obosită de tiraniĭ sĕĭ, la mântuire, la ḑile maĭ fericite.

Pe când maĭ mult de 50 de buciumătorĭ aşeḑaţĭ din zare în zare îndemnaŭ păsul trupelor, carĭ din deosebite puncturĭ aveaŭ să se introloace într'o întinsă poemă din aceştĭ codri; acolo, câte-va sute de seimenĭ, arcaşĭ şi sineţaşĭ şi o mulţime de junĭ sătenĭ, înarmaţĭ cu coase şi cu topoare, deşertaŭ un boloboc de vin, din carul, împrejurul căruia stăteaŭ grămădiţĭ, închinând mereŭ la pahare, când întru mântuirea moşieĭ, când în sănătatea căpitanuluĭ Lupu.

Şi căpitanul Lupu era cu eĭ. Şeḑând pe un trunchiŭ de arbore tăiat, cerceta în aşteptarea sosireĭ, celor-l-alţĭ boierĭ cu satele lor, numĕrul trupelor de care aveaŭ să dispună.

Ca o rază luminoasă înseninâ mândra luĭ frunte, când se asigurâ de întinsele şirurĭ, în în fruntea cărora el nu era la îndoială, că va isbuti să mântuiască moşia. — «Beţĭ, băeţĭ! striga el din timp în timp. Împleţĭ cupele şi beţĭ în săntatea căpitanuluĭ Buhuş, Savin şi Ureche, carĭ curênd vor să sosească!

— Să trăiască căpitanii! Ura!..

— Să trăiţi băeţi! să trăim cu toţii copii! Să ne ajute D-ḑeŭ, ca să mântuim biata noastră moşie de lighioanele aceste, carĭ nu se satură că beaŭ sudoarea feţeĭ voastre, dar încă şi vouă şi nouă ne necinstesc muierile şi fecioarele...

— Să moară! să moară! urlară miĭ de glasurĭ tot de-odată.

— Aşa, băeţĭ! dar tăcere! Auḑiţĭ voĭ acele tropote de caĭ, acele glasurĭ ce clocotesc ca vuetul de la o sută de morĭ la un loc?.. Ia suiţi-vĕ, băeţĭ, câţĭ-va pe arborĭ, de zăriţĭ, de vin fraţĭ de-aĭ noştriĭ seaŭ niscaĭ duşmanĭ.

— Fraţĭ! fraţĭ! strigară maĭ mulţĭ flăcăĭ, carĭ îndepliniseră porunca Căpitanuluĭ.

In adevĕr, peste câte-va minute poiana şi pădurea gemea de mulţimea ticsită de ostaşĭ şi ţĕranĭ, carĭ soseaŭ din toate părţile strigând: — Să trăiască jupânul Lupu! Să trăiască Hatmanul Savin, jupânul Buhuş şi jupânul Ureche! — Să moară Iliaş cu lighioanele luĭ!

CAPUL V.

Scrisoarea.

Pe când aceste se petreceaŭ în pădure, într'o curtişoară de la Iaşĭ, din Beilic, găsim pe unul dintre cunoscuţiĭ noştriĭ.

Acesta-ĭ Veleli. — El numěra, cu ochiĭ holbaţĭ şi scânteitorĭ, în momentul acesta, nisce grămeḑĭ de banĭ, pe carĭ le rěsturnase pe divan, din maĭ multe oale, ce scosese de sub podelele patuluĭ.

— Ia aşa! ḑicea el, după ce toţĭ baniĭ numěraţĭ şi legaţĭ în pungĭ de pele îĭ puse iarăşĭ în oale la locul lor; ia aşa!... să fie gata toţĭ bănişoriĭ... şi numaĭ cât s'or ivi blăstemaţiĭ ceĭa, pe la capětul têrguluĭ, eŭ îmĭ apuc drumul pe la cel-l-alt capět... Dar Iliaş? Eĭ! scape cum va putea!... Când i am spus ierĭ de a doua oară vestea ce-mĭ adusese Gurdă, că conspiratoriĭ aŭ să năbuşească cât de curênd, el s'a supěrat încă că l'am făcut de a scăpat din mânĭ o muiere! — Maĭ la urmă, ce-mĭ pasă! de nu-ĭ place să poarte capul pe umere, stee să i-l pună Vasile Lupu alăturea... Eŭ n'am gust însă de aceasta. Cum voiŭ simţi bâziind prin têrg, iute calul şi bine-cuvêntat

fie numele acesteĭ ţĕrĭ, din care, din gol ce am venit, mĕ duc încărcat de averĭ... Eĭ! pĕcat numaĭ de cum-va Gurdă mi-a fi făcut la mônăstire treaba cu care l'am însărcinat şi n'aş avea vreme să... Mare pĕcat ar fi, căcĭ ea este frumoasă de tot, straşnic!... Şi iar halal de ar isbuti la ea Gurdă cu scrisoarea ceea!... M'aş fi dus eŭ însu-mĭ s'o întâlnesc la mônăstire, dar acolo-ĭ afurisita cea de călugăriţă... şi de a-şĭ da ochĭ cu dênsa apoĭ mi-ar strica tot planul pe lângă *jupâneasa*.

— Cine-ĭ acolo? strigă el de-odată, auḑind nisce pasurĭ în tindă.

— Eŭ, Măria ta, eŭ, robul Mărieĭ tale, rĕspunse un glas gros şi scârţiitor ca un car neuns.

— Tu eştĭ, măĭ Gurdă?

Intră un ţigan urît, buzat şi negru ca pĕcatul.

— Ce eştĭ aşa de opărit? întrebă Veleli, vĕḑênd faţa îngrozită ce făcea ţiganul.

Acesta se aruncă în genunchĭ, cu faţa la pământ: — «Omoară-mĕ Măria ta!... Fă ce-ĭ vrea cu mine!...»

— Ce-aĭ făcut, câne fără de lege?

Veleli presimţi o nenorocire, după fiorii ceĭ recĭ ce fie-care cuvênt al ţiganuluĭ, îĭ trecea în inimă; ce-aĭ făcut, tâlharule?

— Măria ta am perdut...

— Aĭ perdut scrisoarea? urlă Vel Logofătul răsturnând cu piciorul pe ţigan, carele se buşi cu capul de uşă.

— Omoară-mă! Măria ta...

Veleli rămase gânditor o clipă.

— Minţĭ, strigă apoĭ, minţĭ! n'aĭ perdut'o, câne de ţigan; aĭ dat'o luĭ Lupu... Spune! că de nu, te ucid ca pe un câne ce eştĭ!

Ţiganul, mârşava unealtă cu care se servea Veleli la aducerea în împlinire a orĭ-ce pofte şi planurĭ ticăloase d'ale seale, pentru întâiaşidată poate în viaţa luĭ spunea adevărul, când, ameninţat de paloşul luĭ Veleli, ḑicea tremurând de frică: «Stăpânule! milostivule!... iacă 'ţĭ spun tocmaĭ adevărul: n'am perdut'o.

— Ce-aĭ făcut dar cu ea, ticălosule?

Ţiganul era să răspundă, când un neaşteptat personagiŭ răspunde pentru el din tindă:

— Nu! n'a perdut'o, căcĭ iat'o la mine.

Glasul acesta era al Vorniculuĭ Vasile Lupu, carele intrà pe când Veleli rămăsese înmărmurit în posiţia sa. — Lupu îşĭ îndreptă de la pragul uşeĭ sineaţa spre Veleli.

— Jos paloşul, orĭ te obor pe tine jos, ticălosule! strigă el cu un ton aşa de ameninţător,

că ticălosul Logofăt nici o minută nu-ĭ trecu prin gând să se împotrivească voinţeĭ luĭ.

Apoĭ când grecul fu desarmat, Lupu scoţând din brîŭ o carte:

— Ascultă, strigă el, cu un glas cumplit:

«Jupânească Vorniceasă!

«Bărbatul d-tale, Vornicul Vasile Lupu, aflatu-«l'am domnia noastră că âmblă să facă resmeriţe asu-«pră-ne; decĭ iată că Domnia noastră cercetat'am «de el în toată ţeara şi l'am aflat unde este, şi dat-am «volnicie credincioaseĭ noastre slugĭ, luĭ Logof.-Ve-«leli, să-l prindă şi să-ĭ taie nasul, după cum se face «la toţĭ aceĭ ce âmblă după Domniă. Şi iată că a «seară prinsu-l'a pe bărbatul d-le, pe Vornicul Vasile «Lupu şi poĭ-mâne, otărît'am Domnia noastră, slugeĭ «noastre Logofătuluĭ Veleli să-ĭ taie nasul şi ure-«chile. — Dear d-ta, jupânească, deacă vreĭ, poţĭ să-l «mântuescĭ de la această a noastră dreaptă urgiă, «venind singură la curte, să dovedescĭ dumisale Bo-«eruluĭ Veleli, precum că bărbatul d-tale nu-ĭ vinovat.»

Iscălit: *Alexandru Iliaş.*

— Tâlharule! strigă Lupu, după ce ceti această scrisoare; tâlharule!... ce însemnează această carte?... Acum degrabă să-mĭ spuĭ de ce făceaţĭ să-mĭ vină femeea la Iaşĭ... la

domnie?... Rĕspunde, că-mĭ slobod sineața în tine, câne fără de lege!...

Nicĭ-odată de când mamă-sa îl născuse, într'o oră de mânie a luĭ D-ḑeŭ asupra Moldoveĭ, Veleli nu tremurase de groază, ca la auḑirea acesteĭ poruncĭ, neașteptată, prin care i-se cerea tălmăcirĭ asupra scrisoreĭ aceleia, pe care cetitorul sper că-și amintesce cu ce chip fu iscălită de Iliaș.

— Jupâne Vornice, ḑicea el, tremurând fie-care cuvênt; aibĭ milă de mine, să nu mor în țeară străină... că nu-s vinovat!... Măria sa Vodă a trimis această scrisoare, după cum veḑi... eŭ nu sciŭ de ea...

— Minți, neruşinatule!...

— Pe D-ḑeul meŭ, mĕ jur!...

— Minți, feară spurcată!...

— De ce ḑicĭ că minț, jupâne Vasile?... Pe viul Isus...

— Sfîrșesce!... — Scoală în picioare, mĕĭ Gurdă și spune-mĭ aice ce mi-aĭ spus în drum, unde mi te-am prins...

Țiganul se ridică, dar nu rĕspunse...

— Ce aĭ? adaose Lupu...

— Măria ta, eŭ ți-am spus...

Grecul Veleli îșĭ oprise până și rĕsuflarea. Ca suspendat de buzele țiganuluĭ, el aștepta

să-l audă rostindu-ĭ sentinţa seaŭ mântuirea.

— Ce mi-aĭ spus? strigă Lupu, cu nerăbdare, vĕḑênd că ţiganul se 'ntrerupse de-odată: urmează! că pre legea mea...

Lupu nu băgă de seamă la un gest ce grecul făcu ţiganuluĭ, pe furiş, un gest foarte însemnător, care s'ar fi putut traduce prin: nu spune şi ţi-oiŭ da banĭ mulţĭ!

— Am spus, urmă în stîrşit ţiganul, nedumerit în alegerea ameninţărilor de moarte ale luĭ Lupu, şi a făgăduinţeĭ de banĭ a luĭ Veleli; am spus că Măria sa...

— Cine, eŭ? urlă Veleli, rezemându-se de o laviţă ce era aproape de el.

— Nu, Măria sa Vodă m'a trimis...

— Minţĭ, tâlharule!... adevĕrul, orĭ nu maĭ veḑĭ alt soare ca acuma resărind! adaose Lupu, pe fruntea căruĭa se juca în acel moment o rază aurită, ce soarele trimitea prin o fereastră mică, ce lumina întunecoasa locuinţă secretă a mareluĭ Logofĕt. Ţiganul, orĭ-cât de încuragiat se simţise de gestul cel sublim al luĭ Veleli, începu să tremure ca vearga, la ameninţarea luĭ Lupu. El se asvêrli earăşĭ în genunchĭ şi începu a săruta vîrful încălţămintelor Vorniculuĭ: — Măria ta! măria ta! aibĭ milă... am copilaşĭ!..

Bietul Vornicul, care, o clipă înainte, în culmea furieĭ şi-a indignăriĭ ştergea sudorĭ recĭ de pe'nalta sa frunte, el, la cuvêntul de *copilaş*, simţi leşinând din inima luĭ şi furie şi indignare; suvenirul copilaşilor sĕĭ se deşteptă; o amară disperare şi oboseală 'ĭ cuprinseră sufletul, încât el nu maĭ avu putere să ţină sineaţa în mână; ea cadu pe podeală târînd cu dênsa cea maĭ de pe urmă scântee de mânie din inima luĭ, şi ca un om ce se îngrozesce de fapta ce era să facă, îşĭ ascunse cu durere capul în mâinile sale cele puternice.

— Am trecut'o la răbojĭ şi pe muĭerea ta! urlă de odată la fereastră, pe din-afară, un glas care deşteptă ca prin o lovitură de pumnal, pe bunul Lupu.

Baptiste nu maĭ era în cameră. Ca fulgerul el profitând de abaterea luĭ Lupu se şi răpedise afară. Acum fugea spre curte în fuga mare, ne-atingênd pământul şi resturnând pre toţĭ ceĭ din calea sa.

— Stăĭ Căpitane! Aidem! soarele-ĭ sus, strigă un seimen, care eşi de sub gârliciul uneĭ pivniţe şi mi-şĭ încleştă braţul sĕŭ de fer asupra braţuluĭ luĭ Lupu, care se pregătea, în renăscuta sa furie, să urmeze după Veleli.

— Aĭ dreptate! respunde el, simţindu-şĭ

inima sa în prada seteĭ de rĕsbunare şi a datorinţilor ce nobilul sĕŭ suflet 'ĭ impunea; aĭ dreptate! înainte de toate *moşia!* — Şi încălecând pe roĭbul ce-ĭ prezenta seimenul, dispăru ca o săgeată, urmat de seimen.

CAPUL VI.

Una din ţilele cele frumoase ale Moldoveĭ.

Câte-va ore după aceasta, pe când soarele se rădicase de vr'o patru suliţĭ de la orizon, Lupu era earăşĭ cu aĭ şĕĭ, pe cari-ĭ părăsise dând de Gurdă, carele, seaŭ de frica săgeţeĭ, seaŭ din îndemnul a câtor-va rubiele, 'ĭ dăduse scrisoarea, prin ajutorul căreia ticălosul Veleli spera să isbândească în mârşeavele seale planurĭ.

Ce măreaţă şi impozantă adunare găsim noĭ acuma, nu maĭ mult în pădure, dară în şesurile şi culmele ce se întind între ea şi politia Domnească. Ce mare de capete încununează soarele cu auroasele luĭ raze!..

Indată după sosirea luĭ Lupu, carele era aşteptat, semnalul de purcedere se dă, iar acesta poruncesce maĭ întâiŭ să se facă rugăciunĭ. Un preot bĕtrân începe sfinţirea apeĭ. Soarele aurind albele barbe ale bătrânilor boierĭ, lucirea

sclipitoare a sineţelor, a topoarelor, a coaselor, solemnitatea cântărilor religioase, făcea din această adunare ca nisce legioane cerescĭ cântând mărirea copiluluĭ din Vitleem, cântând dreptatea şi pacea, pe care ele aveaŭ să le restatornicească în lume şi să le rĕsbune. După mântuirea ceremonieĭ, după ce apa cea sântă plouà ca o ploae de aur asupra capetelor mulţimeĭ şi se sărută crucea, Lupu înorânduesce şirul trupelor; apoĭ de la tulpina unuĭ arbore rĕsturnat, el grăesce aşia:

«Boierĭ d-voastră şi oamenĭ bunĭ! D-ḑeŭ ne-a adunat pe noĭ toţĭ aicea, ca să împlinim voia luĭ: să restatornicim dreptatea şi puternicia moşieĭ noastre! Boerĭ şi fraţĭ! scopul nostru e sfânt! D-ḑeŭ ne va povĕţui să scăpăm moşia din ghiarele asupritorilor, el ne va ajuta să spălăm petele ce aceia aŭ impus numeluĭ multora din noĭ! In tine, Doamne, am nădăjduit, şi a tremurat duşmanul meŭ!»

— Să moară! să moară Iliaş, urlă şirurile, întrerupând pe Lupu.

— «Ascultaţĭ! urmează Lupu, ascultaţĭ: D ḑeŭ nu vrea moarte pĕcătosuluĭ; cruţare, fraţilor, până şi pentru Iliaş! o cer de la voĭ, o cer în numele luĭ D ḑeŭ, carele în alt-fel nu va bine-cuvênta silinţele noastre!...

— Ce-ĭ de făcut, dară? întreabă maĭ multe glasurĭ.

— Să cătăm a face toate cu binele. Să mergem, boierĭ, cu toţiĭ la Iliaş şi să-ĭ spunem din partea ţĕriĭ ca să easă din scaun; iar deacă nu va vrea, deacă va avea nebunia a face ameninţărĭ, atuncĭ boerĭ şi fraţĭ! sângele care se va vĕrsa fie asupra luĭ şi a neamuluĭ luĭ! D-ḑeŭ ne va ajuta!.. Cât pentru mine, sângele meŭ, de va trebui, gata voiŭ fi a-l vĕrsa, deacă cu preţul luĭ se va putea, cruţând vieţele voastre scumpe, care atât trebuesc moşieĭ, să se dobândească mântuirea eĭ...

— Aşĭa, aşĭa! strigă miĭ de glasurĭ; să moară atuncĭ asupritorul!

— Să moară Veleli şi toţĭ ceĭ-l-alţĭ! urlă alte şirurĭ.

— Să moară atuncĭ necinstitorul numeluĭ meŭ! strigă şi Lupu.

La acest strigăt toţĭ boieriĭ se îndesuiră în jurul luĭ, cerênd să se esplice, ce însemnează strigarea aceasta. El le arĕtă scrisoarea sciută, le o citi, le spuse vorbele grozave, ce Veleli 'ĭ trimise fugind, cu câte-va ore maĭ în urmă...

— Să moară Veleli! Să moară! strigă toţĭ boieriĭ înfuriaţĭ la auḑirea acestora.

— Să moară Veleli! strigă Lupu; dar,

boierĭ, deacă va vrea cu binele să părăsească moşia?

— Ce ḑicĭ? întrerupseră câţĭ-va boierĭ; dar pata numeluĭ tĕŭ?

— Fie! numele meŭ va rĕmânea pĕtat. Eŭ voiŭ căta prin alte mijloace să şterg acea pată, adaose el, posomorându-şĭ privirea; dar el va trăi!.. Aicea nu sunteţĭ adunaţĭ să rĕsbunaţĭ pe un singur om, ci să mântuiţĭ moşia întreagă. De veţĭ putea face aceasta fără vĕrsare de sânge, cruţaţĭ nu numaĭ pe Veleli şi pe Iliaş, dar şi pe toţĭ ceĭ-l-alţĭ... Ast-fel D-ḑeŭ ne va ajuta de apururea!.. Acum, boierĭ şi fraţilor, aidem! Timpul trece... şi fie-care minută ce perdem în deşert este o armă ascuţită ce am putea da în mâna asupritorilor noştriĭ!.. aideţĭ boierĭ! Aideţĭ băieţĭ!

Buciumele rĕsunară. Strigătele de ura şi tropotele cailor clocotiră încă multe minute în codri, după purcederea gloatelor.

CAPUL VII.

Grecii.

E timp acuma să ne înturnăm în cămara acea din curţile domnescĭ, în care am lăsat pe Iliaş. Veleli, care scăpase fugind de furia

luĭ Lupu, alergase să vestească luĭ vodă, că rebeliĭ, de carĭ erĭ îl însciinţase, sunt aproape de têrg, aŭ început a se ivi făţiş.

La auḑul acesteĭ sciri, Ilias înspăimêntat, ca şi când ar fi veḑut ridicată vr'o armă gata de a cădea d'asupra capuluĭ luĭ, palid ca ceara galbenă, cu glasul maĭ de tot stins, întrebase pe Veleli, ce-ĭ de făcut?

Veleli stătuse pe gânduri. «Să aştepţĭ, Măria ta, respunse el apoĭ; să aştepţĭ ca să veḑĭ nu-ĭ putea să-ĭ liniscescĭ cu cuvêntul, — orĭ cu frica...» De cum-va te vor lăsa, adăogea el, în sine, de cum-va te-or lăsa în tron, m'oĭŭ înturna şi eŭ; de nu .. voĭŭ sta până atuncea în loc sigur.

— Să aştept? — dar ḑilele mele, dragă Veleli?..

— O! eĭ n'or cuteza! — Ş'apoĭ, maĭ la urmă, într'un noroc!..

— Rĕmâĭ dar şi tu cu mine, dragă Veleli... Să sciĭ că de-oĭŭ scăpa şi din cursa asta, am să te fac omul cel maĭ mărit..

— Maĭ bine cel maĭ bogat...

— Fie! aşia dară rĕmânem?

— Hă!.. adică... Măria ta... eŭ cred că... maĭ bine...

— Ce? şi tu Veleli vreĭ să mĕ părăsescĭ? Tu

tremurĭ maĭ tare decât mine, numaĭ chiar la ideea de a rĕmânea...

— Măria ta, veḑĭ că eĭ pot să mĕ omoare...

— Eĭ bine, dar eĭ pot să mĕ omoare şi pe mine!..

— Aşia .. numaĭ eĭ pe Măria ta pot să te... omoare... dară pe mine... Veḑi Măria ta... ar fi mare pĕcat să mor tocmaĭ acum când am douĕ, treĭ părăluţe...

— Apoĭ ce-ĭ de făcut?

— Eŭ unul, sciŭ că fug, fug unde m'or duce ochiĭ!

— Să fugim, să fugim! că nu-ĭ de glumit cu ḑilele...

— Cum? Măria ta, vreĭ să fugĭ?

— D'apoĭ bine, ce? ţi-aĭ scbimbat otărârea?

Şiretul şi mărşavul Veleli vĕḑu că nu era chip de a face pe Iliaş să rĕmâe. Scopul pentru care el ar fi poftit aceasta, cetitorul cred că l'a înţeles acum din convorbirea lor.

— Să fugim dară, să fugim!.. şi cât maĭ curênd, rĕspunse el apoĭ după o mică pausă. Oh! Măria ta! dar unde vom maĭ găsi o ţeară bine-cuvêntată şi bogată ca asta? adaose el suspinând.

— Aşia, dragă Veleli... unde voiŭ maĭ

găsi o țeara unde să fiŭ Domn și în mărire. . . Dar s'a sfârșit, Veleli; ḑi unuĭ idicliŭ să spună să mi se gătească rădvanele. . .

— Dar odoarele le lașĭ aicea, Măria ta?. .

— Să le strângem, Veleli. . . Aide, ajută mĭ.

Apoĭ Vodă aduse din maĭ multe cămărĭ tot ce găsi de preț; făcu maĭ multe legăturĭ grele din ele, împlu maĭ multe pungĭ cu baniĭ ce avea gata; apoĭ, după ce le pecetlui: — Acuma, Veleli, poțĭ să ḑicĭ să mi se gătească rădvanul.

— Dar cu pungile ce să facĭ, Măria ta? întrébă ministrul, neputêndu-șĭ deslipi privirile de la ele.

— A! chĭamă pe cine-va să le daŭ să le așeḑe în rădvan. . .

— Cum? și Măria ta aĭ face una ca asta?. . să maĭ scie lumea că aĭ banĭ, ca să-ți easă înainte, și. . . Dă-le 'ncoace, să le duc eŭ singurel. — Și fără a maĭ aștepta primirea luĭ Iliaș, ca un zmeŭ, roșu de plăcere, înflă iute pungile și eși neputênd ascunde un zîmbet de mulțămire, ce se desemna în colțurile buzeĭ seale.

Apoĭ maĭ mult de douĕ ore se scurseră, și Veleli nu se maĭ întorcea.

De odată Iliaș auḑi mulțime de pasurĭ pri-

pite prin coridoarele curţii, şi curênd, în cămara unde se afla, năbuşiră maĭ multe sute de grecĭ, întrebuinţaţĭ în serviciul domnesc, servicii care se mărginea: să doarmă, să mănânce, să bea şi să adune avuţiĭ, pe când îndatoririle, ale cărora nume le purtaŭ eĭ, cădeaŭ în spetele a vr'o câţi-va moldovenĭ, ce maĭ rămăseseră pe lângă curte.

— Aman! aman! Măria ta, strigă cu toţii pe limba greacă, aman! Ţeara s'a resculat!.. Măria ta!.. O să ne mănânce ţilele, cânii ceia de ţărani, că aŭ venit veste că strigă prin ţeară, ca să moară grecii!..

— Uşa se deschide de un idicliŭ îmbrăcat în roşu şi un ţăran intră tâîrndu-se maĭ mult pe brâncĭ, şi lăsând după el urme de sânge...

— M'a ucis!.. Măria ta, a fugit!..

— Cine a fugit? strigară tot de odată toţĭ greciĭ.

— Jupânul Veleli.

— Veleli? cu baniĭ meĭ, strigă Domnul... A! trădătorul!.. Şi se lăsă disperat pe capătul divanuluĭ lîngă care stătea în picioare.

— Veleli? murmură earăşĭ greciĭ îngroziţĭ, Veleli ne-aŭ lăsat!..

Câte-va minute în cămara aceea nu se maĭ auţiră de cât bătăile cele sgomotoase ale

resuflăreĭ grecilor şi gemutul ţĕranuluĭ, carele pe toată minuta se făcea maĭ slab. De o dată nisce strigăte prelungite şi ca de miĭ de glasurĭ venite din apropiere, strĕbătură în cămară şi deşteptară ca cu o ascuţită lovire, înmărmuritele inimĭ ale celor de faţă, carĭ toţĭ se repeḑiră spre ferestre.

CAPUL VIII.

Răsbunarea poporuluĭ.

Asemenea şiroaelor celor frumoase, ce răpeḑindu-se din munţĭ, restorn tot din calea lor, tot ce le împiedecă cursul, este poporul când furia-l guvernă; atuncĭ el nu poate fi împedecat nicĭ de ceĭ maĭ respectaţi şefĭ aĭ luĭ, nicĭ de egurile de tunurĭ, ce ar împroşca moartea, între şirurile luĭ, nicĭ de baionetele ce ar resturna şirurile naintaşe şi, ziduri de care se turtiaŭ altă dată ghiulelele tunuluĭ, cad sub topoarele luĭ; temniţele în care gemeaŭ miĭ de nenorociţĭ şi de nedreptăţiţĭ, cad ca prin farmec, numaĭ la ameninţarea a câtor-va sute de inşĭ din popor, cad, se prăbuşesc, sub puternica lor resuflare.!..

Strigătele ce Iliaş cu aĭ sĕĭ auḑiseră eraŭ strigătele ce vêntul aducea din strigătele sĕl-

batice, ce scotea şirurile revoluţionarilor, intraţi de maĭ multe minute în târg. Fruntea acestora, formată din Seimenĭ şi boerĭ, era acum aproape de curte, pe când coada seaŭ maĭ bine gloata nicĭ intrase în oraş, întinḑându se pe acolo pe unde astăḑĭ sunt Păcurariĭ şi până sub Miroslava, atât de mare era numărul satelor ce alergaseră să mântuiască ţeara.

Vr'o 50 de stânjinĭ încă de călărit şi boieriĭ avea să ajungă la Domnie.

Când de o dată un strigăt, carele se prelungi din toate şirurile cele maĭ îndepărtate până aproape de boierĭ, 'ĭ opri pe loc.

— Să moară! Să moară! striga şirurile de ţărani din urma seimenilor.

— Ce este acolo? srigă Lupu; ce este acolo? Loc! Loc!

— Loc, băeţi! repetă după el şirurile de seimenĭ, îndesuindu-se unele în altele, ca să deschidă trecătoarea caluluĭ luĭ Lupu, carele vroia s'alerge spre puntul de unde vêntul aducea strigăte sinistre, hohote grozave, sarcasme ne-auḑite!

Curând Lupu auḑi acele glasurĭ maĭ de aproape: Să-ĭ taĭem nasul! striga uniĭ. — Ba urechile! urla alţiĭ.

— Nu! să'ĭ scoatem ochiĭ cu sfredelul! că aşĭa a scos el ochiĭ bunuluĭ meŭ!.. — Să-l înţepăm!

— Să-l ardem! — De geaba, băeţĭ, că nu arde că-ĭ vêrcolaci! ha! ha!..

— Ce naiba staĭ atâta la vorbă, măĭ Bardă? Dă-ĭ cu măciuca 'n cap! — Ha! bine! dă-mĭ acum urechia stângă... nu vreaŭ cea dreaptă, că pe cea stângă a tăiat'o el tatăluĭ meŭ!

Lupu presimţi o grozavă vedere şi se înfioră.

— Ce este, oamenĭ bunĭ, strigă el; ce este?

— Ce?.. nu sciĭ? rĕspund miĭ de glasurĭ: l'am găbuit ascuns într'un gârliciŭ...

— Pe cine?

— Pe tâlharul carele ne-a mâncat bunul, moşia şi ḑilele la atâţia... Pe Veleli.

— Pe Veleli?.. Loc! oamenĭ bunĭ! loc Căpitanuluĭ Lupu!

— Loc Căpitanuluĭ Lupu! strigă şi seimeniĭ din urmă. Dar mulţimea stăpânită de o singură idee, de resbunare asupra luĭ Veleli, era surdă la asemenea poruncă, şi cu urechia la pândă, ea cerca să prindă orĭ-ce cuvênt grozav ce venea de la câţĭ-va stênjinĭ maĭ departe, cuvênt pe care îl repeta cu o vie mulţămire, rîḑênd cu hohote grozave.

Calul luĭ Lupu îşĭ muşca zăbala şi îm-

proşca mulţimea cu ţĕrênă, în nerăbdarea sa. De o dată un hohot diavolesc se întinde în gloata îndesuită şi miĭ de glasurĭ urlă: — Mie, mie, un picioruţ! . .

— Un deget măcar, mie!

— Ochiĭ luĭ daţi-mĭ!

— Capul! capul! să i-l pun icea în coasă! . .

— Ha! ha! ha! a perit fiara!

— E prea târdiŭ, gândi Lupu, la auḑul acestor strigăte sĕlbatice. Şi în faptă era prea târdiŭ, căcĭ când după câte-va minute, mulţimea îndestulată de cruda eĭ sete de resbunare, 'ĭ făcu loc ca să treacă, el nu găsi în locul unde urmase scena, decât câte-va pete de sânge! . . Tot trupul luĭ Veleli, bucăţit de popor cu topoarele, era împărţit pe la sute de ţărani; unul avea în coasă un picior al luĭ, altul capul cu ochiĭ holbaţi şi limba între dinţi . . . ista o ureche, cela o mână!

Grozavă e resbunarea poporuluĭ, dar orĭ cât de grozavă arare-orĭ este nedreaptă!

— «O! nestătătoare şi nicĭ o dată încre-«dinţate lucrurile lumeĭ! cum vrestează toate «şi turbură şi face lucrurĭ împotrivă; când «cu cale este a fire frică celor micĭ de ceĭ »maĭ marĭ, iear cursul lumeĭ aduce de multe «orĭ, de este grijă celuĭ mare de ceĭ maĭ micĭ.

«Fericiţĭ sunt, Craiĭ, Impĕraţiĭ şi Domniĭ, «care domnesc aşia, *să nu le fie de ceĭ maĭ «micĭ nicĭ o dată silă»*.

Eată ce cugetărĭ scoate din inima luĭ Miron Costin, revolta ţĕreĭ în contra luĭ Iliaş şi deacă spiritul secoluluĭ în care vieţuia Miron, 'l făcuse să ḑică că «cu cale este a fire frică celor maĭ micĭ de ceĭ maĭ marĭ», ce lecţiune frumoasă, ce lecţie nu dă el celor marĭ când adaoge; «*Fericiţĭ ceĭ carĭ domnesc aşĭa să nu le fie de ceĭ maĭ micĭ silă*»

Acuma să reapucam naraţiunea noastră de unde am lăsat'o.

Lupul, bunul acest suflet a căruia mânie nicĭ o dată nu ar fi mers până să întindă mort nicĭ pe cel maĭ înverşunat duşman al sĕŭ, Lupu se mâhni peste seamă, vĕḑênd scenele aceste crâncene, şi întorcându-se către boieriĭ ce-l aştepta: — «D ḑeŭ a făcut dreptatea sa! ḑice el: Veleli a fost bucăţit de popor!.. fie numele Domnului bine-cuvêntat! — »

Intre aceste boieriĭ sosiră la Domnie.

Lupu în fruntea tuturora intră în curte; socot de prisos să spun în ce stare aflară eĭ pe Iliaş.

— Mă rog, d-v., boerĭ, ertaţi-mĕ! striga el, împreună cu toţĭ Grecĭĭ, aruncându-se în genunchĭ.

Maĭ mulţĭ boierĭ hohotiră la vederea porumbatecilor feţe ce schimba aceia, dar Lupu 'ĭ privi cu mânie; apoĭ cu blândeţe către Iliaş:

— Doamne! 'ĭ ḑise el, ţeara a năpustit în oraş; cu toţiĭ s'aŭ ridicat asupra Măriei tale, ca să-ţĭ repună ḑilele; ascultă cum strigă în toate părţile pe Grecĭ!..

In faptă, ostaşiĭ şi poporul grămădit prin ograda Curţeĭ şi pe toate uliţele, şi pe câmp, chiuia şi striga: «Dă-ne, Doamne, pe Grecĭ!»

Eară aceştia în genunchĭ la auḑul turbatelor acestor strigăte, începură uniĭ a plânge, alţiĭ a săruta poalele boierilor strigând: Aman! Aman!

Vodă Iliaş însă maĭ încuragiat de tonul cel plin de bunătate cu care vorbia Lupu, sculându-se, ḑise:

— Boierĭ d-voastră! deacă se ridică ţeara asupra Grecilor şi asupra mea se ridică[1]; ce-ĭ de făcut? —

— Să laşĭ ţeara! — S'o lăsaţĭ! strigară câţĭ-va boierĭ de abia stăpânindu-şĭ mânia.

— Bucuroşĭ! prea bucuroşĭ boierĭ d-vostră, respunseră Iliaş şi toţĭ Greciĭ, a cărora vinete feţe începură a maĭ veni la auḑul acestor cuvinte în colorul fesuluĭ de pe capul lor.

---

1) Veḑĭ Miron Costin, faţa 264.

— Dar cum vom putea eşi teferĭ, adaose Iliaş.

— Măria ta, nu te teme, rĕspunse Lupu, noĭ te vom însoţi... Şi-apoĭ să sciĭ Măria ta că poporul nu te urĕsce atâta cât urăsce pe d-lor şi pe bietul răposatul Veleli...

— Ce? a murit! întrerupseră Iliaş şi Greciĭ.

— L'aŭ şfâşiat, ţĕraniĭ!

— D-ḑeŭ mi-a rĕsbunat moartea, strigă un glas înnăduşit, dintre Grecĭ.

Apoĭ uneĭ buşirĭ ca şi când ar fi căḑut nisce plumb pe podele, succedă un gemet lung, şi-apoĭ tăcere. — Boieriĭ toţĭ îşĭ întoarseră privirile spre locul de unde venea acest gemet.

— Sunt perdut! ḑise cu disperare, Vasile, privind cadavrul luĭ Gurdă... a murit şi acesta, singurul ins, carele putea dovedi că femeea mea nu-ĭ vinovată!.. Oh! Dumneḑeule!

Şi 'şĭ ascundea în mânĭ capul sĕŭ.

Greciĭ nu înţelegeaŭ nimica din aceste, ba nicĭ Iliaş însuşĭ.

— Ce aĭ, vornice Lupu? îl întreabă acesta,

— Ce am? strigă acesta, într'un moment de furie, cu un glas, care făcu să tremure şi măduva din oasele luĭ Iliaş... Ce am?.. mĕ maĭ întrebĭ!.. O! de n'aşĭ avea maĭ în-

tâiŭ să lucrez, depărtându-te, pentru mântuirea moşieĭ; de mult te-aşĭ fi trimis eŭ singur după ticălosul tĕŭ de Logofĕt... orĭ ţi-aĭ fi dat seamă de necinstea ce aĭ să-mĭ laşĭ...

— Ucide-l! ḑĕŭ, ucide-l! logofete, strigară vr'o câţi-va din boierĭ maĭ iuţĭ la caracter: nu-ţĭ lăsa neamul pĕtat de dênsul...

— Ba nu, boierĭ, nu! să-l lăsăm, să se ducă în plata cerului, decât pentru resbunarea mea... (şi nu sciŭ de sigur de-ĭ vinovat şi el) ucigêndu-l, să maĭ atragem asupra bieteĭ moşiĭ urgia Porţeĭ...

— Dar d-ta, jupâne? strigară maĭ mulţĭ boierĭ.

— Eŭ... voiŭ căuta prin alte chipurĭ să-mĭ spăl pata numeluĭ meŭ...

Şi ḑicênd aceste fruntea luĭ se încreţi; ochiĭ luĭ se posomorîră; o grozavă otărîre se înfipse în mintea sa. — Boierĭ! să nu perdem vremea în vorbe deşearte, le ḑice el după câte-va minute de tăcere. D-ta jupâne Ureche adu aicea câte-va sute de seimenĭ cu sineţile gata...

Iliaş şi aĭ sĕĭ orĭ cât 'ĭ reasiguraseră vorbele luĭ Lupu, la auḑul de seimenĭ cu sineţile gata, recăḑură earăşĭ în spaima lor cea d'ântêĭ. Eară Lupu apropiindu-se de fereastră, se adresă către mulţime:

— Oamenĭ bunĭ! aşa-ĭ că noĭ am venit să mântuim moşia de Grecĭ.

— Aşĭa-ĭ! aşĭa-ĭ strigă mulţimea....

Iliaş şi Greciĭ încep a plânge, Lupu se întoarce spre eĭ: Liniştiţi-vĕ, le ḑise el. — Apoĭ earăşĭ către mulţime:

— Oamenĭ bunĭ! nu-ĭ maĭ bine să nu facem vĕrsare de sânge, deacă Greciĭ ar vrea să easă singurĭ din ţeară...

— Ba nu! să moară! să moară, urlă miĭ de glasurĭ...

— Aşĭa-ĭ! să easă maĭ bine cu toţiĭ! strigă câţi-va maĭ moderaţĭ.

— Eĭ bine, boerĭ, ce-ĭ de făcut? se întoarce de ḑice Lupu.

— Să fie după voĭa mulţimeĭ, murmură maĭ mulţĭ.

— După voĭa mulţimeĭ? strigă Lupu cu indignare; dar mulţimea cea pe care am ascultat-o astăḑi, când urgia Porţiĭ ar veni asupra moşieĭ, pe noĭ ne-ar blăstema, că am ascultat glasul furieĭ seale celeĭ turbate... Nu! boierĭ... Suitu-s'aŭ câte-va sute de seĭmenĭ acolo?

— Eĭ staŭ în sală, respunde Ureche.

— Bine. Apoĭ, cătră Iliaş şi Grecĭ:

— Ascultaţĭ! poporul vrea moartea voastră; noĭ însă vĕ putem mântui de furia luĭ deacă

acuma de'ndată veţĭ jura că nicĭ odată nu'ţĭ căta, nimenĭ dintre voĭ, să faceţĭ rĕŭ ţĕreĭ acesteia, pe lângă Turcĭ... Alegeţĭ! moartea seaŭ viaţa!

— Jurăm! jurăm, strigă cu toţiĭ,

— Bine! Apoĭ scoţêndu-şĭ ascuţitul sĕŭ angeriŭ, cu el în mână: Urmaţi-mĕ, boerĭ, ḑice el, către tovaraşiĭ sĕĭ; urmaţi-mĕ şi voĭ, adăogi el Grecilor, de voiŭ muri eŭ, veţĭ muri şi voĭ!

După ce toţĭ eşiră în coridoare, Lupu alcătui un patrat de seimenĭ, aşeḑă pe toţĭ Greciĭ în centrul luĭ şi el cu boeriĭ în frunte, cu arma în mână, dădu semnalul de marş şi coborîră scările curţeĭ strigând: loc! loc!... Eară mulţimea ce o clipă maĭ nainte ar fi năpustit să rumpă pe Grecĭ sub gura a miĭ de tunurĭ măcar, mulţimea acum uĭmită de fapta luĭ Lupu, după ce ea n'o putea înţelege, se dădea în lăturĭ în tăcere, ca sub puterea unuĭ farmec.

Ast-fel Lupu isbuti a eşi ca un bun marinar, care prin mijlocul valurilor turbate ale oceanuluĭ, guvernă vasul sĕŭ. Curênd eĭ vor trece şesul Bahluiuluĭ, ce geme de mulţime... Eată-ĭ aproape de Monăstirea Balicăĭ...

Dar între aceste uĭmirea cea dintâe a poporuluĭ făcu loc uneĭ furiĭ neauḑite, până şi

asupra luĭ Lupu. Sarcasmele şi înjurăturile începură a ploua asupra luĭ... Curênd, orĭ cât cu detunătorul sĕŭ glas striga loc! vibrând în aer arma sa, nimenĭ nu se maĭ dedea în lăturĭ, ci maĭ ales năvălea asupra patratuluĭ, Pe când între aceste Lupu, în perplexitate-ĭ nu scie de trebue să poruncească seimenilor să dea cu sineţele în mulţime seaŭ de a lăsa pe Grecĭ jertfă furieĭ gloatelor, de odată, unul din mulţime, ca un glonte se asvârle, asupra careuluĭ, 'l sparge, se răpede asupra luĭ Iliaş, în repegiunea sa 'l apucă de haĭnă şi cearcă al târî după sine; maĭ mulţĭ alţiĭ încuragiaţi de fapta acestuia se răped după el... Dar Lupu e acolea, le arată arma sa ameninţătoare, apoĭ ca un leŭ se răpede asupra celuĭ ce tărăsce pe Iliaş... Acesta îngrozit cearcă a tărî mai iute pe Vodă, dar rĕmâne numaĭ cu o bucată din haĭna luĭ în mână, căcĭ toţĭ Grecii 'l ţinu de ceea-l-altă parte... El fuge şi când e destul de departe de Lupu, care 'l urmăresce, scoate din brâŭ un os, un fluer de picior, 'l răpede asupra acestuia! — Na! urlă tigrul; na! morĭ de os de Grec... deacă ţi-s aşa de dragĭ, morĭ de osul luĭ Veleli. Şi sângele gâlgâe din rana ce bietul Lupu a primit în frunte, el se cumpănesce să cadă... însă nu!

el îşĭ şterge cu mânica straiuluĭ sĕŭ sângele de pe faţă, reaşează şirurile patratuluĭ, dă poruncă seimenilor, în auḑul tuturora, să dea fără cruţare de s'ar maĭ ispiti cine-va să spargă patratul.

Intre aceste cerul se acoperise de norĭ greĭ ca plumbul; curênd o vijelie groaznică precede o ploaie rece de toamnă, care împrăştie pe maĭ mulţĭ dintre înverşunata mulţime. Cu toate aceste ceĭ maĭ furioşĭ se ţineaŭ după careŭ, înjurând nu numaĭ pe Vodă şi pre aĭ luĭ, dar şi pe boierĭ.

Orĭ cât puteaŭ seimeniĭ impune respectul, şi orĭ cât de brav era Lupu, el vĕḑu bine momentul când de nu va avea recurs la alte mijloace, tot n'o să isbutească a scoate patratul din pericol; decĭ, după ce şoptesce ceva la urechile boierilor, iea calul unuia dintre eĭ şi dându-se cu vr'o ḑece paşĭ în urmă începe a striga:

— Oamenĭ bunĭ! nu lăsaţĭ! aŭ maĭ rĕmas Grecĭ în Târg!... Auḑiţĭ, ci-că daŭ foc!... Nu lăsaţĭ oamenĭ bunĭ!

Şi dând drumul caluluĭ: loc! oamenĭ bunĭ! Greciĭ daŭ foc târguluĭ.

In zadar câţĭ-va maĭ şireţĭ strigă: nu credeţĭ! nu credeţĭ oamenĭ bunĭ!

Câte-va minute după aceasta de abia rămaseră câte-va sute din acea mulţime nenumărată ce inunda şesul, căci unii alergaseră în târg, crezând zisa lui Lupu, alţii, — ac i ce eraŭ de pe la sate, — să prindă Grecii. . . ceĭ maĭ mulţĭ să privească la foc, şi rămăşiţa, târîtă în repegiunea şi îndesuirea tuturora. Aceasta o prevăzuse Lupu. Ceĭ rămaşĭ văzându se prea puţinĭ ca să poată îndrăsni ceva în contra armelor seimenilor, seaŭ poate obosiţĭ şi îngheţaţĭ de ploaia cea rece ce nu contenea, rămaseră şi eĭ cu toţii de careŭ. Eară acesta când fu îndestul de departe de ţărani, boierii dădură Grecilor caĭ de aĭ lor şi de aĭ seimenilor, şi rînduind din aceştia o escortă numeroasă de a nu lăsa pre Vodă Iliaş să fugă cum-va la Tătarĭ ş'apoĭ să vină cu urgie asupra ţăreĭ, după ce zic, boierii, facură aceste, se reînturnară maĭ toţĭ în oraş.

CAPUL IX.

După furtună

In dimineaţa zileĭ următoare, un soare cald succedă furioşilor norĭ aĭ furtuneĭ zileĭ şi a nopţii trecute; o linişte adâncă în oraş şi în

câmpiĭ succedă înverşunatelor strigăte ale mulţimeĭ turbate de setea rĕsbunăriĭ...

Grămăḑile sătenilor, rîḑênd acum de gluma ce le trase ĭerĭ Lupu, glumă care, de n'ar fi profitat el să se ascundă, ar fi plătit'o cu vieaţa; acum, ḑic, eĭ rîḑênd se trag pe la satele lor; — atâta-ĭ de lesne de a îndestula setea de rĕsbunare a poporuluĭ, pe când setea asupritorilor luĭ, setea de avuţiĭ, setea de mărire... nu cu sângele unuĭ ticălos ca Veleli, dar nicĭ cu sângele a miĭ de drepţĭ, ce cad jertfă lor, nu lĭ se maĭ potolesce!...

Insă să trecem de acum asupra uneĭ ḑile aşa de furtunoase şi grozave, dar şi frumoasă în istoria orĭ-căruĭ popor.

In dimineaţa ḑileĭ următoare, în aceeaşĭ cămară care fusese martoră orgiilor luĭ Iliaş, toţĭ boieriĭ ţĕreĭ, marĭ şi micĭ, presidaţĭ de mitropolitul şi de Lupu, ţineaŭ sfat: pe cine vor să aleagă de Domn?

O mulţime de glasurĭ începură a cere pe Vornicul Lupu, dar acesta, cu fruntea legată din pricina răneĭ seale, cu faţa palidă şi cu un zîmbet amar pe buze: — Vĕ mulţămesc din inimă curată de alegere, dar martor îmĭ e D-ḑeŭ, că nu maĭ pot primi mărirea aceasta. Eŭ vĕ propun să alegeţĭ Domn pe Barnovski,

că-ĭ om cu minte şi e bun şi cu ţeara leşească...

Atuncĭ toate glasurile fură pentru Barnovski, căruia se otărî de a i se trămite o solie dintre boierĭ ca să-l poftească la tron.

CAPUL X.

O ḑi după aceea

O ḑi după ce se ţinu sfatul la curţile domnescĭ, un om îmbrăcat în straie ţĕrănescĭ cu o înaltă căciulă ţurcănească îndesată pe ochĭ îşĭ lega calul lângă poarta monăstireĭ cunoscută cetitoruluĭ, apoĭ intră într'o chiliuţă de lângă poartă, de bună seamă chilia portăriei.

Acolea, scoase din chingă o pungă cu rubiele şi o puse pe pripiciul hornuluĭ; maĭ scoase şi un cuţit. Apoĭ întorcêndu-se către bĕtrânul călugăr, care la intrarea luĭ se sculase de pe divanul sĕŭ de rogojinĭ, îngrozit de sĕlbateca privire a celuĭ intrat:

— Călugăre, 'ĭ ḑise el, privesce! — acolo avere să n'o poţĭ sfârşi cât veĭ trăi; icĭ un cuţit, auḑĭ? — un cuţit!...»

Bĕtrânul tremura de frică.

—Nu te teme, părinte; Sfinţia ta poţĭ să alegĭ pe care veĭ vrea din aceste douĕ; punga veĭ

lua-o când îmĭ veĭ spune adevĕrat deacă jupâneasa Vorniculuĭ Lupu a eşit de treĭ sĕptĕmânĭ încoace din monastire... Eară cuţitul îţĭ va scurta ḑilele, când veĭ tăgădui... Alege!...

Intre aceste, călugărul după glasul necunoscutuluĭ recunoscuse pe Vornicul Vasile, pe care de maĭ multe orĭ avusese ocaziune de a 'l auḑi vorbind cu soţia sa, când eşia cu ea pe poartă, ca şi cu vr'o treĭ sĕptĕmânĭ maĭ în urmă, să facă câte o mică preâmblare.

— D-ḑeŭ să te ferească! jupâne dragă, de a face un pĕcat ca acesta... maĭ bine eŭ ţi-oiŭ spune tot ce sciŭ, în frica ceruluĭ!...

— Haide! acum, degrabă!...

— Sunt câte-va ḑile de când jupâneasa s'a dus cu redvanul nu sciŭ unde...

— Şi când s'a întors? —

— Numaĭ alaltăerĭ dimineaţă.

— Alaltăerĭ?... ţiĭ bine minte?...

— Prea bine...

— Dar poate nu era ea? spune!

— Cum nu? cu fermeneaua cea de fir, cu fesul cel alb... o! ea era...

— Oh! destul!... ia-ţĭ baniĭ, călugăre, şi mĕ iartă!...

Apoĭ sĕrmanul Lupu convins că a fost înşelat de jupâneasa sa, eşi din chilie strîngêndu-şĭ

fruntea în mâni, ca şi când ar fi vrut s'o împiedice de a se despica de focul ce-l ardea! El stătu lângă poartă câte-va minute, ca un om nehotărît încă ce drum va apuca; apoi ştergênd o lacrimă: «S'a sfârşit! murmură el, cu un glas înlăcrimat, dar hotărît, s'a sfârşit!... Patria nu mai are nevoie de mine şi nu pot să las cel puţin sĕrmanului Ionel şi drageĭ Rucsăndiţeĭ un nume nepĕtat!... Sĕrmaniĭ copiĭ!... Oh D ḑeule! de ce trebuit-a să mĕ însor, deacă nu-mĭ era menită o viaţă cinstită, cu muiere mea?... de ce trebuia să las copiilor meĭ numaĭ o mamă nelegiuită...» Şi suspinând adăogi, după o mică pausă:

— Nu aicea, ca să mĕ maĭ vadă ea; nu aicea, ci colo 'n codri!...

Apoĭ trist şi obosit, el plecă tulburat spre locul ce arĕta. Nu făcu însă ḑece paşĭ şi se întâlni faţă 'n faţă cu un călugăr bĕtrân.

— A! bine aĭ venit, jupâne dragă! strigă el după ce cu mare luare aminte 'l esamină o clipă până-l cunoscu.

— Sărut mâna, sfinţieĭ tale...

Călugărul acesta era stareţul. — Va să dică, biata măicuţă tot ţi-a ajutat?

Lupu nu rĕspunse, căcĭ nu înţelese despre ce e vorba.

— Biata maică Csenia tot ţi-a ajutat? repeti el maĭ tare, creḑând că n'a fost auḑit.

— Despre ce vorbescĭ, sfinţia ta?

— Ce te maĭ prefacĭ că nu sciĭ? Nu te teme de a spune, căcĭ eŭ ĭ-am dat voie să meargă la Iliaş să ţĭ ajute.

— Să meargă la Iliaş, ḑicĭ?.. Cine?

— Maica Csenia?.. eată cum se preface că nu scie!

— Mĕ rog, părinte, vorbesce-mĭ maĭ lămurit... Maica Csenia?

— Aşa, maica Csenia, îmbrăcată în vestmintele jupâneseĭ d-tale...

— In vestmintele... jupâneseĭ mele? Ah!.. urmează!.. mĕ rog urmează?

— A fost la Iaşĭ...

— La Iaşĭ?.. —Aşa; ce? nu sciĭ?..

— Maica Csenia îmbrăcată în vestmintele jupâneseĭ mele, a fost la Iaşĭ?.. murmură Lupu, rĕspunḑând nu stareţuluĭ, ci uneĭ cugetărĭ, care-l preocupa.

— Aşa, maĭ alaltăierĭ...

Un suspin de acele care lasă pieptul apĕsat mult timp de o grea povară, când e uşurat de ea, un suspin de aceste scoase şi Lupu, când începu a înţelege că femeea sa poate nu era vinovată.

— «Degrabă, părinte! Şi fără să'şi explice gândul sĕŭ către călugăr, rĕmas în uimire, el purcede în fuga spre mănăstire, trece poarta, ajunge la chilia jupâneseĭ, nu ia seama la calul legat de un salcâm, intră...

Acolea el află pe un boier anume Constantin Aseni, acel om de casa luĭ Iliaş Vodă, care descoperise boierilor, cu câţi-va anĭ înainte, eară maĭ ales luĭ Lupu, luĭ Buhuş şi luĭ Săvin, cum-că Vodă avea de gând, după sfatul luĭ Baptiste, să ĭ ucidă. La picioarele acestuĭ boier zace trântit ţĕranul Gurdă, carele numaĭ cât leşinase la Curtea Domnească, unde cetitorul îşĭ amintesce poate, că l'am lăsat — Acesta istorisesce prin cuvinte întretăiete şi maĭ neînţelese toate ticăloasele planurĭ ale luĭ Veleli, asupra jupâneseĭ...

Când vĕḑu pe Lupu intrând, el se târî până la picioarele luĭ şi sărutându-le: — Stăpâne! jupâneasa nu-ĭ de loc vinovată... nu! eŭ mă jur... că orĭ-ce a ḑis... calăul de Veleli... carele m'a ucis doară nu mi-a da ceea ce-mĭ făgăduise de ţ'am tăgăduit dăunăḑĭ adevĕrul...

Nu putu mântui vorba. Dându-şĭ ochiĭ peste cap, stors de oboseală de opintelile cu carĭ nefericitul se anina de vr'o câte-va momente

de viaţa ce-ĭ maĭ rĕmânea: — Copilaşiĭ!.. strigă el, cu o opintire supremă şi moare.

Bietul Vasile Lupu înduioşat până la lacrămĭ de scena aceasta, îmbrăţişează pe jupânească, care spusă tot ce cercase să facă călugăriţa Csenia, doară l'ar feri pe el de pericol. Vasile nu era de ideea ce avuse Csenia, care voise să ucidă pe Iliaş, fiind-că lucrul nu isbutise, nu-ĭ imputâ nimic, ci-şĭ îmbrăţişă copilaşiĭ, cari-l încunjuraŭ. — Apoĭ Aseni 'ĭ povesti cum el dăduse de ţĕran la curte, pe când urma svoana pe şes, cum acesta 'l rugase să-l aducă până acole, să spue jupâneseĭ ceva foarte însemnat, ce nu voise a spune Vorniculuĭ, în sfârşit cum Aseni 'l aduse dinapoia caruluĭ, viaţa ţiganuluĭ ne dându-ĭ timp de a maĭ merge pe la casa sa să-şĭ ia rădvanul.

Câte-va minute după aceea Vasile Lupu reintrând, după ce întovărăşise până la poarta monastireĭ, pe Aseni, şi reîmbrăţişându-şĭ jupâneasa, 'ĭ ḑise:

— «Pentru tine, dragă jupânească, n'am primit Domnia; pentru tine, de acum, am să lucrez s'o capĕt!»

1855.

VIERIŢA CEA FRUMOASĂ

Madrid... Decemare 1855.

QUERIDO RIVERO

Ţĭ-aducĭ aminte de ḑilele cele frumoase ce petrecurĕm sub cerul şi mai frumos încă decât ḑilele, al Alicanteĭ? — Ţĭ-aducĭ aminte de versurile ce-aĭ improvisat, sub desmerdările gingaşe ale nefericiteĭ teale soţiĭ? — Versurile teale sunt cele care-mĭ sunt maĭ dragĭ din tot albumul meŭ, şi ca o dovadă de acésta, îţĭ trimit o mică nuvelă, brodată pe tema versurilor teale Ea este scrisă, iubite amice, la umbra palmieruluĭ celuĭ din via Conteluĭ de Parsen, erà palmierul nostru favorit, — la umbra vieĭ ce se caţără pe înalta luĭ tulpină; îmbătaţĭ de parfumul portocalilor şi al alămâilor, de câte orĭ mieḑul nopţeĭ ne-a surprins acolo?..

Nuvela nu ţĭ-o trimit în schimbul versurilor teale, ci ca o îndemnare ce-ţĭ fac, de a lăsa să-ţĭ crească până la primă-veară din noŭ aripele doruluĭ, spre a

veni la Valenţia, unde te aşteaptă tristele, dar dulcĭ suvenire ale fericireĭ teale, şi mângâerea în braţele amicilor tĕĭ.

P. S. «De cum-va veĭ publica nuvela, să nu uiţĭ de a-ĭ pune rêndurile aceste în loc de prefeaţă, căcĭ, *pre-feţele* «sunt de *rigueur*» în ḑilele noastre, unde nimica nu se face *pre faţă !*»

V. A. Urechiă.

I.

De odată rumena nepoată de vieriţă aruncă un ţipĕt de bucurie.

Atuncea fetele adunate la cules, începură a murmura în cor: «Ce este?»

Apoĭ, la pârleazul livezeĭ luciră doĭ ochĭ îndreptaţĭ în spre Mărgărita.

Mărgărita era frumoasa copilă ce ţipase.

Dar de ce ţipase? De ce rumena şi mica sa guriţă aruncase în aer acea nebunatecă expresiune de bucurie, acea scânteie electrică, acea ploaie de alegrie ce se smuncise din inima eĭ?

A! eacă ce vrem să spunem, dar pentru ca să spunem aceasta, să apucăm pe cărarea, care maĭ iute ne va scoate în pîrtea istorioareĭ noastre.

La gurile Dunăreĭ, căcĭ acolo ne aflăm, înfloresc destinḑătoriĭ fiuluĭ Italiceĭ, despre carele

poetul spaniol Francesc Medrano, a ḑis în poemul sĕŭ, «*Cancion a las ruinas de Italica*»:

«A qui nació a quel rayo de la guerra,
«Gran padre de la Patria, honor de Espana,
«Pio, felice, triumfador Trajano,
«Ante quien muda se postro la tierra
«Que ve del sol la cuna y la que bana
«El mar, tambien vencido, Gaditano».

«Aci născu acel fulger al resbeluluĭ
«Mare Părinte al Patrieĭ, onoarea Spanieĭ,
«Piul, fericele, triumfătorul Trajan,
«Inaintea cuĭ mută se prosternă ţéra
«Carea vede leagănul soareluĭ, şi acea care o scaldă
«Marea, de 'asemenea învinsă, Gaditanuluĭ».

In mijlocul acestor fraţĭ aĭ spaniolilor, în poeticele lor obiceiurĭ, înfloresc şi miĭ de tradiţiunĭ încântătoare:

Se crede în România că D-ḑeŭ formează de-a-pururea douĕ inimĭ de-odată, că se despart căḑênd din mânile seale, câte odată spre a nu se întâlni nicĭ odată până la cer, şi une-orĭ spre a se întâlni pe pământ. In ambele casurĭ, este amorul, fericirea, paradisul.

Nu-ĭ lipsă să spunem că acele douĕ inimĭ

asemenea sunt de-a-pururea una de un flăcăŭ şi alta de o copiliță!

Dar cum să se găsească aceste inimĭ, cum să se cunoască, să se unească cu siguranță! De multe orĭ este îngânare, înşelare, şi aceasta face căsătoriile cele nefericite.

Numaĭ Romăncuțele de la Dunăre nu se înşeală nicĭ odată, ele cunosc arta de a-şĭ vedea *ursițiĭ*, adecă inima, ce le este destinată, de a afla de la umbrele lor mărimea amoruluĭ ursiților, iarna, după douĭ sîmburĭ de alună coprinşĭ într'o singură coajă; primă-veara, după douĕ cereşe lipite ca buzele în zîmbirea unuĭ copilaş; veara după douĕ spice tot pe un paiŭ; toamna după douĕ crenguțe de busuioc puse într'un cofăel sub căpĕtâiŭ, noaptea spre anul noŭ...

Ce capriţiŭ! dar ce siguranță!

In cereşe, în spice, în alune, se poate greşi, dar tot-dea-una se vede ceva; în busuioc nicĭ odată nu se poate înşela vr'o copiliță: ursitul se vede aidoma, şi fără de nicĭ o schimbare.

Spre miezul nopțeĭ, când cocoşiĭ încă n'aŭ cântat de a doua oară, pare că se pogoară din cer asupra copileĭ, care doarme cu capul pe busuioc, ca o armonie cerească. Apoĭ vine un nor de mirezme, în mijlocul căruia cu-

rênd apare ursitul încă necunoscut... saŭ o amantă, căcĭ legenda se aplică la ambele sexe.

Cât pentru modul maĭ lămurit cu care se face acest farmec de dragoste, vom observa Mărgărita.

Să urmăm cu apărerea ursituluĭ.

Acesta îşĭ spune numele şi familia deacă este strĕin; de nu, numaĭ cât se arată, fără să ḑică nimica.

In casul din urmă, nu urmează neînţelegere. In casul d'întâiŭ junele pleacă la drum; de asemenea juna, ceea ce procură une-orĭ întâlnirĭ plăcute.

Şi se căsătoresc, chiar şi fără voia părinţilor. Cine ar cuteza să desunească douĕ inimĭ legate de către ceriŭ!

Aşa căsătoriĭ sunt de-a-pururea fericite: busuioḑul este păstrat ca ochiĭ din cap; asemenea talisman al amoruluĭ are puterea de a împrăştia de îndată noriĭ negri, ce trec şi retrec adesea pe cerul matrimonial.

Aşa-ĭ că mulţĭ căsătoriţĭ de pe la noĭ, ar dori să aibă un aşa talisman preţios!

Tocmaĭ unul ca acesta are Mărgărita în sîn.

Culegĕtorĭ şi culegĕtoare de vie, formaŭ cerc în jurul eĭ; vroiaŭ să veadă busuiocul, căcĭ deacă busuiocul este verde şi mirositor,

mirele este june şi bogat...; vroiaŭ să veadă dar talismanul Mărgăritei.

Busuiocul era verde şi mirositor maĭ dehaĭ decât livantul. Băetaniĭ şi flăcăiĭ încremeniră; fetele se mâniară: aceia căcĭ Mărgărita era cea maĭ săracă dintre fete; aceste căcĭ ea era cea maĭ frumoasă.

— Curios lucru! cine naiba a maĭ lua pe calica asta, ḑicea o culegĕtoare slută, dar posesoare a câtor-va sute de leĭ.

— Ce ticăloşie! ḑicea fata vorniculuĭ din sat; eŭ sunt şi frumoasă şi am şi douĕ vacĭ şi cu toate aceste busuiocul meŭ e veşted...

Şi flăcăiĭ îngânaŭ şi aţîţaŭ fetele, şi fetele luaŭ în rîs pe flăcăĭ, şi toată mulţimea culegĕtorilor se îndesuia în apropiere de Mărgărita.

II.

Biata orfană tăcea şi tremurândă privea la ramurile de busuioc, atât de invidiate de fete; privea, ḑic, la comoara sa unică...

Nu, mĕ înşel: ea avea ochĭ albaştri maĭ preţioşĭ decât azurul cerului, o faţă de lapte, buze de mărgean, gene negre ca pĕcatul, şi doĭ obrăjorĭ rumenĭ ca doĭ fragĭ, un sîn tare, ce deştepta amorul, şi picioruşe ca de copilaş.

Sfatul culegĕtorilor se fini: din noŭ o înconjurară şi unul din eĭ îĭ vorbi:

«Mărgărito, dragă! noĭ credem că busuiocul nu s'a uscat pentru că l'aĭ udat mereŭ cu apă; am otărît dar să-l daĭ în sorţĭ la una din fetele astea, şi acea căria va eşi ursitul de busuioc îţĭ va da o mânzată de ḑestre.

— Da, da, strigară cu toţiĭ.

— Dragostea nu se vinde, rĕspunse Mărgărita, dar deacă vreţĭ numaĭ decât, daŭ busuiocul aceleia care va găsi maĭ întâiŭ o alună de gemene.

Alune se aduc. Toate fetele le stricą. De geaba! Mărgărita o găsesce maĭ întêiŭ.

— Cum se poate!

— Minciunĭ!

— Incă o dată.

— Tăcere!

— Cine a găsit'o acum?

— Earăşĭ Mărgărita!

Şi de a treia oară tot Mărgărita! şi tot Mărgărita!! Ce minune! Dar şi ce mânie! ce furie!

— Naĭba s'o ia!

— E o fermecătoare!

— Nu sciŭ eŭ, dă-mĭ busuiocul mie!

— Da, da!...

Şi şeapte-spre-ḑece mâni înfuriate se gătiră a smulge din mânile eĭ busuiocul fermecat.

De odată se auḑi lângă zăplaz, o gălăgie mare de buciume. La aşa neaşteptată gălăgie, culegĕtoriĭ şi culegĕtoarele căḑură cu faţa la pământ.

III

Era pe la anul una mie şi patru sute şeaseḑecĭ, şi popa Kirilă preḑisese finitul lumeĭ.

La fie-ce sunet de instrumente, ţoţĭ credeaŭ că eraŭ trâmbiţile din apocalips.

De acea culegĕtoriĭ stătură încremeniţĭ cu feţele la pământ cât-va timp, şi ar fi stat cine scie cât, deacă o voce n'ar fi strigat: In picioare, tonţilor!..

Fricoşiĭ noştri aruncară câte o căutătură furişată şi recunoscură cu oare-care mulţămire, că neamiciĭ lor nu eraŭ ângerĭ, ci doĭ bucimaşĭ de la oaste.

— Aicea-ĭ via luĭ Ureacie? întrebă unul din eĭ.

— Aci, rĕspunseră fetele, cu zîmbetul pe buze, căcĭ bucimaşii eraŭ frumoşĭ şi voĭnicĭ.

— Aci, rĕspunseră şi flăcăiĭ.

— Inlăturĭ, fricoşilor! nu cu voĭ avem treabă, ci cu fetele astea.

Atunci se apropie unul din buciumași și scoase din buzunar un potret zugrăvit al unei fete așa de frumoasă, încât se părea mai mult un vis, decât o realitate. Amêndoi apoi trecură în revizie cele șeapte-spre ḑece fete culegětoare, oprindu-se la fie-care din ele și comparând'o cu portretul.

Când dădeaŭ de vre-una frumușică, cu un suspin ḑiceaŭ: «Ce pěcat că nu e aceasta!». Faţă cu cele bětrâne și slute, dădeaŭ drumul unui hohot bunișor.

— Călătorim de geaba! murmură unul din ei, când trecură în revizie și pe a 17-a.

— Ba nu! întrerupse celă-l-alt, uite colo o copilă care n'am cercetat'o.

Și-i arětă pe Mărgărita, care ședea la o parte, cu busuiocul în mâni.

Dar pe loc cât ea-și întoarse capul ei cel gingaș, și esclamară amândoi bucimașii: — Ea este! și amêndoi veniră cu respect să se arunce la picioarele ei.

Mare fu mirarea flăcăilor și a fetelor, dar mare fu și mirarea Mărgăriteĭ.

Câte-va minute după aceea, buciumașii deschiseră și le presentară Mărgăriteĭ treĭ lăḑi: întâia coprindea aur, a doua era plină de petre scumpe și a treia de cămăși de borangic cu

altițe de aur și luminĭ scumpe, cu fote frumoase ca visurile și străveḑiĭ ca apa isvoarelor.

— Pentru mine-s acestea, ḑise cu uimire copiliță, pentru mine aceste bogățiĭ?

— Mâne veĭ sci pricina pentru care sunt ale tale, Dómnă, rĕspunseră ostașiĭ, căcĭ mâne va sosi acel ce are dreptul de a-ți spune totul. Noĭ avem datoria de a-ți da acestea și a priveghia asupra ta.

Ḑicênd acestea se sculară.

Emoționată pe cât nehotărîtă, creḑênd că doarme, orfana copiliță contempla una după alta lăḑile, fără să ḑică nimica.

Intre acestea, flăcăiĭ și fetele începură a cânta o horă de laudă Mărgăriteĭ, și a o lua la joc; și adierea sereĭ, aroma florilor și soarele ce se scălda în o mare de aur la apus, și viețele verḑĭ ce ascundeaŭ arboriĭ tufoșĭ, și frunțile cărunte ale munților Dobrogeĭ ce se vedeaŭ în depărtare, formaŭ un cadru ceresc, divan, pe care numaĭ D-ḑeŭ putea a-l concepe și însufleți, în secretele sale destinate, și cu anevoe putea să-l traducă pe pânză saŭ pe hârtie mâna inspirată a artistului.

IV

Biata copiliță, al căruia viitor se schimbase așa de neașteptat, vru să se încredințeze deacă în adevĕr nu visa, decĭ începu a lua cu pumnul petre scumpe din ladă, și a le împărți la fete.

Apoĭ îșĭ împlu cu aur poala pestimanuluĭ și-l dete vorniculuĭ, ca să plătească birul celor săracĭ.

Apoĭ, alăturea cu ostașiĭ, se îndrumă spre crama vieĭ, unde locuia, împreună cu mătușă-sa.

Toțĭ flăcăiĭ începură a o cere pe loc de nevastă, dar ea rĕspunse fie-căruia: — Nu voiŭ avea alt bărbat, decât pe acela ce-mĭ va ursi busuiocul la noapte!

Flăcăiĭ se împrăștiară prin vie. Fetele alergară după eĭ spre a-ĭ mustra pentru nefidelitatea ce eraŭ gata să li facă. Dar eĭ le intoarseră spetele și cu capul plecat se despărțiră fie-care, cu gândul cum ar putea să fie ursitul Mărgăriteĭ. Insă cum?

Prin mijlocul uneĭ apărerĭ, saŭ fantasme întroducêndu-se pe la mijlocul nopțeĭ în odaia feteĭ și arĕtându-se de ursitul trămis eĭ de către ceriŭ?

Treaba ar fi fost nimerită, dacă numaĭ un

singur flăcăŭ ar fi încercat aventura cu credula copiliță, dar șeapte-spre-ḑece de-o-dată s'o întreprindă, era o nebunie.

Spre a se ajuta în așa dificultate, cătară o babă, țigancă vrăjitoare, care fu consultată pe furiș de către toțĭ flăcăiĭ din sat. Nicĭ unul nu lipsi de a-ĭ da dimerlia de păpușoĭ, în schimbul profețiilor eĭ. Și chiar se vorbesce că vornicul, respectabil vĕduvoiŭ de 55 de anĭ, cogeamite vornic de răḑeșĭ, s'ar fi dus și el să consulte oribila ruină omenească, ce servea de pitonisă amorezaților.

Fie-căruia, baba respunse, că era necesar să se schimonosească în felurite vestminte, de stahiĭ, de strigoĭ, de haiduc, negre, albe... de tot felul în fine... Și se spune, că pe vornic 'l deghiză ea în ânger păzitor cu aripĭ poleite.

Trebuia curagiŭ ca să cuteze cine-va a se ocupa cu de așa fel de glume în anul 146... când dintr'un moment până la altul putea să sune ultima oară a lumeĭ.

Cu toate acestea, toțĭ așteptară să cânte cocoșul de mezul nopțeĭ... Teribilă setea de aur!

Dară să ne întoarcem la Mărgărita.

Ea se închise în coșmăgioasa sa de scândurĭ, dimpreună cu cele treĭ lăḑĭ, cu busu-

iocul cel fermecat, eară buciumașiĭ tologiră în cramă, cu urechia la pândă, nu din curiositate, dar spre a priveghia urmările suspecte ale flăcăilor în privirea Mărgăriteĭ.

Copilița când se vĕḑu singură, îșĭ esamină odoarele și se îmbrăcă cu cea maĭ albă și maĭ strĕlucitoare altiță, cămașă croită pe virginalul eĭ sîn, cum sunt croițĭ ochiĭ ceĭ negri ca să locuească în eĭ amorul și voluptatea, eară ceĭ albaștri, ca să fie de adăpost inimeĭ și statorniciei.

Doamne ce frumoasă era Mărgărita astfel îmbrăcată! Frumoasă era și în simpla eĭ cămașă de cânepă, dar cu cămașa cea de borangic și fota cea vrăstată ca ogoarele toamna, întrecea pe Marioara Florioara cea frumoasă, zîna munților cărunților.

Dar ce însemnează toate aceste darurĭ! Eată întrebarea ce-și făcea copila necontenit; și cu piciorul eĭ de păpușă lovia de nerăbdare pământul; și fruntea sa cea senină se posomora aplecându-se gînditoare ca sensitiva la contactul unuĭ corp strein.

Dar ostașiĭ nimica nu-ĭ putură spune alta, cinând la lumina luneĭ, decât, că eraŭ trimișĭ de o persoană însemnată, care cu câte-va lunĭ maĭ 'nainte, consultând și el bușuioçul cel pre-

vestitoriŭ, i-a apărut o copilă al căreia portret făcêndu-l d'îndată, zugravul cel vestit al mitropolieĭ, i a şi trimis, încălţându-ĭ cu opincĭ de fier şi dându-le cărjă de oţel, ca toată lumea măcar de ar vêntura-o să-ĭ găsească ursita luĭ. . .

Curiositatea juneĭ fetiţe era, cu aceste vorbe, nesatisfăcută; ea vrea să scie: ce persoană era aceea? cine era? de era frumos şi voinic cum plac fetelor române să le fie ursiţiĭ lor.

— Fie măcar Vodă, ḑicea în sine Mărgărita, deacă întrebând, la noapte busuiocul, îmĭ va arĕta vr'un ursit fără de inimă, fricos şi slut, de geaba îmĭ va fi trimis darurile acestea, căcĭ maĭ bine să mor, decât să mĕ mărit după un mişel. Dar eacă cocoşiĭ aŭ cântat de demult d'întâiŭ. . . e timp să-mĭ fac descântecul. . . haide! —

Mărgărita aşeḑă busuiocul şi douĕ crengĭ de răchită într'o ulcică nouă, plină cu apă neîncepută şi puind'o la căpătêiŭ, se culcă îmbrăcată cum era, recitând câte-va vorbe cabalistice cu putere de a chĭăma umbra ursituluĭ. Nu trecu maĭ mult decât a-ĭ ḑice un «Tatăl nostru» şi de o-dată luna se ascunse după norĭ şi întunerecul se întinse pretu-

tindenea. Mărgărita tremura. Dar, în acel moment auḑi pasurĭ în dreapta şi în stânga şi în toate părţile tot-de-odată.

— Dumneḑeule, murmură îngrozită, câte picioare are ursitul meŭ!

Abia ḑisese aceste vorbe, şi bordeiul se inundă de o mare de lumină.

Minune! Mărgărita zări de 'ndată ca o legiune de mătăhale albe şi negre, săltând confus la lumina luneĭ.

Copila înspăimântată întoarse capul. Dar în partea ceastă-l-altă era un înger bătênd din aripĭ. — Ah! ḑise ea, ăsta-ĭ ursitul meŭ! Şi alergă să se refugieze în braţele luĭ.

Grozăvie! de treĭ orĭ grozăvie! era ghiujul de vornic.

Mărgărita dete un ţipĕt şi căḑu leşinată, şi luna, care din noŭ se ascundea, lăsă bordeiul în cea maĭ profundă obscuritate.

Dar, la ţipĕtul feteĭ, buciumaşiĭ carĭ priviseră prin o crăpătură a uşeĭ în lăuntru, înţeleseră adevĕrul.

— Pe dênşiĭ! după aceştĭ ticăloşĭ! strigară amêndoĭ şi buciumară într'un mod infernal.

— Judecata de apoĭ! strigară fantasmele înspăimântate de buciume şi apucând'o la fugă.

Şi ostaşii 'i urmăriră până prin munţi şi codri toată noaptea.

Cu toate acestea, Mărgărita rămânea leşinată.

Intre umeḑitul de ḑi, un buciumaş se întoarse la bordeiŭ d'împreună cu un mândru oştean, mic la stat, dar bine făcut şi călare pe un sirep de Bugéc, alb ca ḑiua. Ostaşul cu mare respect ajută pe noul venit să des calece, şi arătându-i locul în care se afla Mărgărita, remase să ţină calul.

Frumosul voinic se repeḑi spre Mărgărita, o ridică în braţe, şi încălḑind'o pe inima sa şi sub dismerdările sale: — Vină-ţi în sine puiculiţa mea!

— O! D-ḑeule! suspină Mărgărita, ce dulce voce şi ce slut şi bătrân mai e.

Necunoscutul o strînse de mână.

— Mare eşti, D-ḑeule! ḑise ea, ce mână blândă şi călduroasă mai are sluţenia aceasta de Vornic.

Aşa-i iubitelor cetitoare, că luna ar fi comis o nelegiuire de i-ar fi lăsat mai mult timp în întunerec?

La poetica sa lumină argintie, Mărgărita zări pe mândrul voinic, care surîdea veḑênd'o cu busuiocul în mână.

— Umbră a ursituluĭ meŭ! esclamă Mărgărita. O! te iubesc! Şi-şĭ duse şi ea busuiocul la buze spre a-l săruta.

Dar tênĕrul vru sĕ-l sărute tot-de-odată; busuiocul însă alunecă de pe buzele fetiţeĭ şi nu fu vina eĭ deacă întêlni în loc de busuioc, buzele mândruluĭ necunoscut.

— Mărgărito! murmură cu aprindere, junele, strîngênd'o din noŭ în braţe.

Dar, juna fată se smuci răpede, căcĭ, simţise lângă inima sa bătênd o altă inimă, lucru ce nu obicĭnuesc a face inimile de umbre.

— Un om! esclamă ea; un om!.. Dar cine eştĭ, mândre flăcăule?..

— Stefan-Vodă, replică o voce la spatele eĭ.

Se întoarse răpede. Era celă-l-alt ostaş care revenise.

— Deacă coroana am fost nevoit de împrejurărĭ s'o împart cu Doamna, cu tine dragă Mărgărito, vreaŭ să impart inima mea şi fericirea... Vin în braţele ursituluĭ tĕŭ de la D-ḑeŭ...

Mărgărita şterse o lacrimă, dar se aruncă, în braţele luĭ Stefan cel Mare, sărutând busuiocul şi ḑicênd: D-ḑeŭ a voit să pot iubi pe ursitul meŭ şi fără să mĕ poată lua!.. fie!

V.

Câţi-va anĭ după aceea, la via luĭ Ureche se ridicase o mândră căsuţă albă şi cochetă, ca un cuib de fericire. Acolo adese cetitorul ar fi putut întêlni pe Stefan cel Mare odihnindu-se de luptă şi neajunsurĭ în desmerdările şi sărutările mândreĭ Mărgăriteĭ şi a luĭ Petrică isteţul şi frumosul copilaş, prin care marele eroŭ reabilită amorul Măgăriteĭ şi o făcu, după moartea sa, să se împărtăşească de coroana cea frumoasă a Moldoveĭ, din care o însurăciune politică 'l împiedicase de a face parte frumoaseĭ vieriţe de la via luĭ Ureche.

CONDEELE LUĬ VODĂ

Mircea cel mare şi vestit, Domn al Ţĕreĭ Românescĭ, a plecat din Têrgovisce, cu mare alaiŭ, la drum lung. Merge Măria Sa hât departe până le ţeara Leahuluĭ, să facă legătură cu el asupra Ungurului, vecinul rĕŭ şi asupritor.

Trecut-a M. Sa Vodă Buzĕul, prin valurĭ turbure ca resmeriţele, lăsat-aŭ în urmă Rômnicul şi rĕsbit-aŭ spre Focşanĭ, când iată într'o sântă Duminecă M. Sa Vodă intră cu alaiul sĕŭ prin mijlocul unuĭ sat mare.

— Ce să vadă M. S. Mircea Vodă ?

La casa Şoltuzuluĭ eraŭ adunaţĭ sătenii şi lucraŭ.

— Lucrează creştinii în ḑi de sĕrbătoare ? ḑice Vodă cu părere de rĕŭ. Ean veḑi, tu copil de casă, ce lucrează Românii ăia ?

Trămisul luĭ Vodă merge lângă ţĕranĭ şi-ĭ întreabă :

Oamenĭ bunĭ, dar ce lucraţĭ voĭ, când popa

încă nicĭ n'aŭ închis dverele altaruluĭ, ca să ḑică psaltul Tatăl nostru, la leturghie ?

— Ce să lucrăm, mărite boerule ?.. Ea ascuţim condee pentru Măria Sa Vodă...

Copilul de casă duse luĭ Vodă scirea aceasta.

— Ascut condee pentru mine ? ḑice Vodă, cum aşa ?

— Da, Măria Ta...

Vodă curios, merge lângă sătenii ce lucraŭ. Ce să vadă ?

Sătenii lucraŭ, harnicĭ, dar nu condee făceaŭ, ci *săgeţĭ*.

— Astea sunt condee? — Voĭ numiţĭ *condee* ceea-ce noĭ numim *săgeţĭ*, ḑise Vodă rîḑênd.

— Păĭ, Doamne, la duşmanĭ nu se scrie cu altfel de condee, deacă vreĭ să-ţĭ înţeleagă rĕvaşul !

Vodă merse de se întâlni cu craiul Lehieĭ şi cu Domnitorul Moldoveĭ şi se legară acolo cu slove negre pe piele albă, că vor fi bunĭ prietenĭ.

Dar Vodă adună la Têrgovisce şi «*condee domnescĭ*» ca cele ce-ĭ ascuţeaŭ satele...

Cine are carte,
Are, ci-că, parte...
Dar cine oaste are,
Duşmanĭ ci-că n'are !..

CIUBUCUL LUĬ VODĂ

Era o dată în ţeara aceasta a luĭ Vodă, acel obiceiŭ, ca de câte orĭ maĭ marele staroste al unuĭ isnaf saŭ breaslă mergea la Domnie şi 'l primea Domnitorul, avea drept la „*cahvea şi la ciubuc*“ ca şi boeriĭ veliţĭ. Heĭ, nu tot-d'a-una numaĭ ceĭ pogorîţĭ cu hîrzobul din ceriŭ eraŭ în bună-cătare în faţa scaunuluĭ domnesc, ci maĭ aveaŭ graiŭ cu Vodă, fără cătuşe, şi obrazul neguţătoresc.

Păĭ ci-că Alexandru Vodă, dete odată hrisov unuĭ baş-boeriŭ, de ăia cu fundul işliculuĭ alb, ca al gugiumanuluĭ domnesc şi cu drept de barbă până la rêndul ţîţelor. Apucatu-s'a acel boier-başa să facă în ţeară lucru ce n'a maĭ fost: fabrică de şaliurĭ. Şi dete M.-S. Vodă aceleĭ fabrice privilegiŭ cu hrisov domnesc scris pe pele şi cu pecete mare acăţată. Şi iată, că la hrisovul domnesc, ăla mândru împodo-

bit cu slove roşiĭ şi poleite de dascălul Florea de la şcoala sfete Gheorghe, scria, că numaĭ la fabrica baş-boeruluĭ să meargă de acum norodul, ca să-şĭ văpsească lâna de velinţe şi de haine...

D'apoĭ cu aşa nizam se lua pânea de la gura întreg rufetuluĭ boiangiilor...

Atuncĭ merserà boiangiiĭ şi calfele lor la maĭ-măria lor şi aşa îĭ grăiră:

— Meştere Ifrime, bine te-am găsit!.. Sciĭ orĭ nu sciĭ, că de când Vodă a dat la mâna luĭ baş-boeriŭ, carte cu pecetluitură roşă, noĭ boiangiiĭ nu maĭ câştigăm para chioară... Nu maĭ sfârie cioric de slănină în varza noastră şi fundul de lemn nu se maĭ încălḑesce de mămăliga caldă rĕsturnată de douĕ orĭ pe ḑi...

Bucuroşĭ deacă ne maĭ dă Dumneḑeŭ vre-un agă cu suflet creştinesc, să dea iamă pita ce nu ese la cântar, ca să prindem şi noĭ, cu copiiĭ noştri, vr'un codru de pită asvârlită...

Jupân maĭ-mare, scoate din sicriul breslei condica cu hârţoage, şi dute cu ele la Vodă, şi-i spune desgheţat şi verde: ca să ne dea dreptate şi să spargă hrisovul baş-boeruluĭ, că-i împilător breslei noastre...

— Mĕ duc, fraţilor, deacă ḑice *lonja* să mĕ

duc... Cum de nu?.. Ba încă cu toţĭ bĕtrânii bresleĭ...

II.

— Era pe vremea aceea uşa Domnuluĭ uşă deschisă norodului, necum pentru maĭ-măriile rufeturilor!

Cât sosi maĭ-marele peste boiangiĭ la benictaşul curţeĭ gospod, călare pe calul cel de'mbuestru, ciohodariĭ îl duseră cu cinste la vel cămăraşul, şi calul fu dat în privigherea unuĭ comişel.

— Ce veste, jupân maĭ-marele, întreabă vel cămărşul.

— Ce sĕ fie? jupâne vel cămăraşe, vreaŭ să vĕd cinstita şi slăvita faţă a Mărieĭ Sale luĭ Vodă...

Şi-l duse cămăraşul, nicĭ una nicĭ douĕ, până la Divanul, unde M. Sa Vodă ţine sfatul cel mic cu boeriĭ halia...

III.

— Ce poftescĭ, maĭ-marule Ifrime, întreabă Vodă. Heĭ, Ciubucci-Başa, Ciubuc şi cahvea pentru jupân Ifrim...

Şi cât aĭ clipi din ochĭ, Ciubucciul al 2-lea aduse un ciubuc de lemn de cireş lung de douĭ coţĭ şi cu imamele de chihlibar bătute cu rubine şi cu un câlăf de mărgele, cusut de fetele din haremul Doamneĭ, de-ţĭ lua ochi de mândreţe... Şi al 2-lea Cahfegiŭ sosi şi el cu feligeanul de bĕutură mirositoare şi cu zarfu ca horbota, lucrat de argintarul curţeĭ...

— Eĭ, cum e habarul maĭ-marule? întreabă Vodă.

— Şi jupân Îfirm, pufnind simandicos din ciubuc, spuse toată pricina luĭ Vodă şi scoase din brĕŭ ḑecĭ de hrisoave, de la moşĭ şi strĕmoşĭ, pline de dreptăţile bresleĭ.

— Eĭ, numaĭ asta nu se poate, maĭ-marule, ḑice Vodă, cu mânie, gata de a isbucni...

Abia sunt şeapte ḑile de când mi-am pus iscălitura Domnească pe hrisovul luĭ baş-boier; cum am să sparg eŭ astă-ḑĭ asemene hrisov?..

— Tot aşa, M. Ta, cum aĭ spart pre ale noastre, al bresleĭ, în ḑiua când aĭ iscălit pe al jupânuluĭ baş-boier!..

— Nu se poate!..

— Ba trebue să se poată, Măria Ta, că dreptatea se poate la domniile drepte. Nedreptate vreĭ să facĭ?

Vodă mâniat de cutezarea meşteruluĭ strigă:

— Ciubucciŭ Başa! . . luaţĭ ciubucul domnesc de la gura acestuĭ obrasnic. . .

— *Ciubucul* mi-l poţĭ lua, Măria Ta — ḑice cu cumpătat glas maĭ-marele, că-ĭ *ciubuc domnesc*, iar dreptatea nu-ĭ lua-o Măria Ta, că este a bresleĭ şi a luĭ Dumneḑeŭ! . .

Bine grài meşterul Ifrim:

Ciubucul i l'a luat Ciubucciul, dar Vodă se vĕḑu silit a doua ḑi a da dreptate după jalba boiangiilor, adunaţĭ cu toţiĭ în curtea Domnească.

PEATRA ARSĂ

«Românu-ĭ mult ca frunza codruluĭ!»

Că de n'ar fi mult n'ar fi clădit el — cum spune povestea — fie-care aducênd numaĭ câte un pumn de ţĕrînă, cogemite munte ca Cea-hlăul!..

Şi maĭ iată cum spune altă poveste, că s'a născut muntele *Peatra Arsă*, din valea Prahoveĭ.

Ci-că s'aŭ prăbuşit odată, la ḑi de mare cumpĕnă, nuoriĭ ceriuluĭ peste valea Prahoveĭ şi s'aŭ pornit dealurĭ bĕtrâne de lut şi s'aŭ iezit gârlele şi s'aŭ curmat şi cale şi potecă între ţeară şi Ardeal, de nu maĭ aveau pe unde trece dincoace de munţĭ, ciobaniĭ din ţeara Bârseĭ cu turmele lor.

Dar ciobanul bârsean scie, că nu e singur pe lumea luĭ Dumneḑeŭ şi că *«Românu-ĭ mult ca frunza codruluĭ!»* Cu glas de bucium chia-

mă în patru părţĭ a ceriuluĭ şi vin ceĭ de o limbă, şi vin şi vin mereŭ...

Şi atâţia veniră, că din zorĭ de ḑiuă până la soarele a-chindie, le-a fost de ajuns să ridice câte un pumn din malul iezit pe vale şi să'l arunce între Vêrful cu dor şi Jepĭ. Curăţit-aŭ aşa toată valea Prahoveĭ şi apelor le-aŭ aşternut pat noŭ cu prund şi nisip aurit. Apoĭ pentru ca altă dată să nu maĭ risipească ploile muntele de lut scos din valea Prahoveĭ, ciobaniĭ grămădiră peste el codri de lemn tăiat şi deteră foc lemnelor de se prefăcu lutul în stâncă.

Şi iată de ce acestuĭ munte îĭ ḑiseră de atuncĭ *Peatra Arsă!*

POPA ONOFREĬ ŞI PITACUL LUI VODĂ

A fost, a fost, că de n'ar fi fost nu s'ar fi povestit!

Ci-că era o dată în ţeara Moldoveĭ un domn rĕŭ, măcar că se trăgea din osul cel sânt al luĭ Ştefan Vodă. Că doară pintre grâul cel cu chipul luĭ D-ḑeŭ cresce neghina şi de n'ar plivi grădinarul stratul de buruiana rea, cea bună ar fi înăbuşită şi ar peri.

Nu-ĭ vorbă, putere de la cel de sus este dată domnilor noroadelor — că toată puterea de la D-ḑeŭ este — şi poate domnitorul mântui o ţeară de omul cel rĕŭ, că de aceea datu-i-a D-ḑeŭ voie să ridice cu tăiuşul pravileĭ ḑilele la cel ce le cheltuesce în paguba aproapeluĭ sĕŭ.

Eĭ, dar deacă a Domnuluĭ este puterea să curăţe neghina omenească, pe omul rĕŭ, numaĭ bunul D-ḑeŭ scapă o ţeară întreagă de Domnul cel rĕŭ!

Păĭ pe domniĭ rĕĭ nu-ĭ plivesce alt om, ci numaĭ D-ḑeŭ. De cât îĭ strînge cel de sus de pe faţa lumeĭ numaĭ când el se milostivesce, iar nu când vrea omenirea să scape de eĭ.

Păĭ ci-că era odată un domn rĕŭ — rĕŭ de tot în ţeara Moldoveĭ. Ce i-a dat prin gând acestuĭ domn? Să pue crainiciĭ să dea limbă prin toată ţeara, cu glas de dobe şi trâmbiţe, că nu maĭ are voie nime să se mute din casa unde şeade, de san Medru, sub pedeapsă de spânzurătoare şi de ţeapă.

Doamne feresce de gândul greşit al domnitorilor! Că gândul lor greşit e ca şiroiul nepotolit din orăţiile munteluĭ... Când Vodă ḑice: «*vreaŭ*», e maĭ greŭ de cât când Hâncu ḑice: «*Ba!*»

Numaĭ cum să staĭ, tu chiriaşule, deacă n'aĭ cu ce plăti chiria, în casă strĕină? Cum să nu te muţĭ din casă unde ţi-a cântat pe cheutoare de treĭ orĭ cucuveaua? Să nu părăsescĭ bordeiul, tu sermană vĕduvă, când zapciul îţĭ taie cumpĕna, pentru că n'aĭ plătit birul visterieĭ?..

Să maĭ calcĭ peste pragul tinḑeĭ, unde duşmanul ţi-a lepădat legătură de cel făcut?..

Atuncĭ toţĭ ceĭ pe carĭ nevoia îĭ silia să se mute de san Medru se duc la părintele Onofreĭ, popa cel dobă de carte, care scie şi toaca în ceriŭ şi-ĭ ḑic aşia:

— Părinte sfinte, cetit-aĭ cartea a cu pecete roşă a luĭ Măria sa Vodă? Ce ne facem noĭ, că uite mâne e san Medru şi noĭ trebue să ne mutăm din casele unde stăm, care dintr'o nevoie, care dintr'alta... Păĭ de ne mutăm, ne aşteaptă ţeapa, orĭ spânzurătoarea.. Ce ne facem, părinte Onofreĭ?

— Las că vĕ scap eŭ, fiilor, rĕspunde popa după ce se gândi o clipă. Mâne dimineaţă, îmbrăcaţĭ haină de sĕrbătoare, încărcaţĭ tot ce aveţĭ în car şi veniţĭ toţĭ cu toată prinsoarea voastră la Biserică... N'aveţĭ grijă, fiilor, că vĕ scapă popa Onofreĭ. Deacă vĕ întâlnesce zapciul şi vĕ întreabă unde mergeţĭ cu gospodăria, voĭ să respundeţĭ: noĭ nu ne ducem nicăierea, ci mergem la s ta Biserică, că aḑĭ e san Medru şi doară suntem creştinĭ... De vĕ vor întreba: da bine cu toată gospodăria vĕ duceţĭ la Biserică? Rĕspundeţĭ, că aşia v'a poruncit popa Onofreĭ... Intreabă-te jupân zapciu, cu sfinţia sa...

II.

Cum i-a sfătuit popa aşia făcură a doua ḑi toţĭ ceĭ carĭ trebuiaŭ să se mute din casele lor. A doua ḑi, des de dimineaţă, ca la ḑi de resmeriţă şi de bejanie, se ţine şir carele cu pojijie, şi toate se îndreptaŭ spre biserica popeĭ Onofreĭ.

Iar zapciĭ domnescĭ merseră la Vodă să-ĭ spună ce se întêmplă.

Pe dată cât află Vodă, trămise un copil din casă să chiame pe preot.

Dar preotul era în altariŭ şi ḑise copiluluĭ din casă:

— Spune Măriei Sale, că popa Onofreĭ nu merge la Domnul, când este în slujba luĭ *Dumneḑeŭ*... Că cine-ĭ maĭ mare din Domnul Cerurilor şi din Domnul ţĕreĭ?... «Voĭ veni la slujba *Măriei Sale*, după ce-om sfârşi slujba *Sfinţieĭ Sale!*»

Duse luĭ Vodă, copilul din casă, rĕspunsul părinteluĭ Onofreĭ.

Atuncĭ Vodă mânios veni însuşĭ la Biserică.

Iar Părintele Onofreĭ întîmpină pe Vodă în pridvorul Bisericeĭ, după obiceiŭ, cu sânta evanghelie şi cu *acsioane*.

Dar Vodă, tot maĭ inteţită fiindu-ĭ mânia,

nicĭ sărută Evanghelia şi mâna popeĭ, ci răstit îĭ ḑice:

— Popo, popo... Până la Hristos ese pelea luĭ Bedros!... Am să te jupoiŭ, deacă nu trămiţĭ înapoĭ pojijiele oamenilor cu carele lor.

— Să poruncească Domnul în toată ţeara, cu pitac şi carte, fie deschisă, fie legată, dar aci în *casa Domnuluĭ Dumneḑeŭ* porunca domnitoruluĭ putere n'are... Să mĕ ierţĭ, Măria Ta, dar sf. Dumitru s'a jăluit luĭ D-ḑeŭ, că i-aĭ stricat tot obiceiul, cu porunca Mărieĭ Tale, oprind oameniĭ de a se strămuta din case după nevoile lor. Iar D-ḑeŭ mi-a scris mie: «popă Onofreĭ, să aduci pe oameni aci la casa luĭ D-ḑeŭ»; că Măria Ta aĭ oprit pe Românĭ să se mute din casă în casă, dar nu le-aĭ poruncit să nu se adăpostească în casa luĭ Dumneḑeŭ...

— Aĭ să puĭ, tu popo, aci în biserică, toată gospodăria din casele oamenilor? Să vedem una ca asta...

— După cum o fi porunca luĭ Dumneḑeŭ, Mărite Doamne, rĕspunde şiretul de popă.

— Iar când veni vremea evangheliei, se duce părintele Onofreĭ în amvoană şi în loc de a ceti evanghelia, scoase din o basma vĕrgată o mână de melcĭ şi-ĭ aruncă în mijlo-

cul bisericeĭ ḑicênd: «ḑis'a Domnul pilda aceasta:

«Melculuĭ datu-i-am casă lipită de spate, iar omuluĭ nu...»

«Nu porunci, Domnule al pământuluĭ, ceeace n'am lăsat eŭ Domnul ceriuluĭ...

«Deci, fraţilor, mutaţi-vĕ locaşurile voastre de san Medru, că nu sunteţi voĭ melcii din basmaua popeĭ Onufreĭ...»

Iar toţi ceĭ din biserică strigară: *Amin!*

Numaĭ Vodă scârşni din dinţi şi-l trecu sudorĭ recĭ de mânie...

Decât ce să facă şi Vodă?

Orĭ-cât de rĕŭ era el, de biserică se sfia...

— Las' că te-oĭ învĕţa eŭ altă evanghelie, popă, gândi Vodă în sineşĭ...

Dar cum clocotea sângele turbat în vinele luĭ, şi cum mânia înteţită îĭ păinjina ochiĭ, de nu maĭ vedea unde calcă piciorul, când eşi din biserică să încalece spre a se întoarce a casă, căḑu într'o groapă şi-şĭ frânse junghetura gâtuluĭ...

Dumneḑeŭ scăpă pe popa Onofreĭ de mânia turbată a luĭ Vodă, precum popa Onofreĭ scăpase norodul nevoit a se muta din casă în casă de san Medru.

*

Adecă, mĕ rog, ce bine a maĭ făcut omenireĭ şi popa Onofreĭ? Deacă nu dă Dumneḑeŭ gând Domnitoruluĭ de astăḑĭ, să ne oprească pe noĭ sĕraciĭ de a ne maĭ muta din casă în casă!.. Eŭ sciŭ că nu m'aşĭ supăra... maĭ ales după ce m'aşĭ aşeḑa în una bună!..

Dar geaba gândul bun la mine!..

Dumneḑeŭ te mută o dată şi pentru totd'a-una.

Domnitoriĭ cu prăvilele lor te mută când vreaŭ... ba şi când nu vreĭ!..

Of! of! surată Calicie!..

PÂRGHIA CEA MAI BUNĂ

— Haida! odată! una!.. şi încă odată!..

Aşa striga jupân Şoltuz la maĭ mulţĭ oamenĭ, să urnească din cale o stâncă căḑută din vârful munteluĭ...

Haida! mĕ!.. odată mĕ!

Umĕrul pe stâncă, înţepenind picioarele în pământ, oameniĭ împing mereŭ, dar stânca nu se mişcă...

— Jupân Şoltuz, ḑice atuncĭ unul din muncitorĭ, cât îĭ lumea nu urnim stânca făr' de *pârghie*...

— Dar n'aveţĭ toţĭ parĭ la mână?.. Ce pârghie maĭ vreţĭ!..

— Păĭ, jupâne Şoltuz, este pârghie şi pârghie...

— Acea ce aveţĭ nu e bună?

— Bună o fi, jupâne, dar ce poate pârghia la oameniĭ care nu se înţeleg?.. Că

noĭ toţĭ de aci suntem de neamurĭ deosebite... Geaba ne strigĭ d-ta «*odată!*..» că nu te înţelegem decât douĭ din 12 salahorĭ...

Şi aduse Şoltuzul alţĭ salahorĭ grăind *toţĭ românesce* şi se puseră umăr pe stâncă, înţepenind picioarele în pământ şi toţĭ într'un glas se îndemnaŭ:

— Odată băeţĭ!.. împreună băeţĭ!.. încă odată, băeţĭ!..

Şi stânca se urni din loc şi calea se deschise largă şi îndemânatecă...

— Ean veḑĭ, jupân Şoltuze: «nu este *pârghie* maĭ tare, ca *unitatea de limbă* a celor carĭ muncesc la aceeaşĭ muncă!»

1891, Maiŭ 11.

NESTOR URECHE ŞI SIHASTRUL

Nestor Ureche, marele logofĕt al luĭ Aron Vodă, primesce scire de la Domnitor, din Constantinopole, că întorcêndu-se, are să ucidă pe boierii duşmanii sĕĭ.

Nevoind să iea parte la faptele crudului domn, Nestor Ureche încalecă, ca şi boierimea prigonită şi fuge din Iaşĭ.

Urmărit de aproape de oamenii luĭ Aron, Ureche apucă de-a dreptul prin munţĭ, spre têrgul Neamţuluĭ.

Pe o ḑi de veară foarte ferbinte, fugind în goana caluluĭ, Ureche era însătoşat ca şi calul sĕŭ şi nicĭ o picătură de apă în ploscă şi de seceta cea mare secase toate isvoarele. . . Abia putu afla calul, mergênd prin matca unuĭ şiroiŭ, pietre umede pe carĭ să-şĭ poarte limba uscată, după ce le rĕsturna cu copita.

— Pârâŭ *sec*, ḑise Ureche, dar unde duce albia ta uscată ?..

De odată, la o întorsătură de picior de deal, Ureche se găsi faţă în faţă cu o locuinţă omenească, lângă o bisericuţă vechiă de lemn...

— Să intre ? să nu intre ?.. Cine o fi locuind acest schit ?..

Aşa se întreba boierul, când eată ese din chilie un călugăr cu barba lungă-albă ca zăpada.

— Un călugăr, un schimnic, îşĭ ḑise Ureche, nu poate fi un suflet rĕŭ...

Şi se apropiă cu calul de călugăr.

Bêtrânul aridică anevoie capul spre călăreţ şi-l privi printre lungĭ sprîncene, cari-ĭ cădeaŭ ca perdelele de burangic alb, peste ochĭ.

— Un călĕtor în codriĭ aceştia !.. ḑise călugărul. Fiĭ bine-venit, fiule...

— Dar unde sunt eŭ, părinte cuvioase ? Cum se chiamă aicĭ ?..

— Ce, nu sciĭ ? — E schitul ce Dumneḑeŭ a ajutat să facă pe o rudă a mea Zosima... Sunt nepotul aceluĭ schimnic, care odihnesce colo, lângă altarul bisericeĭ.

*

Nestor Ureche şi calul sĕŭ îşĭ potoliră setea şi odihniră în linişte. Atuncĭ cunoscu

Ureche locurile acele frumoase şi pe atunci aproape neaccesibile, ca rîul căruia îĭ rĕmasă numele de *Secul*. Ospĕtat şi bine îngrijit de bĕtrânul călugăr, câteva ḑile, Nestor Ureche jură luĭ Dumneḑeŭ, că deacă s'o maĭ întoarce cu sănătate în patrie, va ridica în locul bisericuţeĭ luĭ Zosima, o mândră şi mare mŏnăstire.

Se scie că el ş'a împlinit juruinţa şi că «*Mŏnăstirea Secului*» urmâ schituluĭ nesciut de lume, a luĭ Zosima.

Pe zidul pridvoruluĭ mŏnăstireĭ se află portretul luĭ Nestor Ureche, dar amintirea sihastruluĭ Zosima a rĕmas numaĭ în documente şi în legendă.

Mŏnăstirea Secul, 1886.

VASILE LUPU ŞI ŢIGANCA NEBUNA

I.

Domnia asupra Moldoveĭ un Domn grec, Alexandru Iliaş.

Faptele acestuia şi ale mareluĭ sĕŭ logofĕt Baptiste Veleli, nu maĭ putură fi suferite de ţeară. Ea, tot-d'a-una blândă şi mult răbdătoare, acum se rĕsvrăti, avênd în frunte pe ceĭ maĭ însemnaţĭ boierĭ de neam român, ca Spătarul Gr. Ureche, Buhuşescii, Moghilescii, Vasile Lupu, etc.

In ajunul ḑileĭ când avea să sbucnească rĕscoala, boieriĭ înţeleşĭ la aceasta, eraŭ adunaţĭ în taĭnă în trapezarul de la mŏnăstirea Frumoasa, de lângă Iaşĭ şi luaŭ mĕsurile de pe urmă pentru ca să isbutească mişcarea de a doua ḑi. Dintre toţĭ boieriĭ sfetnicĭ, Vasile Lupu grăia cu maĭ mare foc şi înteţia ura

adunăreĭ asupra luĭ Alexandru Iliaş şi a luĭ Baptiste Veleli. De odată, când Lupu făcea să rĕsune boltele înegrite de anĭ ale trapezaruluĭ, cu vocea luĭ rĕsunătoare, se deschide o uşuliţă din fundul saleĭ şi apare o ţigancă bĕtrână...

Toţĭ boeriĭ se îngroziră, creḑênd că sunt trădaţĭ, că eraŭ spionaţĭ de oameniĭ domnescĭ.

Dar ţiganca merge drept la Vasile Lupul şi pironindu-şĭ ochiĭ asupra luĭ, ḑice:

— El este! Să trăescĭ Măria Ta!.. El e Vodă!.. O bucăţică de pâne, Măria Ta...

Boieriĭ se uită miraţĭ la ţigancă şi la Lupul. Apoĭ mirăreĭ succed simţiminte diverse:

— Auḑĭ! Lupul Domn!.. gândi unul.

— De ce el Domn şi nu eŭ? cugetă altul...

— Va să ḑică noĭ să lucrăm, să ne punem în primejdie viaţa şi el să se bucure de munca noastră? îşĭ ḑise al treilea.

Vasile Lupul înţeleasă gândurile carĭ, ca fulgerul strĕbătuseră mintea boerimeĭ, dar el singur era înmărmurit sub impresiunea apariţiuneĭ.

— Boerĭ veliţĭ, nu vĕ speriaţĭ, ḑise atuncĭ părintele Varlaam egumenul mŏnăstireĭ, care, înţeles cu căpităniile rĕscoaleĭ, era şi el de faţă, la sfătuire.—Nu vĕ speriaţĭ. Nu este

vre-o iscoadă Domnească, ci e o biată ţigancă nebună... O ţineam închisă, colo, în paraclis şi am uitat să încuiŭ uşa din partea trapezaruluĭ...

— Nebună, nebună, gândi însă în fundul minţeĭ seale călugărul, dar prin buzele nebunilor de câte orĭ n'a eşit graiŭ de la Dumnedeŭ!..

Ceea-ce linişti deplin pe boierĭ fu vorba isteaţă a luĭ Vasile Lupul, care înţelese cugetul boerimeĭ.

— De mine vĕ îngrijiţĭ, boierĭ? dice Lupul? Deacă mânĭ isbutim, Domn va fi Barnoski, prietenul nostru, boiarul care se bucură de încrederea, de iubirea d-voastre.

II.

Se scie că rĕscoala isbuti. Alexandru Iliaş fu condus la hotare.

Se scie că poporul în turbarea luĭ se năpusti asupra luĭ Baptiste Veleli şi-l măcelări...

Se maĭ spune de graiul netăcut al condeelor bĕtrâne, că din mulţimea rĕsculată cineva a asvêrlit în Vasile Lupul cu un *os* mare... Lucrul a fost dat pe socoteala unuĭ rĕŭ chitaciŭ, care ar fi fost cercat să lovească cu

osul pe Alexandru Iliaş, cum îl scoteaŭ boierii din Iaşi afară, ca să nu-l sfâşie şi pe el poporul, dar adevĕrul e că lovitura era îndreptată asupra luĭ Lupul, de către unul din boierii, care luaseră parte la sfătuirea din trapezarul mŏnăstireĭ.

III.

Lupu se ţinu de jurământ: Barnoski veni din Polonia şi el fu Domnul Moldoveĭ. Boierii uitară vorba ţigăncei nebune de la mŏnăstire. Dar câţi-va anĭ după aceea, ţeara întreagă şi toată boierimea deteră Domnia luĭ Vasile Lupul.

Când cu mare alaiŭ Lupul era dus la biserica Sf. Nicolae, ca să-l ungă de Domnie, la uşa bisericeĭ, Lupul fu întâmpinat de *Ţiganca nebună*. Era acum de tot bĕtrână şi aproape făcută ghem de greutatea anilor.

— El este, Lupul Vodă!.. ḑise ţiganca... Boierul de la mŏnăstire.

Domnitorul îşĭ aminti cele întêmplate cu atâţia anĭ în urmă. Prevestitoareĭ seale de domnie, noul Domnitor îĭ dete din acea ḑi toată îngrijirea, dăruindu-ĭ case şi viĭ lângă Iaşĭ...

Neamul ţigănceĭ primi de la Vasile Lupul, carte de iertare din robie şi la moartea ţigănceĭ, moşteni toată averea eĭ: casa şi via...

Până astădĭ, tot dealul unde era via ţigănceĭ, în apropiere de Iaşĭ, se chiamă: «*La nebuna*».

Iaşĭ, 1890.

MOŞNENII DIN PLOESCI ŞI MIHAIU-VODĂ

Mihaiŭ-Vodă Viteazul hotărîse să înfiinţeze oraş din satul moştenesc al Ploescilor. El chiămă înainte-ĭ pe Părcălabul satuluĭ şi-ĭ ḑice :

— Párcălabe, voiŭ să-mĭ vindeţĭ satul, că am să fac târg în calea Ardealuluĭ, la eşitul Prahoveĭ din munţĭ.

— Mărite Doamne, Ploescenii sunt moşenĭ oamenĭ sloboḑĭ, oştenĭ credincioşĭ aĭ Măriei Teale, şi cum oştenĭ şi oamenĭ sloboḑĭ vor să rĕmână, eĭ sărută mâna Măriei Teale, dar nu-ţĭ vînd moşia lor.

— 'Mĭ trebue totuşĭ moşia voastră, mĕ înţelegĭ Părcălabe!

— Păĭ nu 'ţĭ-om da-o, Măria Ta!.. Mare şi puternic eştĭ Mărite Doamne, dar dreptatea este puterea Măriei Teale. Şi dreptatea este să ne laşĭ nouĕ ce este al nostru...

Noĭ iobagĭ nu vrem să fim, şi moşneanul ce se leapădă de ogorul sĕŭ strămoşesc nu maĭ e om, ci rob... Noĭ vom rĕmâne *oamenĭ sloboḑĭ*, cu voia Mărieĭ Teale!..

Cât era el de straşnic Mihaiŭ-Vodă, era însă şi om drept. Decĭ îşĭ înghiţi mânia, că nu i-se supuseră Ploescenii şi se gândi cu de-a binele cum să-şĭ ajungă scopul.

O lună după aceea Mihaiŭ-Vodă chiamă iar pre *jupân* Părcălabul din Ploescĭ.

— Vĕ daŭ pămênt îndoit pentru al vostru... Eacă am cumpĕrat moşia mare «*Băicoiul*», la o fugă de cal de la moşia voastră... Vă daŭ *Băicoiul* în schimb pentru ocina voastră... şi rĕmâneţĭ oamenĭ sloboḑĭ şi credincioşĭ...

— Să trăescĭ, Măria Ta! Aşa primim!.. Nu pentru că Băicoiul o fi maĭ mare, dar pentru că noĭ ne ţinem stepena de moşnenĭ sloboḑĭ şi Măria Ta, dăruescĭ Ţĕreĭ-Românescĭ un têrg noŭ la pogorîtul prin plaiurĭ...

— Dă mâna 'ntr'a mea jupân Părcălabe! Batem têrgul?..

Şi têrgul se făcu de atuncĭ şi-şĭ păstră numele de moşnenie, numele de «*Ploescĭ*».

Ploescii din ḑilele noastre ţin la *libertate*, dar aŭ uitat de moşneniĭ sĕĭ, carĭ acum 297

anĭ îşĭ apăraŭ pe a lor în contra celuĭ maĭ vestit şi mai *voluntar*, — ca să nu ḑicem *despot* — din Domniĭ Ţĕreĭ.

Dar cum vedeţĭ: «*sângele apă nu se face!*»

VLĂDICA DAT LA CIORĬ

Poporul român ese religios, dar nu sacrifică religiunei consciinţa naţionalităţei seale, când aceasta se deşteaptă.

Vedeţi ce face femeea Macedo-Română chiar astădĭ: ea e creştină, dar smulge barba popei grec, care nu lasă pe băeţii de la şcoala românească se citească apostolul pe românesce...

Era pe la 1792 domn în Moldova un Domn fanariot. Murind Mitropolitul ţĕreĭ, Domnitorul socoti că ar putea urca pe tronul mitropolitan pe un călugăr grec, pe Iacob egumenul de la mŏnăstirea Bărnovski din Iaşĭ. Dar Divanul întreg se opuse, arĕtând Domnitoruluĭ că este legătură cu blestem de la Iacob Mitropolitul cel vestit, că nicĭ o dată Mitropolit şi Vlădică grec să nu fie în ţeară.

N'avu ce face Vodă. Divanul cel mare al

ţĕreĭ alese Mitropolit dintre Moldovenĭ, pe Episcopul de Huşĭ, Leon. Dar grecul Iacob vĕrsă comorĭ în ţeară şi la Constantinopole şi isbuti totuşĭ să se impue ţĕreĭ, ca Episcop de Huşĭ. Moldoveniĭ nu recunoscură pe simoniacul Episcop Iacob.

Prădăciunile ce acest Prelat venetic făcu în averea Episcopieĭ aŭ rĕmas de poveste...

Noroc că D-ḑeŭ nu 'l răbdă mult...

Sub cuvînt de a visita Eparhia, dar în realitate ca să aibă ocasiune de a aduna banĭ de la clerul eparchieĭ, Iacob plecă în escursiune...

Ajuns la Focşanĭ se îmbolnăvi şi muri, numaĭ după câte-va lunĭ de păstorie, seaŭ maĭ drept de pustiere a Episcopieĭ de Huşĭ.

După obiceiul ţĕreĭ, Iacob s'ar fi cuvenit să fie adus mort la scaunul sĕŭ episcopal, şi din el luat şi dus cu evlavie la groapă, în biserica Episcopală. Dar poporul se opusă: el fu îngropat la o bisericuţă de mahala din Focşanĭ...

Ba peste noapte, o mână necunoscută (faptele poporuluĭ sunt anonime: el nu făptuesce ca individ, ci ca popor!) scoase cadavrul din mormênt şi-l aruncă pe o şandrama să-l mănânce ciorile...

Dar cum Românul uită lesne rĕul ce i se face, după câte-va ḑile Vlădica cel simoniac fu cules după şandrama şi îngropat, nu se scie unde, dar de sigur, în dispreţul şi ura naţiunei române!..

III.

VIAŢA IN TRECUT

SCANDALUL DIN 1800

Procesul Lucsandreĭ Caramanloaica. Judecata Divanuluĭ. O babă, care-şĭ cumpĕră mire cu anume contract. Este ea lipsită de minte? Nunta în Băşica Neamţuluĭ, adecă în primul mongolfieriŭ înălţat în Bucurescĭ.

*

— Pozně mare cu dragostea, Archon Stolnice Nestor, ḑicea boerul Ştefan Văcărescu, marele vornic din Divanul luĭ Alexandru Moruz-Vodă, în Decemvrie 1800, suind scările care duc la Divanul domnesc, aşeḑat în «*Curtea Gospod*» adecă domnească, situată pe atunci la Dealul-Spiriĭ, acolo unde astă-ḑĭ este Arsenalu.

— Aşa ḑĕŭ, rĕspunde vestitul divanist Nestor, pozně mare cu dragostea! O să judecăm astă-ḑĭ pricina cucoaneĭ Lucsandra Caramanloaica.

Divanul se împluse de boerĭ. Eraŭ de faţă banu Racoviţă, marii logofeţĭ Neculaĭ şi Grigorie Brânçoveanu, mariĭ vornicĭ Manolache Creţulescu, Scarlat Câmpineanu, Mateĭ Fălcoianu şi noul intrat în sală, Ştefan Văcărescu. La locul lor stăteaŭ marele hatman Caragea, marele vistier C. Filipescu, şi clucerul Ioan Bălăceanu, lângă care luă loc stolnicul Nestor, cel care ţinea «*Calemul*», orĭ, cum am ḑice, condeiul de redacţiune al Divanuluĭ.

Se judeca la 18 Decembre 1800, sub preşedinţa mitropolituluĭ Dositeiŭ, o pricină, care agita de maĭ multe ḑile toate mahalalele Bucurescilor, dar maĭ ales pe «*jupînesele*», carĭ nu-şĭ maĭ sciaŭ de rostul anilor vieţiĭ, sfădite cu călindarul, cum se sfădesc cu dênsul femeile cât trec dincolo de 30 de anĭ.

*

— Eleĭ, soro, o să ia polcovnicul Iordache, grecul ăla Frumos, căruia de abia îĭ mijesce mustaţa pe cucoana Lucsandra cea cu pĕrul alb ca lîna şi sbîrcită ca o lămîe stoarsă?

— Şi de ce nu? Unde cucoana Lucsandra are de treĭ orĭ vîrsta polcovniculuĭ? D'apoĭ dragostea cu tovărăşie de galbenĭ dă la rindea

sbîrcelele şi văpaia eĭ pârguesce faţa bĕtrână...

— De rumenă, rumenă, dar rumen e şi mĕrul sbîrcit când îl cocĭ sub spuză.

— Da ce-ĭ maĭ rĕŭ e, că se svonesce, cum-că fratele coaneĭ Lucsandra aŭ tras'o în judecata Divanuluĭ pe soră-sa ca s'o împedece d'a se mărita.

— Ce maĭ căsătorie! Polcovnicul e de douĕ orĭ maĭ tînĕr decât şătrarul Răducanu, fratele maĭ mic al mireseĭ.

— Păĭ-ce! polcovnicul nu din dragoste ia pe cucoana Lucsandra... Dênsa îl *cumpără:* i-a dat «*sinet*» la mână să-ĭ rĕmâe luĭ averea eĭ, sinet întărit cu multe mărturiĭ de boierĭ.

— Auḑĭ pozná!

*

Cam aşa mergea vestea din gură de muĭere, în gură de muĭere, — ce maĭ telegraf orĭ agenţie Havas! — în sĕptĕmâna cea din urmă a postuluĭ crăciunuluĭ din 1800.

De faţă cu mitropolitul Dositeiŭ, precum maĭ sus ḑiserăm, Divanul judecă reclamaţiunea Şătraruluĭ Răducanu, carele pretindea, că soru-sa coana Lucsandra era *lipsită de minte*

şi că deci nu putea contracta matrimoniul proectat.

Divanul, prin condeiul stolniculuĭ Nestor, hotărî ast-fel judecata:

«Lucsandra Caramanloaica venind la noĭ ne-aŭ arĕtat, că voĭesce să se căsătorească după un polcovnic, Iordache Ţărigrădeanu şi pentru căcĭ ea se află *trecută în vîrstă* şi el mult maĭ mic decât dênsa, *s'aŭ aşeḑat între eĭ* cu deosebit *engrafa* (contract), ca după sfîrşitul eĭ să rĕmâe el clironom pe toate rĕmasurile eĭ *căutându-ĭ şi sufletul* cu pomenire polcovnic şi cercetându-l de aceasta, asemenea aŭ arĕtat că *s'aŭ învoit* şi vrea s'o ia întru căsătorie.

Dumnealuĭ Şătraru Răducanu simţind de aceasta, prin jalbă areată Mărieĭ-Tale, că soru-sa este *lipsită de minte,* rugându-se să fie poprită de a se cununa după acest Iordache, *cu cuvênt că este prea tînĕr şi ea este prea bătrînă* şi să se orînduiască avutul eĭ sub epitropie.

Luminate Doamne, această Lucsandră ne este sciută, că aŭ ţinut un bărbat şi de când a rĕmas văduvă *prea urîtă petrecere de vieţuire a avut; acum că voĭesce a se părăsi de netrebnicĭi, să nu maĭ păcătuiască cu unul şi cu altul, şi a-şĭ îndrepta vieţuirea şi să-şĭ ia bărbat cu cununie dupe lege,* învoindu-se amêndouĭ fără nicĭ o silă seaŭ nevoĭe, nu o putem împedeca; dar că este în maĭ mare vîrstă de cât dênsul, *asemenea împărecherĭ nepotrivite la vîrstă s'aŭ maĭ întîmplat*

şi la alţiĭ; şi de aceasta nu lipsim a insciinţa Mărieĭ Tale».

1800, Decembre 18.

Domnitorul Alexandru Moruz aprobă sentinţa Divanuluĭ, deşi cu oare-care reservă tăcută, căcĭ se mărginesce a ḑice: «Pentru cununia lor, *de vreme ce Prea sfinţitul mitropolit, Archiereul locului îĭ sloboade*, nicĭ Domnia nu-ĭ opresce a se cununa»[1]).

Cum nu eraŭ să fie fericite tomnaticele vĕdane, când ast-fel se deslega cestiunea cucoaneĭ Lucsandra? ce maĭ făcliĭ de ceară albă aşeḑară în iarna anuluĭ 1800—1801, vĕdanele prea coapte, la iconostasul sfântuluĭ Nicolae!

Dar adecă astă-ḑĭ nu se repetă micul scandal de la 1800?.. Despre «*astă-ḑĭ*» însă e treaba «*Vieţeĭ*»[2]), iar nu a povestireĭ mele.

*

De sigur că însurăţeiĭ meĭ de după crăciunul din 1800, jupîneasa Lucsandra şi pol-

---

[1]) Extras din Cod. 43 fila 229 Verso, la arh. Statuluĭ.

[2]) Acest articol şi unele din cele carĭ urmează aŭ fost publicate în jurnalul «Vieaţa» în 1894.

covnicul Iordache, n'aŭ făcut călĕtoria de nuntă în «**băşica neamţuluĭ**».

Ce era «*băşica neamţuluĭ*»? . . Era primul *balon Mongolfier* ridicat în Bucurescĭ la începutul secoluluĭ nostru. Ne spune aceasta o informaţiune după filele unuĭ ceaslov, ḑicênd: «*Să se scie când aŭ făcut comediĭ aci în ţeara românească şi s'a ridicat o băşică cu un neamţ într'ênsa, de aŭ căḑut la Dudescĭ*».

E probabil că la «băşica neamţuluĭ» o fi rîvnit să-şĭ ia sborul în ea şi polcovnicul Iordache ca să scape de *tînĕra* luĭ soţie. Ba e maĭ probabil încă, că ar fi dat un bun bacşis neamţuluĭ să ia pe coana Lucsandra în băşică şi să se tot ducă, destul să-ĭ rĕmână luĭ averea eĭ.

Scandalul cu comisarul Florea Barbu din Argeş

Iată cum ne relatează *reporterul* nostru acest scandal întîmplat în **28 Decembre, 1794**, la Curtea de Argeş, orăşelul cel vestit prin mănăstirea fără de seamăn frumoasă a luĭ Neagoe Vodă:

Pe uliţa Domnească. Cine nu cunoasce uliţa Domnească de la Curtea de Argeş?

De la biserica cea din cărămiḑĭ zmălţuite, a luĭ Radu Negru Vodă şi pe sub coasta dealuluĭ, unde se resfaţă rămăşiţele din vechia biserică catolică, zidită de Doamna descălecătoruluĭ ţĕreĭ, se întinde tot spre vale, până în pârîŭ, *Uliţa Domnească*. De amîndouĕ părţile locurĭ virane, în care poposesc ţĕranĭ cu carele lor, în jurul a cîte un puţ cu cruce şi ghizdele orĭ colac de peatră, lîngă care prevederea creştină a aşeḑat un trunchiŭ de pom scobit,

pentru adăparea vitelor. Cât veḑĭ cu ochiĭ mormane de gunoae amestecate cu bolovanĭ de toată mărimea aduşĭ din deal de şivoaele răpeḑĭ când plouă.

Icĭ-colea câte-va sute de case, carĭ toate întorc spetele spre meaḑă-noapte, avênd în faţă o grădiniţă cu câte-va straturĭ de florĭ: lemnul-Domnuluĭ, călapăr, floarea-soarelui, vîzdoage ca nasturiĭ de aur, câte-va tufe de coacăză şi de trandafirĭ pentru dulceţĭ, iar fundul curţiĭ prefăcut în livadă de prunĭ, marĭ şi micĭ.

Toate casele se par durate de acelaşĭ maistru, toate seamănă una cu alta; din bîrne seaŭ vălătucĭ, păreţiĭ strălucesc de albeaţa varului, întins în fie-care sămbătă, de gospodine peste lutul care se adauge păturĭ-păturĭ, din an în an, din pascĭ în pascĭ, peste bîrne şi vălătucĭ. Albeaţa varuluĭ face să răsară şi maĭ fantastice arabescurile şi ghivecĭurile cu florĭ care zadarnic le-aĭ căuta în natură şi cu care, în văpsele bătĕtoare la ochĭ, se întrec gospodinele a-şi împodobi bîrnele caselor şi ferestrele. Câte un tîrnaţ care ocolesce casa, afară din partea despre nord, sprijinind streşina pe stîlpĭ, când de lemn, cu pretenţie de sculptură, când şi eĭ îmbrăcaţĭ

în lut şi văruiţi, şi legaţi între ei prin parmacîcul tăiat *à jour* al cerdacului, dă şi mai multă asemănare între ele acestor case de boierinaşi, mazîli şi feciori de neamuri.

Aceste case ale *nobilimei* argeşene se mai despart între ele prin un numĕr de prăvălii şi hanuri. Se cunosc prăvăliile după tarabele cari se întind în stradă, încărcate cu albii mici pline cu lulele roşii, cremene şi amnare, năut, stafide, alune turcesci, roşcove, băcan roş, făină de porumb, cîteva pâni şi jimble. De ştreşina prăvăliei, care înaintează mult, atîrnă cercuri, unele cu coase, formând ciudate coroane de oţel, altele răsfăţând şi clătinând după vînturi lumînări de seŭ nodoroase, cari la raza soarelui se lustruesc şi se *înduioşează* şi sunt gata a dărui trecătorilor câte vr'o picătură din propriul lor trup!..

Printre prăvălii, ici-colea câte un han, care se deosebesce prin aceea că este mai 'nalt, popoţat pe o pivniţă şi că la poarta curţii stă, ademenitor grăind călĕtorilor obosiţi, atîrnat pe o înaltă prăjină, cercul cu fîn şi cu sticla cu apă roşă, cari constituesc semnul că acolo este loc de găzduire... şi de bĕutură.

*

In mijlocul acesteĭ uliţe, pe care s'a însărcinat şivoaele munţilor să o paveze cărînd şi îngrămădind în ea prund şi bolovanĭ, alaltăierĭ, în ḑi de bîlciŭ, cogemete slujbaş domnesc, Florea, fiul diaconuluĭ Barbu, *comisar în judeţul Argeş*, preămbla în rîsul şi chiotele bîlciuluĭ, aproape despoiată, pe un cal şchiop, pe nevasta sa *Smaranda*, fiica luĭ Cincă fost polcovnic în Vâlcea.

— Da ce-ĭ boerule? întreabă părintele *Indoială*, duhovnicul de la mŏnăstire; de ce'ţĭ batjocorescĭ aşa muierea?

— Cine, ce treabă are cu muierea mea? respunde Florea, ridicând un numĕr de crucĭ bieateĭ femeĭ, care ca să nu o maĭ vaḑă creştiniĭ, îşĭ trăsese cât putuse maĭ mult peste ochĭ, tulpanul galben care-ĭ îmbrobodea capul.

— Da, bine, omule, deacă ţĭ-a greşit ceva muierea, du-te cu ea la judecată, dar nu o necinsti prin bîlciŭ...

*

La părintele vlădica. Protopopul Dănăilă tocmai ieşind din *bolta* luĭ Kir Stavridi grecul, unica prăvălie de cărămidă din Argeş, unde era pelinul cel maĭ bun, văzu scena groaznică de maĭ sus şi cu *volnicia* ce-ĭ dădea

rangul seŭ bisericesc, ajutat şi de câţi-va creştinĭ, apucă calul de frîŭ şi el de o parte, şi Florea de cea-l-altă, înconjuraţĭ de lumea care ḑicea: *aferim*, întoarse calul în direcţiunea mŏnăstireĭ.

Maĭ mult moartă, biata Smaranda adusă înaintea episcopuluĭ, povesti cele întîmplate:

«Sunt abia douĕ sĕptĕmânĭ de când tatămeŭ Cincă, polcovnicul din Vâlcea, m'aŭ dat după *dumnialuĭ*... De a doua ḑi după cununie m'a băgat în lanţ de gât şi în fiare şi aşĭa m'a ţinut 10 ḑile bătêndu-mĕ în toate ḑilele pe moarte, ca pe hoţĭ; ba încă luând puşca din cuiŭ a îndreptat-o asupra mea poruncindu-mĭ să-ĭ spun *vre-un nume de om cu care aş fi păcătuit*. Cocoşul era tras, puşca încărcată cu aliciurĭ de lup, când mĕ întreba de n'am iubit pe Mihaĭ Goşa; când am auḑit ţăcănind cocoşul puscei, îngrozită, mi s'a făcut negru înaintea ochilor şi am dat din cap. Dumnealuĭ a luat mişcarea mea din cap drept răspuns la mărturisire şi atuncĭ iar m'a bătut şi despoindu-mĕ de haine, cu hule şi vorbe proaste m'a pus pe calul cel şchiop, ce m'a făcut de rîsul tîrguluĭ...» Şi plînsul podidi pe sĕrmana femee.

*

Judecata la Bucuresci. Astădĭ la **28 Decembre 1794** Florea şi cu Smaranda aŭ fost înfăţişaţĭ la judecata Mitropolitului ţĕrei şi a divanuluĭ Domnesc.

— Ce treabă maĭ aveţĭ cu mine? ḑice semeţ Florea, către Veliţiĭ (mariĭ) boerĭ. M'am împăcat cu socru, i-am dat 500 leĭ şi zapis (învoială), la mâna Smarandeĭ, că ne-am despărţit şi ni-ĭ desfăcută cununia şi că ea se poate mărita cu cine vrea şi eŭ de asemenea.

Numaĭ doctrina aceasta socialistă nu avu ascultare, acum o sută de anĭ, şi domnitorul Alexandru Moruz, împreună cu Metropolitul Filaret declarară, că «*învoirea făcută de despărţire între eĭ fiind împotriva pravileĭ nu o primim, că se cade o parte orĭ alta să se pedepsească, iar nu ca cum n'ar fi fost cununia după lege, să-şĭ dee aceia voie de isnoavă unul altuia de'nsurat, ci Florea ca unul ce este vrednic de mare pedeapsă şi de gloabă, după vina luĭ, găsim cu cale ca să dea la Cutia de milostenie tal. 500, adecă: cincĭ sute şi de vreme că nicĭ într'un chip nu vru a-şĭ primi soţia, găsim cu cale ca să-ĭ împlinească toată zestrea după foaea ce vĕḑurăm la mâna luĭ, şi încă să maĭ deae de la sine pe jumătate cât taie foaia de zestre pentru caznele*

şi necinstea ce i-aŭ făcut, fiind om cu chivernisală, apoĭ să şadă deosebiţĭ, ca să se veaḑă urmările şi ale unuia şi ale altuĭa, câtă-va vreme, şi când nu se vor uni a se lua earăşĭ în locuinţă, atuncĭ li se va face hotărîrea cea desăvîrşită».

PETRECERE LA CURTE

La 20 Ianuarie 1798 o să fie o mare petrecere la curtea M. Sale, în onoarea noului sosit oaspe a M. Sale, Luminăţia sa Cuciuk-Husein, marele admiral, orĭ Căpitan-paşa al împĕrăţieĭ turcescĭ.

Ilustrul oaspe trase în gazdă chiar la palat împreună cu o parte din numeroasa luĭ suită.

Pregătirile serbărilor. La bucătărie este mijloc minunat să-ţĭ daĭ seama de ce va fi o serbare.

Suntem în faţa uneĭ vetre de o întindere, ce, cu deprinderile noaste de astă-ḑi, nicĭ nu ne-o maĭ putem închipui. Vatra e aciuită sub un coş tot aşa de larg ca dênsa şi puţin micşorându-se numaĭ când ese deasupra acoperemêntuluĭ caseĭ. La distanţă ţi se pare nu un coş, ci un turn cu metereze, căcĭ de toate părţile sunt făcute tăieturĭ saŭ găurĭ în acest turn

pentru ca să poată eşi fumul, deasupra fiind acoperit, pentru că altmintrelea, din causa mareĭ lărgimĭ a coşuluĭ, ploaia şi zăpada ar putea inunda vatra şi cuhnia.

Marea cameră în care se înalţă monumentala vatră cu coşul sprijinit de stâlpĭ de fer, adornat pe pripiciul luĭ, cu linguri de lemn, strecurătorĭ, site . . ., este un adevĕrat roiŭ de oamenĭ. Primul bucătar, Baş-bucătar, însoţit de al doilea, de al treilea şi de toate ajutoarele sale, ocupă mesele, dealungul păreţilor şi lângă trunchiul de tăiat carnea, o imensă tulpină de pom, lungă de un stînjen, tulpina unuĭ pom secular care din cauza diametruluĭ săŭ, oferă, culcat la pămênt, înălţimea uneĭ mese. Tîmplarul n'a avut altă treabă de făcut la această masă uriaşă, de cât să-ĭ ciopleascĕ partea superioară spre a-ĭ da o suprafaţă plană.

Numeroşĭ ţiganĭ şi ţigance furnică prin bucătărie. Uniĭ freacă tingirĭ marĭ cât căldările de rachiŭ, alţiĭ pisează în piuliţe de lemn orĭ de aramă, felurite condimente pentru bucate; ăştia dogoriţĭ la faţă, roşiĭ ca sfecla, întorc la vatră deasupra unor căpiţe de jeratic, pe care sfîrîie grăsimea căḑêndă, frigărĭ cu buturĭ întregĭ, ba cu berbecĭ întregĭ întorşĭ. Femeile

caută de vasele care fierb în clocot, să nu dea în foc, orĭ ajută la Baş-bucătar să întindă aluaturĭ de plăcinte, când nu sunt ocupate a spăla sutele de talere de argint, carĭ peste o clipă vor împodobi masa domnească.

In lumea aceasta culinară, care se agită cu sgomot şi vorbă de clacă, pe dinaintea piramidelor de victualiĭ de care sunt pline mesele, aşteptându-şĭ rêndul să fie băgate prin vasele din vatră, trebue să ailbă Baş-bucătarul un adevĕrat geniŭ de comandant, ca să ajungă la bun resultat.

Nu-ĭ vorbă că la ordinele luĭ Chir Iane Zarnacadea (aşa se numesce primul bucătar) stă vătavul de ţiganĭ cu biciul pe umĕr, gata la cel maĭ mic semn al comandantuluĭ din cuhnie, să croiască pe ţiganiĭ orĭ ţigăncile leneşĭ orĭ guralivĭ. Chir Iane Zarnacadea îngrijeşte de *partea subţire* din isvodul de bucate. De fripturĭ şi de bucatele cu zeamă îngrijesc ajutoarele luĭ.

După mulţimea bucatelor şi după cătăţimea lor, poţĭ să sciĭ că pe ziua aceasta de 20 Ianuarie, o să fie la curte masă mare de sute de persoane.

De aceea şi Baş-bucătarul a închipuit un

isvod de bucate, de-ţi vine apa la gură numai cetindu-l . . .

Ean ascultaţi.

Mezelicuri: icre proaspete, salată de icre bătute cu miez de pâne albă în unt-de-lemn. Lacherdă şi batoguri, rotogoale de salam din Sibiŭ, salată de ţiri prăjiţi în para focului, gătiţi cu pătrunjel verde, tăiat subţire ca tutunul şi neclăiţi în unt-de-lemn, ca nisce petre scumpe lucitoare pe mitra Mitropolitului.

Urmează apoi *potroace:* de curcan, borşuri de zeamă de varză cu perişoare de pulpă de căprioară şi orez pisat. Apoi *iahnele* înnotând în cerviciuri, sarmale de pept de curcan, gălusci de grisă împănate cu cuişoare... apoi *plăchii* de orez cu gâscă la *sahan*, adecă la tavă, rumenită în coptor şi împodobite cu ardei roşii. Dar *cuşchebapurile*, ciulamalele de pasere şi de vînaturi, înnotând în smîntînă?

Sunt pe vatra lui Chir Iane Zarnacadea destule bucate pentru a ucide un regiment întreg de stomacuri moderne.

Voinicii meseni de la 20 Ianuarie 1798, cari după ce aŭ să îngurgiteze cele mai de sus enumerate vor mai găsi loc şi pentru pilafurile, baclavalele, halvalele, sarailiile, alivencele pe frunze de ştir, plăcinte cu poa-

lele în brîŭ, halibiurile cu florĭ de scorţişoară, bohacele şi maĭ ales zaharicalele, în care Chir Iane este neîntrecut!

După visita noastră la bucătărie, putem înţelege ce «*chiulhan*», ce chef mare o să fie, pe boerime astă-ḑi la 10 Ianuarie, la curte.

*

La Curte. — M. S. domnitorul Hangeri, în dimineaţa ḑileĭ de 20 Ianuare, grăia în Divanul miç cu marele logofĕt al obiceiurilor, Mateĭ Fălcoianul, care sta în picioare respectos.

— Boerule vornice, Luminăţia Sa Căpitan-paşa poruncesce ca boeriĭ poftiţĭ la masă să vină cu nevestele lor. Să li se trimeată *pitace* (porunci) să fie întocmaĭ următorĭ.

Principaliĭ boerĭ carĭ compuneaŭ, cum am ḑice astă-ḑĭ ministerul, eraŭ: N. Brâncoveanu Basarab, marele logofĕt de ţeara de sus, Dumitru Racoviţă, mare ban; Manolache Creţulescu, mare vornic de ţara de sus; Scarlat Ghica, mare vistier; Ioan Damaris, mare vornic de ţeara de jos; Radu Golescu, mare vornic al obştirilor; Ştefan Văcărescu, mare logofĕt de ţeara de jos: Iordache Suţu, mare hatman; Mavrocordat, mare spătar; Radu Slătineanu,

mare vornic al treilea... Nu mai înşir boerimea de curte şi de laviţe!..

— Dar bine, Măria Ta, cum o să-şi aducă boerii muierile la o masă de turci? Cât îi lumea şi pământul, soţiile noastre nu vor primi să treacă din haremul doamnei Măriei Tale printre mulţimea de turci poftiţi la masă domnească.

— Dar ce ne facem? Căpitan-paşa vrea numai decât...

Matei Fălcoianu stete puţin pe gânduri.

— Las pe mine, Măria Ta: vor veni toţi boerii cu... jupînesele lor.

Faţa lui Hangeri se înseninä, de unde un moment înainte era mohorîtă, prevĕdĕnd refuzul boerilor de a împlini voia ilustruluĭ sĕŭ oaspe.

— Totuşi eşind din Divanul mic, murmură în sine: «o să dic că doamna Ruxandra [1]) este *zaifă* (bolnavă) şi de aceea nu poate să stea şi ea cu musafirii la ospĕţ».

*

La marele ban Racoviţă. — In cameră de primire a primului boer din divan sunt adunaţi

[1]) Doamna Ruxandra a luĭ Hangeri-Vodă era din familia Ghica.

maĭ toţĭ boerii divanişti. Curtea caselor e plină de caĭ înşelaţĭ ţinuţĭ de căpăstru, bătuţĭ cu ţinte de argint, de arnăuţĭ şi deliĭ boerescĭ, cum şi de câte-va butce ale boerilor maĭ bătrânĭ.

Carĭ cu picioarele sumese turcesce pe divanurĭ, învârtind mătăniĭ de chihlimbar şi de odogaciŭ, carĭ în picioare, privind indiferent pe la ferestre, boieriĭ stăteaŭ tăcuţĭ, aşteptând, pare-mi-se, pe cine-va, seaŭ şoptind între eĭ, ridicând buzele după imameaua ciubuculuĭ pentru a soarbe din filigeanul de cafea, seaŭ pentru a-şĭ comunica aproape la ureche cugetarea, orĭ simţirea lor.

Când boerul Mateĭ Fălcoianul intră, mişcarea ce se produse între boerimea adunată, probă că el era cel aşteptat.

— Ce veste *arhonda?* [1]) întrebă marele ban Racoviţă.

— Veste rea, boerĭ D-voastre. M. Sa poruncesce să nu mergem singurĭ astă-dĭ la petrecerile ce le dă în spătăria mare în cinstea luĭ căpitan-paşa, ci să ne aducem şi jupînesele.

— Să aducem jupînesele noastre? strigară aproape într'un glas toţĭ boeriĭ indignaţĭ.

---

[1]) Titlu cu care se trataŭ între eĭ boeriĭ.

— Nu-ĭ destul că nu scim de vom eşi teferĭ noĭ boerii, acum să ne aducem muierile între turcime?

Se făcu un moment o tăcere în care observatorul ar fi mĕsurat toată grija mare ce cuprinsese sufletele boerilor. Eĭ acum nu maĭ fumaŭ, feligianul era uitat la o parte în zarful sĕŭ minunat... Boeriĭ maĭ tinerĭ scrutaŭ cu ochiĭ pătrunḑătorĭ căutătura celor maĭ bĕtrânĭ.

— Ce-ĭ de făcut? ḑise rupênd tăcerea marele logofĕt Stefan Văcărescu.

— Nu duceţĭ nicĭ o grijă, boerĭ D-voastră; am găsit mijlocul să împlinim porunca luĭ Vodă şi jupînesele noastre să stea acasă.

La aceste vorbe ale luĭ Mateĭ Fălcoianu, boeriĭ se făcură roată în jurul mareluĭ logofĕt al obiceiurilor.

— Cum aşa?

— Spune curênd!

— Grăbesce, arhonda!

Intrebările curg ploaie.

— Turcul voesce să ne vaḑă muierile noastre... Le-om duce, adaugă a ḑice Fălcoianu rîḑênd... Vom duce turculuĭ... *fete frumoase*, celetnice de la hanul Şerban-Vodă şi de prin mahalale, îmbrăcate în haĭne de ale muierilor noastre...

Un hohot homeric rĕsună în cameră.

— Bre, sciĭ că născocirea e bună, ḑise Ioan Damaris.

— Minunată! esclamă tînĕrul vornic al treilea, Slătineanu. Nostim lucru să aĭ de muiere *pentru o jumĕtate ḑi şi o noapte, la petrecere, pre* . . . o celetnică.

Observaţiunea tînĕruluĭ Don Juan, de sigur o făcură în taina sufletuluĭ maĭ mulţĭ bĕtrânĭ sfetnicĭ aĭ luĭ Hangeri, carĭ simţiră nu sciŭ ce fior, ca în vremea tinereţeĭ, şerpuind prin tot corpul lor.

*

La vremea meseĭ. — La orele 7 şi jumĕtate turceşcĭ, adecă la *1 şi jumĕtate europenesce*, dealungul stradeĭ Mihaĭ-Vodă, butcele (trăsurele închise), cu roţĭ văpsite în culorĭ ţipătoare, se ţineaŭ şir, îndrumându-se spre *Curtea domnească*, cea nouă, printre douĕ rînduri de privitorĭ şi de prăvăliĭ cu tarabe încălcând linia stradeĭ, pline de marfă de băcănie şi de căldărărie, de bărbierĭ cu peschire atârnate deasupra uşilor, de putinĭ cu păcură de uns osiile şi carâmbiĭ cismelor ţĕrănescĭ, de boiangeriĭ uscându-şĭ bumbacul orĭ lâna văpsită pe prăjinĭ de semăna la distanţă ca nişte

drapele multicolore... Icĭ-colea câte o braşovenie, prăvălie maĭ simandicoasă, şi câte un han, de departe designat prin prăjina naltă de la poartă, purtând cercul cu fîn şi cu garafa cu apă colorată ros. *Respântiaşiĭ* (sergenţiĭ), cu biciul pe umĕr, daŭ în lăturĭ carele ţĕrănescĭ, croind când în boiĭ de la care, când în ţĕraniĭ ce-ĭ mîna:

— In lăturĭ, mĕ ţopârlane, că trec boieriĭ...

Treceaŭ boieriĭ cu ... *jupînesele* lor gătite spilcă, legănaţĭ aşa de violent pe perinile butceĭ cu rezoare, nalte rotunde ca o jumĕtate de roată de moară, prin hopurile paveleĭ stricate, că bălăbănea capetele lor simandicoase într'un ritm epileptic, desordonat, pe când vizitiul şi arnăutul făceaŭ adevĕrate minunĭ de equilibristică ca să se ţină unul pe căpră, cel-l-alt în coada butceĭ.

Toate aceste butce intraŭ, una după alta, în vasta curte a *palatuluĭ domnesc,* aşeḑat acum o sută de anĭ la *Dealul-Spireĭ,* acolo unde se află astă-ḑĭ arsenalul, pe atunçĭ tocmaĭ la *capătul* Bucurescilor, între marĭ şi numeroase livezĭ şi viĭ.

*

In curtea palatuluĭ. — Aci cântaŭ neîntrerupt, de rînd, când *meterhaneaua* (musica turcească)

cu flueraşe ţirliitoare, amestecate cu zăngănitul talerelor de aramă şi a câte-va dărăbane, când bucimaşii, sirmacii şi cimpoerii breslelor (corporaţiunilor, cetelor) agiescĭ (ale poliţieĭ) şi spătărescĭ (ale armateĭ). Deliiĭ şi neferiĭ eraŭ înşiraţĭ de la poarta *Gospod* (domnească) până în vîrful scăreĭ principale, ce ducea la spătăria cea mare, la sala Tronuluĭ, toţĭ cu un arsenal de pistoale şi iatagane în brîul cel cu paftale largĭ de metal, strălucind la raza soareluĭ şi în uniformă de ḑile marĭ, cu fermenele înmuiate în fireturĭ şi arniciurĭ de vipuscĭ, cu mînicile dulameĭ atîrnate până la pămênt, de stofe viŭ colorate, cu cialmale vĕrgate seaŭ cu căciule-calpace de blană de oaie, înalte, ţepene, cu moţurĭ şi cu ţarţamurĭ de asemenea atârnate de la moţul casceĭ la umrĕul stâng.

Prin acest *spalir* înainta, prin curte, la pasul cailor, butcele boierescĭ, una după alta. Arnăutul săria din coada butceĭ, deşchidea portiţa trăsureĭ în pragul scăreĭ şi boierul şi jupîneasa eraŭ primiţĭ aci de al doilea cămăraş, de portarul al doilea ajutat de copiĭ-de-casă (pajĭ) în haĭne roşiĭ. Aceştĭ slujbaşĭ domneştĭ duceaŭ de subsuorĭ pe boerĭ şi jupînese până în vîrful scăreĭ la catul întâiŭ

al palatului, unde oaspeţii eraŭ primiţi de Portar-Başa, de primul cămăraş şi de postelnicei de toată treapta. Oaspeţii eraŭ introduşi, boerii în spătăria mare, iar jupînesele, la privirea cărora toţi slujbaşii curţei abia îşi stăpânură mirarea, eraŭ conduse la Harem, adică la apartamentul doamnei, după porunca dată de boierul Matei Fălcoianu.

*

Ospĕţul. — Când lungile coridoare ale palatului resunară de apelurile slujbaşilor pentru ca să se dea bucatele la masa domnească, întinsă în Divanul cel mare, Hangeri-Vodă, cât de Vodă era, ajutat de marele Ban Racoviţă, luă de subsuori pe luminăţia sa Cuciuc-Husein-Paşa şi se îndrumară spre camera ospĕţului, precedaţi de marele postelnic şi de 12 copii de casă cu bastoane de argint, şi de şease frumoase fetiţe mergênd de a îndaratelea şi agitând căţui de argint din cari gâlgâia fum de odogaci şi de chilinbar, aceste precedate şi ele de alte 6 fetiţe, agitând şi ele stropitori cu apă de flori.

— Să poftească boierii şi *jupînesele,* dise Vodă lui Matei Fălcoianu, care aştepta înalţii

caspeţĭ la uşile larg deschise ale camereĭ de ospĕţ.

După ce Vodă aşedă în capul meseĭ pe Cuciuc-Husein-Paşa şi el însuşĭ luă locul în cel alt cap al meseĭ, începură a intra în sofragerie boerimea cu jupînesele, unul după altul, după rangul fie-căruia. Mateĭ Fălcoianu designa fie-căreia părechĭ locul, la care ajungeaŭ numaĭ trecênd, cu marĭ închinăciunĭ şi încovăelĭ de şira spinăreĭ, pe dinaintea Paşaleĭ.

Hangeri, cu inima mică cât o gămălie de ac, ca să nu simţă cumva Husein Paşa, de *tertipul* cu *jupînesele,* se uită şi el cu emoţiune şi mirare, ba une-orĭ cu plăcere... la defileul improvizatelor boieroaice. Acestea, nedeprinse cu haĭnele scumpe şi zorzoanele ce le atârna pe cap, pe gât, pe tot corpul, eraŭ de o stângăcie care speria pe Vodă, dar care trecu nebăgată în seamă de Paşa şi de agalele turcĭ, cărĭ luară loc la ospĕţ.

Lângă paşa fură aşedate... nevasta de ocasiune a mareluĭ Ban, — o muiere coz — şi a mareluĭ logofĕt Nicolae Brâncoveanu — un cap minunat de unguroaică .. Lângă fie care Aga din suita amiraluluĭ câte douĕ jupînese luară scaun. Icĭ colo se nimeri şi câte una la dreapta orĭ la stînga vre-unuĭ boier...

Ce haz făceaŭ ceĭ-l-alţĭ boierĭ privind pe colegul lor, şi făcêndu-ĭ semne cu coada ochiuluĭ!...

Dăduse isteţul boier Mateĭ Fălcoianu tuturor... jupîneselor, din noŭ povĕţuire: ce să ḑică, ce să nu grăească, cum să se poarte la masă, că de aceea le şi introdusese maĭ întâiŭ singure fără de boeriĭ... lor, în haremul Doamneĭ. Ba acolo, chiar şi Măria Sa Doamna Roxandra Hangeri le maĭ inspectase toaleta şi le maĭ potrivise ale zorzoane cu care le împodobiseră adevĕratele cocoane. Dar de geaba cazně, boerule Fălcoianu: bietele *celetnice* şi fete de la mahala, cât intrară în sala ospĕţuluĭ olbară cu ochiĭ şi cât pe aci să scoată exclamaţiunĭ care de care maĭ poznaşe la priveliştea bogăţiilor saleĭ şi a meseĭ. Noroc că isteţul Fălcoianu poruncise lăutarilor să cânte... Sgomotul acestora acoperi câte-va exclamaţiunĭ ce nu putură fi oprite!...

— Numaĭ de nu s'ar chirchili (îmbăta) ḑise Vodă la urechea luĭ Vel-Cupariŭ... Veḑĭ să le toarne maĭ cu economie, că te trezesci că s'apucă de pozne...

*

Nu am de gând să descriŭ ospĕţul. Destul

că Paşa cel mare şi agalele luĭ făcură onoare la toate bucatele luĭ Iane Zarnacadea, şi între un fel şi altul de bucate, aveaŭ de *inglingea* (amuzament) privirea la frumoasele jupînese, ba, la soroace, tot maĭ dese, le şi mângăieaŭ cu mâna pe la spate... Marele Amiral de câte orĭ îşĭ permitea asemene intimităţĭ, îşĭ manifesta tot maĭ mult satisfacţiunea luĭ, netezindu-şĭ barba şi ḑicênd: «Pechi! pechi!» (Bine, bine!) cu o căutătură prietenească îndreptată spre Hangeri.

Lăutariĭ — douĕ tarafurĭ — cântaŭ, acum manele turcescĭ, acum viersurĭ de lume, multe de ale rĕposatuluĭ Enache Văcărescu şi de ale luĭ Alecu Văcărescu... Sgomotul talerelor de metal şi al tacâmurilor, foşnitul adietor al coḑilor de păun agitate de 12 fete la spetele principalilor turcĭ şi ale luĭ Vodă, gâlgâitul vinuluĭ de Drăgăşanĭ, de Deal, de Malvazie, — care cu toată supĕrarea luĭ Mahomet, curgea gârlă în cupele oaspeţilor şi turcĭ şi creştinĭ, de nu maĭ pridideaŭ cu turnatul toţĭ paharniceiĭ, cuparii marĭ şi micĭ şi arnăuţimea; mirosul aromatelor din bucate, făcură curând o atmosferă în care simţurile adormite se deşteaptă, ba se exaltă, iar mintea se acopere cu un vĕl tot maĭ gros..

Ce vreţi să facă agalele şi Marele Amiral în aşa atmosferă, după ce chiar din boerii divaniţi începură — la urma urmei — a cam ciupi de mijloc pe vecinele... jupînese şi a le şopti la ureche vorbe, care, de!.. nu 'mi-'ţi cere mie să vi le mai înşir aci!

Mai bine să-i lăsăm să se scoale de la masă, după sănătăţile închinate cu «bine te-am găsit!» — de Vodă pentru Marele Amiral şi pentru toţi turcii de faţă, ba şi cei viitori.

*

După masă. — In sala cea mare a spătăriei, în faţa tronurilor lui Vodă şi al Doamnei, aşedate în fund şi umbrite de cele două tuiuri cu coḑi de cal, staŭ acum grupaţi după rang, pe divanuri şi laviţe acoperite cu postav roş, turcii, Amiralul, Vodă, boerii. Turcii nu aŭ lăsat de pe lângă dînşii... *boieroaicele*, şi câte din ele aŭ rămas făr' de turc staŭ pe lângă unii din boieri. Câte guri bărbăteşci atâtea ciubuce învăluind în nori de fum albăstriu lumea; feligianele cu cafea fumegă, lăutarii cântă, pe când un scamator neamţ pripăşit de câte-va ḑile prin Bucurescĭ, în mijlocul saleĭ, pe o frumoasă scoarţă (velinţă) de anadol, îşi bagă pe gură o sabie, scoate panglicĭ pe nas,

mănâncă jăratec din căţuele fetelor afumătoare, se dă de-a-tumba ca o stîrlează. . . După scamator, adunarea admiră pehlivanĭ turcĭ, din *Enderne* (Andrianopole) făcênd ghiduşiĭ, tururĭ, şi după eĭ *ḑicêtorĭ* spunênd mândre graiurĭ din lumea largă. . .

Urmează apoĭ danţurile. . . Turciĭ nu danţează, dar Paşa a poruncit să danţeze boieriĭ cu . . . jupnîesele lor, şi marele Amiral şi toţĭ turciĭ strigă : *aferim!* neluându-şĭ ochiĭ de la jupînese, care se încovoaie în ritmul muziceĭ ca nisce huriĭ din paradisul luĭ Mahomet.

Nu numaĭ boeriĭ maĭ tinerĭ, dar şi ceĭ maĭ coptuţĭ încă încing hore, bătute, zamparale grecescĭ, ba şi valsurĭ învĕţate din vremea ocupaţiuneĭ ţĕreĭ de nemţĭ şi, când obosesc, scot graţios năframele din paftelele de argint bătute cu petre nestimate ale dănţuitoarelor lor, de-şĭ şterg năduşeala după frunte şi nu se şcie deacă voind a pune la loc naframa în colanul femeilor, mâna boierilor nemereşce tocmaĭ la colan, orĭ se rătăceşce în cale, împiedicată şi de relieful peptuluĭ. . .

Şi ţinu danţul, până noaptea, târḑiŭ, şi iar începu ospĕţul şi iar curseră ca la scocul moreĭ vinurile chilimbariĭ şi roşe ca buzele fetelor şi malvazia îmbătătoare şi vutcile bălane

şi vişinaturile rumeioare ca obrajiĭ jupîneselor învăpăiate de danţ, de plăcere, la lumina a sute de făcliĭ de ceară albă din *cherhaneaua* (fabrica) privilegiată a episcopieĭ de Rîmnic [1]).

Pe ferestre străbate o lumină şi maĭ mare de cât cea din policandre şi de la sfeşnicile de argint aşeḑate pe sfeşnicare prin colţurile săleĭ. E lumina de la masalale şi de la ciaunele cu păcură, ce ard în curte şi pe zidurile eĭ. Această lumină neegală valţa şi dênsa prin vasta sală, poleind oameni şi lucruri în mod fantastic, dându-le realţ, aşa că priveliştea săleĭ ar fi amintit unuĭ archeolog o veche şcenă *de orgie Romană.*

Şi orgie era!..

Orgia avea să se termine prin numeroasele camere ale palatuluĭ, punênd peçetea desfrânăriĭ asupra petrecerii de la curtea domnească de acum o sută ani!..

*

In etacul adevăratelor jupînese. — La lumina slabă a candeleĭ arḑênd la iconostas,

---

[1]) Această prima fabrică de luminări de ceară albă era pe locul Metohuluĭ Episcopieĭ de Rîmnic, acolo unde astă-ḑĭ este grădina Ateneuluĭ.

unde strălucesce ferecătura de argint a icoanelor, între care nu lipsesce icoana *hramului*, adică a patronului ce şi-a ales boierul la căsătorie, jupînesele marilor *divaniţi*, aşteaptă, aşteaptă, aşteaptă pe soţii lor, agitate de nerăbdare şi grijă sub plapome de atlas în coloare deschisă, cu capul îmbrobodit într'un tulpan alb cu bibiluri, care face un minunat cadru capului şi părului lor negru împletit în coadă ca o diademă peste tulpan.

Dar boierul nu vine . . . jumĕtate din *crivat* rĕmâne neocupat întreaga noapte. . .

— Numai acum s'aŭ sfârşit ospĕţul ? întreabă cucoana pe «Dumnealui» care soseşce abia la oara când clopotul de la biserica vecină trage de *polieleŭ*.

— Uite, numai acum s'aŭ sfârşit . . . uf ! ce belea pe boerime ! . .

Aşa rĕspund, intrând în etacurile *adevĕratelor lor* cucoane, cei mai mulţi din divaniţi, dar unii din ei mai adaug în mintea lor : nostimă muiere ! . . o s'o mai vĕd ! . .

*

La cahveneaua luĭ Chir Panaiot, de la poarta curţei vechĭ.

Chir Panaiot cătră celetnică : Nu ţi-e ruşine! acum te întorcĭ a casă?

— Eĭ jupîne şi D-ta!.. Par'că cu turcii şi cu boerii facĭ cum vreĭ!.. Toată noaptea...

— Te daŭ afară! urlă cafegiul.

— Carnacsi! nu striga aşa tare, că doară nu vorbescĭ cu o muĭere de rînd... N'am nevoie eŭ de D-ta... Iaca pozná! par'că n'am eŭ boierul meŭ?.. eŭ sunt *mare vorniceasă*, mĕ omule!

*

La mahala, la Sf. Elefterie.

— Draga tuşeĭ, târdiŭ mi te-aĭ întors...

— Când mi-a dat drumul, mătuşică; dar ce bine am petrecut!.. uite, numaĭ rubiele de aur în năframă!.. Ce ţiceaĭ D-ta tuşică — că turcii nu plătesc?..

— Nu ţ'aŭ plătit ţie, dragă Smărăndiţă, ci mareĭ vornicese, că tu eraĭ mare vorniceasă...

*

La cârciuma luĭ Hagi Leŭca.

— Maĭ dă-mi o ţuică, jupîne Leŭcă. Mări, aĭ naibeĭ vodă: ci-că a minţit pre luminăţia

sa Căpitan Pașa, aducêndu-ĭ astă noapte, la *chiulhan*, fete de la hanurĭ, în loc de *jupînese*...

— Eacă țuica, numaĭ tacă-ți *fleanca*, nea Stanciule, că te-o auți ăl logofăt de divan, care suge, colo, la gura ocaleĭ, și nu ți-o fi moale unde te-o așterne Vel Aga!..

— Dar de ce să tac jupîne Hangiule? Jupîn Leŭcă, spune la ureche luĭ nea Stanciu: nu era, bre, numaĭ fete de la Hanurĭ și mahalale, ci eraŭ și câte-va jupînese *catafto* (în realitate).

— Eleĭ!.. ce spuĭ?

*

Dar ce o fi maĭ spus a lume mare cu fleanca eĭ ne-amuțită, despre petrecerea simandicoasă de la curtea Domnească, nu maĭ încape la locul ce mi-a jertfit «*Vieața*» pentru poveștile mele bĕtrânescĭ. Destul cu ce v'am spus, și D-deŭ să ne apere de vremĭ ca acele!

SPANZURAREA LUI MARIN ŢUŞCA,

CEL CARE A UCIS PE UNCHIU-SEU, SĂ-I IA AVEREA

In jurul tejgheleĭ de măcelărie a luĭ jupîn Ciupercă era mare zarvă, la 9 Decembre 1794:

— Ci-că Vodă Alexandru Moruzi nu ieartă de la spînzurătoare pe Marin Ţuşcă ăla de a junghiat peunchiu-sĕŭ. Jupîn Ciupercă... ceva carne de sărmăluţe pentru Vel-logofĕtul?..

— ... N'o să-l ierte, jupîneasă Neacşo, că doar a făcut moarte de om, ba încă de rubedenie!

— Eĭ, da poate Vodă să ĭ schimbe pedeapsa, să-l trimită pe viaţă la groapa Ocneĭ în loc de a-l spînzura... Deschide coşul, bucătăreasă să-ţĭ pun carnea...

— Eŭ pun prinsoare că nu-l spînzură, că-ĭ frumos coz şi s'o găsi vr'o muiere să-l ceară luĭ Vodă.

La Vitan. — Nu departe de locul unde s'a înălţat spitalul cel mare pentru ciumaţĭ, douĭ têmplarĭ lucraŭ a seară cu hărnicie la ridicarea a douĕ furcĭ nouĕ-noulețe nalte de câte douĭ stânjenĭ.

— Gata, jupân Rindea!.. Numaĭ frînghia de nodat pe grindeiŭ, şi să poftească!.. ḑise calfa luĭ jupân Rindea, rîḑênd cu poftă.

— Mĕ Teslă, mĕ, n'am maĭ ridicat spînzurătorĭ tocmaĭ din vremea luĭ Mavrogheni. Veḑĭ alea, mĕ, eraŭ spînzurătorĭ, nu glumă... Tot din bârne de câte o palmă domnească, să ţie un veac... Ş'apoĭ scrisoare scrisă după Calemul (condeiul) luĭ dascălul Florea de la St. George, ăl de face hrisoavele luĭ Vodă... Scriea, mĕ Teslă, ca să-şĭ bage mintea în cap ceĭ carĭ pornesc la hoţiĭ că-ĭ aşteaptă furcile!.. D'apoĭ halal! nicĭ nu se maĭ pomenia de hoţĭ, nicĭ chiar în codriĭ Vlăsieĭ.

— D'apoĭ, jupâne Rindea, ăsta pentru care ridicarăm scrînciobul ci-că nu este hoţ...

— Marin Ţuşcă?.. A înjunghiat pe unchiusĕŭ, să-ĭ fure baniĭ din sipet... Hoţ de oraş, mĕ Teslă, maĭ rĕŭ de cât hoţul de codru!... Eac'o, gata şi frînghia... De acum e treabă luĭ Handraburcă ţiganul gîdele...

*

La departamentul de criminalion (curtea criminală).

— Arhon mare armaş, a hotărît Măria Sa pe anaforaoa (raportul) departamentuluĭ, să fie spînzurat astădĭ, Marin Ţuşcă în mijlocul bâlciuluĭ de la Vitan... D-ta aĭ epistăsia (execuţiunea) lucrăreĭ... Luat-aĭ mĕsurile?

— Boierule judecător, spînzurătoarea e gata de adĭ dimineaţă... Handraburcă gîdele e poruncit să vie la temniţă să mergă cu breasla armăşească (garda închisorilor) după nizam (regulă, lege) la Vitan să ridice în slavă pe ucigaş, după nameadĭ... Dar eacă, boierilor judecătorĭ, am aflat că s'a găsit o muiere care cere la Măria Sa viaţa luĭ Marin Ţuşcă... Poate l-o ierta Măria Sa...

*

Soarele este a chindie.

Dealungul podului Mogoşoaieĭ, începênd de la mitocul Episcopieĭ Rîmnic (astădĭ *Ateneul*) se îndesuesce tot maĭ multă lume. Lângă prăjinile carĭ, în vîrf cu un cerc de fîn, orĭ cu surcele de la rindea, arată curţile de la hanurĭ şi cârciume, se certaŭ băeţii să se urce să vadă maĭ de sus. Tarabele deschise ale prăvăliilor, adăpostesc sute de capete de toate

vêrsta, carĭ din albăstrime, cu pantalonĭ creţĭ, de postav din cherhaneaoa (fabrica) domnească, înfiinţată de Moruzi Vodă, carĭ în haĭne ţĕrănescĭ, carĭ în giubele negre şi cu anteree de cutnie, legaţĭ cu şaluri, periusiĭ *(clironomiĭ)* din *douĕ* şi *treĭ* generaţiunĭ. . . Maĭ mult muierile îşĭ îţiesc, printre cercurile cu lumînărĭ atârnate de podul tărăbeĭ, capetele lor cu fesurĭ albe seaŭ roşiĭ, încununate cu coada încolăcită pe fes orĭ legat cu tulpane scrise (desemnate cu mâna) şi cu capetele chioscă de bibilurĭ şi moţurĭ de arniciurĭ viĭ colorate.

Din când în când trece câte vre-un boier călare, cu antereul sumes după spate, cu şacşirĭ roşiĭ, cu gogeamite calpacu pe cap, stând ţanţos în scărĭ late, pe şele turcescĭ împodobite cu zorzoane de peĭ colorate şi cu oblâncul înmuiat în ţinte de metal. . -

Sunt boieriĭ, carĭ eşiţĭ de la Divan, la ora de ameaḑĭ; se resfiră pe la casele lor.

Ce aşteaptă cu atâta nerăbdare, acea mulţime, care ondulă ca valurile măreĭ?

Aşteaptă să vadă *alaiul* luĭ Marin Ţuşcă.

Eĭ, doar nu are *alaiŭ* numaĭ Măria Sa Vodă, numaĭ capegiiĭ trimeşĭ de la Stambul (Constanţinopole), orĭ numaĭ *elciiĭ* (ambasadoriĭ) ru-

sescĭ... Avea drept la alaiŭ şi osânditul la morte... Mortea e cocoană mare!

La uşa temniţeĭ Spătăriei, Vel (marele) Armaşul rînduesce alaiul, ca om «*prahticos*» adică cunoscĕtor al acesteĭ trebĭ.

In fruntea alaiuluĭ «*sîrmacĭ şi trîmbiţaşĭ*» aĭ Agieĭ cu alaiŭ başa (şeful alaiuluĭ).

Apoĭ urmează o ceată de armăşeĭ.

La o lature şi la alta, al unuĭ careŭ închis, breasla agiească şi spătărească.

In mijlocul careuluĭ osânditul Ţuşcă, un flăcăŭ de 25 anĭ cel mult, cu o înfăţişare care ar desminţi teoriile estetice populare, că omul frumos nu poate fi om rĕŭ.

Alăturea cu Ţuşcă, al 2-le armaş la dreapta, şi la stânga şetrarul Poenaru, trete logofĕt (al 3-le logofĕt), ţinênd în mână la piept ana foraoa cu *buiurdizma* domnitoruluĭ, cu sentinţa de moarte. Lângă trete logofĕt preotul temniţeĭ, cu patrafirul de gât.

Indărătul lor păşia, huiduit de norod, Handraburcă ţiganul şi douĕ *calfe* ale luĭ.

Handraburcă era un ţigan nalt peste mĕsura omenească obicĭnuită. Imbrăcat în haĭne roşiĭ, ca un bulibaşa, pe cap cu o căciulă turcănească resfrîntă pe urechia stângă şi atârnând de fundul eĭ un moţ de arniciŭ roşiŭ, era

încins cu o frînghie care să-ĭ servească la legatul mânilor osânditului și la caz când cea pregătită la furcĭ s'ar rumpe. Pe umĕrul stâng îĭ atârna gârbaciul, însemnile funcțiuneĭ sale oribile.

După careŭ o ceată de armășeĭ și în fine una de arnăuțĭ cu puscile cu cremene încărcate.

Acest alaiŭ traversă podul Mogoșoaieĭ, Lipscaniĭ, o luă pe la Sf. Gheorghe, și apoĭ, stârnind norĭ de praf și toțĭ câniĭ mahalalelor, prin o sumedenie de ulițe, compuse maĭ mult din locurĭ virane, grădinĭ și viĭ, se îndrumă spre Vitan.

*

La curtea domnească. — La Monastirea Cotrocenĭ, la reședința domnescă (că amêndouĕ curțile domnescĭ, și cea vechie și cea zidită de Al. Ipsilant la dealul Spireĭ eraŭ numaĭ ruine), cu o oră-douĕ înainte de alaiul osânditului, eacă ce se petrecea:

O fată cam coptuță și slută ca pĕcatul, ceruse de la Vel portar să fie primită îndată de M. Sa Vodă Moruzi, că e la mijloc viață de om!

Vodă, care tocmaĭ se gătea să treacă în sala Divanuluĭ, primi pe Ralița Mărgean.

— Măria Ta, strigă Ralița, aruncându-se la

picioarele luĭ Vodă şi sărutându-ĭ poala antereului de atlas, dăruesce-mĭ viaţa luĭ Marin Ţuşcă, că-l iaŭ de bărbat...

— Îl ieĭ de bărbat? Bine, fie! Aşa ḑice obiceiul pămêntuluĭ, că Vodă să ierte de la moarte şi de la ocnă pe osânditul pe care-l cere de bărbat o fată...

Şi Vodă poruncesce mareluĭ logofĕt, care tocmaĭ sosise să ia parte la Divan, să trimeaţă un lipcan călare, grabnic, la Vitan, cu pitac (poruncă) domnesc de ertare, decât pe dată să-l şi cunune la temniţă cu Raliţa şi să-ĭ dea sloboḑenie apoĭ.

Natura — atât de vitrigă cu unele femeĭ şi atât de darnică cu altele — nu bine-voise a da Raliţeĭ nimic din ceea-ce pentru bărbat, e ca arvună a dragosteĭ din căsnicie. Slută, mânia luĭ D-ḑeŭ, spanchie, cu nasul ca un sbîrciog, cu gura ţugueată ca la o maimuţă, cu un lan de pĕr încolţit negru sub bărbie, de aĭ fi luat-o drept un bărbat, — Raliţa până la vêrsta de 28 de anĭ nu isbutise să o iea măcar la horă vre-un flăcăŭ...

— De ce adecă, n'aşĭ lua eŭ pe Ţuşcă, flăcăŭ frumos?.. dator este Vodă să mi-l dea şi el s'o deprinde cu chipul meŭ şi-oiŭ scăpa şi eŭ de ponosul fetieĭ...

*

In jurul spînzurătoreĭ se făcusă un îndoĭt cerc de toţĭ armăşeiĭ, cetele agiescĭ, spătăescĭ şi arnăuţescĭ. Lumea privea de maĭ de departe. Pe zidurile spitaluluĭ şi până şi pe cumpenele de la puţurĭ eraŭ struguri de capete de privitorĭ.

Părintele Onofreĭ spovĕduise pe osândit, care privea cu o căutătură aiurită lumea şi furcile. Acum Handraburcă ridicându-se pe un scaun adus de la spital, se atârna cu toată greutatea corpuluĭ de frînghia legată de grindeiŭ, ca să cerce de va putea ţine corpul osânditului. Armaşul II se urcă apoĭ şi el pe un scaun şi citesce cu *veliglas* (voce mare) anaforaoa şi sentinţa domnească. De odată se face o mare mişcare prin mulţime, despre oraş. Un călăreţ de brîul căruia se ţinea îndărătul şeleĭ o femee, ardea pămêntul sub copitele caluluĭ fugaciŭ. Cu mâna ridicată sus, călăreţul flutura în aer o năframă, şi striga din rĕsputerĭ :

— Staţĭ ! Staţĭ !

Boierul armaş după scaun vĕḑu pe călăreţ şi încă înainte de a sfîrşi cetirea hotărîreĭ domnescĭ strigă luĭ Handraburcă, care acum, cu ceĭ 2 ţiganĭ aĭ sĕĭ, lega la spate mâţile osânditului :

— Stăĭ Handraburcă, vine pitac domnesc.

— Boierule armaş, ḑice lipcanul, pogorîndu-se după cal, pe care rĕmase numaĭ Raliţa Mărgean, iacă pitac domnesc.

Când prin pogorîrea după cal a lipcanuluĭ, mulţimea vĕḑu faţa feteĭ, rĕsună valea Dâmboviţeĭ de hototele eĭ.

— Aoleo ! slută'ĭ !

— De-aĭ vedea-o noaptea îţĭ facĭ cruce şi fugĭ.

— Asta, soră cu ielele, vrea să scape de ştreang pe Ţuşcă ?

— Eĭ mĕ, slută, slută, dar viaţa'ĭ dragă.

Al II-lea armaş ceti pitacul domnesc :

«Marine Ţuşcă, după obiceiul ţĕreĭ, M. S. Vodă îţĭ dăruesce viaţa feteĭ Raliţa Mărgean. Părinte Onofreiŭ, cunună-ĭ sub ştreang».

Ţuşcă privesce un moment nedumerit la fata care, călare, emoţionată de strigătele injurioase ale mulţimeĭ, se părea şi maĭ urîtă ca de obiceiŭ, apoĭ iute întorcêndu-şĭ ochiĭ la spînzurătoare, strigă :

— Nu, jupân armaş, nu ! Maĭ frumos e ştreangul noŭ al luĭ Handraburcă, decât braţele de dragoste a ielelor !

Până în 3 orĭ armaşul întreabă pe osândit de vrea să se cunune cu Raliţa şi până în

3 orĭ, Ţuşcă rĕspunde că nu, pe când fata ne maĭ aşteptând să încalece lipcanul, o croĭ în fuga mare spre oraş, dispărênd ca cel necurat.

*

Ţuşcă fu spînzurat.

— Era prea mare pedeapsa: bine, după legea veche se putea schimba pedeapsa la ocnă, orĭ la moarte, prin o însurătoare; dar să ia bietul Ţuşcă pedeapsă îndoită: şi nevastă, ba şi slută?

Aşa judeca la cahveneaua din poarta Curţeĭ vechĭ scena de la Vitan un calemgiŭ (scriitor) de la Divanul domnesc, sorbindu'şĭ filigeanul de cafea, aşeḍat turceşce pe laviţa din jurul cahveneleĭ (cafenelei).

— Dar ce? Insurătoarea e pedeapsă maĭ grea ca moartea orĭ groapa ocneĭ? întreabă cu supĕrare jupîneasa cahvegiuluĭ?

Nu sciŭ deacă calemgiul a rĕspuns la întrebarea jupînesei, dar eŭ, calemgiu de la 1894, ca să nu'mĭ pierd stima sexului slab, voĭ ḍice, că foarte delicat cugeta legiuitorul nostru vechiŭ, când obliga pe Domn să erte pe osândit, deacă'l cerea o femee ca bărbat.

In adevĕr femeea cinstită (n'ar strica să fie şi frumoasă) poate întoarce de la rele urmărĭ pe bărbat.

LOGODNA PRIN SĂRUTAT

Anul 1802 începu bine pentru fetele de măritat.

Un proces curios se termină în divanul domnesc al luĭ Mihaĭ Const. Suţu, domnul ţĕriĭ Muntenescĭ.

Eată darea de seamă a reporteruluĭ nostru relativă la acest proces.

Divanul e preşedut de însuşĭ Domnitorul. Sunt de faţă boeriĭ divaniţĭ: Dumitraşcu Ghica, marele ban; N. Brâncoveanu, mare logofĕt; Scarlat Ghica, celă-l-alt logofĕt mare; mariĭ vornicĭ Creţulescu, Constantin Ştirbeiŭ, Câmpineanu şi Racoviţă; marele visternic Golescu, în frunte avênd pe mitropolitul Dositeiŭ; sunt toţĭ, fie-care pe la locurile hotărîte lor. Ceauşul introduce înaintea Divanuluĭ pre împricinaţĭ.

Să facem cunoscinţa lor:

Ilinca Bucşănescu este o jupînească încă în floarea vrîsteĭ. Ceĭ patru-ḑecĭ de anĭ nu se

vĕd de loc pe faţa eĭ netedă, încadrată într'un minunat tulpan de batistă cu fantastice desemnurĭ colorate liliachiŭ la cherhaneaua (fabrica) de testemelurĭ de la Mărcuţa, făcênd cu coada de pĕr lată, neagră, o frumoasă coroană pe vîrful capuluĭ şi umbrind cu bibilurĭ şi fluturĭ poleiţĭ două sprincene îmbinate, în care observatoriul maĭ de aproape ar fi putut bine urmări trăsăturile *pămătujelului de ristic*, care aŭ ajutat îmbinarea lor.

Bogate salbe de galbenĭ olandezĭ şi turcescĭ străluceaŭ pe întrecutelea în scobitura pătrată a rochieĭ, pe albul gâtlej, căpĕtând realţ şi maĭ mare de la şiragurile de mărgăritar fin, cărora salbele precedaŭ, o malotea cu mâneci strimte de atlas *havaiŭ*, deschisă pe dinainte, flutura deasupra poalelor rochieĭ egalmente de mătase, de sub care se *iţeia* la fie-ce mişcare, doui pantofĭ roşiĭ, carĭ proclamaŭ existenţa unuĭ picior neîntrecut de mic şi cu glesne de cea maĭ fină legătură, şoptind indiscret multe *havadişurĭ*... Paftale ciselate ca o adevĕrată dantelă şi înodate între ele cu cătărămĭ împodobite de petre scumpe, strîngeaŭ un mijloc ce-aĭ fi putut cuprinde între cele două palme ale mâniĭ şi care tocmaĭ prin subţirenia luĭ dădea întâieţate o-

braznică sînului, peste care stofa întinsă a rochiei nu isbutea să disimuleze grațioase și eloquente conture.

Marioara Bucșănescu, fiica jupînesei Ilinca, frumoasă ca și maică-sa, o învingea însă prin cei doue-deci și cinci de ani ce-i avea mai puțin. Cu capul gol și cosițele atârnate pe spate, timidă, cu ochii privind mai mult în jos, Marioara, înrumenită de emoțiune, stătea lângă maică-sa, care plimba ochii negri focoși asupra boerilor divaniți, asupra Domnitorului și a Mitropolitului și nu numai odată îi întorcea cu o expresiune de victorie asupra protivnicului ei Rusin Coragic, cunoscutul al treilea logofăt din județul Vâlcea.

Rusin e un tînăr, care abia a împlinit 25 de ani. Antereu de cutnie vărgată, giubea neagră de postav pe deasupra unei cațaveici scurte de blană de vulpe descindînd până deasupra brîului de șal turcesc, din care răsărea călimara de alamă galbenă; cioboate în meș galbine, complectau costumul lui Rusin, jăluitorul în potriva jupînesei Ilinca Bucșănescu și a fiicei sale Marioara.

Care este reclamațiunea lui Rusin? S'asultăm graiul mitropolitului Dositeiu:

«Prea înălțate Doamne!

Veliţi boeri!»

După jalba ce aŭ dat Măriei-Tale Dumnealui Rusin Coragic, făcênd cercetare, m'am încredinţat că Dumneaei jupîneasa Ilinca Bucşănescu cu adevĕrat aŭ făgăduit să dea lui Rusin întru căsătorie pe fiică-sa Mărioara, dar că în urmă n'aŭ mai voit să se ţină de făgăduinţă, dicênd că aŭ aflat parte mai bună pentru fiică-sa. Eară Dumnealui logofĕtul Rusin, cere de la dreptatea Măriei Tale, să fie îndatorată Dumneaei jupîneasa Ilinca Bucşănescu a se ţine de făgăduinţă, că pe temeiul aceleĭ făgăduinţe el s'a logodit cu fiica jupînesei şi aŭ făcut şi cheltueli...»

Ilinca Bucşăneasca întrerumpênd:

Nu este adevĕrat că a urmat logodnă la mijloc, că nu s'a schimbat inel după obiceiŭ între Mărioara şi jupîn Rusin.

Rusin.— Auziţi că n'a fost logodnă! Dar ce, jură jupîneasa că nu s'a făcut cu voia Dumneaei înfăţişarea şi vederea noastră a tinerilor, primirea şi învoiala cu plăcere despre amêndouĕ părţile şi schimbarea de daruri? Adevĕrat că n'am schimbat inel cu Mărioara, că nu s'a întêmplat să am unul la îndemână, dar în locul inelului am sărutat pe Mărioara...

Mărioara deveni şi mai frumoasă sub ru-

meneală, ce i-se întinse pe tinerii obrajii la vorba logodnicului.

Rusin.— Tăgăduesce jupîneasa Ilinca sărutarea?

Ilinca Bucşănescu. — Ei şi deacă n'aşi tăgădui-o? Logodna se face prin inel iar nu prin sărutat, nu-i aşa Inalt Prea Sfinte Mitropolite?

Domnitorul Mihai Suţu cu faţa întoarsă când la mitropolitul Dositeiu, când la frumoasa Mărioara şi la Rusin, aştepta ca chiriachul bisericei să-şi dea părerea. Boerii de asemenea eraŭ în aşteptarea graiului lui Dositeiu.

Domnitorul.— Va să ḑică ai sărutat fata? Ai sărutat'o cu voia mamei şi de faţă cu ea?

— Da, Maria Ta, ca pe logodnica mea dorită.

Domnitorul către mitropolitul Dositeiu:

— Ce scrie la legea bisericească, prea sfinte părinte?

Mitropolitul, după ce stete un minut pe gând, ḑise: «Pus-aŭ inel în degetul lui şi aŭ junghiat viţelul cel gras...» Dar ce inel mai de preţ de cât buzele fetei tinere şi nevinovate? Apoi inelul de aur se poate da îndărăt şi strica logodna; dar cum înapoia-va

Rusin Mărioarei sărutatul de logodnă? Aşa socotesc eŭ, Măria Ta şi Veliţi boieri, că Rusin bine logodit a fost şi rĕmâne cu Maria Bucşănescu, de oare-ce logodna s'a făcut prin sărutare, urmată chiar de ospĕţ dat în casa celui-l-alt ginere al jupînesei Ilinca, Dimitrie Diamandi.

*

Judecata mitropolitului plăcu lui Vodă şi încântă pe boeri, şi mai ales pe cei mai tineri.

Ilinca Bucşănescu n'avu ce mai dice. Ba 'i trecu prin minte cugetul: Deacă un sărutat ajunge să fie logodită, apoi vr'o treabă mare nu-i să mĕ logodesc şi eŭ...

Nunta lui Rusin cu frumoasa Marioara se făcu. Se lăţi în tot oraşul şi în toată ţeara vestea acestei judecăţi de la 1 Ianuarie 1802, spre marea bucurie a fetelor şi a nevestelor.

*

Nu vĕ sfătuesc însă fetelor, care veţi citi această dare de seamă, să lăsaţi să vĕ sărute vr'un flăcăŭ cu gând că prin aceasta vi 'l-aţi logodit...

Alte timpuri, alte obiceiuri!

CARTE DE BUN TRAIŬ

Pe vremea aceea nu se scia de *emolumente*, *onorariŭ*, *remunerațiune*, *retribuțiune*, *apuntamente*, atâtea cuvinte sub care noĭ, cești de față, deghizăm *leafa*... Nicĭ chiar de *diurnă*, de *indemnisare*, de *misiune*, pe vremea aceea nu dăduserà bieții slujbași și favoriți aĭ Divanurilor Domnescĭ; nu se foloseaŭ de cât din ceva *havaeturĭ* legiuite și maĭ multe *chicușurĭ*[1]), ciupiturĭ și *jăcmănii*...

Dar havaeturile, adică veniturile alipite de fie-care funcțiune prin *nizamurĭ*, adică legiuirĭ, le împărțea funcționarul maĭ mic cu căpeteniile luĭ, așa că deacă nu avea el minte maĭ ascuțită, ca să și le înmulțească, pe cale nelegiuită, o ducea greŭ de tot, și, ca polițaiul luĭ Caragiali, ar fi putut striga: «Fa-

[1]) Moldovenism : *picușurĭ*, venit aleatoriŭ.

milie grea, şeapte copiĭ şi remuneraţiune mică după buget!»

Şi nicĭ n'avea nevoĭe funcţionarul, de la regulament încoace, să justifice *jăcmăniile* şi *chicuşurile* luĭ ca poliţaiul constituţional din «*Scrisoarea pierdută*», pe numĕrul copiilor, căcĭ maĭ adese, la cărţi, la stos, dădea într'o oră tot câştigul uneĭ lunĭ...

Este legendar tipul unuĭ agă, de sub Regulament, din Iaşĭ. Era el boer de neam din ceĭ pogorîţĭ cu hârzobul din cer. Cum putea un aşa vel aga să-şĭ mărginească trebuinţele după coprinsul slujbeĭ? In ḑiua chiar când popa Macoveĭ făcea feştanie de ḑi 'ntâiŭ în casa boeruluĭ aga, şi stropea cu aghiasmă nevasta, copiiĭ, turma de slugĭ şi telegariĭ, de obiceiŭ boerul aga nu maĭ găsea para chioară în pungă din leafa primită la sfîrşitul luneĭ din urmă...

Dar gura cere; dar ighemoniconul poruncesce... şi unde puĭ că trebue boerul aga să nu lipsească seara de la partida de cărţĭ a boeruluĭ Vornic, orĭ a boeruluĭ Logofĕt? Eĭ, ce te facĭ boerule?

Pe vremile noastre constituţionale (şi ḑi că nu-ĭ progres!) un biet prefect de oraş orĭ judeţ, la ḑi de *ananghie* maĭ are la în-

demână, peste leafă şi câte vre-un nenorocit paragraf al siguranţei publice, în care omul să-şi întărească puterile pentru a prinde pe hoţii *vajnici?*.. Ce fel de administraţie şi de politică externă ar mai putea face *constituţionalii* noştri, de n'ar avea paragrafuri ca acel al siguranţei publice şi al fondurilor secrete?

Sub Regulamentul organic, aga al nostru nu se înfrupta de la aşa paragrafuri. Noroc că regulamentul îi lăsase judecarea pricinelor mici orăşenesci, din care cu meşteşug minunat îşi scotea aga havaeturi reglementare bunicele... Nu-i vorbă, ţiganul bucătar se ducea dimineaţa cu coşul la piaţă şi cocoana îi dădea un *sorocovăţ* [1]) iar coşul la întoarcere era plin de marfă, de valoare îndecită, că doară sciaŭ măcelarii, brutarii şi precupeţii de frica *iameĭ* [2]) ce putea face vel aga, ori pentru că jimbla are lipsă atâtea dramuri, ori pentru că carnea nu e bună, ori pentru că precupeţii n'aŭ voie dimineaţa să cumpere de la ţerani...

Şi peste ţi nu lipseaŭ havaeturi. Se băteaŭ doui beţivi... intervenia poliţia şi-i

[1]) Sfanţ. — [2]) Se arunca pe uliţă marfa, se făcea *iama*.

scutura pe amêndouĭ de banii din pungă. O slugă fura banĭ orĭ giuvaere de la stăpânul sĕŭ? sluga era închisă la gros, iar banii şi giuvaerele în sipetul boeruluĭ aga. Cădeaŭ vite de pripas pe uliţe şi 'n mahalale? Ce maĭ purceĭ fripţĭ şi rumeniţĭ, cu coada bîrligată şi pătrunjelul în bot, pe masa boerilor slujbaşĭ, ce caĭ noĭ la saca, ce juncanĭ de înmulţit cireada de la moşie!..

Dar nu în toate ḑilele plouă cu cârnaţĭ, nicĭ nu e în toate ḑilele lăsatul seculuĭ, orĭ ḑi de crăciun şi de pascĭ, ca să se tîrnuiască de pĕr creştiniĭ şi să aibă nevoĭe de judecata luĭ aga, şi mahalagiiĭ îşĭ ţin de aproape vitele să nu caḑă de pripas, iar boerul aga are nevoĭe în toate ḑilele de pungă plină.

*

Intr'o seară boerul aga al capitaleĭ Moldoveĭ pierduse la cărţĭ tot ce avuse în banĭ, şi maĭ jucase şi pe *veresie*. A doua ḑi târḑiŭ se scoală mahmur, slujnica îĭ aduce lighianul de alamă galben, ţinênd pe umĕr prosopul împodobit cu bibiluri, într'o mână calîpul de săpun turcesc şi într'alta ibricul. Acesta era lavaboul boeresc de acum 60 anĭ. Boerul se spală, gâlgâie lung apa menită a-ĭ

rĕcori gâtlejul, apoĭ înaintea iconostasuluĭ unde arde neîntrerupt candelă de argint, îşĭ face rugăciunea de dimineaţă, însoţită de crucĭ, apoĭ bate în palme, şi feciorul îĭ aduce ciubucul de iasomie cu calîf de mărgele şi cu tacâm de chihlibar, cu cărbune mare aprins în luleaua largă, roşie, sub care aşeadă o tăviţă, pe când pe altă tavă fumegă cafeaua de Moca, în feligean ciselat de meşterĭ argintarĭ românĭ de la Salonic. Tologit a lene pe divan, lângă fereastră, vel aga fumează fără să învingă mahmuria, îutreţinută de consciinţa pungeĭ celeĭ pustiĭ. Trece pe rênd cu gândul toate mijloacele prin care altă dată 'şĭ-a împlut punga, şi-şĭ dă seamă de neputinţa în care acum se află de a maĭ scoate apă din peatra seacă, când iată intră cioara de bucătar :

— Sărut mâna cocoane, 'mĭ-a poruncit cocoana să cer la boerul un *irmilic* [1]) pentru tîrgueală, că-ĭ cam târdiŭ şi n'am pus nimica la foc.

— Eşĭ afară ţigane! strigă boerul răsucind în aer ciubucul, gata de a lovi cu el pe *bara-gladina.*

---

[1]) Icosarul la Moldova valora 14 leĭ.

Şi iar, morăcănos şi rĕsunênd nervos boabele unei părechi de mătănii de chihlibar, vel aga se întreba în mintea sa: de unde bani pentru coşniţă şi pentru cărţi de pe seară?

De o dată bate în palme, şi slujitorul de la *perdea* [1]) intră, şi stă smirnă lângă uşă.

— Venit-aŭ comisarii la *blagopoloşnie?* dice vel aga.

— Venit cocoane, rĕspunse panţirul.

După porunca agăi, slujitorul pofti pre ceĭ cinci comisarĭ aĭ Iaşilor, în fruntea cărora era comisarul de la Quartalul I-iŭ, vestitul Urzică.

Pe rênd fie-care din comisarĭ dete raportul sĕŭ, dar *blagopoloşnia* [2]) nu împlea de loc punga boerului aga.

— Ce? Numaĭ blagopoloşnie? Nicĭ vite de pripas, nicĭ ceva hoţĭ prinşĭ, nicĭ măcar taxa de bilete de morţĭ din cursul nopţeĭ? pare a întreba din ochĭ vel aga.

Comisariĭ se retrag după îndeplinirea datorieĭ, iar boerul continuă morăcănos a desfira mătăniile, privind prin fereastră la mişcarea din stradă.

---

[1]) Anticameră. La uşa boerească era perdea de materie cu câlţĭ orĭ lână împlută.

[2]) Raportul comisarilor de *bună-pace*.

— Sărut mâna cocoane, ḑice îţiindu-se la uşă din noŭ bucătarul, ceasurile sunt 10, şi la foc n'am nimic...

— Eşi afară balaure, strigă din noŭ vel aga.

De o dată boerul vede pe fereastră cum în dreptul porţiĭ curţeĭ sale, doui oameni se îmbrăţişeaŭ cu dragoste.

Nicĭ una nicĭ douĕ, îĭ trece prin minte boeruluĭ un gând, şi bătênd în palme, poruncesce slujitoruluĭ să aducă în casă pre ceĭ douĭ oamenĭ carĭ se îmbrăţişaŭ la poartă.

Peste o clipă, aceĭ douĭ neguţătoraşĭ (căcĭ eraŭ neguţătorĭ cum se vedea după pantaloniĭ creţĭ de postav albastru şi scurteicile de cutnie ce le acoperea corpul) eraŭ aduşĭ în camera boeruluĭ. Bieţiĭ oamenĭ tremuraŭ de frică, că nu de geaba e dus cine-va de slujitorĭ la boerul aga.

— Vĕ îmbrăţişaţĭ voĭ la poarta mea? ḑice boerul. De ce mĕ rog vĕ îmbrăţişaţĭ?

— Păĭ, să trăiţĭ cocoane, suntem prietenĭ şi trăim bine între noĭ, ḑice unul dintre neguţătorĭ?

— Prea bine faceţĭ, adăogă cu un zîmbet vel aga, şi întorcêndu-se către slujitor:

— Du-te cu oameniĭ ăştia la logofĕtul de-

jurnă şi spune-ĭ că-ĭ poruncesc să facă pentru fie-care dintre eĭ câte o *carte de bun traiŭ*, cu pecetia poliţieĭ. Aveţĭ să plătiţĭ fie-care pentru carte aceasta câte un irmilic. Aide curênd, doui irmilicĭ şi mergeţĭ de vĕ luaţĭ cartea de bun traiŭ.

— Păĭ cocoane...

— Ce? Maĭ crîcniţĭ? Vĕ îmbrăţişaţĭ la poarta mea şi n'aveţĭ la mână carte de *posvolenie* [1]) pentru bun traiŭ? strigă încruntându-şĭ sprincenele boerul aga.

Desnodară neguţătoriĭ pungile de piele, că n'aveaŭ încotro, şi numĕrară în gologanĭ şi firfiricĭ fie-care câte 14 leĭ, un irmilic, după care se duseră cu servitorul la logofĕtul dejurnă să-şĭ primească aşa disa *carte de bun traiŭ*, pe când boerul aga, dând bucătarului parale de tîrguială, dicea în sine: havaet noŭ: *carte de bun traiŭ!* Şi să dicĭ că încă nu sunt decât agă, şi nu vel vistiernic, când şciŭ născoci asemenea dare nouĕ!

---

[1]) Invoire.

SCANDALUL METROPOLITULUI

Cu repedĭciunea minciuneĭ s'a întins în tot Bucurescĭĭ, şi în eparhia luĭ *vel* (mare) *aga*, şi în acea a mareluĭ spătar (în mahalale [1]), vestea despre marele scandal de la Metropolie. Să urmărim cu fidelitate, după obiceiul nostru, acest scandal menit a aduce, zic nemulţămiţiĭ de cârmuire, scădere mare bisericeĭ noastre.

In pridvorul bisericeĭ dintr'o dĭ. — Părinte Indoială, întreabă paracliserul închidĕnd uşa bisericeĭ, prin care eşise popa strîngĕndu-şĭ ceaslovul în epatrahir; auḑit-aĭ, părinte, ce grăiaŭ boieriĭ divaniţĭ, vornicul Scarlat Greceanu şi cu marele ban Dumitrache Racoviţă, mâncând anafora ce le aŭ fost dat şi întâlnindu-se amêndoĭ lângă strana domnea-

---

[1]) Jurisdicţiunea spătaruluĭ era asupra mahalalelor, iar a luĭ aga în mijlocul oraşuluĭ.

scă? — Ce ḑiceaŭ, dascăle Cănăvĕţ? întreabă părintele Indoilă, făcênd o lungă cruce, cu faţa spre răsărit şi gata de a eşi, ducênd pe sub giubea epatrahirul împăturit cu ceaslovul şi într'o mână o basma cadrilată cu roş şi albastru plină cu colivă şi colacĭ, partea luĭ din prinoasele aduse la sfînta liturghie în acea ḑi de 23 Septembrie 1793.

— Ḑiceaŭ că s'a întîmplat mare scandal la Metropolie şi că părintele Metropolitul o să fie silit a-şĭ da *paretesis* (demisiunea).

— Prost a eşit discul astă-ḑi, dascăle; maĭ mult lăscăĭ turceştĭ... Da ce s'o fi întâmplat, dascăle, la Metropolie? Să se pogoare din scaun Metropolitul, prieten la toartă cu boerul Enache Văcărescu, care este protos (întâiul) în divanul Măriei sale? Bre, dascăle, s'o fi întâmplat mare pozně la Metropolie.

*

In etacul domnesc. — In dimineaţa ḑileĭ în care aşa grăiaŭ ceĭ doĭ servitorĭ aĭ altaruluĭ luĭ D-ḑeŭ, Măria sa Vodă Alecsandru Moruz, care abia părăsise patul, îşĭ usca mânile albe cu peşchirul luat de pe umĕrul luĭ Peşchergi-başa stând smerit în faţa iconostasuluĭ, bogat în argint şi cu coroanele de la

capetele sfinţilor de aur, bătute cu pietre scumpe. Lumina indecisă a candelelor poleia fruntea luĭ Vodă. Tocmaĭ trăgea clopotul de la biserica din curtea mănăstireĭ Cotrocenilor, unde era reşedinţa domnească. Cu cât vibraţiunile plângĕtoare ale clopotuluĭ ajungeaŭ la auḑul Domnitoruluĭ, cu atât înteţia el crucile, murmurând rugăciunile dimineţeĭ în limba grecească.

Rugăciunea terminată, Alecsandru Moruz bătu din palme, şi ḑise perdegiuluĭ care intră: Venit-a aga?

— Chiar acuma a descălecat, Măria ta.

Domnitorul eşi din etac, primit, la uşă, de întreagă *ecpaiaoa curţiĭ*, înşiruită în tinda care despărţia etacul de camera de lucru. Pe dată tindele palatuluĭ resunară de strigătul obicinuit: *Cafegi-başa, Şerbegi-başa, Ciubucci-başa!* Hale!

Era ordinea dată şi repeţită din slujbaş în slujbaş ca să se aducă dulceţe, cafea şi ciubuc pentru domnitor. Alecsandru Moruz întâmpinat de aga, la uşa din faţa iataculuĭ, lângă perdeaua de postav negru împlută cu cîlţi, care în forma uneĭ saltele acoperia uşa, e luat de subţiorĭ de către aga, astă-ḑĭ aşa ḑisul prefect de poliţie şi de către marele

căminar al curţeĭ şi aşa fu întrodus în cancelarie. La un semn al Domnitoruluĭ se retrage toată suita remânênd numaĭ el cu aga.

— Care îţĭ este *pliroforia* (informaţiunea)?

— «Măria ta, metropolitul Filaret e prins ca o caracudă în răţea! Fata cea frumoasă, de faţă cu martorĭ tot unul şi unul, aleşĭ de mine pe sprânceană, a dat la mâna mea jalba poruncită de Măria ta, alaltăerĭ. Iat-o, prea Inălţate doamne».

Şi Domnitorul deschise cu pripire hârtia îndoită în patru, ce-ĭ dete aga şi o petrecu cu privirea, cu o vădită mulţămire, dela un capĕt la altul.

— Bine, D-ta vel-agă... îţĭ giuruesc *vornicia de politie*, în locul vornicului Fălcoianu, deacă izbutescĭ să aĭ *paratesisul* (demisiunea) metropolituluĭ.

Pe când Moruz băga cu satisfacţiune hârtia cetită în brîul de şal de India care-ĭ încingea mijlocul lângă mănunchiul de argint, bătut cu nestimate al iataganuluĭ, uşa se deschise şi dete intrare uneĭ adevĕrate procesiunĭ. Era *Şerbegi-başa*, după care urma al doilea *Şerbegiŭ*, purtând o bogată tavă cu dulceţĭ. Urma după el *Cafegi-başa*, în dărătul luĭ păşind solemn al doilea Cafegiŭ, purtând pe tavă de

argint, în zarfurĭ cu măestrie ciselate, filigeane cu cafea fumegândă şi împrăştiind un parfum delicios, care se amesteca îmbătător la rotogoalele de fum albăstriŭ ce ieşia din ciubucile elegant vînturate de *Ciubucci-başa* şi de al doilea Ciubucciŭ, carĭ urmaŭ în procesiune, după *Cafegi-başa* şi ajutorul sĕŭ.

Procesiunea o închideaŭ patru fete frumoase din haremul (curtea) Doamneĭ, îmbrăcate în feregele cu cusăturĭ de fir şi agitând fie-care câte o căţue plină cu cărbunĭ aprinşĭ pe carĭ presăraŭ pulbere aurită de chilimbar. Norĭ de fum parfumaţĭ ieşind din căţuĭ, adăugiţĭ la fumul ciubucelor şi al cafelelor, împlură camera făcênd o atmosferă fantastică, pe când în rândul în care intraseră sujbaşii curţiĭ, după temenelele (salutările) de rigoare, presentară dulceţĭ, cafea şi ciubuc Domnitorului prin *Şerbegi-başa*, *Cafegi-başa* şi *Ciubucci-başa*, iar pe Aga îl servură slujbaşiĭ de al doilea.

In aceeaşĭ rânduială, cu aceeaşĭ solemnitate, dar păşind de a'ndărătelea până la uşă, ieşĭ procesiunea.

Pe când după perdeaua uşiĭ, în tindă, slujbaşiĭ îşĭ băgaŭ cu oare-care sgomot în papucĭ picioarele cu meşĭ, (*un fel de încălţăminte*

de piele subţire colorată cu care numaĭ se putea intra în camere), Domnitorul şeḑênd turceşce pe sofa, ţinênd lungul ciubuc de iasomie ceva maĭ jos de calîful [1]) cusut cu mărgele, cilicurĭ [2]) şi fluturĭ de aur, acum sorbea cu voluptate lichidul de Moca, acum mângâia cu buzele sale ţuguiete gurluiul de chilimbar, care termina şiragul de imamele (*o specie de inele orĭ rotogoale înşirate pe o ţavă subţire adaptată la gura de sus a ciubuculuĭ*) care de care maĭ frumoase şi maĭ împodobite cu pietre scumpe.

— Da, ḑise Moruz, dând drumul pe nas şi pe gură fumuluĭ sorbit, da veĭ fi *Vornic de politie* peste puţin... Acum du-te şi trămite ceauşul să poftească boierii la divan.

Boierul aga salută adânc şi, voios de promisiunea domnească, ieşi.

Domnitorul scoase încă odată din brîŭ hârtia, o reciti şi în minutul când în clopotniţa de la poarta mŏnăstiriĭ toate clopetele vesteaŭ credincioşilor începerea liturghieĭ, Moruzi se dete jos de pe divan, îşĭ întoarsă faţa spre răsărit, făcu treĭ lungĭ crucĭ şi apoĭ se rea-

1) Calif era o îmbrăcăminte scurtă a vîrfuluĭ ciubuculuĭ.
2) Mărgele de oţel lucitor.

şedă între coltucile mândru brodate în mătăsuri şi lînuri, de fetele din haremul doamnei, murmurând : — *Ei las, popo, te învĕţ eŭ să te dai cu Neamţul în potriva mea.*

*

La Metropolitul. — Incă înainte de *toaca întăia,* metropolitul Filaret se sculase şi-şi făcuse canonul călugăresc. Acum în camera sa cu păreţii iconostas de chipuri de sfinţi şi de metropoliţi, într'un jeţ de stejar sculptat, rezămându-şi picioarele pe o *papură împletită în cununi*, agitând cu o vĕdită nervositate o păreche de mătănii de chilimbar cu *soroace* de mătăsuri, terminate prin cruciuliţi de mărgele, asculta îngrijat ce-i spunea bĕtrânul sĕŭ prieten eclesiarcul Metropoliei.

— Aşa, înalt prea sfinte, ḑicea părintele Panfilie, vrea Vodă cu ori-ce preţ să te piearḑă, să ţi se iae scaunul păstoresc, pentru ca să'l dea Vlădicăi de Buzĕŭ, Prea Sfinţitului Dositeiŭ.

— Sciŭ, dar fără de nici o pricinuire nu 'mi poate cere *paretesis*. De ieri chiar Măria sa Vodă mi-a spus să fiŭ pe pace, că s'a isprăvit toate îmbletele protivnice ! . .

— Vorbe domneşci, Prea sfinte ! Tîrgul e plin de vorbe cari cu totul almintrelea res-

pică lucrul, decât graiul domnesc. Eram a seară la o *sindrofie*, unde se spunea, că *vel aga* s'a legat pe capul luï cătră Vodă, că nu maï departe de cât astă-ḑi Sfinţia ta o să-ï daï la mână *paretesis*, ca să scapi de o groaznică învinovăţire... Să te aştepţi la orï-ce mişelie din partea luï aga, Prea sfinte.

Filaret se sculă de pe jeţ cu fruntea grijelivă. In acel minut clopotul chiăma la *utrenie*. El îşi scoase culionul, puse pe cap potcapul şi camilafca, trecu pe umere o giubea, îşi atârnă la piept crucea şi iconiţa în briliante şi, însoţit de eclesiarcul cel mare, după ce ḑise o scurtă rugăciune la iconostas, o luă prin întunecatele şi largï sălï ale reşedinţei metropolitane spre a merge la biserică.

— «Nădejdea mea în tine, Doamne!» murmură, ieşind din camera sa, bătrânul prelat.

*

La hanul luï Şerban-Vodă. — Incă nu apucase a bine-cuvînta preotul, din mijlocul *dverelor* (uşilor) marï, norodul ḑicênd: «*Cu pace să ieşim!*» când iată ce se petreçea într'una din camerile hanuluï Şerban-Vodă.

Era această cameră în fundul uneï tinde şi în nimic nu se deosebia de cele-l-alte ca-

mere ale hanuluĭ, decât doară că era cea maĭ la o parte din han. Dealtmintrelea aceiaşĭ păreţĭ, văruiţĭ de când nu se maĭ ţinea minte, acelaşĭ divan cu un simplu mindir de paie lăbărţat prin vechime şi acoperit cu un macat ponosit şi plin de pete ; aceeaşĭ masă de lemn, care a trebuit când-va să fie fost albă, dar acum e plină de pete de grăsime de la puiĭ fripţĭ şi mâncaţĭ pe dênsa de generaţiile trecute de călĕtorĭ. Douĕ scaune de lemn în forma scaunelor curule romane ; o sobă în ocniţa căreĭa, la mijloc, se resfaţă singura mobilă de lux, o *pisică de ipsos* dând din capul seŭ atârnat de o sîrmă fixată în lăuntrul gâtuluĭ eĭ, operă de artă a unuĭ nenorocit italian, care a îmbogăţit mahalalele cu de asemenea pisicĭ şi cu oale pline cu fructe de ipsos văpsite, dar care pe el nu s'a îmbogăţit, iată restul mobilieruluĭ din această cameră, unde avea să se petreacă în dimineaţa ḑileĭ, de 25 Septembrie 1793 o scenă, ce ne rĕmâne să o povestim.

In această cameră aştepta cu nerăbdare o femee bĕtrână, care în tinereţele seale fusese o frumoasă *celetnică*, cum se numeaŭ pe atuncĭ femeile din hanurĭ şi cârciume. Cătând într'un ochiŭ de oglindă spartă, înfiptă în părete, bĕ-

trâna îşĭ aşeḑă tulpanul galben prin care se furişa icĭ-colea şuviţe de pĕr aproape alb. Era ea mulţămită de ce-ĭ grăia oglinda? Sbârcită, cu fulgĭ surii la bărbie, cu doĭ dinţĭ stirbiţĭ şi negri în falca de jos şi unul, cel cânesc, singurul de Doamne ajută, în falca de sus, cu ochiĭ, adênciţĭ în pungĭ de piele sbârcită, — cu bună seamă baba *Floarea* (ce nume de sarcasm!) nu se gătea cu gând să placă celuĭ aşteptat. Era numaĭ o deprindere de cocheterie din tinereţe...

De odată uşa se deschide şi intră *boerul aga*. Baba molfăind din buze un «*sărut mâna boerule*», se repeḑi să îndeplinească ceea ce grăia. Aga îĭ refuză mâna, cu abia reţinută scârbă, ḑicându-ĭ:

— Am dat jalba la Vodă... Acum iată-ţĭ paralele pe jumătate; veĭ avea ceea-l'altă jumĕtate deacă fata se ţine de cuvînt şi chiar sub jurămînt la biserică va spune că cu adevĕrat, Metropolitul — *a necinstit'o*. Şi aga făcu să resune elocvent o punguliţă de mărgele în care baba, holbând ochiĭ, ghici, după sunet, că *cântaŭ* numaĭ galbenĭ olandezĭ.

Aga resturnă punga pe masă. Baba îşĭ făcu braţele prevaz la masă să nu cază vr'un zimţ pe jos şi tremura de o emoţiune, care

un moment putea să-ĭ amintească emoţiunea *primuluĭ amor*...

— Uite, toţĭ aĭ tĕĭ! adauge a ḑice aga, şi maĭ capeţĭ încă pe atât, deacă te ţiĭ de cuvînt... De unde nu, avem noĭ ac de cojoc pentru tine! Haide adună-ţĭ baniĭ şi adă'n-coace fata.

— Pe dată, boerule, ḑise baba înnodând galbeniĭ olandezĭ într'o basma şi băgând'o în sîn. Fata este învĕţată şi va spune, boerule Agă, tocmaĭ aşa cum doriţĭ.

— Ci chiam'o încoace, adaose a ḑice Aga, impacient.

Baba eşi cu o vioiciune de mişcare pe care i-o dedese emoţiunea primireĭ daruluĭ, ear boerul Agă rĕmase în picioare, cu privirea aţintită câte-va secunde inconştient; când ochiĭ luĭ căḑură asupra uneĭ icoane de lemn atîrnate pe peretele despre rĕsărit şi înfăţişând chipul Sf. Nicolae, boerul tresări: barba bĕtrânuluĭ Sfînt îĭ aduse aminte de bĕtrâneţea Metropolituluĭ Filaret; cuvioşia chipuluĭ Mareluĭ prelat de la Mira Likieĭ grăi minţeĭ luĭ Vel Aga despre cuvioşia feţeĭ Mitropolituluĭ Ungro-Vlahieĭ. Un moment observatorul ar fi cetit pe faţa Agăĭ manifestarea unuĭ început de luptă sufletească, dar el îşĭ întoarse iute

privirea de la icoană spre uşa pe care tocmaĭ reintra baba urmată de fata aşteptată.

Abia de 15 anĭ, Zsuzsi (după nume chiar se vede la ce neam aparţine) intră în cameră, ţanţoşă şi cu o insolenţă ce rar aĭ putea să o întâlnescĭ la o *celetnică* esercitându-şĭ profesiunea de numeroşĭ anĭ.

Era de almintrelea Zsuzsi de o frumuseţe rară, amestec de tip român cu colorit şi osătură mongolică. Căutăturile scormonitoare a ochilor eĭ negri ca aĭ uneĭ române, fascină pe boerul Aga, care, involuntar, lasă ochiĭ sĕĭ să alunece pe conturul voluptos al corpuluĭ feteĭ. Te maĭ gândescĭ la Sf. Nicolae, cînd privirea ta cade asupra unuĭ drac de fată ca Zsuzsi? Intr'o clipă boerul Aga îşĭ dădu socoteală, privind fata, cum nime din boeriĭ divaniţĭ nu va putea vĕḑênd'o, să nu înţeleagă, că deacă nu eştĭ Sf. Antonie, apoĭ bĕtrâneţea nu te scutesce de a cădea în ispită în faţa uneĭ frumuseţĭ obraznice ca aceea a Zsuzeĭ. Aga nu se maĭ gândi la Sf. Nicolae şi la barba Metropolituluĭ Filaret, ci la izbânda sigură a intrigeĭ sale.

E de prisos pentru înţelegerea lectoruluĭ, ca reporterul să maĭ stăruiască asupra conversaţiuneĭ urmate între boerul Aga şi fru-

moasa unguroaică, conversaţiune cu înlesnire făcută, fata sciind perfect românesce ca una ce era născută într'unul din acele sate Ardelene, în care majoritatea locuitorilor sunt Romîni.

*

La Metropolitul. Eşise dela biserică. Acum călugării, preoţii şi diaconii, carî însoţiseră pe Mitropolitul până la apartamentele sale, îşi luaŭ rĕmas bun dela el, făcênd înaintea luĭ mătania de sărutatul mânii, şi primindu-şĭ bine-cuvîntarea Archierească. Abia se închise uşa după ultimul servitor al bisericeĭ, când iată anagnostul dela perdea (uşă) anunţă luĭ Filaret descălecarea la scara arhondariculuĭ a boeruluĭ Aga.

— Să poftească, ḑise bĕtrânul Metropolit, neputênd ascunde o emoţiune ce însuşĭ nu ş'ar fi putut'o explica.

Boerul Aga intră, şi aproape făcênd şi el mătanie, sărută mâna Mitropolituluĭ, care se ridicase în picioare de pe jeţul sĕŭ de lemn de ştejar, aşeḑat sub iconostas, la capĕtul unuĭ divan açoperit cu un minunat covor persienesc.

După ce anagnoştiĭ, urmând după marele econom al Metropolieĭ, servirăne întârḑiat luĭ

Aga, dulceață, feligianul de cafea, și ciubucul, se făcu un moment tăcere în marea sală de recepțiune. Filaret nu maĭ mișca mătăniile de chilimbar și cu ochiĭ pironiți când la iconostas, cînd asupra luĭ Vel Aga, aștepta ca acela să grăiască.

In fine Aga lăsând dintre buzele cărnoase gurluiul de la imameaua ciubuculuĭ, grăi:

— Neplăcută îmĭ este solia, Pre Sfințite, dar șciut este că boerul cinstit și credincios Domnieĭ nu poate călca porunca stăpânuluĭ sĕŭ. Apoĭ Măria Sa Alexandru Vodă Moruz așa mi-a poruncit, să vestesc prea Sfințieĭ Tale, că a sosit ḑiua în care cuviincios lucru este să'ți daĭ *paretesis* (demisiunea),

Filaret care deja se aștepta la demersurĭ noue din partea Domnieĭ în acest sens, îșĭ potoli deplin emoțiunea.

— Să'mĭ daŭ paretesis? «*Din mila luĭ D-ḑeŭ și cu voința întregului divan al țĕreĭ*» am urcat eŭ treptele scaunuluĭ Metropolitan și după el nu voiŭ descinde decât tot prin voia luĭ D-ḑeŭ și a țĕreĭ.

— Cu fiească supunere îngăduește-mĕ să'ți spun, Prea sfinte, că nu'ĭ bine să te puĭ în poară cu Domnitorul . . . Puternică este biserica, dar și biserica trăesce sub aripa dom-

nească. Ţ'am maĭ spus'o în ḑilele trecute: Măria Sa nu te are la nazar (favoare). Cu dreptul, orĭ cu nedreptul, Vodă poftesce să'ţĭ daĭ *paretesis*...

— Nu'l daŭ, ḑise cu energie bătrânul Metropolit, ridicându-se după jeţ şi agitând nervos mătăniile.

Aga se ridică şi el de pe divan şi cu o prefăcută supunere, înaintând un pas spre Metropolitul, cu o voce măsurată intenţionat, aproape şopti Prelatuluĭ: «supune-te Prea Sfinte, de *bună voie*, că de unde nu, va fi chiar astăḑĭ *scandelă* mare la Metropolie».

— Scandelă la Metropolie?

— Eĭ da, scandelă! că o fată tînără a dat luĭ Vodă jalbă...

— ... O... fată! Scornitură mişelească! Cu asemenea *tertipurĭ* (mijloace) vrea Vodă să veduvească scaunul Metropolieĭ de un bătrân Archipăstor?

— Prea Sfinte, nu te pune în poară cu Domnia...! Maĭ bine un *paretesis de bună voie* şi pe viaţă monăstirea Căldăruşaniĭ cu tot venitul eĭ, decât o isgonire prin *scandelă*, urmată de un surghiun peste Dunărea...

*

La Divan. La orele când se apropia toaca de *vecernie*, boerii divaniţi descălecaŭ sub poarta clopotniţei dela Cotroceni şi la scara conaculuĭ domnesc şi, ridicaţi de subsiorĭ de neferĭ şi de copiĭ-de-casă, urcând scara de pieatră a curţeĭ, se îndreptaŭ cu paşĭ grăbiţĭ spre vechea sală de trapeză a mŏnăstireĭ, transformată în sală pentru ţinerea divanuluĭ.

Intâmpinaţi la perdeaoa divanuluĭ de armaşul al doilea incunjurat de armăşeĭ şi de ciauşĭ domnescĭ, la intrarea lor în sală eraŭ salutaţi de grămăticĭ, calemgiĭ (scriitorĭ), logofeţĭ aĭ divanuluĭ şi de marele armaş, cu toţiĭ stând în picioare cu mânile la piept, fie-care în dreptul mesiţeĭ rotunde în forma celor care până astădĭ servesc pentru ospĕţul ţĕranilor. Aceste mese scunde, lângă care calemgiii nu se puteaŭ aşeda decât turcesce cu picioarele sumese, eraŭ acoperite de hârtie *tricapelă* [1]), de călimărĭ de brîŭ de alamă galbenă, din tocul lung al cărora se scosese briceagul şi condeiul de pană de gâscă. In jurul săleĭ o lungă laviţă acoperită cu pluşă roşie, la dreapta şi la stânga în fund, diva-

[1]) La începutul secoluluĭ hârtia de cancelarie avea în filigram 3 pălăriĭ.

nurĭ, sofale şi între ele în faţa uneĭ uşĭ câteva jeţurĭ de provenienţă din Braşov, cu oarecare pretenţie de lux, şi între ele unul maĭ 'nalt destinat Domnitoruluĭ. In faţa jeţurilor o masă măricică de lemn de nuc din *Evropa*. Păreţiĭ săleĭ zugrăviţĭ în văpseli de apă, representaŭ marĭ medalioane cu peisage de templurĭ şi de ruine fantastice, creaţiune a unor penele italiene rătăcite prin Bucurescĭ. Unul din aceste medalioane, după păretele dela răsărit, era în parte acoperit cu o poală bogată de stofă cusută în fireturĭ, pe care străluceaŭ, la lumina uneĭ candele pururea aprinsă, icoane îmbrăcate în argint.

Sosiră la divan uniĭ după alţiĭ, sprijiniţĭ pe bastoane de argint orĭ aurite, marele ban Dumitraşcu Racoviţă; mariĭ vornicĭ, Ienache Moruzi, Nicolae Brâncoveanu, Manolache Creţulescu şi Nicolae Filipescu; mariĭ logofeţĭ, Costache şi Scarlat Ghica, marele postelnic Dimitrie Manu şi mult sărbătoritul de către ceĭ maĭ de 'nainte sosiţĭ, boerul Enache Văcărescu, care deşi primise a fi numaĭ mare spătar în divanul luĭ Moruz, era însă dintre ceĭ maĭ cu trecere boerĭ pe lângă domnitor.

Precedat de suita obicĭnuită, prin uşa dintre divanurĭ intră apoĭ Vodă urmat de copiiĭ

de casă. Aceştia eşiră, după ce aşeḑară papurĭ îmbrăcate cu postav roşu pe sub picioarele Domnitoruluĭ şi a boerilor de treapta întâia, carĭ la porunca luĭ Moruz luară loc, cine'şĭ la locul sĕŭ, boeriĭ marĭ pe divan; ceĭ maĭ micĭ pe laviţă, şi camlemgiiĭ domnescĭ cinchiţĭ pe velinţe vărgate, lângă mesiţele lor de scris.

Singur postelnicul al doilea rĕmase în picioare în dosul jeţuluĭ domnesc, ţinênd în mână topuzul şi iataganul, semnele Domnieĭ.

La porunca Domnitoruluĭ, unul din ceĭ doĭ marĭ logofeţĭ spuse divanuluĭ care este «*madeaoa*» (obiectul) pentru care boeriĭ divaniţĭ fuseseră chiemaţĭ chiar în o ḑi de Duminică :

— Părintele Metropolit Filaret a dat Măriei Sale *paretesis,* ḑise marele logofĕt.

Cea maĭ mare parte din divaniţĭ, carĭ n'aveaŭ şcire de cele ce se întâmplaseră, de intriga ţĕsută, rĕmaseră ca încremeniţĭ : boeriĭ, carĭ eraŭ în curentul afaceriĭ, zâmbiră pe sub mustăţĭ şoptind unul altuia : «*meşter de tot Vodă!*»

Marele spătar Văcărescu, amicul Mitropolituluĭ Filaret, nu fusese pus în secretul intrigeĭ.

— Nu se poate, ḑise el; alaltă-ierĭ am grăit cu Prea Sfinţia Sa şi nicĭ vorbă de paretesis... şciŭ că *oare-care* dintre divaniţĭ, l'a îndemnat pe Prea Sfinţia Sa, să se pogoare după scaunul Metropolitan, dar maĭ şciŭ şi aceea, că el a respins sfatul, ca nevrednic de dânsul. Unde-ĭ mĕ rog paretesisul?

Căutătura luĭ Vodă se posomorî. Boeriĭ înţeleşĭ la faptă pricepură sentimentul care agita acum pe Domnitor.

— Paretesisul? ḑise cam răstit Vodă; îl va aduce îndată Vel Aga.

In acel minut uşa despre tindă a divanuluĭ se deschise cu sgomot, ca înaintea unuĭ personaj important. Intră neaşteptat Mitropolitul Filaret. Boerimea se sculă în picioare. Pe când Domnitorul însuşĭ surprins de apariţiune, îşĭ muşca mustaţa purtând'o prin buze cu degetele încărcate de inele şi cu sigilul mic domnesc, Enache Văcărescu înaintează de la locul sĕŭ spre Metropolitul Filaret şi îl întreabă:

— Dar ce, Prea Sfinţite, aĭ dat *paretesis?*

Nu apucă bine să sfârşească întrebarea sa boerul spătar, când uşa din fund, dintre cele douĕ divanurĭ, prin care intrase Domnitorul,

se deschise răpede. Marele Aga ţinênd într'o mână o hîrtie păturită în patru şi cu cea-l-altă mână introducênd în sală pe *Zsuzsi*, ḑise cu glas tare: Măria ta şi măriţilor boerĭ, iată *paretesisul* Prea sfinţituluĭ Metropolit.

Toţĭ divaniţiĭ chiar şi ceĭ carĭ cunoşceaŭ intrigile întreprinse faţă cu Metropolitul, ca să 'şĭ dea demisiunea, remaseră perplecşĭ. — Bine, Aga are în mână paretesisul, dar ce caută fata aia frumoasă pe lângă Aga?

Numaĭ Vodă şi Aga cunoşceaŭ şantajul cu fata.

Metropolitul Filaret, gata a rĕspunde luĭ Văcărescu, când vĕḑu pe Aga, că intră însoţit de Zsuzsi, simţi muindu-se picioarele sub el şi era gata să cadă, de nu se întâmpla să fie fost lângă masă, de care se răzimă.

Cu faţa galbenă ca ceara, tremurând, Metropolitul ezită un moment, şi purtându-şĭ privirea cu repeḑiciunea gânduluĭ, dela divaniţĭ la Vodă, dela Vodă la Aga, dela Aga la Zsuzsi, Filaret care un moment, reînsufleţit de marele sĕŭ eclesiarc, se hotărîse a veni la divan, ca să arĕte prin ce fel de şantaj Aga îĭ smulse demisiunea, faţă cu scandalul groasnic înscenat, se simţi laş.

— Da, măriţĭ, boerĭ, ḑise el, de *bună voia* mea am dat paretesis.

Şi se lăsă pe un scaun aproape mort de emoţiune.

Domnitorul făcu semn luĭ Aga, care conduse îndărĕt pe Zsuzsi, pe uşa pe unde o adusese.

— Dar ce-ĭ cu fata asta? ḑise Vodă luĭ Aga cu o voce, care dicta rĕspunsul priceputuluĭ servitor domnesc.

— Plîngea, ḑise Aga, la scara gospod (domnească); cerea să ajungă la faţa Mărieĭ tale, să se jăluească, că a necinstit-o....!

— Bine, bine, maĭ târḑiŭ, rĕspunde Vodă, pironindu-şĭ ochiĭ asupra Metropolituluĭ. *De bună voie*, aţĭ auḑit boerĭ, Prea Sfinţitul şĭ-a dat paretesis de *bună voie*.

— «*De bună voie*» repeţiră boeriĭ, privind la bietul martir, care, de şi nevinovat, de groaza scandaluluĭ, deşcindea de pe tronul archiepiscopal, pe care'l ilustrase cu o vieaţă de muncă, nu numaĭ ca om de biserică dar, şi ca om învăţat şi cult literator.

*

Fata Zsuzsi, celenică de la hanul luĭ Şerban-Vodă n'a fost vĕḑut nicĭ o dată pre Me-

tropolitul Filaret, şi necinstitorul eĭ fusese un nefer din ceata luĭ Aga.

Cine nu pricepe groaza sufletească a bĕtrânuluĭ Metropolit Filaret, sub ameninţarea unuĭ scandal de şantaj, este om «*fin de siècle*».

Metropolitul Filaret nu numaĭ că 'şĭ dete demisiunea de frica scandaluluĭ, dar apoĭ, ca să împiedice întinderea a orĭ-ce bănuiala în popor, că demisiunea-ĭ a fost smulsă, şi ca să nu dea ocasiune de maĭ departe desfăşurare a şantajuluĭ, «*ipopsifiâ*», adică sfinţi el însuşĭ a doua ḑi pe noul Metropolit Dositeĭ, recomandat de divan cu anaforaoa, pe care la 25 Septembre 1793, Moruzi puse resoluţiunea următoare:

«*După paretesis ce de bună voie a dat prea sfinţia sa părintele Metropolit al Ungro-Vlahieĭ, Chir Filaret, făcênd dumnealor cinstiţiĭ şi credincioşiĭ veliţĭ boeriĭ Domnieĭ mele de obşte arĕtare, întâĭ de obiceiul pămnêtuluĭ şi arĕtându-ne şi treĭ obraze după obiceiul strămoşesc, s'a mulţămit pe Domneasca noastră chibzuire, alegere şi hotărîre; viind însuşĭ Dumnialor toţĭ de faţă înaintea Domnieĭ mele şi împreună cu Dumnealor făcênd Domnia mea, toate cele cuviincioase de la Dumnealor, am ales şi am hotărît Domnia mea, ca să aşeḑăm cu provivasmos pre iubitorul de Dumneḑeŭ, Episcopul Buzeuluĭ, Chir Dositheiŭ, Metropolit ţĕriĭ, încre-*

dinţându-ne şi de petrecerea sfinţieĭ sale cea până acum, şi nădĕjduind şi la procopseala şi areti (virtute) ce are, că va petrece asemenea vieţuire şi de aci înainte; decĭ am întărit Domnia mea... 1793 Sept. 25» [1]).

Şi eată puterea şantagiuluĭ în 1793!

«*Nihil novi sub sole!*»

---

[1]) Doritorĭĭ de a cunoaşce maĭ de aproape actele relative la *paretesis* al Metropolituluĭ Filaret, le poĭ afla în vol. V şi VI al istorieĭ mele. V. A. U.

Marele scandal din mahalaua Curţiĭ-Vechĭ

In jurul tejgheleĭ luĭ Ciupercă măcelarul.

— Auḑişĭ, soro, că fata boeruluĭ Costea de la sfînta Ecaterina s'a dat în dragoste cu Marin, băetanul, care slujesce la eĭ în casă?

— Ci-că i-a prins tatăl feteĭ în *vorbă* de dragoste, în dosul hambaruluĭ, la lumina luniĭ.

— Da nu maĭ şciĭ ş'altă pozná, că acu boerul Costea nicĭ una nicĭ douě a spus luĭ Marin, că îĭ dă fata de nevastă, ca s'o pedepsească, că s'a dat în dragoste c'un ţěran. Da nu mi-aĭ dat fleică bună jupîn Ciupercă.

— Auḑĭ noroc pe ţopârlan, să ia fată de boer, cogemite vătaf de harabagiĭ, cu avaeturĭ (venituri), de-şĭ ţine curtea luĭ împodobită cu velinţe de mătăsurĭ maĭ dihaĭ decât curtea luĭ vel ban Racoviţă. Maĭ dă-mĭ jupîn Ciupercă câte-va vrăbioare de doamne-ajută, că de m'oiŭ duce a casă, cu ce mi-aĭ dat pân'acum e vaĭ de chica mea, că boerul, marele logo-

fĕt Brâncoveanu, are musafirĭ astă-ḑĭ la masă pe... cum îĭ ḑice... senior Marcelia, conțul nemțesc.

*

La boerul Costea.

Boerul Costea către fiică-sa *Marioara:*

— Așa să șciĭ: ți-aĭ necinstit neamul!.. Auḑĭ! pe lună, după hambar, pe ghizdelele puțuluĭ... *de vorbă* cu un țopârlan de slugă!

—*Marioara.* Dar babacă, numaĭ de *vorbă*...

—*Boerul.* Și din chioșcul de alăturea de la vornicul Isac Ralet, unde petreceaŭ la sendrofie, pe lună, cucoane și boerĭ aŭ vĕḑut pe fiică-mea de *vorbă* stând cu un mojic, cu o slugă! Mi-aĭ necinstit neamul și ca să te pedepsesc, o să te mărit cu dênsul.

— *Marioara resignată.* Voiŭ face cum veĭ vrea, mata, dragă babacă.

Și îĭ sărută mâna bucuroasă de pedeapsa, ce-ĭ impunea mâniatul tată.

*

— *Marioara.* Da, dragă Marine, mâne ne cununăm. Tata, ci-că mĕ pedepsesce, adăugă cu un zîmbet fata, apucând de mână pe flăcăŭ. Dar ce nu-ți pare bine?

In adevĕr, Marin un mândru flăcăiaș, că-

ruia nicĭ nu-ĭ înfirase zare de pufușor pe buza de d'asupra, rĕmase ca trăsnit la vestea, cu care Marioara credușe, că-ĭ va alinta inima.

— Nu mĕ maĭ iubescĭ Marine? De ce asemenea răceală?

— Te iubesc, jupîniță, dar...

— Dar?

— Dar se cade oare ca eŭ, un biet țĕran?..

— Dragostea nu alege... Am să fiŭ nevasta ta, Marine!

*

A doua ḑi la 6 Octombre 1801, părintele Onofreĭ de la biserica sfînta Ecaterina, primea «*peciul*» (învoirea) de cununie cu iscălitura prea sfințituluĭ Metropolit Dositeiŭ și cu pecetea Metropolieĭ, de fum de lumînare. Și era poftit, ca la 9 ceasurĭ turcescĭ de noapte să poftească la casa luĭ jupîn Costea, să cetească cununia fiiceĭ sale cu Marin... sadea Marin.

Nu voia jupîn Costea să se facă de rîsul divanuluĭ, pornind nuntă mare pe la biserică. O ceti și-o boscorodi popa a casă, și necinstea o fi spălată.

Nicĭ chiar nașĭ nu vrea jupîn Costea să aleagă din protipendadă. Venea une-orĭ la Marin o teleloaică, care îl băgase la stăpân

și care trecea la curte de rudă cu el. Teleloaica Niță era un coz de femee, la care jupîn Costea se uita câte-odată cu coada ochiului. De ce adecă să n'o ia boerul de nașă la cununia feteĭ? Cine știe?..

Marioara pe Marin îl vrea! de acolo 'ncolo s'o fi cununat măcar nevasta cea chioară a luĭ Ciupercă Măcelarul, puțin îĭ păsa.

*

Intr'o cameră mare, în jurul uneĭ mese de cărți coperită c'o față de masă albă ca zăpada, era aședată evanghelia ferecată în argint, de la Sf. Ecaterina, între douĕ sfesnice de argint, cu lumînărĭ de ceară frumos scrise în văpselĭ, de la făclieria privileghiată din mitocul episcopieĭ din Rîmnic (astă-dĭ Atheneul). Pe o tăviță de acelașĭ metal, odihnea un pahar aurit, plin de un vin chihlimbăriŭ, lângă o cădelniță, cu un minunat zarf mare din care fumega miresme sfinte.

La dreapta și la stânga camereĭ, pe două divanurĭ coperite cu velințe și chilimurĭ variate ca ogoarele în toamnă, așteptaŭ preoțiĭ, diaconul, protopsaltul și deftereul de la sfînta Ecaterina, intrarea miresei și a mireluĭ, ca să înceapă rugăciunea cununieĭ.

Pe două sfeșnicare din fața divanurilor ardeau lumînări albe de seu, în sfeșnice de argint, și pălemarul de la sfînta Ecaterina, practicos (iscusit) în tăerea mucurilor, mereu curățea lumânările și le ciugulea, ca să reverse mai multă lumină, cu vêrful unor mucări de alamă galbenă.

Intre cele două canapele era un sipet lung de Brașov, împodobit cu incrustații de alămuri galbene — și pe el clădită zestrea Marioarei: plapome de atlas și șaliuri, perine cu dosuri roșii, zîmbind printre coperișul de horbote, cusute pe veșcă de ciur, și bibiluri și mărgele; iar pe deasupra în părete, în loc de oglinda obicinuită între ferestre, fiind-că păretele venea spre resărit, pe o bogată poală de icoane, înșirate în adevărat iconostas, vr'o ḑece icoane mai toate ferecate în argint, cu coroanele de la capetele sfinților de aur și înaintea cărora atârna trei candele, mândru ciselate de un argintar de la Salonic, nu de mult așeḑat într'o prăvălie de la Mănăstirea Zlătari. Lumina iască aprinsă în unt-de-lemn în toate trele candelele se juca pe fețele înhorbotate în aur și argint ale sfinților singuri privitori, primiți de boerul Costea la cununia Marioarei cu ṭopârlanul de Marin.

Nu lipsea din iconostas sfîntul Neculaĭ, hramul (patronul) luat la căsătorie de jupîn Costea, şi pe dosul de scândură al acesteĭ icoane dascălul Ioniţă de la şcoala ot (de la) sfîntu Gheorghe înregistrase cu minunat condeiŭ data căsătorieĭ, acea a nascereĭ Marioareĭ şi a botezuluĭ eĭ de Măria sa Doamna luĭ Mihaĭ Suţu la 1784, adecă acum 17 anĭ.

Câte-va scaune după moda nemţească, cu speteze de lemn de nuc, înflorite cu arabescurĭ de lemn de altă coloare şi acoperite cu feţe de pânză de in, legate cu şireturĭ la picioarele scaunuluĭ, ca să se cruţe stofa de mătase a perineĭ, completaŭ golul pereţilor, unde nu eraŭ divanurĭ.

*

Acum naşa Niţa teleloaica introduse în această cameră pe mireasă. Ce mândră era Marioara în rochia sa de atlas, peste care ploua până la pămênt beteala de aur, ce încununa frumosul eĭ păr negru.

Când o vĕdură, preoţiĭ şi cântăreţiĭ nu putură să nu gândească în mintea lor: halal de Marin, ce noroc pe el!

Iată că intră şi jupîn Costea, urmat de Marin cu o groaznică timiditate.

Boerul numai vesel nu era; totuși când dete cu ochii de nașa Niță i se rumeniră obrajii.

Nașa Niță purta coada de pěr negru încolăcită în jurul unui mic fes alb cu ciucuri de mătase roșii, și rochia ei de ghermesit, croită strîns pe sîn și pe șolduri, grăia lui jupîn Costea, boer věduv de mai mulți ani, o limbă cunoscută de toată omenirea, care n'a trecut de 70 de ani.

Marin era și el frumos în costumu-i țěrănesc după moda ardeleană. Decât și preoții și psalții se minunaŭ în capul lor de șoldurile cam prea resărite ale băetanului și de pieptul cam prea răstit al lui pe sub bunda nouă de blană de oaie, înflorită cu găitane în colori armonios combinate.

*

Părintele Onofrei și cu sinodul sěŭ se îmbrăcară, lumînările de cununie se aprinseră, sfîntu Neculai de la iconostas fu așezat pe masa slujbei... Nașa Niță aruncă câți-va taleri sub velința așternută sub picioarele mirilor și a nașilor.

Luară loc cu toții, unde li se cădea să steae... Dar Mărioara plângea... Ei, că unde este mireasă romîncă să nu se creadă da-

toare să plângă nițel la cununie? că este la nevoie și zeamă de ceapă, ca să-și lăcrimeze ochiul sec.

Numai de ce plânge și Marin? Nașa Nița și ea e galbenă ca ceara și zăpăcită cum e și Marin, căruia, trăgênd-o din paftalele de argint, ce-i împodobea mijlocul, îi dă năframa de nuntă să-și șteargă ochii.

Dar plânge mereŭ Marin și acum plânge de-a binele și Mărioara, iar părintele Onofrei cântă cu toți ai săi cât mai pe nas: «Isaiia dănțuesce», pe când Tusluc, vizitiul boierului aruncă de pe tava de argint cofeturi pe cuișoare și pe anison peste capul nuntașilor...

*

Nunta s'a sfîrșit aseară spre marele scandal al mahalalelor. Mai mare însă este scandalul de astă-di, că s'a lățit scire în tot orașul, prin Ihneà țiganul, bucătarul boierului Costea, care a spus în taină lui Ciupercă măcelarul și lui Buruiană-rea, brutarul, astă dimineață, că în ietacul căsătoriților toată noaptea s'a audit... plânsete și văicărari.

— Ce-o fi bre omule?

— Păi, cine scie? I-o fi părênd rĕŭ miresei c'a luat un țĕran.

— Păĭ deacă-ĭ așa, nașa Niță n'o să îmbrobodească cu tulpan mireasa pe ḑioa de aḑĭ, că ci-că. . .

*

Să lăsăm mahalaoa să grăiască cum îĭ place, că a doua ḑi scandalul nu maĭ e la mahala, ci la judecătoria agieĭ, adecă a poliției, unde s'a grăbit să reclame boierul Costea, că și-a măritat fata după o femee și că vinovată este nașa Niță. Deacă este adevĕrat că: odată vede nașa . . ., de ce nașa Niță sciind că Marin, ăl cu șoldurile frumoase, nu poate avea . . . mustăți și barbă, l'a cununat cu Mărioara.

Iată raportul, luĭ vel aga către Domnitor, care va explica cetitorilor, cum, *Marin* era *Maria*, și cum Maria de la Herĕstrĕŭ nu întrunea condițiunile cerute pentru a îndeplini . . . *taina* căsătorieĭ.

Eacă actul aflat de mine în Cod. 43, fila 600: «Printr'această prea plecată a mea anafora însciințez înălțimeĭ tale, că după datoria ce are plecata slugă a Mărieĭ tale a priveghea întru toate, aflând și pentru o Maria ce de felul eĭ este de aicea din pămênt, de la Herĕstrĕŭ, închipuită fiind în port bărbă-

tesc, a făcut învoire cu o Maria fata ce slujea la Costea Vătaful de arabagii ot sf. Ecaterina, cu care s'aŭ şi cununat, de loc am trimis zapcii de aŭ făcut chibzuire de cercetare amănuntă, şi adevĕrată fiind urmarea aceasta, am ridicat'o pe numita la agie, căreia după cercetarea ce 'ĭ-am făcut, a mărturisit adevĕr, arĕtându-se că este fata unuĭ Lazăr slujitorul agiesc ot Herĕstrĕŭ, ce aŭ murit, şi de sunt ca la 6 anĭ, maĭ întâiŭ a ţinut în căsătorie pe un Petre Olteanu, birnicul din Herĕstrĕŭ, cu care a făcut şi un copil şi aŭ luat pe unul Stancu Birnic, nălbitor de pânze tot de la Herĕstrĕŭ, cu carele avênd vieţuire rea, a fugit în Bucurescĭ de sunt 2 anĭ şi de frică ca să n'o cunoască, s'a schimbat în portul bărbătesc cum şi numele din Maria, Marin, şi s'a băgat slugă la D-luĭ Post. Iacovache, unde s'a aflat şi până acum. Şi fiind că o prepunea numitul stăpân, că ar fi avut a face cu fata şi va să 'ĭ-o dea în spinare socotind'o de bărbat, ca una ce a avut libov curat cu fata, temêndu-se de vre-o pedeapsă aŭ cugetat în sine să săvârşască numaĭ cununia, precum aŭ şi săvârşit'o, maĭ vîrtos cu mijlocul acesta să se cotorosească de bărbatu-sĕŭ şi apoĭ de loc să şi fugă şi de acea ḑice că a urmat o

faptă ca aceasta. Deci cercetând atât la pravilele împărătesci cât şi la cele din urmă politicesci curgătoare, nu s'a putut afla nici o închipuire de vre-o urmare ca aceasta, adică *a se cununa muiere cu muiere*, spre a se orîndui la pravili şi pedeapsa învinovăţirei, ci se vede curat, că, este urmare făcută de numita Maria numai dintr'o bicisnică nebunie a ei, iar nu din vre-un cuget cu rĕutate. Invinovăţirea ei este că aŭ *înşelat taina cununiei*, dar mai multă învinovăţire la Niţa naşi-sa ce aŭ cununat'o, căci după ce a venit de 'i-a spus o altă femee, ca să nu-i cunune că aceasta este muiere iar nu bărbat, precum nici ea n'aŭ tăgăduit, ea n'a vrut să înţeleagă a nu'i cununa şi să insciinţeze Agia, făcênd înşelăciune preoţilor ce 'i-aŭ cununat. De care, de se va găsi cu cale de înalta Măriei tale înţelepciune, pentru numita Maria, ce din proastă minte a ei aŭ căutat de s'aŭ cununat cu nelegiuire, pentru învinovăţirea ei să se pedepsească cu bătaie şi să se facă şi surgiun la o mônăstire, unde se va cuveni să şeadă până se va pocăi, ca să fie spre pildă şi altora de a nu se mai urma o faptă ca aceasta. Cum şi numita naşi-sa să se certe şi ea cu bătae pentru o îndrăsneală ca a-

ceasta, ce aŭ făcut, fiindu-ĭ prin sciință. Iar hotărîrea . . .» etc. *Vel agă Const. Caragea, Ion Crețeanu Pah.* 1801 Oct. 7.

Domnitorul hotăresce:

«Cinstit și credincios boierule al D-nieĭ mele. D-ta Biv vel bane Caragea epistatule al Agieĭ, am vĕḑut D-nia mea anaforaua, ce ne faci d-ta d'impreună cu paharnicul Ioan, Judecătorul Agieĭ, pe care găsind'o Domnia mea cu cale, poruncim dar, ca atât pe Maria, cât maĭ vârtos pe nași-sa Niță, să le pedepsescĭ cu strașnică bătaie și apoĭ cu această a noastră domnească volnicie, să trimiți pe Maria cu sluga domnieĭ mele . . . la schitul Viforîta ot sud Dâmboviță».

1801 Octombre 20.

IV.

REMINISCENŢE CONTIMPURANE

OAMENI ŞI FAPTE DIN TRECUTUL DE IERI

OAMENI ŞI FAPTE DIN TRECUTUL DE IERI

Cum am făcut cunoscinţă cu M. Kogălniceanu

Când e vorba de a serba jubileul de 25 de anĭ aĭ «**Convorbirilor**» cred, că este foarte nemerit să povestesc nouelor generaţiunĭ de cititorĭ aĭ revisteĭ, câte ceva despre oamenĭ şi lucrurĭ, orĭ fapte din timpul, care l'aş putea numi *ajunul nascerii*, în Iaşĭ, a *noueĭ Direcţiunĭ* a «*Convorbirilor*».

In vêrful munţilor cărunţĭ sgomotează maĭ înteţit vêntul; pe culmea cu zăpezĭ a vieţeĭ, graiul se înteţesce şi el: bĕtrâniĭ sunt *guraliĭ*, deacă nu tot-deauna şi *sfătoşĭ*.

Apoĭ că sunt bĕtrân mi-o spune nu numaĭ plăcerea ce simţ de a scormoni în teancurile uitate ale amintirilor trecutuluĭ, dar şi droaia mereŭ spornică şi neezită de tinerĭ, carĭ — nenorocţiĭ — zoresc a da busta după noĭ

bĕtrânii, doar vor sosi şi eĭ în vêrful dealuluĭ!

O să ajungeţĭ, băeţĭ, o să ajungeţĭ... ba încă prea iute...

Când eram ca voĭ şi eŭ trăgeam cât puteam puful de la bărbie, doar s'o face maĭ mare şi-o semăna a barbă... Acum însă ce *rĕsboiŭ* n'a stârnit în sufletul meŭ, maĭ dăunĕḑĭ, la Roma, un gazetar Italian, care, făcêndu-mĭ onoarea să-mĭ laude o cuvîntare a mea pentru *pace*, m'a numit «il *vecchio*» *bĕtrânul!*

Dar a maĭ zis şi «*il bel vecchio*»

Mĕ jucam, în tinereţe, cu fetele la pensionatul D-neĭ Joye, în Iaşĭ, unde dam, cu multă smerenie lecţiunĭ, pe 2 galbenĭ pe lună, — mĕ jucam un joc cu gajurĭ, în care se spunea la urechia fie-cărui jucător «*un adevĕr şi o minciună*». Jurnalistul din Roma le-a pus în *vileag* pe amêndouĕ în «*bel vecchio*»... Frumos?—Minciuna; dar «*vecchio*» vaĭ! cu adevĕrat!

Apoĭ, ca de la un «vecchio», ascultaţĭ câte-va poveştĭ, şi nu de pe vremea matracucăĭ, ci din ḑilele maĭ dincoace.

*

O să vĕ spun maĭ întâĭ cum am făcut cu-

noscinţă, între aniĭ 1850—1860, cu ceĭ maĭ marĭ bărbaţĭ aĭ Moldoveĭ.

Şi maĭ întâĭ cu Domnitorul Gregorie Ghica. Un băetan de 16 anĭ, sĕrac lipit pămêntuluĭ, să facă cunoscinţă cu Vodă? Eaca lucru, ce cu deprinderile şi cu etichetele oficiale moderne, nu poţĭ lesne pricepe.

*

Se urcase Domnitorul de puţine lunĭ pe tronul ţĕreĭ. Curtea era aşeḑată în nisce case marĭ, cu douĕ caturĭ, înşirate drept la stradă, în vale de curtea vechie domnească, în Chiristigie, acolo unde astăḑĭ se află Gimnaziul Alexandru-cel-Bun.

Eŭ, după desfiinţarea şcoalelor, sub Mihaĭ Sturdza, intrasem ca practicant în cancelaria Departamentuluĭ din lăuntru. Scriam toată ḑiua la porunci către *Eforiile* din ţeară (eram la masă cu acest atribut). Ce bucuroŝ eram, când, la fie-care poruncă copiată, ajungem la vorbele:

«*Ministru din Lăuntru şi cavaler*». Cu aceste vorbe se termina munca mea şi după ele avea să semneze *boierul ministru*.

Casă bună nu prea duceam cu *Banul Kirica*, unul din şefiĭ meĭ, carele nu se împăca

de loc cu scrisoarea mea de şcoală, el care scia să clădească cu măestrie neîntrecută slovele din cuvinte în câte douĕ şi treĭ caturĭ.

Supĕram pe şeful meŭ, nu numaĭ cu scrisoarea mea, dar şi cu obiceiul ce aveam de a cetì, în cancelarie, cărţĭ aduse prin buzunare.

— Orĭ lasă cartea, băete, şi te apucă de slujbă —

«*Slujba-i-slujbă;*
Drujba-i-drujbă»

orĭ ţine-te de carte şi te du la şcoală . . .

Mi s'a părut că drept grăise Banul Kirica. Dar unde şcoală ?

Când începù noua domnie a luĭ Gregorie Ghica, într'o bună dimineaţă îmĭ văcsuesc bine de tot cismele, ung cu cerneală o găurică, prin care făcea «*iţii*» călţunul alb ; îmì periŭ bine surtucaşul . . . Mi s'a părut, în oglindă privindu-mĕ, că eram vrednic să daŭ visită chiar şi la un împĕrat . . .

Ajuns în strada Cherestegieĭ, orĭ a Poduluĭ-Roş, daŭ multe târcoale pe din faţa curţiĭ luĭ Gregorie Ghica, ba în sus, ba în jos. . . Nu cutezam să intru sub gangul pe unde trăgeaŭ, la scară, minunate carete boeresci,

De la o vreme mi se urĕsce cu târcoalele, îmĭ fac o sfântă cruce plină de credinţă, cum mĕ învĕţase mama în ḑilele eĭ amărâte, şi mĕ furişez prin gang...

Cum? Nu sciŭ spune acum, dar, trecênd ca o sfârlează printre soldaţiĭ de sentinelă şi printre maĭ mulţĭ feciorĭ cu livrele, mĕ găsiĭ într'o rĕsuflare, sus, în vêrf, în faţa uşeĭ din dreptul scăreĭ.

Aci mĕ oprii. Mĕ uitam la covorul moale, de pe scărĭ, pe care călcasem şi-mĭ venea să scoţ basmaua din buzunar să şterg nisce urme de paşĭ, care credeam că le făcuse picioarele mele, când eată se deschide uşa...

Cât doream în acea clipeală să am la îndemână chitia fermecată din poveste, s'o pun pe cap ca să nu mĕ maĭ vaḑă nime!..

— Ce cauţĭ, îmĭ ḑise cu glas rĕstit un adiotant domnesc. Ce vreĭ? Cine te-a adus aci, mĕ băete?

Eŭ pun mâna la buzunarul de la pept şi scot o hârtie. Era o jalbă, ce pregătisem, cu multă îngrijire, scriind-o vre-o douĕ ḑile, pe hârtie Leon şi cu harag larg...

— Vreaŭ, rĕspunseĭ — să merg la Vodă să-ĭ daŭ jalba asta.

Adiotantul se uită lung la mine. Ce o fi

cugetat el? E nebun băiatul, orĭ e de-o naivitate fără seamăn? Auḑĭ, să vrea să vaḑă pe Vodă, el un biet băiat sărac!

— Dă-mĭ mie jaloba, baete; voiŭ da-o eŭ la Măria Sa Vodă.

Cu o mişcare electrică înlătur jalba din dreptul mâneĭ întinse a adiotantuluĭ şi o bag în buzunar, cu o *obrăznicie* de care nicĭ aḑĭ nu-mĭ daŭ seamă, după cât eram din fire timid.

— Nu, rĕspunseĭ, voiŭ s'o daŭ eŭ de-adreptul luĭ Vodă!

Atuncĭ adiotantul (pĕcat că nu-mĭ aduc aminte de numele luĭ) chiamă pre un servitor îngalonat, un gligan nalt de părea că âmblă pe catalicĭ şi-ĭ ordonă să-mĭ *«arĕte pe unde să mĕ pogor pe scară»*.

Adiotantul intră în altă cameră.

Mi s'a înegrit înaintea ochilor... Urechile îmĭ ţiuiră şi creḑuĭ că mĕ sfîrşesc...

— Să nu puĭ mâna pe mine, că daŭ! strigaĭ.

Să daŭ?.. Cu ce?..

Guleratul rîdea...

*

De odată rîsul se slei pe buzele luĭ... El se înşiră cu respect împreună cu alţĭ feciorĭ de-

alungul treptelor şi-şĭ descoperiră capetele: se urca pe scară un personagiŭ, năltuţ, subţire, cu barbişon franţuzesc, negru, destul de stufos, cu marĭ sprincene negre, umbrind douĭ ochĭ adăpostiţĭ după ochelarĭ.

— Ce este? întrebă dênsul. Ce vreţĭ cu băetul acesta?

Şi ḑice aceste vorbe cu un glas şi blând şi hotărît, care şi acum rĕsună în auḑul meŭ...

— Ce să fie? cucoane, ḑic eŭ iute. Am venit cu o jalbă umilită s'o daŭ luĭ Vodă şi d. adiotant nu mĕ lasă, ba aŭ poruncit să mĕ dea afară.

Şi fără a maĭ aştepta altă întrebare şi daŭ în mâna necunoscutuluĭ boier jalba mea, ceva mototolită.

El o deschide şi citind'o iute, pe sub ochelarĭ, numaĭ ce ḑice:

— Lăsaţĭ băetul în pace!.. Al cuĭ eştĭ?

— Al clucerulŭ Alexandru de la Peatra... Tata a murit... Am numaĭ mamă...

— Vino după mine!

Puteţĭ să vĕ închipuiţĭ ce privire de dispreţ am îndreptat la atâţia «stoarce-canafurĭ» de la coade de carete, şi maĭ ales gliganuluĭ, care cât p'aci era să mĕ ia pe sus şi care acum ṇicĭ nu crăcni la porunça bunuluĭ meŭ protector,

— Am cunoscut pe tatăl d-tale, îmĭ ḑise el urcând scările şi eŭ urmându-l... Era ispravnic la Peatra...

Ce tare, ce neînvins mĕ simţiĭ, când *boierul* mĕ duse după el, prin un şir de camere, până ajunserăm în faţa adiotantuluĭ, care mĕ dăduse pe mâna slugoiuluĭ...

Adiotantul se ridică în picioare, cât zări pe boerul meŭ şi băgând de seamă că eram şi eŭ, par'că se aştepta să fie la rîndul sĕŭ probozit de *autoritarul* personagiŭ.

— Vestesce-mĕ la Măria Sa Vodă, ḑise acesta adiotantuluĭ.

Adiotantul se supuse cu respect.

Eŭ mĕ gândeam: unde Doamne am maĭ vĕḑut pe acest boier? Faţa luĭ nu-mĭ era necunoscută... Tot scormonind iute prin mica mea grămăjoară de amintiri, până să se întoarcă adiotantul din camera luĭ Vodă, eŭ îmĭ adusesem aminte că-l vĕḑusem într'o ḑi, când împreună cu maĭ mulţĭ băeţĭ, stăteam, în 1848, călare pe un pârleaz, în curtea otelului Regensburg. Mergeam să privim cum se aduna acolo, ḑicea lumea, *buntusniciĭ*, care voiaŭ să rĕstoarne pe Mihaĭ Sturdza Vodă... L'am maĭ vĕḑut apoĭ, ear împreună cu alţĭ boierĭ băgaţĭ de Ingé tutungiul în căruţă de

postă, când aŭ prins Mihaĭ Vodă pe Buntusnicĭ la Podul Verde şi 'ĭ-aŭ trimis surghiun. Dar numele nu i-l şciam...

Peste cincĭ minute boierul mĕ luă de mână şi mĕ introduse, după el, în cabinetul de lucru al luĭ Grigorie Ghica Vodă.

— Măria Ta, ḑise boierul, încă de la pragul uşeĭ, ţi-am adus un jăluitor, pasere rară... Nu cere slujbă, ci *şcoală*, unde să înveţe.

Şi întinse el însuşĭ jalba mea luĭ Vodă, pe când eŭ sărutam mâna Domnitoruluĭ.

Până ce Vodă ceti, eŭ holbam ochiĭ la podoabele mândre ale camereĭ, şi la uniforma muiată în aur a luĭ Vodă, la chipul luĭ frumos, alb ca zahărul... Nu-ĭ vorbă că de emoţiune îmĭ clănţăneaŭ dinţiĭ în gură, par'că mĕ prinsese frigurile cele de douĕ ḑile.

Eĭ, dar Vodă isprăvi de citit jalba mea, în care eŭ mĕ rugam că dacă s'o face ear loc la *Academia* cea desfiinţată de Mihalache Sturdza, să mĕ primească ear şi pe mine în internat, că voiŭ să învĕţ maĭ departe.

— Bine ḑiseşĭ, spune Vodă rîḑênd, către boier, când termină de cetit... Este întâiul jeluitor care nu-mĭ cere slujbă orĭ boerie... Apoĭ luă un condeiŭ de pe scriitoriŭ şi puse în vêrful jalbeĭ mele resoluţiunea: «D-ta *Vor-*

nice bisericesc, veĭ primi pe jăluitor în internat, la deschiderea şcoalelor».

— Ţine, băĭete, să ducĭ asta la Vornicia Bisericească, îmĭ ḑise Vodă.

Am sărutat ear mâna luĭ Vodă, care m'a lovit cu desmierdare de douĕ orĭ pe umĕr, ḑicêndu-mĭ: *Veḑĭ, să te silescĭ.*

Am voit apoĭ să sărut şi mâna bunuluĭ meŭ introducĕtor, dar nu mi-a dat'o...

Roşu ca gotca, de plăcere, de fericire, de emoţiunĭ diverse, eŭ mĕ îndreptaĭ spre uşă. Când să es, mĕ opresce ear boerul cel bun:

— Băĭete dragă, de-ĭ vedea că nu-ţĭ ascultă jalba la Vornicie, să viĭ la mine,... să întrebĭ de *Cuconul Mihalache Kogălniceanu*...

Era el!

Era *Mihail Kogălniceanu!* Intr'o oră cunoscusem, eŭ, un biet băiat sărac, pe Domnitorul Gregorie Ghica şi pe *Mihail Kogălniceanu*, de care atâtea auḑisem, când eram şcolar la *Academie!*

Vĕ puteţĭ închipui, deacă pogoriĭ câte treĭ şi câte patru treptele scărilor... Sburam, nu alt-ceva... Eram grăbit să duc mameĭ scire... Ce? mameĭ? la toţĭ, la tot oraşul, scire de isbânda mea...

Am avut de la 1849—50 multe alte isbânde,

dar nicĭ una n'a sguduit ca aceasta adânc sufletul meŭ.

Şi eată cum luĭ M. Kogălniceanu am datorit primul *luminiş* voios din calea, lung timp posomorîtă, a tinereţeĭ mele.

Liceul se redeschise. Neuitatul P. Casimir înzestră şcoalele Moldoveĭ cu acel aşeḑămênt, care le-aŭ asigurat grabnica propăşire şi sub domnia căruĭa aŭ rĕmas până la 1864.

Nu numaĭ am fost primit în internat, dar curênd ajunseĭ chiar şi *pedagog*.

Dar eată că în locul profesorilor vechĭ ce aveam, fură chiămaţĭ la Liceŭ, unul după altul, maĭ mulţĭ bărbaţĭ din Ardeal. In fruntea şcoalelor păşi, ca *inspector general*, neuitatul *Aug. Tr. Laurian*. La direcţiunea internatuluĭ fu chiămat alt ardelean, D. Patriciu.

Această schimbare, care din multe privinţe era salutară pentru şcoale, avea însă să dărîme o întreagă direcţiune de cultură a limbeĭ române. Pe toată ḑiua se introduse maĭ adânc în liceŭ mania ardeleană, de a scâlcia limba, sub pretext de a o face să semene maĭ mult a *latină*. Dar încă mania cu finala «*cione?*»

Această direcţiune nu-mĭ plăcea de loc. D. Patriciu îmĭ înapoia raporturile mele de pedagog sub cuvênt, că nu sciŭ *românesce*.

A scrie *românesce* după D. Patriciu însemna nu numaĭ a scrie o limbă radicală, pocită, imposibilă, dar şi a înşira mereŭ la vorbe fără nicĭ o trebuinţă.

De aci *casă rea* între mine şi d. director... Până ce veni treaba să fiŭ dat afară din postul de pedagog, în 1852.

Atuncĭ, ca să mĕ rĕsbun contra d-luĭ Patriciu, scriseiŭ pentru «*Almanahul Buciumuluĭ Român*» un articol umoristic sub titlu «*Un Vis*». Povesteam, că am călĕtorit la *Cetatea Neamţuluĭ*. Acolo mi-a venit şi mie gândul să fac o odă adresată la vechia cetate.

«Ia să vĕd, să-mĭ fac planul: Maĭ întâiŭ am să descriŭ ruinele, cu buhne, vulpĭ, cuibur de ciorĭ!... Ba nu, sunt prea multe jigăniĭ.. A! am să încep... *Dar ce trebue ideĭ? Cuvinte, cuvinte!*... Eaca prostul de mine! uitasem că oameniĭ învĕţaţĭ fac versurĭ fără ideĭ, destul să fie cu vorbe sfîrşite în *ciune*, cu *nequiquand* (nicĭ când), cu *juventute*...

Ean se cerc :

«*Iuventute Romanesca.*
Ce alele hodie 'ntindĭ.
De-a cantare cum me vino,
Veḑĭ reputacionea...

«La naiba! lung cuvênt!... Pas de-ĭ maĭ pune şi rimă!...»

Maĭ în colo arĕtam, că de a merge şcoala tot în direcţiunea filologică ardeleană, la 1952 vom avea o limbă ca aceasta:

«*Hodie lingua Romana e propinguata de lingua latina. Pauci pot să o scribă. Iuventutea studiă duodecĭ anĭ numaĭ propter ca scribere să pótă dopo gramateca. Hodie Populus altra lingua loquit... Ergo-vediti quo lingua cultiora este!...*»

De ce amintesc de aceste? Pentru că publicarea articoluluĭ meŭ mi-a dat ocasiune, să revĕd a doua oară pe *Mihail Kogălniceanu*.

— Cine a scris în «*Almanah*» articolul «*Un Vis*»? întrebă marele bărbat pre D. Gusti.

— E un băetan de la Liceŭ, rĕspunse Gusti.

— Să mi-l aducĭ să-l vĕd.

A doua ḑi ear îmĭ văcsuiĭ ciobotele maĭ dehaĭ decât orĭ când, îmĭ tunseĭ anume pletele, ca să nu maĭ fie împrăstiete ca cu tîrnăcopul, îmĭ prinseĭ cu aţă înegrită cu cerneală nasturiĭ, carĭ nu prea eraŭ siguri, la surtuc, ca să-l pot încheia peste tot în semn de respect şi, la ora cuvenită, cu profesorul meŭ

de literatură, neuitatul d. Gusti, mergeam la d. Mih. Kogălniceanu a casă.

El n'a recunoscut în mine pe băeatul cel cu jalba... Orĭ n'a voit să-mĭ pomenească de nimic, din un exces de delicateţă.

I-am amintit eŭ...

Nicĭ o dată nu mi-a venit greŭ să mărturisesc recunoscinţa mea celor cărora o datoresc...

Kogălniceanu m'a strîns de mână şi m'a îndemnat să lucrez mereŭ şi să persist a scrie contra scâlciitorilor de limbă, aşa cum a făcut el mereŭ în jurnalele, ce însuş a publicat.

Din acea ḑi, din luna Februarie 1852, cultul meŭ pentru Mihail Kogălniceanu a fost neîntrerupt.

Aş voi să sciŭ câţĭ şi care sunt bărbaţiĭ de stat contimpuranĭ, carĭ se fac *pârghiile* de ridicare a celor micĭ şi fără sprijin?

In suişul greŭ al vieţiĭ mele eŭ am întâlnit, dupe M. K. alte mânĭ blânde, cât şi puternice: mâna luĭ V. Alexandri, C. Negruzzi, D. Ralet...

Dar de aceştia altă dată!

1892, Bucurescĭ.

BLAGOPOLUŞNIE

Nu-mĭ propun aicea să fac biografia serioasă pe cât şi greoaie, lungă pe cât şi plicticoasă, a oamenilor marĭ aĭ neamuluĭ românesc.

Voiŭ numaĭ să crestez, la rĕboajele neuitărei, unele anecdote din viaţa lor, anecdote carĭ maĭ ierĭ încă eraŭ povestite cu haz de contimpuraniĭ lor, dar carĭ pe toată ḑioa se sting tot maĭ mult, cum se perde tot maĭ mult din auḑul nostru sunetele uneĭ musicĭ plăcute, care se depărtează de noĭ...

Destul nevoile ḑileĭ ne posomorăsc, ne mohorăsc chipul... O notă maĭ voioasă va fi, gândesc, bine primită de cetitoriĭ *Vieţeĭ*.

*

M. Kogălniceanu era adjutant al Domnitoruluĭ Mihaĭ Sturdza. Era pe atuncĭ obiceiŭ, ca în fiece dimineaţă, să vină Aga oraşuluĭ

la raport, deadreptul către Măria Sa Vodă, iar nu numaĭ către Marele Logofĕt din lăuntru. Maĭ era obiceiŭ, ca Aga să dee în mânile luĭ Vodă şi un raport în scris de toate cele têmplate în cursul nopţeĭ.

Şi cum obicĭnuit nu se întêmpla — la scirea Agieĭ — nimica important, raportul boieruluĭ Aga conchidea că a fost:

«*Blagopoluşnie*» —

«*Bună-pace*» voia să ḑică Vel-Aga, cu vorba aceasta, care se părea mult maĭ potrivită cu scopul raportuluĭ.

— Se desbrăcaseră câţĭ-va boierĭ la stos în timpul nopţeĭ?

— *Blagopoluşnie.*

— Fugise cocoana X... din casa bărbatuseŭ, cu «*muţunachiul*» eĭ de amant?

— *Blagopoluşnie!*

— Un sameş de visterie a fugit cu hasnaoa?

— *Blagopoluşnie!*

*

Raportul de «*Blagopoluşnie*» începea cu

titulatura: «Prea înălţate Doamne!» şi se sfârşia aşa:

Al Inălţimeĭ Tale
prea plecată
şi supusă slugă.

Apoĭ pentru a arĕta respect mare către Măria Sa, Aga nu iscălia îndată după vorba «slugă», ci mult maĭ jos, lăsând un bunicel spaţiŭ alb.

*

Ce-ĭ dă în cap luĭ M. Kogălniceanu, adjutantuluĭ domnesc? Impreună cu alţĭ colegĭ de serviciŭ, taie de la raportul de «*blagopoluşnie*» din fie-ce ḑi semnătura luĭ Aga, împreună cu spaţiul de hîrtie albă lăsat în susul semnăturei, şi în fie-ce ḑi scria pe acest spaţiŭ rĕmas alb:

«*Domnule Branzolfo*...

Branzolfo era «Capşa» al Iaşilor, pe vremea aceea.

Domnule Branzolfo»,

«Să daĭ în socoteala mea... *atâtea* ocale de cofeturĭ şi *atâtea* buteliĭ de şampanie».

Apoĭ chef în camera adjotanţilor domnescĭ!

Ba se întêmpla de maĭ se întorcea la palat şi Aga. Şi atuncĭ era poftit să mănânce şi el bomboane şi să bea un pahar de şampanie...

Cheful era şi maĭ mare!

*

Numaĭ, la o lună de ḑile Branzolfo se înfăţişează la curtea boerului cu o socoteală de una sută galbenĭ şi cu o testea de «*ţidule*» iscălite de boierul.

Mirăreĭ luĭ Aga urmează mânia, când vede ţidule iscălite de el şi scrise de M. Kogălniceanu. Plăti Aga datoria, dar mergênd la palat, cu raportul ḑileĭ, otărî să se jăluiască luĭ Vodă.

— Măria Ta, adjotantul Mărieĭ Tale mi-a făcut o posnă... şi-ĭ arĕtă ţidulele luĭ Branzolfo.

Vodă chiamă pe M. Kogălniceanu.

— Ce sunt astea, Mihalache? îl întreabă Domnitorul.

— Blagopolişnie, Măria Ta... Şi-ĭ explică rîḑênd, cum la Berlin i s'a spus la şcoală că «*natura urĕşte deşertul*» şi că fiind deşert locul dintre vorba «slugă» şi semnătura luĭ

Aga, el a împlut deșertul cu scrisoarea dulce și înveselitoare. . .

— Eĭ, ce maĭ vreĭ, boierule Aga? ḑice Vodă rîḑênd.

— *Blagopoluș nie!* rĕspunse Aga, rîḑênd și el.

Numaĭ, din acea ḑi respectul luĭ Aga pentru Domnitor nu se maĭ mĕsura cu îngustimea spațiuluĭ de hîrtie dintre vorba «slugă» și semnătura sa.

«SUNTEŢĬ TOŢĬ VAGABONDĬ!»

M. Kogălniceanu era în oposiţiune contra ministeruluĭ luĭ Manolache-Costache (Epureanu), înainte de unirea definitivă a ministeriilor din Iaşĭ şi Bucurescĭ.

Ca M. Kogălniceanu să fie fost în oposiţiune, te poţĭ tot atât de puţin mira ca, bună-oară, de a găsi pururea în majoritate pe atâţia domnĭ senatorĭ şi deputaţĭ, carĭ aŭ ridicat energic şi *convinşĭ* mâna la votul «*pentru*» şi sub ministerul I. Brătianu, şi sub al D-luĭ Lascar Catargiu, şi carĭ mâne, tot asemenea de energic şi convinşĭ vor vota «*pentru*» şi sub un minister P. P. Carp orĭ Alex. Lahovary.

De altă trampă era M. Kogălniceanu de cât *boerii* din majoritate, din zestrea guvernamentală!

*

In zioa aceea se ţinea şedinţă de adunarea Moldoveĭ, în acea sală improvizată, în Palatul Curţeĭ Domnescĭ din Iaşĭ, în care maĭ apoĭ, după unirea definitivă, se ţinură şedinţele Curţeĭ cu juraţĭ.

Preşedintele şi secretariĭ eraŭ la biurourile lor, pe estradă; miniştriĭ în pĕr, pe banca ministerială. In frunte Manolache-Costache, care mereŭ ajustându-şĭ un monoclu la ochĭ, căuta să-şĭ dea seamă de cine era în sală. Fotoliile deputaţilor toate ocupate. Ba după nicĭ unul nu se ridica cât de decente sforăiturĭ de somn. Gemea de lume tribuna publică, un fel de cerdac construit pe stâlpĭ de lemn, în jurul fundului săleĭ, opusă cu aşeḍarea biurouluĭ adunăreĭ... Deputatul D. Scarlat Miclescu singur era, după obiceiŭ, mereŭ agitat... La locul sĕŭ stătea C. Hurmuzake, nemuritorul colaborator cu M. Kogălniceanu la cele 4 puncte ale Divanuluĭ *ad-hoc*; nu i se auḍia vocea sa de bariton grav, care făcuse pe lume să ḍică:

«Când grăesce Năsdrăvanul
Se cutremură Divanul!»

C. Negri şi V. Alexandri făceaŭ, pe întrecutele, cocoşĭ de hîrtie... N. Bosie căuta să

domirească pe deputațiĭ țărani despre scopurile opositiunei...

La tribună se urcă M. Kogălniceanu ducênd sub subțiorĭ un vrav de hârtiĭ. Avea să vorbească contra ministeruluĭ...

De aceea ceva solemn în aer... Tăcerea se făcuse mare: toată lumea se aștepta la una din acele cuvîntărĭ, carĭ făcuseră pe public să afirme, încă maĭ de demult, că:

«Graiŭ de foc are Pepelea
Și la toțĭ le frige pelea».

*

Îl vĕd încă...

Nalt, pe atuncĭ încă subțire, cu fruntea luminată de o rază de soare, furișată în sală pe o fereastră din fundul eĭ, cu buza superioară agitată nervos sub dese musteți negre, atârnând ca aripele uneĭ păsĕrĭ asupra gureĭ și a unuĭ barbișon bidinea à la Napoleon III. Capul tot maĭ chel... Doĭ-treĭ perĭ à la Bismarck pe creasta frunțiĭ nalte, pe care ridica ochelariĭ, ca să citească, când nu se uita pe sub eĭ ținêndu-ĭ pe un nas bine proporționat...

In mijlocul uneĭ tăcerĭ adâncĭ, M. Kogăl-

niceanu, cu glasul luĭ insinuant şi rĕsunător, începe discursul sĕŭ. . .

— Sunteţĭ toţĭ nişte vagabondĭ ! strigă el de odată.

Toţĭ deputaţiĭ sunt în picioare, toţĭ, chiar şi ceĭ din oposiţiune protestă. Majoritatea vociferează. . .

— La ordine ! la ordine, strigă dalcăuşiĭ guvernuluĭ, pe toate tonurile.

— Luaţi-ĭ cuvêntul, Domnule Preşedinte, strigă Manolache-Costache. . .

Furtuna creşce mereŭ. . .

Preşedintele adunăreĭ, în picioare, agită violent clopoţelul.

D. Scarlat Miclescu percurge în doĭ paşĭ, cu picioarele-ĭ cunoscute, distanţa de la fotoliul sĕŭ la tribună şi cearcă să o escaladeze, spre a apela, după obiceiul sĕŭ, la împăcarea neamurilor.

Kogălniceanu nu-ĭ cedează tribuna.

N. Bosie asmuţă : sît ! sît ! sît !

V. Alexandri asvîrle cocoşii de hîrtie pe capul luĭ Forĕscu, cunoscut sub numele de *tălălăŭ*.

Negri strigă dulce :

— Dar ce facĭ Mihalache ? explică-te !

Acesta aştepta în picioare liniştea trom-

beĭ... El era calm, cu un zîmbet ironic pe buze, ţanţoş ca un stejar majestos, neclătinat de furtunĭ.

M. Kogălniceanu se mărginea a face deputaţilor semn cu mâna, să stea la locurile lor, să tacă, să'ĭ asculte explicaţiunile.

— Explică-te! striga banca ministerială.

— Retrage-ţĭ cuvîntul! urlá majoritatea.

Când, la îndemnul Preşedinteluĭ, tăcerea se restabili puţin, M. Kogălniceanu, în loc de explicaţiune, orĭ de a-şĭ retrage cuvîntul, îşĭ înflă plămâniĭ cu maĭ mare putere şi strigă:

— «Sunteţĭ toţĭ nisce vagabonḑĭ!»

A doua ediţiune de tempestă!..

Manolache-Costache, carele fiind foarte miop îşĭ micşora, îşĭ strîngea pungă pleoapele pe ochĭ, când voia să vadă la oare-care distanţă, acum se răpede şi el la tribună şi de la treptele eĭ mĕsura cu *privirea-ĭ*, de ochĭ aproape închişĭ, pe antagonist.

— Staţĭ, strigă Kogălniceanu; mĕ explic!

Nu eŭ ḑic, că sunteţĭ vagabonḑĭ, ci... ci D. Preşedinte al Cabinetuluĭ, Onor. D. Manolache-Costache.

— Nu-ĭ adevĕrat, întrerumpe banca Ministerială.

— Retrage-ţĭ cuvîntul! urlă din noŭ majoritatea.

— Explică-te, strigă opositiunea.

Oratorul scoase din vraful de hîrtiĭ o fiţuică tipărită.

— Ascultaţĭ şi judecaţĭ!

«*Bilet de identitate*».

«Articolul 3. — Orĭ-cine nu va înfăţişa la cerere asemenea bilet de identitate, se va considera ca vogabond».

Eĭ, eŭ am bilet de identitate, domnilor deputaţĭ! Eŭ nu sunt vagabond. Arĕtaţĭ şi D-voastră biletul! Eĭ, vedeţĭ! D-voastră toţĭ, după găsirea cu cale a D-luĭ Preşedinte al ministeruluĭ, sunteţĭ declaraţĭ vagabondĭ!..

Minoritatea rîde cu rîs omeric.

Majoritatea a rĕmas ca viţelul la poarta nouă...

Preşedintele Camereĭ pune un mare semn de întrebare în căutătura, ce trimite luĭ Manolache-Costache.

Acesta e iarăşĭ la tribună, unde, ca să se încredinţeze deacă textul citit de Kogălniceanu este exact, îşĭ lipea fiţuica cea tipărită, de monoclu.

— Eĭ, vĕ place? adaogă M. Kogălniceanu. Să vĕ trăiască naşul!.. «sunteţĭ toţĭ vaga-

bonḑĭ!» Numaĭ mângâeţi-vĕ: nicĭ Domniĭ miniştri n'aŭ asupră-le biletul de identitate.

Şi din înălţimea tribuneĭ arată adunăreĭ banca ministerială, cu un gest de triumf nedescriptibil.

*

Ce se întêmplase?

Manolache-Costache, în penuria mare de banĭ la visterie, se lăsase a se convinge de un sameş paretcariŭ, că s'ar putea crea ţĕreĭ un bun venit de cel puţin un milion, obligând ţĕrănimea şi neguţitorimea, să aibă «*bilet de identitate*», pe care să plătească taxa de numaĭ un «sorocovĕt» adică de doĭ şi jumĕtate leĭ vechĭ.

Ce-ĭ drept, despre redacţiunea biletuluĭ şi în special a articoluluĭ sĕŭ 3, habar n'avusese Manolache-Costache. El chiar cercă, să probeze aceasta adunăriĭ.

De cât, cine ascultă explicaţiunile luĭ Mihalache-Costache, după efectul sdrobitoriŭ al cuvêntăreĭ luĭ «Pepelea?»

— Nu v'am spus eŭ, ḑice unul din tribuna publică, eşind cu alţĭ mulţĭ de la şedinţă, nu v'am spus eŭ că:

Biciŭ de foc are Pepelea,
Uite, le-a fript straşnic pelea!

CUM AM CUNOSCUT PE ALEXANDRI

CONFERINŢA

DE

V. A. URECHIA

ţinută în sala din Palatul Administrativ de la Bacău, în profitul fondului pentru ridicarea monumentului poetului V. Alexandri, în ţiua de 22 Ianuarie 1894.

Onor. Auditor,

Bĕtrânii se bucură de un privilegiŭ, care doar acela nu li se invidiază de către tinerime, fiind-că scie, că şi ea la rîndul eĭ se va bucura de acelaşĭ privilegiŭ, de dreptul adecă de a povesti către tineri, cu laudă, cele ce sciŭ din anii rĕmaşĭ după dealul vieţeĭ.

S'ar ţice la Academie, că bĕtrâniĭ sunt «*laudatores temporis acti*». Maĭ cu drept veţĭ ţice d-voastră, ascultându-mĕ, că eŭ nu sunt

lăudător al timpuluĭ trecut, în folosul meŭ, ci că sunt lăudător al bărbaţilor, carĭ aŭ lucrat într'o direcţiune oare care a activităţeĭ omenescĭ pentru mărirea Patrieĭ Române.

Insufleţit de acest sentiment am pus silinţă şi devotament, să las nouelor generaţiunĭ, nu numaĭ scirile cele maĭ sigure despre marele nostru istoric Miron Costin, dar încă să-ĭ şi ridic în Iaşĭ, cu ajutorul bunilor Românĭ şi chiar şi a Bacăoanilor, admirabila statue în bronz, datorită dalteĭ geniale a statuaruluĭ Const. Hegel.

Tot asemenea făcuĭ, maĭ de curând, cu marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu. Pe de o parte în numĕrul de jubileul de 25 de anĭ al *Convorbirilor* am arĕtat, cum am făcut cunoscinţă maĭ întâiŭ cu Kogălniceanu, şi pe de alta am cerut ilustruluĭ meŭ amic, statuaruluĭ Hegel, bustul în bronz al nemuritoruluĭ bărbat, căruia, şi pleadeĭ căruia România datoresce tot ce ea este astă-dĭ.

Acest bust împodobesce squarul principal al Galaţilor.

In aşa direcţiune de amintirĭ din trecut aflându-mĕ, nu vĕ pot spune bucuria ce am simţit, primind de la vechiul meŭ amic, d-l profesor Costandache şi apoĭ de la d-l actual

Primar, însciinţarea, că Bacăul a hotărît, să aibă şi dênsul icoana scumpă a mareluĭ poet Vasile Alexandri. Naţiunile, carĭ îşĭ amintesc de ceĭ carĭ aŭ lucrat pentru ele, carĭ le onoră şi le veneră memoria, sunt naţiunĭ consciente de sineşĭ, sunt singurele naţiunĭ, carĭ manifestă vitalitate. Naţiunile, carĭ perd amintirea bărbaţilor carĭ aŭ lucrat, ba s'aŭ sacrificat pentru ele, sunt naţiunĭ îmbĕtrânite, carĭ deacă n'aŭ perit încă, sunt însă nu numaĭ gata a păşi pe calea ce duce la groapă, dar chiar ajunse pe marginea neantuluĭ.

Rare sunt manifestaţiunile naţiuneĭ române în sensul cel d'întâiŭ—al vitalităţeĭ—şi cu cât sunt maĭ rarĭ aceste manifestaţiunĭ, cu atât maĭ mare bucurie aduc în sufletul bĕtrânilor ca mine, carĭ ar dori să le vadă înmulţindu-se, în puţinele ḑile, ce li se va maĭ da a sta în mijlocul lumeĭ române.

Cum puteam dar să nu aplaud la frumoasa hotărîre a Băcăoanilor de a ridica, într'una din pieţele oraşuluĭ lor, un monument, fie cât de modest, în onoarea neîntrecutuluĭ nostru poet Vasile Alexandri? Nu numaĭ am esclamat ca şi astă-ḑĭ: onoare Băcăoanilor! Dar, încă sub impresiunea scireĭ am luat un angajament, acela de a face o matinată literară cu plată,

în profitul subscripţiuneĭ pentru proectatul monument.

Aproape compatriotul d-voastră, adecă băcăoan şi eŭ, prin faptul că primiĭ anĭ aĭ copilărieĭ mele aci 'ĭ-am petrecut, de şi născut în Peatra, bucuria mea a fost îndoită aflând hotărîrea Băcăoanilor: m'am bucurat ca român, m'am bucurat ca băcăoan.

Dar după exaltarea bucurieĭ, a venit *le quart d'heure de Rabelais*... am promis o matinată literară, şi orĭ cât sunt de troienit în lucrările migăloase ale publicaţiuneĭ «Istoria Românilor» şi a «Istorieĭ Cultureĭ», şi orĭ cât lupta pentru existenţă îmĭ absoarbe puterile slăbite de anĭ, şi orĭ cât preocupaţiunile de toată ora, datorite atâtor societăţĭ şi în deosebĭ Ligeĭ, carĭ m'aŭ onorat cu preşedinţa eĭ şi care numĕră în Bacăŭ o admirabilă secţiune, mĕ reclamă în altă parte, dator sunt a mĕ ţine de angajamentul luat faţă de comitetul băcăoan pentru monumentul luĭ Alexandri.

Dar aci e aci!...

Ce conferinţă să fac?

Nu am hotărîrea să vĕ fac biografia luĭ Alexandri. Aceasta fi-va sarcina aceluia care peste câte-va lunĭ va rosti cuvîntul sĕrbătoresc la inaugurarea bustuluĭ.

După lungă chibzuire, am hotărît programul matinateĭ literare promise d-voastre, ast-fel:

1. Vreaŭ maĭ întâiŭ să vĕ povestesc în ce mod am făcut cunoscinţă, în juneţea mea, cu marele maiestru al poesieĭ naţionale.

2. Să vĕ citesc ultima mea scriere dramatică în versurĭ:

«*Alexandri la Mircescĭ*»

Cine din auditorĭ crede, că atâta nu ajunge pentru banii plătiţĭ de a asista la această matinată, îl rog să-şĭ rĕsbune contra mea, plătind încă odată preţul biletuluĭ. Il asigur că remuşcarea mea de consciinţă va fi aşa de adâncă, din causa acesteĭ îndoite plăţĭ, că voiŭ ḑice în rugăciunea mea de astă-seară:

«Dă, Doamne, tot aşa să-mĭ găsesc Bacăul!»

*
* *

Era pe la 1853. Scrisesem în calendarul *Buciumuluĭ Roman* din Iaşĭ, sub titlul «*Un vis*», o critică a limbeĭ românescĭ aşa cum o întrebuinţaŭ Ardelenii, plină de neologismĭ paraziţĭ, şi tinḑênd, în interesul falş al latinităţeĭ noastre, să scindeze limba cea admirabil una a poporuluĭ român, în limba claseĭ culte şi limba mulţimeĭ.

Vasile Alexandri aparţinea aceleĭ direcţiunĭ culturale, care, lipsită de invidie în faţa talentelor născênde, le căuta în fie-ce ḑi, le apropia de sine, le încălḑia, le susţinea, le conducea spre folosul culturei naţionale! Astăḑĭ lucrul s'a schimbat: noĭ suntem totul şi alături cu noĭ nu poate încăpea nimenĭ!

Alexandri cât ceti modesta mea lucrare, întâlnind pe amicul şi regretatul meŭ maestru Dimitrie Gusti, îl întrebă cine este autorul scrierei «*Un vis*», şi-ĭ ceru să-ĭ fiŭ presentat.

Eram şcolar într'una din clasele superioare ale liceuluĭ din Iaşĭ. Deacă de ordinar îmĭ faceam în fie-ce dimineaţă ciobotele, ce mai lustru le dăduĭ în ḑioa hotărîtă să mĕ presint la Alexandri.

Mi-am cusut nasturĭ nouĭ nouleţĭ la gheroc şi am cheltuit 1/2 de călimărĭ de cerneală să înegresc aţele de la cusăturĭ pe subţiorĭ şi prin spete...

Cu cât s'apropia ora ce-mĭ era indicată pentru primire la Alexandri, cu atât sângele circula maĭ iute în vinele mele; aveam să vĕḑ pe marele poet...

Cine scie? poate m'o strânge chiar de mână!... Iute, cu o cochetărie care nu intră în deprinderile mele nicĭ până astă-ḑĭ, cu toată

supĕrarea nevesteĭ mele, dăŭ 1/2 de sfanţ pe un săpun de migdale amare, jupânuluĭ Boruh, care vindea mărunţişurĭ într'o dughiană din faţa bisericeĭ catolice şi spală-te, băete, să-ţĭ facĭ mână vrednică de a fi atinsă de a mareluĭ om...

Când mi-aduc aminte de cheltuiala de banĭ şi de timp ce am pus în acea ḑi, mĕ întreb când aşĭ maĭ fi avut răgaz să produc vre-o lucrare, deacă mi s'ar fi fost dat să fac în fie-ce ḑi o cunoscinţă de om mare?

La ora 1 după amiaḑĭ, eram la poarta caselor în care şedea Alexandri, în dosul otelului Binder. Mĕ opresc să respir, că-mĭ bătea inima tare:

«Tacĭ inimă, tacĭ,
Că tot tu le facĭ!...»

Peste o clipă sunam discret clopotul de la uşa scăreĭ.

După cum vizitatorul agită clopotul scăreĭ tale poţĭ să sciĭ cine este. Altmintrelea cu violenţă sună cel care se crede, orĭ se scie puternic seaŭ bogat; altmintrelea, cu sfială sună nevoiaşul şi conscientul de puţinătatea sa socială. Despre douĕ felurĭ de oamenĭ te poate înşela clopoţelul: gogomanul şi omul

de tot simplu, nu se disting la sunare de cel puternic, îngâmfat şi bogat. Asemenea creditorul nu se distinge adese la sunare de vizitatorul modest, pentru că ţine să strĕbată până la debitor, care de obiceiŭ pentru asemenea fiinţe nesuferite nu se află a casă.

Feciorii *de bonne maison* aŭ şi eĭ urechea exercitată de sunarea clopoţeluluĭ la scară.

Al luĭ Alexandri nu se grăbi să vină a deschide uşa, judecând după modestia sunăreĭ, că nu era doară la uşă vre-un om însemnat.

După câte-va minute de luptă internă : să maĭ sun orĭ nu? Mĕ hotĕrăsc la repeţire. De astă dată feciorul, un ciocoiŭ 'nalt, în fraç şi mănuşĭ albe de bumbac îmĭ deschide uşa. Cât îĭ eram de recunoscĕtor, că fiind îmbrăcat aşa de frumos, a *catadicsit* nu numaĭ să-mĭ deschidă uşa, dar încă să mĕ întrebe cu oare-care politeţă : ce poftescĭ?

Nu-ĭ vorbă, când te 'ntreabă cine-va ce poftescĭ, poate, în aceste douĕ vorbe, să-ţĭ spună tot ce gândesce despre tine.

Şi dreptul grăind, cu coada ochiuluĭ ciocoiul mĕ mĕsurase din creştet până în tălpĭ, şi în : *ce poftescĭ* al luĭ, un psicholog ar fi ghicit îndată că tocmaĭ la bună opiniune despre însemnătatea persoaneĭ mele, dînsul nu era.

Totuşĭ după ce îl încredinţaiŭ că sunt aşteptat de cuconul Vasilică, el mĕ anunţă stăpânuluĭ sĕŭ.

Aşĭ fi plătit bucuros ultima 1/2 de sfanţ din pungă pe o înghiţitură de apă, ca să-mĭ liniştesc îmbulzitele palpitaţiunĭ.

Ce schimbare în naturele omenescĭ! Astă-ḑĭ când sunt şi eŭ *cine-va*, sunt pe toată ḑiua abordat de tinerĭ de tot felul, carĭ nu sunt pentru aceasta maĭ emoţionaţĭ decât deacă ar vedea pe cel maĭ necunoscut om din ţeară. Fericită evoluţiune culturală, care îndreptăţesce pre cel din urmă perdeveară seaŭ şi pe cel din urmă absolvent de liceŭ, să-ţĭ trimită prin scrisorĭ «*încredinţarea stimeĭ lor*», orĭ când te întâlnesc a casă seaŭ pe stradă n'aşteaptă să-ĭ daĭ tu mâna, ci ţi-o întinde pe a lor fără prealabilă cheltuială de 1/2 de sfanţ pentru săpun!

Veḑĭ, ci-că asta este democraţie!

Domocrat sunt şi eŭ, dar democraţiá mea nu şi-a permis, păşind pragul caseĭ luĭ Alexandri să-ĭ întinḑă necerută mâna, pentru a primi pe a luĭ...

Era, când am intrat, întins pe o canapea *à la ministru* P. P. Carp; rĕsturnat pe un fotoliŭ ştătea Rolla; pe altul era Dimitrie

Ralet, viitorul vornic bisericesc al luĭ Grigorie Ghica Vodă. In picioare lângă masa de nuc de lângă canapea stătea Alecu Rusu, cel care nu târdiŭ avea să se ilustreze printr'o serie de articole în «*România literară*» a luĭ Alexandri, combătând ca şi mine scâlcierea limbeĭ prin neologisme, dar căděnd şi el în excesul şi exagerarea archaismelor. Eram în faţa unuĭ areopag literar. Mě oprii, sfârşit de emoţiune, la doĭ paşĭ de lângă uşă, nesciind ce să fac şi cum să încep? Alexandri, cât mě věděŭ intrând, se ridică din tologeala luĭ şi înaintâ spre mine. Rolla imită pe Alexandri. Ralet rămase cu mâna sa mică în favoriţiĭ sěĭ negri ca peana corbuluĭ, căutând negreşit cu indiferenţă spre noul venit. Alecu Rusu oprindu-şĭ vorba pe buze — vorbia când am intrat — mě měsura cu ochiĭ, întrebând prin eĭ pe Alexandri: cine sunt?

— Iacă Alecule, şi *boierule* Dumitrache Ralet, dise Alexandri, iacă tînĕrul autor al *Visuluĭ*, care l'am citit deunăděĭ împreună.

L'aŭ cetit împreună!! Acum inima nu se maĭ bătea, ci se dilatase în pept de nu maĭ încăpea.

— Mi-aŭ citit *Visul* împreună! Ce onoare!..

Apoĭ apucându-mĭ mâna, care sfioasă bălă-

bănia maĭ mult spre spete, mĕ atrase până la un fotoliŭ de lângă masă, mĕ făcu să şeḑ, ḑicêndu-mĭ :

— Bine, tinere, aĭ scris nu numaĭ frumos, dar aĭ criticat şi drept pre ceĭ carĭ strică minunata noastră limbă românească.

Şi începură tus-treĭ a-mĭ cita părţĭ din lucrarea mea, pe când eŭ gotcă la faţă, de plăcere, mi se părea că mereŭ cresc în corp şi picioare de nu-o să mĕ maĭ încapă nicĭ fotoliul, nicĭ camera.

Din acea ḑi eŭ am rĕmas credincios condeiuluĭ până la vêrsta de astă-ḑi. Din acea ḑi Alexandri m'a împins la lucru şi sub direcţiunea luĭ am produs la 1855 «*Logofĕtul Baptiste Veleli*», nuvela istorică atât de mult lăudată de el. Cu recomandaţiunea luĭ m'am presentat maĭ apoĭ în Paris la Ubicini şi la mulţĭ alţĭ filo-românĭ, din relaţiunile cărora mult m'am folosit pentru propria mea instrucţiune.

Câţĭ şi carĭ sunt astă-ḑĭ bărbaţiĭ noştri iluştri, carĭ ast-fel ca Alexandri şi ca contimporaniĭ sĕĭ încuragiază tinerimea spre muncă şi cultură !

Aşeḑarea icoaneĭ luĭ într'o piaţă a Bacăuluĭ nu va însemna numaĭ glorificarea unuĭ fiŭ

al oraşului d-vostră; nu va însemna numai apoteosarea mareluĭ poet al naţiuneĭ, ci şi manifestarea d-voastră în sensul lăudător şi aprobător al modului cum marea generaţiune a luĭ Alexandri scia să predea *lampada* culturală, în mânile generaţiunelor următoare:

quasi cursores vitai lampada tradunt.

Sunteţĭ, Domnilor, demnĭ de monumentul cu care împodobiţĭ Bacăul; demn este Bacăul de monumentul ce i-l daţĭ.

Este primul oraş, care va saluta reapariţiunea pe lume a mareluĭ poet, graţie minunateĭ arte a statuaruluĭ Hegel, cum este şi unul din primele oraşe ale Patrieĭ române.

Permiteţi-mĭ pentru a termina partea I-a a matinateĭ, să vĕ comunic unele documente cu totul necunoscute, atestând vechimea oraşuluĭ d-voastră.

Cine din d-voastră scie, bună-oară, că aci, la Bacăŭ, s'a scris în 1648, acum $2^1/_2$ secole, o minunată lucrare, care interesează nu numaĭ Bacăul, ci întreaga Moldovă, ba chiar şi ţeara Muntenească din acel timp?

Iată această carte. Este manuscrisul original al archi-episcopuluĭ Bandinus, vizitator apostolic al bisericelor catolice din ţeară.

La 27 Noembre 1647 a visitat Bandinus oraşul Bacău. Datorim acestui călător câte-va din cele mai vechi informaţiuni asupra oraşului d-voastră la acea dată, dar avem informaţiuni şi mai vechi de la Gonzagua şi cardinalul Pazmano.

După aceştia veţi afla cu mândrie, că oraşul d-voastră este mai vechiŭ decât însăşi descălecarea II-a a lui Bogdan Dragoş.

Se poate oare să existe un oraş românesc în Moldova mai nainte de descălecarea II-a? Iată ce istoricesce am demonstrat de mai mult timp. Nici o dată de la domnia împăratului Adrian până la Bogdan Dragoş, Moldova n'a fost abandonată de vechile colonii Romane.

In timpul invasiunilor barbare, negreşit suveranitatea naţională de stat a fost precurmată, dar Romanii n'aŭ încetat de a ocupa părţile mai adăpostite din ţeară şi aŭ format ici-colea mici stătuleţe mai mult seaŭ mai puţin independente.

Actul istoric numit descălecarea lui Bogdan Dragoş este una din cele mai vechi manifestaţiuni a unei evoluţiuni naţionale spre unitate. Bogdan Dragoş este principele în jurul căruia s'aŭ grupat, în interesul conservaţiunei,

diversele formaţiunĭ de stătuleţe din Moldova, după pilda dată întru aceasta, cu puţin înainte, în Muntenia, sub Radu Negru. Nu este o înfiinţare de stat noŭ, cum aŭ creḑut uniĭ istoricĭ. Nu o ceată de vênătorĭ veniţĭ din Maramureş puteaŭ, orĭ cât de genial şi ager săgetător era Bogdan Dragoş, să cucerească o ţeară întinsă între Carpaţĭ, Nistru şi Marea Neagră. Ţeara deja exista şi Bogdan Dragoş este numaĭ restauratorul unităţeĭ Moldoveĭ.

Un identic fenomen s'a petrecut sub ochiĭ noştri, când în jurul luĭ Cuza-Vodă, s'aŭ grupat cele douĕ Principate Moldova şi Muntenia, în interesul propriei lor conservaţiunĭ, la apelul celor treĭ marĭ bărbaţĭ aĭ Moldoveĭ: Kogălniceanu, Negri şi Alexandri.

Nu e nevoie să fiŭ prooroc pentru a afirma că evoluţiunea noastră unitară nefiind încă terminată, tinerilor generaţiunĭ le este reservată lucrarea şi gloria ultimeĭ evoluţiunĭ. Liga culturală din Bacăŭ a înţeles aceasta şi în sensul acesta lucrează cu o energie şi o prudenţă demnă de toată lauda.

Bacăul ca şi alte oraşe a putut decĭ exista încă înainte de aşa ḑisa *Descălecare*.

Dar nu numaĭ că a existat ca oraş şi că aşa 'l găsesce călugărul *Gonzagua* pe la 1304,

dar încă la acea dată şi deci şi mai nainte de secolul 14-lea, Bacàul era reşedinţă domnească. «*Civitas ista olim fuit principalis sedes Moldavorum ducum*». Această cetate a fost odinioară principala reşedinţă a Ducilor Moldoveni.

Ca reşedinţă domnească Bacăul avu palat domnesc.

Incă pe timpul lui Ştefan I, adică câţi-va ani după restaurarea lui Bogdan Dragoş, călugărul Gonzagua a vĕḑut existând «*ad meridionalem civitatis partem principis palatium*», care pe la 1647 Bandinus ḑice că «*suis cineribus sepultum iacet*».

Ubi troia fuit! In documente de la primăria de Bacăŭ se pomenesce despre un *beciŭ gospod,* la locul unde Bandinus a aflat la 1647 ruinele palatului domnesc.

Pentru ca în Bacăŭ să fie aflat Gonzagua, pe la 1304, înfiinţate de mult încă nu numai o mônăstire catolică, dar şi trei biserici ortodoxe, urmează firesce, ca oraşul d-voastră să fie numĕrat la anul 1304 o existenţă destul de veche, ast-fel că la 1904, Bacăul va putea serba un jubileŭ de mai mult de 600 ani.

Bătrâni sunteţi! dar deacă sunteţi din ceĭ mai bătrâni ca oraş, probaţi astă ḑi că sun-

teţĭ însufleţiţĭ de simţirĭ cu adevĕrat tinere. Este act de tinereţe de suflet şi de tinereţe şi vitalitate naţională a-şĭ aminti, a onora şi a venera pe ceĭ morţĭ cu corpul, dar carĭ rĕmân viĭ pe tot-d'auna în mijlocul naţiuneĭ, la evoluţiunea căreia culturală aŭ contribuit prin lucrărĭ şi osteneli.

Sunteţĭ, repet, oraş tînĕr şi de viitor; v'aţĭ reînoit tinereţile ca fenicele antic, aruncându-vĕ tot d'a-una ceĭ d'întâiŭ în focul luptelor pentru naţionalitate, pentru dreptate şi libertate.

Pre când Primarul de la Iaşĭ pare a fi uitat de Alexandri, adormit pe lada în care aŭ adunat câte-va miĭ de leĭ, în scop de a-ĭ ridica o statue, d-voastră, în câte-va ḑile, aţĭ hotărît şi aţĭ făcut posibilă ridicarea, într'o piaţă a Bacăuluĭ, a bustuluĭ mareluĭ poet al *unireĭ Românilor*.

Iaşiĭ *promit* o statue, Bacaoaniĭ *daŭ* un bust al luĭ Alexandri şi încă eşit din mâna măiastră a sculptoruluĭ Constantin Hegel.

— Un bust este puţin lucru, mĕsurat pe imensitatea bărbatuluĭ venerat, ḑice un afecţionat al monumentelor megalitice. Dar nu cum-va icoana ce facem despre D-ḑeŭ corespunde celuĭ pe care o represintă?

Un fragment imperceptibil de *lemn sfânt*

prins într'o fărîmătură de ceară, în cruciuliţa de la peptul credinciosuluĭ, este tot atât de adorat, cât de adorată poate fi întreaga cruce. Bustul, mica icoană a mareluĭ poet, va grăi în Bacăŭ generaţiunilor carĭ vor trece pe sub piedestalul sĕŭ, acelaş graiŭ ce-l va grăi când-va în Iaşĭ statua luĭ:

Haĭ să dăm mână cu mână
Ceĭ cu inimă română!
Să 'nvêrtim hora frăţieĭ
Pe pămêntul voinicieĭ,
In ogoarele Dacieĭ.

BACŞIŞUL MEU DE ANUL NOŬ

— Să'mĭ alcătuescĭ, Cocoane Vasilică, o scrisorică să'ĭ meargă la inimă, când o ceti-o. Mi-a spus Madame Stark, la care şedĭ în gazdă, că scrĭĭ frumos şi cu foc.

Aşa 'mĭ grăia, acum 40 de anĭ, o nostimă văduvioară. Ea 'mĭ cerea să'ĭ redactez o scrisoare de amor menită a fi trămisă luĭ Vasile Alexandri.

Se pare că văduvioara, un moment curtenită de poet, se vĕḑuse abandonată, şi acum, ca Didona, plângea pe ruinele amoruluĭ sĕŭ.

O scrisoare de trimes luĭ Vasile Alexandri! vĕ închipuiţĭ de mi-am adunat toate puterile, ca s'o făuresc cât maĭ demnă de el, orĭ-cât n'aveam s'o subscriŭ eŭ.

Ce n'aşĭ da astăḑĭ s'o pot reavea ca s'o public aci. Câte semne de întrebare şi de exclamaţiunĭ! Cîte puncte înmulţite, înlocuind doară cugetărĭ ce nu 'mĭ puteaŭ eşi din creier!

Eĭ, da când în ḑiua de 31 Decembre (mi-a rĕmas fixată data aceasta în memorie) duseĭ scrisoarea redactată şi frumos copiată pe o hârtie cu trandafir în colţ, la frumoasa văduvioară, care şedea peste drum de vestita *Bolta rece*, eram mândru de opera mea.

Şi mândria mea spori pe mĕsura sporniceĭ emoţiunĭ a cuconiţeĭ, când m'asculta cetind-o, seaŭ maĭ bine declamând-o. Cum, mĕ rog, să nu te mândreşcĭ, când scoţĭ o lacrimă din ochiĭ uneĭ femeĭ frumoase.

D'apoĭ încă, când împinsă de emoţiune, cuconiţa 'mĭ strînse mâna, parc'ar fi fost chiar a luĭ Alexandri!

Numaĭ totuşĭ mândria mea de autor maĭ aştepta şi altă rĕsplătire, decât o caldă strîngere de mână.

A doua ḑi avea să fie anul noŭ şi nădăjduiam mult de vr'un galbĕn, plata scrisoreĭ, din care să daŭ bacşiş servitoruluĭ de la madame Stark, gazda mea. D'apoĭ chiar luĭ madame Stark nu eram eŭ dator să'ĭ duc un cornet de cofeturĭ de la cofetăria luĭ madame Alexandru?

La strîngerea de mână se mărginі rĕsplătirea mea pe ḑiua de 31 Decembre.

— Te rog să trecĭ mâne dimineaţă pe la

mine, îmĭ ḑise însă cuconiţa, conducêndu-mĕ până la uşă.

Tot îmĭ rĕmânea ceva speranţă după galbĕn!

In noaptea de Sf. Vasile madame Stark împărţi la covrigĭ la plugurile de băeţĭ, carĭ nu încetară de a face sgomot la fereastra mea, carĭ cu clopoţeĭ, carĭ cu buhaiŭ, carĭ cu pocnete de bice.

Şi fără de aşa sgomot eŭ tot nu dormeam, că mintea mi se sbătea între sperenţa rĕsplăţeĭ bănescĭ şi strîngerea de mână a frumoaseĭ văduvioare.

— Uite, oare s'ar putea?.. Adică de ce nu! Frumos scrie Alexandri, dar de... şi cum am scris eŭ rĕvaşul!

A doua ḑi—vaĭ, ce greŭ trec uneorĭ ceasurile! — cum suna la Treĭ-Ierarchĭ ora 10, eŭ eram, cu inima palpitând, la uşa de antret a văduvioareĭ. Mi-se pare chiar că îngrijisem astă-ḑi maĭ mult de toaletă ca de obiceiŭ, ba chiar răsesem fulgiĭ nevinovaţĭ din barbă.

Aci greşisem, căcĭ îmĭ dădusem un aer maĭ de copil decât trebuea pentru circonstanţă.

Bat discret în uşă. Ea se deschide de către chiar cuconiţa.

Ḑisu-i-am eŭ la mulţĭ anĭ? nu şciŭ. Dar dênsa, face câţĭ-va paşĭ spre un scrin, ia un mic pachet şi mi-l pune în mână în loc de a mi-o maĭ strînge ca ierĭ.

— La mulţĭ anĭ! îmĭ ḑice ea, şi mĕ reconduce rece spre uşă; am ieşit umilit... In curte, deschid pachetul în care găsesc — o! decepţiune! — un irmilic şi o cravată! o cravată poate uĭtată la cucoana de către Vasile Alexandri!

— Pĕcăt, bunătate de scrisoare de amor, numaĭ un icosar! Barem de maĭ mĕ strîngea de mână ca ierĭ!...

Totuşĭ *strînseĭ* irmilicul în punga pustie şi mĕ mângâeiŭ cu credinţa, că scrisoarea mea a isbutit să întoarcă pe Vasile Alexandri lângă frumoasa văduvioară.

Aşa numaĭ îmĭ explicam răceala primireĭ de astăḑĭ.

Degeaba, acum vĕd bine că cuconiţa îmĭ dăduse numaĭ *bacşiş de anul noŭ!*

ŞUBA LUI V. ALEXANDRI

Femee făr' de oglindă, în care să-şi caute faţa, fie cât de sbârcită, e un fenomen tot atât de rar, cât viţelul cu două capete.

Sunt acum vr'o duoĭ anĭ, la Roma, un gazetar, om de treabă, vorbind despre cuvîntarea mea în conferinţa interparlamentară, îmĭ ḑicea : «*il bel vecchio*».

Cum să nu mĕ uit dar în oglindă şi eŭ, ca cocheta bĕtrână ? Numaĭ fiind că prea bine sciŭ, că oglinda nu poate fi politicoasă ca Domnul gazetar italian, nu mutra mea actuală cer s'o reflecteze oglinda minţeĭ, ci pe cea din vremea tinereţeĭ.

Uite, de aceea lectoriĭ «*Vieţeĭ*» o să fie adesea plictisiţĭ cu amintirĭ din trecutul meŭ, din tinereţile mele.

Da, am fost şi eŭ tînĕr odată...

Ce maĭ dovadă pot sĕ vĕ daŭ despre *tine-*

reţea mea, de cât *uşurinţa* cu care, când-va am plecat din ţeară, să mĕ duc la Paris, pentru a studia, neavênd alt bagagiŭ financiar, decât un ajutor de câte-va sute de francĭ pe an, de la «*Societatea de încuragiare la învĕţătură a tinerilor românĭ*», Societate fondată de bunul şi neuitatul Dr. Anastase Fĕtul?

Sosiĭ la Paris cu aproape jumătate din bursa primită, cea-l-altă cheltuind'o pentru drum. Apoĭ nicĭ geamantanul nu îmĭ era plin decât de *speranţe*, iar nu de haine şi de rufe.

Dar ce vĕ pasă D-voastră de calicia mea trecută, orĭ de cea presentă, care se bălăbănesce groaznic cu publicaţiunea «*Istoriei Românilor*».

*

Eşind din gară, la sosirea mea în Paris, mĕ găsiĭ într'o mare încurcătură: nu sciam nicĭ o adresă de hotel.

Suindu-mĕ în o birjă ḑic totuşĭ automedonuluĭ, cu o siguranţă, care aşĭ voi s'o am şi astă-ḑĭ:

— La un hotel, pe lângă *Universitate!*

Credeam că există la Paris o *Universitate.*

Birjarul deştept... (şi nu putea să nu fie *deştept*, căcĭ era ora 6 de dimineaţă) mĕ con-

duse *rue Neuve de l'Université*, la un otel mobilat, cu No. 3.

Portarul Otelului îmĭ deschide o cameră şi întrebându-mĕ de unde vin, rĕmâne un moment în extaz, când aude că sunt din Moldova.

— A! Domnule, ce bine-mĭ pare!..

— Foarte mulţămesc... pentru patria mea!..

— Veḑĭ, Domnule, în camera asta, unde aĭ să staĭ d-ta, a locuit, sunt câţĭ-va anĭ un compatriot al d-tale, D. Vasile Alexandri... Maĭ dincolo locuia D. Kogălniceanu...

Joc al întêmplăreĭ! Nimerisem tocmaĭ la otelul, în care locuise ilustrul poet şi maĭ ilustrul om de Stat.

Amintesc despre aceasta, pentru ca să am ocasiune de a vĕ povesti o istorioară despre Alexandri, aşa cum am ascultat'o de la Père-Loriot, — ăsta e numele portaruluĭ Otelului de la No. 3, din *rue Neuve de l'Université*.

Era în spre un an noŭ. Luĭ Alexandri nu-ĭ sosise banĭ din ţeară. Trebuiaŭ pe atuncĭ multe ḑile până ce, din Iaşĭ, să-ţĭ vină, la Paris, o scrisoare, orĭ un grup cu banĭ.

Dar anul noŭ nu aşteaptă sosirea poşteĭ întârḑiată de troene pe drumul Cernăuţĭ-Cracovia.

Alexandri scotocesce sertarele, îşĭ întoarce pe dos buzunarele. . .

Nimic !

Tot nimic găsesce şi în sertarele şi buzunarele a câtor-va compatrioţĭ, maĭ de aproape prietenĭ.

— Atuncĭ, — povestesce Père-Loriot, — Alexandri mĕ chiamă şi 'mĭ ḑise : *Dites donc, mettez moi cette pelisse au clou ;* şi 'mĭ arată o minunată şubă aruncată pe sofa.

— Pe dată domnule. . .

Şi o iaŭ, s'o acăţ în un cuier.

— Mais non, Père-Loriot. Es-tu bête ? . . Porte-la chez ma tante. . . J'ai besoin d'argent.

— *Chez ma tante !* . . O blană aşa de frumoasă, care făcea onoarea otelului, când vedea lumea eşind de aci pe un domn cu ea pe spinare !

Père-Loriot n'avu încotro ; duse la Muntele de-pietate blana poetuluĭ şi-ĭ aduse douĕ bilete de bancă de câte 100 francĭ.

— Iţĭ închipuescĭ, exclamă portarul că a doua ḑi, *pour mes etrennes*, D-l Alexandri îmĭ dete nu maĭ puţin de un napoleon ! Dar nicĭ prin gând nu-ţĭ trece şi alta : Bunul tînĕr îmĭ puse în palmă recipisa de la Muntele-de-pietate, ḑicêndu-mĭ :

— Père-Loriot, ţi-o dăruesc d-tale. Când veĭ putea, scoate blana s'o porţĭ sănătos.

— Am scos'o, domnule Urechiă şi iat'o...

Şi ḑicênd aceasta leapădă mătura din mână, pune «*plumoul*» în peptariĭ şorţuluĭ şi iute deschide un placard, din care scoate cu admiraţiune o şubă îmblănită minunat cu pept de vulpe.

Dar, o durere! pe loc sboară din blană un nor de fluturaşĭ cu aripioare galbene...

Pun mâna pe pĕrul auriŭ al blăneĭ... îmĭ rĕmâne în palmă ca o barbă de actor...

Père-Loriot rĕmâne şi maĭ încremenit de cât în ḑiua când Alexandri îĭ dăruise recipisa amanetuluĭ.

— *Ah! Nom de Dieu!*.. Şi eŭ aşteptam, să găsesc vre-un rus bogat să i-o vînd! Bieţiĭ meĭ 200 francĭ!

Geaba cercaiŭ să explic întristatuluĭ portar, că nu se ţine mulţĭ anĭ, o blană într'un placard... Neconsolat rĕmase după ceĭ 200 de francĭ aĭ luĭ.

Scriseiŭ însă în ţeară luĭ Vasile Alexandri despre păţania luĭ Père-Loriot. Poetul se grăbi a-mĭ trămite douĕ-sute francĭ să-ĭ daŭ bĕtrânuluĭ portar.

— Tout de même, c'est un bien bon Mo

sieur que votre compatriote, ḑise el ştergând cu o mână o lacrimă şi cu alta primind din ale mele ceĭ 200 leĭ. Nom de Dieu! Blănile D-voastră nu sunt trainice, dar cinstea luĭ Alexandri este tare ca granitul!..

Această observaţiune n'a împedicat totuşĭ pe Père-Loriot să păstreze şi şuba mâncată de moliĭ, şi din postavul eĭ croi chiar o pereche de pantaloni pentru el şi una pentru Toto, băeatul băeatuluĭ luĭ.

Dar eŭ m'am grăbit, să cer luĭ Père-Loriot o cameră maĭ eftină decât acea în care locuise marele poet, şi maĭ ales o cameră, în care puţinele mele haine să nu facă cunoşcinţă cu moliile din *şuba poetuluĭ*.

PITEŞTENIĬ TUNŞI

— Adiotant, să se chieme îndată un bărbier şi să-l puĭ, să tundă pĕrul poliţaiuluĭ de Pitescĭ, ḑice Alexandru Vodă Ghica.

— Ascult, Măria Ta!

Poliţaiul de Piteştĭ, care nu era altul decât C. A. Rosetti, cutezase să se presinte la Domnitor, chip în uniformă, cu lampas roşu la pantalonĭ, cu mundir de asemenea, cu gulerul ţanţoş pe sub fălcĭ, cu sabia atârnată de coapsă, dar pe cap cu o claie de plete, căḑênd în valurĭ creţe pe umere, şi cam certate între ele, de semăna cam mult a nu prea ades mângăiate de peptene.

— Cum? îĭ ḑice Vodă Ghica, nu cunoscĭ nizamul? Umbli cu plete de popă? Ce fel de slujbaş eştĭ?

— Dar, Măria Ta, ce are a face slujba cu pletele omuluĭ?

De geaba protestă C. A. Rosetti.

Sosi bărbier-başa şi în camera adjutanţilor, spre cel maĭ mare haz al lor, foarfecele scârţiitoare ale Figarouluĭ domnesc doborîră, cu nemilostivire, bunătate de plete creţe după capul celuĭ ce cântase:

«De ce nu sunt dumbrava
Ce seara, pe *răcoare*...»

Era răcorit la cap poliţaiul-poet.

— Aşa ţi-e treaba? mormăi între dinţĭ C. A. Rosetti.

Mormăi cât pofti, dar maĭ plăti şi neaşteptat *straf* luĭ Bărbier-başa, douĭ sfanţĭ, pentru că-şĭ bătuse joc de capul luĭ.

*

Treĭ ḑile după aceea, la toate rĕspântiile Pitescilor bătea sgomotos dărăbana...

Pe vremea aceea, Cârmuirea, ca să grăiască norodului, întindea sdravăn câte o bucată de pele de măgar la amêndouĕ capetele unei vesce, şi dăĭ cu douĕ beţe: dur, dur, dur!.. Cheltuiala mică, dar sgomotul dărăbaneĭ destul de mare ca să scoaţă de prin casele lor pe mahalagiĭ şi să se adune la rĕspântia uliţeĭ, să asculte graiul cinstiteĭ Cârmuirĭ... Astăḑĭ Cârmuirea are aşa ḑisele

reptile, a cărora menagerie se întreține cu sume simandicoase din § fondurilor secrete. Reptilele bine hrănite fac astădĭ slujba vecheĭ dărăbane. Ele scot, după poruncă, limbă veninoasă și flueră ca șearpele cântecul și descântecul, ce-ĭ cere *alma-mater* Cârmuirea.

— Bum, bum, bum, barabumbum!

Urlă Pitesciĭ și câiniĭ din mahalale de bătaia a vr'o cincĭ darabangiĭ adunațĭ la Poliția C. A. Rosetti, de la «*tahtul*» isprăvniciei, de la starostea de neguțetorĭ, de la breasla slujitorilor și de la roata *pojarnicilor*.

— Ce este? Ce maĭ este? Se întrebaŭ alergând curioșĭ la rĕspântiĭ, bărbațĭ, femeĭ și copiĭ.

Până ce să se adune lumea, *storoșul* polițienesc, care însoția pe darabangiŭ, maĭ uda cele măsele și-șĭ maĭ dregea glasul cu o *sangeacă* de țuică în cârciuma, orĭ băcănia din colț. Lumea mereŭ se făcea roată în jurul darabangiuluĭ... Storoșul orĭ ceaușul venea și el...

Iată-l lângă darabangiŭ... E omul ăla cu vipușca descolorată la pantaloniĭ băgațĭ în carâmbiĭ cismelor, scâlciate și înnoroiate până maĭ sus de glezne, cu un mundir, a căruia coloare cu greŭ ar fi putut'o determina chiar

vestitul arheolog al timpului, Major Papazolu, și pe cap cu o șapcă de formă rusească, al căreia *cozoroc* murdar și plesnit îșĭ aducea și el aminte de ḑiua vaĭ! îndepărtată, când mundirul împodobi pentru prima dată umeriĭ slujbașuluĭ. . .

Rezimat pe teaca sabieĭ murdară ca și cismele, sabie legată de brâŭ cu o curea jupuită și încreţită ca un sfârc de slănină pârlit de jăratec, omul poliţieĭ scoase în sfîrșit din sîn o hârtie și îșĭ ridică mustăţile făcute streașină adineaore pe oala cu vin și după carĭ, ca și după o streașină, maĭ picura încă sângele luĭ Hs. purpuriŭ la lumina soareluĭ.

Urechile lumeĭ adunată se ciulesc spre omul cu hârtia, care citesce pe neresuflate și pe acelaș ton următoarele:

«Se aduce la cunoscinţa obșteĭ orășenilor Pitescenĭ, că d. Poliţaiŭ al orașuluĭ are a le împărtășĭ poimâne Duminică, o plăcută hotărîre a Mărieĭ Sale Domnitoruluĭ. Așa dar și prin urmare, sunteţĭ poftiţĭ a veni la arĕtata ḑi la *tahtul* poliţieĭ, spre a afla plăcuta scire».

*

Nu pot să vĕ descriŭ nerăbdarea nu numaĭ a babelor din mahalale, dar chiar și a celor

simandicoşi cetăţeni, de a afla vestea de la Bucuresci.

Cei mai îndrăsneţi merseră chiar şi la boierul ispravnic, ca doar de la el vor afla mai înainte acea veste, dar spre marea lor părere de rău, ispravnicul lipsea din oraş şi nu avea să vie decât mai târdiu, de diua Duminecei.

In sfîrşit sosi şi diua cea cu nerăbdare aşteptată. Care mai de care se întrecea, să fie mai întâiu sosit la *tahtul* Poliţiei.

In acea di, des de dimineaţă, C. A. Rosetti aşedase în cancelarie, de fie-care scaun de pae, spart şi schiop, câte un bărbier înarmat cu foarfeci. Adusese pe lângă bărbierii din Pitesci şi pre vre-o câţi-va din Curtea de Argeş.

Se întrecea care de care să străbată mai întâiu la cuconul Costache Poliţaiul. Procesiunea începu a intra în *presudsfie*, adică în cabinetul d-lui Poliţaiu. Intra unul câte unul la rênd.

Cel intrat. Ei? Ce veste boierule.

C. A. Rosetti înainta spre cel intrat, îi examina capul spre marea mirare a aceluia:

— O să vedi prietene. Cum? nu cunosci nizamul domnesc? Îmbli cu plete de popă? Ce fel de tîrgoveţ eşti?

Şi luându-l de mână, îl bagă în camera de cancelarie de alăturea strigând : tundeţi-l pe Dumnealuĭ.

— Dar boierule poliţaiŭ, eŭ nu vreaŭ . . .

— Uite frate, par'că eŭ am vrut ? ba încă am dat şi douĭ sfanţĭ straf bărbierului, pe când d-ta o să fiĭ tuns gratis. . . Uite, cap de creştin este capul meŭ ? . . bunătate de plete creţe !

Douĭ scriitorĭ îmflaŭ la nevoïe pe tîrgoveţ şi înfundându-ĭ părţile cunoscute în spărtura unuĭ scaun, un bărbier îĭ aplica nizamul Domnesc, apoĭ tuns boboc îl scotea pe din dosul Poliţieĭ, ca să nu prindă de veste ceĭ ce îşi aşteptaŭ cu nerăbdare rêndul, de a afla secretul de la Vodă.

De dimineaţă până la toacă, scîrţa, scîrţa, foarfecile bărbierilor tunseră la capete de Piteşteni, până se lăţi vestea în oraş. . .

Ceĭ maĭ colţaţi din tunşiĭ luĭ Rosetti plecară chiar pe nepregătite în căruţĭ de poşte la Bucurescĭ, să-şĭ arĕte capetele batjocurite la Domnie şi să ceară rĕsbunare.

C. A. Rosetti în aceeaşĭ ḑi băgă vre-o ḑece oca de pĕr tuns într'un coş de perină şi pecetluindu-l cu pecetia Poliţieĭ îl trămise şi el cu căruţă de olac la Bucurescĭ, alăturat

pre lângă un doclad, adică referat către Marele Vornic din lăuntru, ḑicênd că «pre cât s'aŭ putut proftaxi de împrejurărĭ, astă-zĭ Duminică, s'aŭ adus la împlinire porunca M. S. luĭ Vodă, de a se tunde omenirea din Pitescĭ, după pilda făcută cu capul meŭ».

Numaĭ legenda maĭ spune, că Marele Vornic din Bucurescĭ înapoind perina cu pĕrul Pitescenilor, scrise Poliţaiuluĭ C. A. Rosetti, că acum M. S. Vodă nu se mulţămesce, că l'aŭ tuns, ci 'ĭ-aŭ dat porunca să-l şi radă cu straşnic perdaf din slujba poliţienească.

CUM ERAM SĂ FIU SPÎNZURAT!

In România era ministerul liberal al luĭ I. Brătianu.

Şeful Cabinetuluĭ era acuzat în Occident, de către opoziţiune, că fomentează tulburările carĭ isbucniseră pe ţĕrmul drept al Dunăreĭ, în Bulgaria. Vestitul Mitad-Paşa, teroriza pe Bulgarĭ, spînzurându-ĭ la cea maĭ mică bănuială. In Bucurescĭ Mitat întreţinea numeroşĭ spionĭ, carĭ să-l ţină în curent de bandele, ce se pretindeaŭ, că le înarmează Brătianu, ca să le treacă în ascuns în Bulgaria.

Mărturisesc că de loc, dar de loc nu mĕ preocupaŭ afacerile bandelor Bulgarieĭ, dar mĕ gândeam mereŭ cum am face, cum am drege să înmulţim factoriĭ culturalĭ românĭ în Macedonia?

Cu acest scop mĕ decid să plec, în luna Iulie, să călĕtoresc prin Bulgaria spre Macedonia, pe care doream mult s'o visitez.

Cu o ḑi înainte de plecare, când geamantanul 'mĭ-era gata şi pasportul în buzunar, primesc din Calafat telegrama următoare, pe care o conserv cu mare grijă, ca relique, până astă-ḑi :

«Amice Urechiă, nu debarca deacă trecĭ în Bulgaria nicĭ la Giurgiŭ, nicĭ la Vidin, că Mitad-Paşa a hotărît să fiĭ spînzurat».

Hasdeŭ.

A hotărît să fiŭ spînzurat!

— De ce?

— Nicĭ o altă explicaţiune.

Telegrama însă era categorică. Amicul meŭ nu glumea. Nu era întâiŭ Aprilie...

Să fiŭ spînzurat? Heĭ, nu era o perspectivă din cele maĭ atrăgĕtoare, veţĭ conveni. Cu toate acestea nu-mĭ venea de loc bine să renunţ la planul meŭ de călĕtorie şi steteam pe gândurĭ ce mijloc aşĭ afla, prin care, evitând spînzurătoarea luĭ Mitad-Paşa, să-mĭ împlinesc dorinţa de a visita Macedonia.

Deliberând cu mine însumĭ, ajunseiŭ la decisiunea de a pleca «*quand même*»; însă c'un pasport coprinzênd numaĭ jumĕtate din numele meŭ (Vasile Alexandrescu), liberat din Iaşĭ, şi să nu debarc nicĭ la Giurgiŭ, nicĭ la Vidin,

ci aiurea unde-va. Aşa făcuĭ. Totuşĭ nu voiŭ ascunde emoţiunea care mĕ coprinse în momentul când mĕ îmbarcaĭ pe vapor, la Smârdan (Giurgiŭ) şi maĭ cu seamă când vaporul se opri la Rusciuk. Sciam că nu puteam fi arestat pe «*pămênt austriac*» şi cu toate acestea căutaĭ să-mĭ daŭ aerul de a fi ocupat cu lectura unuĭ jurnal în salonul de clasa I-a, avênd mereŭ ochiĭ aţintiţĭ asupra şlepuluĭ de care era lipit vaporul, ca să vĕḑ când ar trece pe vapor niscaĭ soldaţĭ turcĭ ca să mĕ aresteze.

Vĕ asigur că aşteptarea aceasta dă alţĭ fiorĭ prin vine decât asceptarea iubiteĭ în luncă, la raze de lună... Când clopotul sună a treia oară şi coşul maşineĭ flueră de plecare mi se părea că o mână divină îmĭ deslega nodul ştreanguluĭ de la gât.

La Vidin era alt hop de trecut. Aci iarăşĭ aciuiat într'un colţ al salonuluĭ aveam aerul de a căuta să resolv direcţiunea baloanelor, problemă reservată gloriei contemporanilor meĭ naţionalĭ. Ochiul ţintă însă la fereastra spre debarcare, să vĕḑ de nu daŭ busta soldaţiĭ turcĭ să mĕ îmfle.

De odată o mână se lasă asupra umĕruluĭ meŭ pe la spate, şi o voce îmĭ strigă: *C'est vous, monsieur Urechia!*

Mi s'a înnegrit înaintea ochilor. Intr'o clipă mi-am vĕzut spînzurătoarea, călâul şi juvăţul la gât... Mĕ întorc totuşi şi în loc de a găsi îndărătul meŭ vre-un impiegat turc, mĕ găsesc faţă în faţă cu D-l Kira Danjan, bărbat cunoscut mie, nu de mult, în casa amiculuĭ Hasdeŭ.

— Pentru Dumneḑeŭ, ce cauţĭ pe aicĭ, îmĭ ḑice emoţionat şi încet acest bun român basarabean, care la Vidin representa Rusia în calitate de consul. Nu ţi-a dat o telegramă Hasdeŭ? Uite colo, adaogă bunul nostru amic, uite colo, la marginea cetăţeĭ este ridicată spînzurătoarea pentru D-nia ta, cara eştĭ denunţat, de spioniĭ din Bucurescĭ, că viĭ trimis de Ministerul Brătianu, ca agent de rĕsculare al Bulgarilor.

— Mi-am vĕḑut spînzurătoarea!

Eŭ care n'am găsit încă banĭ ca să-mĭ pregătesc în cimitirul Eternităţeĭ de la Iaşĭ, bolta de odihnă eternă, aveam acum un monument foarte înalt, pregătit la Vidin fără nicĭ o cheltuială. Un moment gustaĭ toate siimţirile asfixieĭ prin strangulare, şi noriĭ de ciorĭ care cloncăneaŭ deasupra Vidinuluĭ, îĭ vĕḑuĭ, închiḑênd ochiĭ, dând rotogoale în jurul ḑadavruluĭ meŭ, gata a mĕ ciupi cu maĭ multă

voluptate, de cum vr'o dată m'a ciupit vr'o iubită.

— Stăĭ locului, adăogă a-mĭ ḑice salvatorul meŭ, în momentul când ochiĭ meĭ întorcêndu-se de la spînzurătoare spre el, zăriră câţĭ-va soldaţĭ tucĭ şi un ofiţer, care parlamenta la uşa salonuluĭ cu căpitanul vaporuluĭ.

Cine vĕ va spune că în faţa spînzurătoreĭ, nu-şĭ simte picioarele moleşite, va minţi. Ale mele eraŭ tercĭ la privirea fesurilor roşiĭ.

D-l Kira Danjan mĕ strînse de mână şi-mĭ ceru paşaportul, pre care vĕḑuĭ, curios că-l pune în buzunarul sĕŭ. Spre marea mea plăcere, în acel moment Turciĭ, carĭ parlamentaseră cu căpitanul, se îndepărtară. O lespede groaznică îmĭ căḑu după piept când îĭ vĕḑuĭ eşiţĭ din vapor pe şlepul de alăturea. Ofiţerul turc gesticula mereŭ grăind cu căpitanul care-l însoţise până la locul de eşire din vapor.

Ce se întêmplase?

Ofiţerul cu oştenii, din prea mare zel, intraseră pe vapor, pe *pămênt austriac*, înarmaţĭ. Căpitanul nu îngădui asemenea faptă, independent de simpatia orĭ antipatia ce dênsul ar fi avut pentru persoana ce turciĭ vroiaŭ să aresteze.

— Aĭ scăpat de spînzurătoare, îmĭ ḑise

D-l Kira Danjan, arătându-mi-o obraznică şi falnică la marginea cetăţeĭ. Turculeţiĭ s'aŭ dus, graţie căpitanuluĭ; dar chiar de veneaŭ n'aveaŭ ce-ţĭ face, că iacă aveaĭ paşport bun, şi-mĭ arĕtă un poşport rusesc, în puterea căruia urma să mĕ chiem «*utilitatis causa*» Teodor Teodorovicĭ din Kazan.

Strînseĭ plin de recunoscinţă mâna salvatoruluĭ meŭ, dar adăogaĭ: deacă e vorba de paşport, care să nu fie pe numele meŭ, cel ce ţi l'am dat este tocmaĭ aşa.

Vrednicul consul şi bunul român deschise pasportul meŭ şi, percurându-l iute, îmĭ ḑise:

— Bravo Domnule Urechiă; cu asemenea pasport şi împărţind cu dărnicie bacşişurĭ, poţĭ debarca chiar aci, rîḑându-ţĭ de spînzurătoare. Mitad-Paşa a poruncit spînzurătoarea luĭ Urechiă iar nu a luĭ Alexandrescu...

— Dar bine, scumpe amice, Urechiă putea să aibă şi el pasport în regulă.

— Da; şi negreşit Mitad-Paşa s'ar fi grăbit a doua ḑi după spînzurarea d-tale care aveaĭ pasport în regulă, să presinte scuze guvernuluĭ românesc, arĕtând că din greşală ţi s'a întêmplat *operaţia* aia...

Scuze după spînzurare!

Inţeleg—deşi cu greŭ—să-mĭ presinte scuze

cine mĕ calcă din eroare pe bătăturĭ... mĕ doare, dar haide! scuzat fie!

Bine, fie scuze pentru ceĭ carĭ neavênd deajuns condamnarea lor la espediarea de bilete de anul noŭ, ţi le maĭ trimite şi de Pascĭ!..

Cela provient d'un bon sentiment!

Scuzeze amicul Vlahuţă versurile schioape ale mele şi ale celor ca mine, nu mĕ supĕr de asemenea scuze...

Scuzeze lectorul meŭ *lipsa de tendinţă* a acesteĭ povestirĭ...

Cine reclamă, mĕ rog contra unor asemenea scuzărĭ, dar să mĕ spînzure Mitad-Paşa ş'apoĭ să-mĭ ḑică:

— Pardon, scuză, te-am luat drept cutare...

Veḑĭ aceasta nu-mĭ intră în căpăţînă...

De aceea nicĭ nu vĕ puteţĭ închipui cu ce mulţămire am auḑit fluerând de a treia oară maşina vaporuluĭ. D'abia avuseiŭ timpul a maĭ strînge mâna amiculuĭ meŭ, D-l Kira Danjan, şi vaporul plecă.

LEGEA MAXIMULUI ŞI LIMBA ROMANEASCA LA IAŞI

Cine ar fi putut bănui măcar, că *legea maximului*, în numele căreia pozne sângeroase pare că s'aŭ făcut, va deveni tot-odată şi un factor de cultură a limbeĭ românescĭ!

Lucrul s'a întêmplat la Iaşĭ.

Dispunênd a se plăti câte o taxă anuală de 200 leĭ pe an pentru orĭ-ce firmă de prăvălie în limba streină, era un spectacol minunat în Iaşĭ, a doua ḑi după promulgarea legeĭ maximuluĭ. Nu era prăvălie, unde să nu veḑi zugraviĭ pe lucru, dând jos firme, ridicând altele noue, orĭ silindu-se a pune de acord cu legea firma veche.

Deacă ne-am ales cu înlăturarea din stradele Iaşilor a firmelor ovreescĭ, nemţescĭ, franţuzescĭ avem de a constata şi eroi-comice resboaie între comercianţĭ şi primărie, cu referinţă la unele firme.

Eată câte-va casurĭ întêmplate.

Negutĕtorul către D. Primar Pogor:

— Mĕ rog, D-le primar, cum să ḑic eŭ pe românesce *liqueurs?*

D. Pogor către ajutoarele sale! — Mes chers amis, la *Junimea* să bea aşa ceva, dar tot pe franţuzesce... Ce credeţi voĭ?

Un ajutor de Primar: — Adică de ce să nu ḑică *liqueurĭ?*

D. Pogor: — Aşa, Academia va vedea de e vr'o înrudire între *liquer* şi *lichea.* (Către negutĕtor): Jupune Buruch, scrie pe tablă *licherurĭ,* că'ĭ românesce.

*

In acest moment intră, îngrijat, în pretorul Primaruluĭ, bĕtrânul *Petit Coiffeur.*

— Monsieur le Maire, bucuros să schimb tabla pe românesce, dar cum să ḑic? Eŭ nu sunt nicĭ simplu bărbier, nicĭ frizer, ci *coiffeur.*

D. Pogor către sfetnicĭ: Eĭ cum traducem pe *coiffeur?* Unul propune vorba *coifor.*

Altul maĭ de curênd eşit din liceŭ susţine că'ĭ maĭ românească vorba *coĭfator.*

Dar cum junimiştiĭ nu sunt pentru inovaţiunĭ prea radicale, D. Pogor decide, că bĕtrânul Petit îşĭ va ḑice pe viitor «*coifer*».

*

Un biet *bărbier*, carele încă spînzură prosopul cu bibiluri la uşa prăvălieĭ, după moda veche, şi care spală capetele Sâmbetele la omenirea din mahalale, la gurluiul ibriculuĭ atârnat de podele, este ameninţat să plătească taxa de 200 leĭ pe an, pentru că vrênd sa'şĭ modernizeze prăvălia şi-a pus deasupra uşeĭ, pe lângă ştergar, şi o tăbliţă cu inscripţiunea: «*Salon de barbier*».

— Dar bine, Domnule Pogor, *salon* este astă-dĭ vorbă românească.

D. Pogor: — Aşa, dar *barbier* este franţuzească.

Ovanes bărbierul scăpă de taxa de 200 leĭ, graţie deşteptăciuneĭ fiuluĭ sĕŭ, student în clasa VII liceală. Acesta puse semnul scurtimeĭ (˘) pe primul *a* din vorba cu pricina, şi *barbier* francez, deveni *bărbier* românesc.

*

Doamna Matilda Rosenblum îşĭ face intrarea c'un plăcut foşnet de rochiă de mătase şi încă şi maĭ plăcuţĭ 20 de anişorĭ, în cancelaria Domnuluĭ Primar.

— Dar bine, Domnule biier, iu nu plitesc 200 leĭ pintrâ tablă-a mea, unde scriĭ: *Lingerie*, că nu e vorbă franţuzească. . .

Consiliul comunal ajunse, la desbatere, cercetând paragraful ochilor neguţitoreseĭ şi avênd în vedere plăcutul foşnet al rochieĭ de mătase, să se convingă, că *Lingerie* este curat vorbă românească că vorba vine de la verbul a *linge*... cine vrea să aibă *lingerie*, trebue să scie *linge* mâna celor puternicĭ.

*

Nicĭ o vorbă nu păţi maĭ mare ruşine ca vorba *Magasin*.

D. Pogor: — Plătesce 200 de leĭ, că *Magasin*, cu *s*, este vorbă franceză.

Prăvăliaşul: Dacă e frances *Magasin* cu *s*, va fi românesce *Magazà*.

Alt prăvăliaş scrie *Magaţin*.

Al treilea se mulţămesce a şterge *n* şi lasă *Magasì*.

Al patrulea o nimeresce maĭ bine scriind *Magazie*.

Iar al cincilea *Magazin*.

Rĕmâne acum ca Academia să aleagă vorba, care'ĭ place.

*

D. Pogor: — A Dumneata, jupân Iţic, eştĭ, «*Cordonier de Dames*» ? poftim plătesce 200 leĭ.

Jupân Iţic: Iu? Aĭ veĭ! 200 tulărĭ!

Un pişicher de scriitor din Primărie, pentru 5 leĭ scăpă pe jupân Iţic de 200 *tulărĭ.* După sfatul luĭ, nighiţitorul pune zugravul să-ĭ modifice firma ast-fel;

Cordonierŭ de Dame (fără *s*).

D. Pogor n'avu ce ḑice, de oare-ce *u* scurt a rĕmas la Academie ca o probă de latinitate a limbeĭ române.

*

Cu aceeaşĭ metodă *Pensionnat de Demoiselles* a devenit pe românesce *Pensionnatŭ de Demoazele.*

Aux 4 Saisons s'a tradus, ca şi la Bucurescĭ: *La 4 Sezoane.*

De ce să te mirĭ că *Chaussons* a devenit Şoşoane, *Confiserie* = confiterie, *Depôt de vins* = Depoŭ de vin, *Marchande de modes* = Marşandă de mode.

Mare încurcătură la Primărie: particula legătoare & este: franţuzească? orĭ românească? Nusem & Grimbaum pe ce limbă este?

Până astă-ḑĭ Primăria n'a hotărît de poate rĕmânea pe table: monocle, binocle, pincenez etc.

Mĕ rog, *dentist* orĭ dintist? *Tapisier*, *tapiţer*, *tapeţirer*, orĭ tapetar?

Un ajutor de Primar se mulţămesce, să se pună *ŭ* scurt la vorba *tapissierŭ*.

De cât, s'a hotărît la Primărie că *Pharmacie* e franţuzesc. Lupta în contra luĭ *h* este Omerică: la toate *hotelurile* zugraviĭ aŭ avut de lucru, aŭ şters pe *h*, care astă-ḑĭ sub coloarea dată de bidinea se iţîesce ca la Sf. Sofia din Constantinopole sânţiĭ creştinĭ bidinuiţĭ în onoarea luĭ Mahomet.

Lupta este mare şi încă neterminată în privinţa firmelor de «*Restaurant*». Se svonesce, că de câte orĭ un comisar mănâncă într'un *Restaurant* nu are nevoie să plătească numaĭ să promiţă, că va convinge Primăria de romanitatea firmeĭ, la din contră *Restaurant* e strein, trebuind să plătească 200 leĭ.

«VIN FECIORII LUI VODĂ INTR'ACOA?»

Era în 1866.

Rĕsboiul între Prusia, Italia şi Austria urma înverşunat. Austria perdea pe toată ḑioa speranţa de a învinge. Nu maĭ era vorbă de a înainta cu armatele în contra Prusieĭ, ci de a ţine defensiva, de a apĕra Viena.

Pe acea vreme eŭ mĕ întorceam cu multă greutate, prin Austria, din o călĕtorie în Spania. Ajuns la Oradia-Mare, îmĭ ḑic:

— De oare-ce familia mea petrece veara la Tarcăŭ, în munţiĭ Moldoveĭ, de ce să nu taiŭ direct prin Transilvania până la Bicaz, în loc să înconjur inutil, pe Dunăre, toată ţeara Românească până la Galaţĭ, şi de acolo s'o iaŭ în sus în spre Peatra-Neamţ? Şi-apoĭ nutream o vie dorinţă, aceea de a cunoasce, fie şi în treacăt, nordul Transilvanieĭ şi Maramureşul.

Gândit şi făcut. Aflaiŭ un cărăuş român

cu o nădișancă descoperită și 2 caĭ șărgĭ. Cărăușul se învoi pe nu maĭ sciŭ câțĭ fiorinĭ, să mĕ ducă la Bicaz, în câte-va ḑile. Nu era încă pe atuncĭ cale ferată printr'acele părțĭ. Nu 'mĭ-e scopul de a vĕ povesti peripețiile călĕtoriei, nicĭ de a vĕ face descrierea poeticelor locuri, prin care trecuiŭ.

Era într'o Sâmbătă seara. Sosim pe zarea unuĭ deal, în valea căruia se resfățaŭ câte-va sate iți̇indu-'și casele prin numeroase liveḑĭ. Soarele apuind poleia crucile bisericilor din sate și vîrfurile pomilor. Cărăușul Stan Bănică opresce caiĭ, prea bucuroșĭ de aceasta, cum eraŭ obosițĭ de o ḑi întreagă, și descinde de pe capră, ca să pună piedică la roată, pe când eŭ stam în tăcere, uimit, în fața minunateĭ priveliștĭ.

Domnule, ḑice Bănică, întrerumpênd tăcerea și scoțêndu-mĕ din visuire.

— Ce poftescĭ, Domnule ?

— Că mîgñe (mâne) 'ĭ sânta Dumiñecă ; să merem la sat, colo în vale, să stăm pe noapte ; om pleca mîgñe, după sânta Băsearică.

— Bine frate Bănică, să *merem*. Du-mĕ la un hotel, la un han mĕ corectaiŭ eŭ, amintindu'mĭ că vorba de hotel putea să nu fie înțeleasă de cărăuș.

— No, că merem la părinchele Popa, că'ĭ om de omegñie.

Primiĭ să mĕ ducă la «Părinchele» Popa.

Caiĭ pleacă. Nadişanca scârţie sub pedecă, iar eŭ cu ochiĭ ţintă la feericul tabloŭ din vale, nu sunt deşteptat din visuire, de cât când începe a izbi auḑul meŭ lătratul tot maĭ apropiat al cânilor din sat. Eram acum într'unul din rarele sate românescĭ din mijlocul Secuimeĭ. Treceam printr'o stradă destul de curată, ţĕrmurită de ambele părţĭ cu coperişurĭ înalte după moda saşilor. Puţurile cu cumpăna 'naltă, avênd câte un pom doĭ lângă ea, tăiaŭ linia, dealtmintrelea destul de monotonă a caselor. Inscripţiĭ, şterse în parte de timp, se puteaŭ încă vedea pe pereţiĭ de la stradă a unora din case: era numele proprietaruluĭ înscris sub o cruce maĭ mult seaŭ maĭ puţin bine zugrăvită.

La zgomotul clopotuluĭ de la caiĭ luĭ Bănică ieşiaŭ din case, să vaḑă cine trece, copiĭ cu faţa rumenă, fete şi neveste în costumurĭ variate.

Ajunserăm la Biserică, la casa Parohuluĭ, care abia se vedea în mijlocul liveḑeĭ de pomĭ roditorĭ, cu frunḑişul pleoştit de greutatea fructelor părguite. Când nadişanca ajunse în

dreptul scăreĭ cerdaculuĭ, care se întindea dealungul caseĭ sprijinit de colonade de lemn cu capitele sculptate, care îşĭ lăsaŭ umbra asupra păreţilor albĭ ca zăpada, vĕḑuĭ în târnaţ cu furca la brâŭ, o femee tînără, îmbrăcată după moda Răşinărenelor, cu fote negre.

Când vĕḑu nadişca oprită la scară, ea se ridică de pe scaunu-ĭ de lemn şi înaintă spre mine.

— Bucuroşĭ la oaspeţĭ, Doamnă preoteasă? întrebaiŭ eŭ.

— Bucuroşĭ, cu ce-o da Dumneḑeŭ, rĕspunse femeea cu un graiŭ dulce şi bine-voitor.

— Că nicĭ nu vĕ supĕrăm cu nimica, că avem de toate la trăsură; numaĭ adăpost de noapte...

Părinchele Popa, cum îĭ ḑicea Bănică al meŭ, nu era a casă; dar până ce cărăuşul duse bagagele în tindă, iată sosi şi parohul. Era un mândru june, deabia eşit din seminariŭ şi preoţit numaĭ de vr'o 2 anĭ. Chip de o regularitate de trăsĕturĭ romane, destul de bronzat la faţă, ca să nu semene cu un searbăd coconaş de salon. In reverenda luĭ neagră, bine prinsă pe talie, cu pletele creţe atârnând pe umerĭ, mi se părea unul din aceĭ Arhangheli zugrăviţĭ pe dverele Tâmplelor.

Când am vĕḑut pe frumosul popă, am în-

ţeles de ce frumoasă era preoteasa. Că de... în treapta, la care popa aparţine, căsătoria nu se întemeează pe foaia de zestre, care de ordinar înlocuesce frumuseţele şi virtuţile prin banĭ.

— Domnul din Ţeară? ḑise Părintele, cât intraĭ în casă şi mĕ vĕḑu.

Mărturisesc că n'am înţeles întrebarea.

— Din România, rĕspunseiŭ.

— No, că aşa ḑicem noĭ: din Ţeară...

De astă dată nu numaĭ că înţeleseiŭ, dar îmĭ simţiĭ inima înduioşată, înţelegênd cum pentru bietul ardelean România este «*Ţeara*» sa iubită.

Deodată Părintele Graur (că aşa se numea) închide uşa rĕmasă deschisă, se uită îngrijat la fereastră în dreapta şi în stânga, şi pe când eŭ eram intrigat de aceste mişcărĭ, el se apropie de mine, îmĭ apucă mâna, şi cu glas maĭ mult şoptit, îmĭ ḑice:

— Aşa să mi te trăiască sfântuleţul de Dumneḑeŭ spune'mĭ: *vin feciorii luĭ Vodă într'acoa?*

— Feciorii luĭ Vodă? Dar.... Părinte, Vodă al nostru este tînăr, neînsurat. Poate vreĭ să vorbescĭ de feciorii luĭ Vodă Cuza, dar nu maĭ e Dênsul Domn, şĭ-apoĭ şi feciorii luĭ n'ar fi putut veni pe-aice, că sunt micuţĭ.

— No, că scim noĭ că Domnitorul este Măria sa Carol I; doară nu întreb eŭ de feciorii luĭ Vodă, ci de *cătane*. Aşa rogu-te, spune'mĭ nu vin cătanele românescĭ într'acoace?

In tot Ardealul, încă din anul 1865, se lăţise scirea că România, profitând de situaţiunea grea în care avea să intre Austria în resboiŭ cu Prusia şi Italia înţeleasă cu Napoleon III, avea să intre în Ardeal. Când Austria era rĕŭ bătută, inteligenţa ardeleană, nesciind greşelele făcute de Cuza-Vodă, — greşelĭ carĭ supĕraseră pe Napoleon al III — şi necunoscênd situaţia grea în primele lunĭ ale Domnieĭ luĭ Carol I, când Ţeara era ameninţată la Dunăre de turcĭ, se întreba cu mirare cum de nu trece oastea românească peste munţĭ...

Adevĕrul este, că în Ardeal nu rĕmăsese picior de soldat Austriac, toţĭ fiind duşĭ să complecteze şirurile ştirbite ale armateĭ bătute de Prusacĭ! Câte-va regimente românescĭ eraŭ deajuns atuncĭ, ca să se fi deslegat cestiunea, pe care astă-ḑĭ Ungurii cată s'o deslege, legând cu lanţurĭ în temniţă pe conducĕtoriĭ Naţiuneĭ române de acolo.

A doua ḑi merseĭ evlavios la biserică, unde oficia găzduitorul meŭ. Biserica, zidită de Petru Rareş, într'una din cele 10 expediţiunĭ ale

sale în Ardeal, era plină de lume ţĕrănească. Băgaiŭ de seamă, că ţĕranii se uitaŭ rĕŭ la mine în tot timpul slujbeĭ. Când Părintele Graur, sfârşind leturghia, începu a împărţi anafora, îl întrebaiŭ încet :

— Da bine, Părinte, ce se uită Românii aşa rĕŭ la mine ?

Iar dragul de Preot, uitând de locul unde se afla, ḑice cu glas mare :

— Oameni buni, că Domnul nu'ĭ *beamter* (funcţionar), ci vine din Ţeară !

Ca prin farmec se rupse ghiaţa ; Românii mĕ împresurară în mijlocul Bisericeĭ, care de care să'mĭ ḑică bună ḑioa, să mĕ strîngă de mână, să'mĭ manifeste simpatiĭ ! . .

— M'aĭ întrebat, Părinte, deacă *vin feciorii lui Vodă 'ntr'acoace,* ḑiseiŭ emoţionat, din mijlocul bisericeĭ. Iacă feciorii luĭ Vodă, dragă părinte, şi-ĭ arĕt pe ţĕranii, carĭ mĕ împresuraŭ.

Ţeranii nu înţeleseră, iar preotul rĕspunse :

— Aşa e, domnule, când o vrea Dumnenoĭ toţĭ vom fi *feciorii luĭ Vodă.*

Ţĕranii creḑură, că s'a sfârşit slujba şi când mĕ auḑiră ḑicênd :

— Amin ! . .

— Amin ! . . exclamară şi eĭ.

TABLA DE MATERII

Pagina

1. Prefaţa (la I-a ediţiune) 3
2. Ion Isteţul 13
3. Vaca babeĭ Floarea 37
4. Popa care şcie carte 44
5. Fiţĭ uniţĭ şi veţĭ avea orĭ-ce veţĭ cere 63
6. Vorba potrivită 73
7. Nea Sărăcilă 88
8. Nea Sărăcilă şi Surata Calicie 99
9. Soarta rea 117
10. Popă fără voie 135
11. Mână de boeriŭ 141
12. Jurămêntul ţăreĭ (legendă istorică) 147
13. Cum clopotele mântuesc Bucurescĭĭ de pustiere . . . 165
14. Gardul têrguluĭ 172
15. Mamă (nuvelă) 176
16. Logofĕtul Baptiste Veleli (episod istoric din secolul XVII) 215
17. Vieriţa cea frumoasă 286
18. Condeele luĭ Vodă 304
19. Ciubucul luĭ Vodă 306
20. Peatra arsă 311
21. Popa Onofreĭ şi pitacul luĭ Vodă 313
22. Pârghia cea maĭ bună 320
23. Nestor Ureche şi Sihastrul 322
24. Vasile Lupu şi ţiganca nebună 325
25. Moşneniĭ din Ploeşcĭ şi Mihaĭ-Vodă 330
26. Vlădică dat la ciorĭ 333

Pagina

27. Scandalul din 1800 339
28. Scandalul cu comisarul Florea Barbu din Argeș . . . 345
29. Petrecere la curte 352
30. Spânzurarea luĭ Marin Țușcă, cel care a ucis pre unchiușăŭ ca să-ĭ iee averea 373
31. Logodna prin sărutat 383
32. Carte de bun traiŭ 389
33. Scandalul Metropolituluĭ 397
34. Marele scandal din mahalaua Curțeĭ vechĭ 420
Reminiscențe contimporane 433
35. Cum am făcut cunoscință cu M. Kogălniceanu . . . 435
36. Blagopolușnie 449
37. Sunteți toțĭ vagabonțĭ! 454
38. Cum am cunoscut pe Alexandri (conferință) 461
39. Bacșișul meŭ de anul noŭ 478
40. Șuba luĭ V. Alexandri 482
41. Pîteșteniĭ tunșĭ 488
42. Cum eram să fiŭ spînzurat! 495
43. Legea maximuluĭ și limba românească la Iașĭ 502
44. «Vin feciorĭĭ luĭ Vodă într'acoa?» 508

Preţul Lei 3.50